ÖVERSIKTSPLAN
- 6 000 invånare

Ödeshögs kommunomfattande utvecklingsplan

Antagen av kommunfullmäktige 2020-09-14

Ödeshögs kommun

Förord

Översiktsplanen är ett av kommunens viktigaste strategiska dokument, framförallt för hur vi ska använda, utveckla och bevara mark- och vattenområden för en kommunutveckling som tar höjd för 6000 invånare.

Utveckling ska vara till för alla människor som bor och verkar här, inte minst för våra ungdomar som är vår framtid. Översiktsplanen ger oss en bra grund att stå på inför framtiden och det fortsatta arbetet. Det är viktigt att utgå från det vi har, att värdesätta och utveckla det befintliga som föreningslivet, näringslivet, jordbruket, naturen och den bebyggda miljön. Bostadsfrågan är en viktig utvecklingsfråga för kommunen men också för den enskilde så att det finns olika typer av bostäder för alla utifrån livets olika behov och skiften. Samtidigt finns det också många andra viktiga faktorer som måste beaktas om vi ska lyckas att vara den hållbara kommunen för hela livet som exempelvis god livsmiljö, jämställdhet, ekonomisk tillväxt, natur, kultur, kommunikationer, klimat, hälsa och trygghet.

För att översiktsplanens strategier och viljeinriktningar ska bli framgångsrika är det viktigt att det finns största möjliga enighet kring dessa samt att de är förankrade i de politiska nämnderna och ute i verksamheterna. Översiktsplanen ska klara att ligga till grund för prioriteringar i kommunens kommande budgetar under flera mandatperioder. Vid behov kommer revideringar att göras för att Ödeshögs kommuns invånare ska känna tillit och förtroende för kommunens långsiktiga vilja att planera mot en hållbar samhällsutveckling och en fortsatt attraktiv kommun att bo, leva och förverkliga sina idéer i.

Arbetet med framtagandet av översiktsplanen har pågått mellan åren 2018-2020 med omfattande dialoger under hela processen som bidragit till översiktsplanens utformning. Tack till alla Ödeshögsbor som har bidragit till framtagandet av planen genom visat intresse, engagemang och sitt deltagande under framtagandeprocessen genom den tidiga medborgardialogen, möten, diskussioner och inskickade synpunkter från kommunens olika kommundelar och orter.

Annicki Oscarsson (kd)
Kommunstyrelsens ordförande

Jonny Ståhl (c)
Kommunfullmäktiges ordförande

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning 8

Vad är en översiktsplan? 9

Att läsa en digital översiktsplan 11

Process och dialog vid framtagandet 14
Process 14

Medverkande personer 18
Projektgrupp 18
Styrgrupp 19

Tillgänglighetsredogörelse 21
Fullt tillgänglig översiktsplan 21
Kontakta oss om du upplever hinder 21

Vision & strategi 22

1.0 Vision och utgångspunkter 23

1.1 Övergripande strategier för utveckling 26
Strategi – Vi fokuserar på det vi har och kompletterar när det behövs 27
Strategi – Vi bryr oss om hela kommunen 28
Strategi – Vi stärker våra noder 29
Strategi – Vi är uppkopplade 30
Strategi – Vi är långsiktigt hållbara och robusta 31
Strategi – Här vill jag bo, jobba och förverkliga mina idéer 32

1.2 Strukturbild för utveckling 33
Bebyggelse 34
Landskapstyper 37
Transportsystem 40
Viktiga områden och anläggningar 42

1.3 Attraktivare Ödeshögs centrum och Hästholmen 44
Ödeshögs centrum 45
Hästholmen 47

1.4 Ödeshög - Regionalt perspektiv 49
Regional utveckling 50
Regionala målpunkter 51
Arbets- och gymnasiependling 53
Ödeshögs bidrag till regionerna 57

1.5 En kommun för alla 59
Jämställdhet 60
Barnperspektiv 60
Integration 61
Tillgänglighet 61

1.6 Hållbar utveckling i Ödeshögs kommun 62
Hållbart byggande 63
Agenda 2030 66
Nationella miljömål 67

1.7 Hälsa, trygghet och säkerhet 71
Hälsa 74
Brottsförebyggande arbete 76

Olycksförebyggande arbete 77

1.8 Relevanta planer och program 79
Relevanta kommunala beslut och program 80
Externa rapporter och andra planeringsunderlag 80

1.9 Regional och mellankommunal samverkan 83
Ämnesvisa samverkansområden 84
Samverkansområden för respektive statlig myndighet, region eller kommun 86

Markanvändning 89

2.1 Bostäder 90

2.2 Näringsliv och verksamheter 93

2.3 Ödeshögs tätort 96
Centrum 98
Bostäder 100
Näringsliv och verksamheter 100
Grönområden och gröna stråk 101
Vägar 102
Kulturmiljö 103

2.4 Hästholmens tätort 107
Centrumstråk och hamnen 109
Bostäder 110
Näringsliv och verksamheter 111
Mötesplatser, grönområden och gröna stråk 111
Vägar 112
Kulturmiljö 113

2.5 Utveckling av byar och landsbygderna 116
Viktiga orter/noder på landsbygden 119

2.6 Utveckling i strandnära läge (LIS) 123
Kommunens utpekande av LIS-områden 125

2.7 Turism och besöksnäring 130

2.9 Kultur, sport och fritid 133
Friluftsliv 136
Kultur 137

2.10 Grönstruktur, natur och vatten 138

2.10 Areella näringar 141
Jordbruk 143
Skogsbruk 146
Yrkesfiske 147

2.11 Kommersiell serviceplan 148
Regionalalt serviceprogam (RSP) 153

2.12 Offentlig service och omsorg 154
Regional service 155
Kommunal service och omsorg 156

2.13 Transportsystem 159
Gångtrafik 160
Cykeltrafik 162
Kollektivtrafik 164

Vägtrafik 166

2.14 Elektronisk kommunikation 168
Internationella, nationella och regionala mål 169
Vad är bredband? 170

2.15 Förnybar energi 172
Sol 173
Biomassa och biogas 174
Vatten 174

2.16 Vindkraft 175
Lokaliseringsprinciper för grupper av vindkraftverk och enskilda verk 178
Vid ansökningar 179

Hänsyn & riksintressen 181

3.0 Hänsyn och riksintressen 182
Riksintressen 183

3.1 Landskapskaraktärer 188
Landskapstyper 188
Hålaveden 191

3.2 Natur och vatten 195
Riksintresse Naturvård och Natura 2000 196
Skyddad natur 197
Naturvårdsprogram 199
Vatten 199

3.3 Friluftsliv 202
Nationella friluftsmål 202
Riksintresse friluftsliv 203
Friluftsliv rörligt – allmänt intresse 206

3.4 Strandskydd 207
Generellt strandskydd 209
Utvidgat strandskydd 210

3.5 Kulturmiljö 211
Nationella kulturmiljömål 211
Kulturmiljövård – riksintresse 212
Övriga intressen för kulturmiljövården 213
Kulturmiljövård – lokalt värdefullt 215

3.6 Lågexploaterade områden 227

3.7 Täktverksamhet 229
Norra Kärr, Värdefulla ämnen mineraler – Riksintresse, 3 kap. 7 § miljöbalken 231

3.8 Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner 235
Vattenskyddsområde Vättern 236
Avloppsrening 237
Dricksvattenförsörjning 237
Avfallshantering 237
Elnät och distributionsanläggningar 239

3.9 Transportsystem 241
Regler för byggande vid allmän väg 241
Vägar – Riksintresse, 3 kap. 8 § miljöbalken 242
Järnvägar – Riksintresse, 3 kap. 8 § miljöbalken 242

Flygplatser och luftfart – Riksintresse, 3 kap. 8 § miljöbalken 242

3.10 Försvarsmaktens intressen 243
Följande intresseområden för Försvarsmakten finns inom Ödeshögs kommun: 244

3.11 Miljö, hälsa, trygghet och säkerhet 245
Buller 245
Vattenkvalitet 246
Luftkvalitet 247
Radon 248
Elektromagnetiska fält 248
Miljöfarlig verksamhet 249
Transportled för farligt gods 249
Räddningstjänstens insatstider för livräddning 251
Bristfälliga grundläggningsförhållanden 252

3.12 Klimatförändringar – Påverkan på bebyggd miljön 254
Värmeböljor, torka och högre temperaturer 256
Skyfall, ökad nederbörd och översvämningar 257

Genomförande 258

4.0 Genomförandeplan 259
Fortsatt arbete för att uppfylla översiktsplanens intentioner 260
Strategiska dokument som ska finnas 266

Konsekvenser 268

5.0 Hållbarhetsbedömning 269
Sammanfattning av planförslaget 270
Avgränsning 275
Bedömda alternativ 276

5.1 Miljömässiga konsekvenser 279
Sammanfattning 279
Avgränsning 280
Bedömda alternativ 280
Bedömningsgrunder 282
Relevanta miljöaspekter 283
Planerad uppföljning av betydande miljöpåverkan 299

5.2 Sociala konsekvenser 301
Tillgänglighet 301
Bostadsförsörjning 302
Barnperspektiv 302
Folkhälsa 303
Jämställdhet, jämlikhet & integration 304
Arbete 305
Rekreationsmiljöer 305
Störningar och risker 306

5.3 Ekonomiska konsekvenser 307
Folkhälsa 307
Investeringar i allmänna intressen 308
Marköverlåtelser 308
Demografi i balans 309
Resurseffektivitet 309
Investeringar i utredningar och planarbete 310

Kommunfullmäktiges beslut

Länsstyrelsens granskningsyttrande

Inledning

Vad är en översiktsplan?

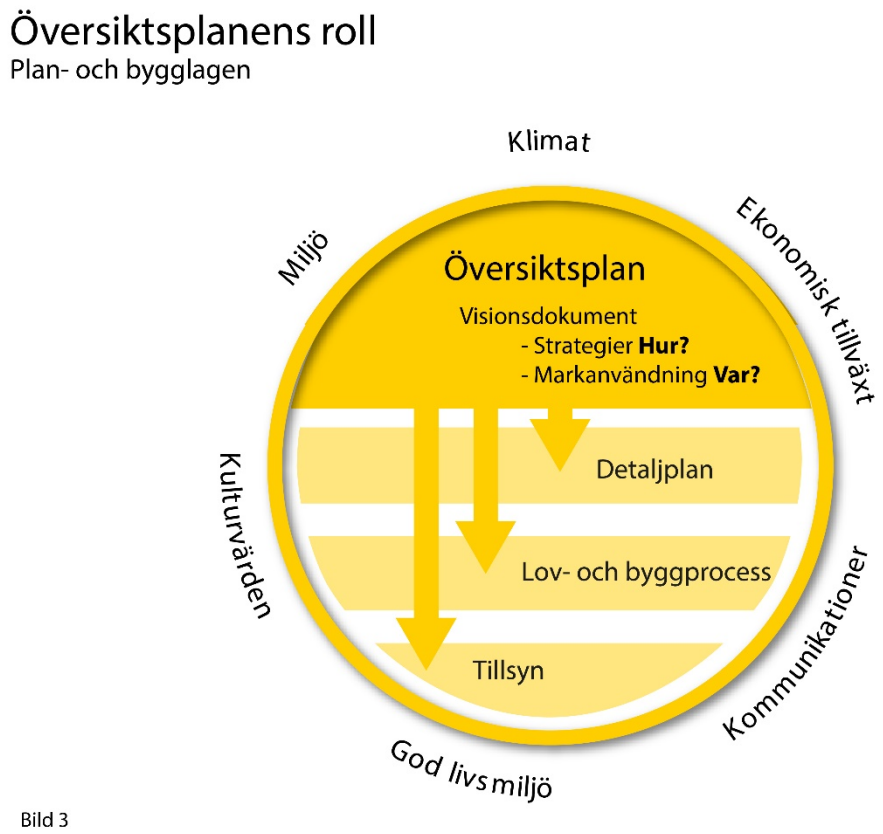

Bild 3 – Översiktsplanens roll

Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan, som omfattar hela kommunen. Den ska spegla den politiska majoritetens uppfattning och beslutas av kommunfullmäktige. Översiktsplanen är inte bindande men ska ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.

En strategisk plan mot en hållbar framtid

Översiktsplanen har en viktig roll som måldokument och vägvisare mot en hållbar framtid och ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. I översiktsplanen skapas förutsättningar för en långsiktigt hållbar samhällsstruktur som inte enbart ger miljömässig nytta utan också sociala och ekonomiska fördelar.

Planen samordnar olika sektorsintressen och underlättar kommunens planering och utbyggnad av infrastruktur, service och bostäder. Översiktsplanen fungerar därmed som kommunens verktyg i den interna handläggningen och samordningen samt i dialogen med andra aktörer i samhällsbyggandet. Översiktsplanen fungerar också som plattform för kommunens medverkan i den regionala utvecklingsplaneringen.

En vägledande plan för efterföljande planering och beslut

Översiktsplanen är ett viktigt underlag vid prövning av plan-, lov- och tillståndsärenden, men också för företag som letar lämplig plats för sin verksamhet. Med en väl genomarbetad, förankrad och aktuell översiktsplan kan även oförutsedda förändringsanspråk hanteras i ett helhetsperspektiv.

En aktuell översiktsplan med tydliga ställningstaganden underlättar detaljplanering, bygglovhantering och andra tillståndsprövningar. Översiktsplanen är vägledande för detaljplanering och för bygglovsprövning utanför detaljplanelagt område. För att säkerställa syftet med översiktsplanen kan områdesbestämmelser användas. Även handläggningen av planbesked underlättas om det finns tydligt stöd i översiktsplanen.

Genom en aktiv dialog med såväl allmänhet som mer direkt berörda parter kan viktiga frågor diskuteras tidigt i planprocessen. Beslut som grundar sig på en välförankrad och aktuell översiktsplan minskar sannolikt risken för överklaganden i senare skeden.

Kommunernas översiktsplanering är det viktigaste instrumentet för dialog (mellan kommun och stat) kring riksintressena. Det är först i översiktsplanen som konsekvenserna av ett riksintresseanspråk tydliggörs och hur påverkan blir i förhållande till andra allmänna intressen. I översiktsplanen ska kommunen redovisa hur man har tagit hänsyn till riksintressena så att dessa inte påtagligt skadas.

Översiktsplanens betydelse för andra aktörer

Översiktsplanen används som underlag av andra myndigheter och aktörer i samhällsbyggandet. Den är till exempel ett obligatoriskt underlag som Trafikverket ska ta hänsyn till vid planering av nya vägar och järnvägars sträckning. Översiktsplanen är också ett underlag för myndigheter som prövar tillstånd enligt miljöbalken.

Översiktsplanen är inte juridiskt bindande men är ett betydelsefullt underlag för domstolar vid överprövning av detaljplaner och bygglov. Kommunen bör tydligt motivera sina ställningstaganden i översiktsplanen för att ge stöd vid domstolarnas prövningar.

För näringslivet, exempelvis bygg-, industri-, handels- och vindkraftsföretag, är planen ett viktigt underlag när de ska bedöma var det är lämpligt att etablera sin verksamhet. För allmänheten ger översiktsplanen information om kommunens utvecklingsplaner och vilka områden och miljöer som kommunen särskilt vill värna om.

Att läsa en digital översiktsplan

Den digitala översiktsplanen finns på länken oversiktsplan.odeshog.se

I den digitala översiktsplanen kan du läsa texten tillsammans med kartor och illustrationer. Du kan navigera mellan planens olika delar genom att klicka på flikarna högst upp och läsa texten samtidigt som du tittar på kartor eller illustrationer som hjälper dig att förstå planens helhet.

De kartor som redovisas i översiktsplanen är generaliserade med syftet att läsas i ett övergripande sammanhang. I de fall man zoomar in i översiktsplanen ska gränserna och linjerna inte läsas som exakta. Det är vid kommande lovgivning man gör en bedömning av gränsens exakta läge.

Innehållet och uppbyggnaden av översiktsplanen är anpassad för att läsas framför en dator. Den fungerar även i läsplatta/mobiltelefon.

Sökbart textdokument

För att söka i textdelarna i den digitala översiktsplanen har vi sammanställt texten i ett löpande dokument.

Navigeringsflikar

Överst i den digitala översiktsplanen har du alltid åtkomst till navigeringsflikarna, det gula fältet. Här kan du snabbt få en överblick över översiktsplanens olika delar och huvudkapitel.

Inledning

Första delen i översiktsplanen där allmän information om översiktsplanen presenteras. I denna del finns inga politiska viljeinriktningar för mark- och vattenanvändningen.

Vision & strategi

Här presenteras kommunens övergripande vision samt hur kommunen förhåller sig till sitt omland. Strategi och strukturbild är övergripande kapitel som ska genomsyra alla efterföljande kapitel.

Markanvändning

Detta är huvuddelen i översiktsplanen där kommunen presenterar sin viljeinriktning för respektive kapitel.

Hänsyn & riksintressen

Den del i översiktsplanen som redovisar den hänsyn kommunen eller andra aktörer måste beakta i kommande lovgivning för mark- och vattenanvändningen.

Genomförandeplan

Här beskrivs kommunens fortsatta arbeta med att genomföra det som presenteras i översiktsplanen.

Konsekvenser

I denna del redovisas positiva och negativa konsekvenser av föreslagen viljeinriktning. Sociala, ekonomiska och miljömässiga konsekvenser beskrivs.

Karta

Denna flik är en genväg till kartan. De olika kartorna visas i den vänstra ramen.

Sök

Här kan man söka på ord eller textdelar i ett samlat textdokument för hela översiktsplanen med hjälp av webbläsarens inbyggda sökfunktion.

Karta/illustration | Text

Alla kapitel presenteras med karta/illustration i den vänstra ramen och text i den högra ramen. Det kan finnas länkar i texten som öppnar en illustration eller en karta i den vänstra ramen.

Navigerar du i kartan och klickar på ett objekt får du upp en ruta med information om det objektet. Klickar du på länken ”Läs mer om ämnet här” öppnas den kapiteltext i textramen som bäst beskriver objektet i ett större sammanhang. Klickar du på knappen ”Visa stor karta” kommer kartan att öppnas i ett eget fönster. Då kan du navigera kartan i helskärmsläge. Obs! När du gör detta försvinner möjligheten att klicka på länkar som öppnar kapiteltext.

Justerbar mittdelare

Mittdelaren kan justeras manuellt. Vill man se mycket text kan man dra mittdelaren till vänster. Vill man se mycket av kartan/illustrationen kan man dra mittdelaren till höger.

Interaktiv karta

Översiktsplanen har en interaktiv webbkarta som redovisar översiktsplanens olika kartlager. Strukturen följer i stora drag Boverkets ÖP-modell som är indelad i utvecklingsstrategi, markanvändning och hänsyn. För varje del finns det underrubriker.

Du navigerar i webbkartan som du gör i de vanligaste webbkartorna (GoogleMaps, Bing, Eniro, Hitta.se). Du kan zooma in och ut med + och - knapparna eller med hjälp av musens scroll-hjul. Det finns också enklare möjligheter att mäta avstånd eller area i kartan.

Lagerhanteraren

Lagerhanteraren blir tillgänglig via menyknappen högst upp till höger i webbkartan. Med lagerhanteraren kan man visa eller dölja översiktsplanens olika kartlager. För att nå ett kartlager kan man klicka på huvudrubrikerna så expanderas underrubrikerna. Klicka på de lager du vill visa eller dölja. De visade lagerna markeras med en bock i rutan före respektive kartlager.

Skriv ut kartan

Under menyknappen högst upp till höger i webbkartan hittar du en ”Skriv ut”-knapp. Klicka på knappen näst högst upp och din karta skrivs ut.

Dela kartan

Du kan skicka en länk till aktuellt område med de kartlager som visas genom att klicka på knappen ”Dela karta”. Kopiera och klistra in länken för att dela kartan.

Växla mellan karta och flygfoto

Längst ner i lagerhanteraren hittar du aktuella bakgrundskartor. Här kan du byta mellan karta, karta färg och flygfoto.

Hitta din dator/GPS position i kartan

Med hjälp av läsplattans eller mobilens GPS kan du se din position på kartan genom att klicka på knappen ”Visa nuvarande position i kartan”. För att detta ska fungera måste du tillåta att webbplatsen får tillgång till din platsinformation.

Lägg in ett eget kartlager i kartan

När du sitter framför en dator kan du dra och släppa vissa kartfiler direkt i översiktsplanens webbkarta. Filformat som stöds är GPX, KML, GeoJson

Process och dialog vid framtagandet

Arbetet med att ta fram en ny kommunomfattande översiktsplan påbörjades i maj 2018 då kommunstyrelsen beslutade om en projektplan för framtagandet av ny översiktsplan för Ödeshögs kommun.

Framtagandet av den nya översiktsplanen har gjorts i enlighet med Plan- och bygglagen, med en tydlig demokratisk process med flera möjligheter för allmänhet, intresseorganisationer, föreningar och myndigheter att föra dialog och komma med synpunkter. Under processens gång har de som arbetar med framtagandet av översiktsplanen genomfört ca 100 dialogtillfällen och ca 180 skriftliga synpunkter har mottagits och behandlats.

Process

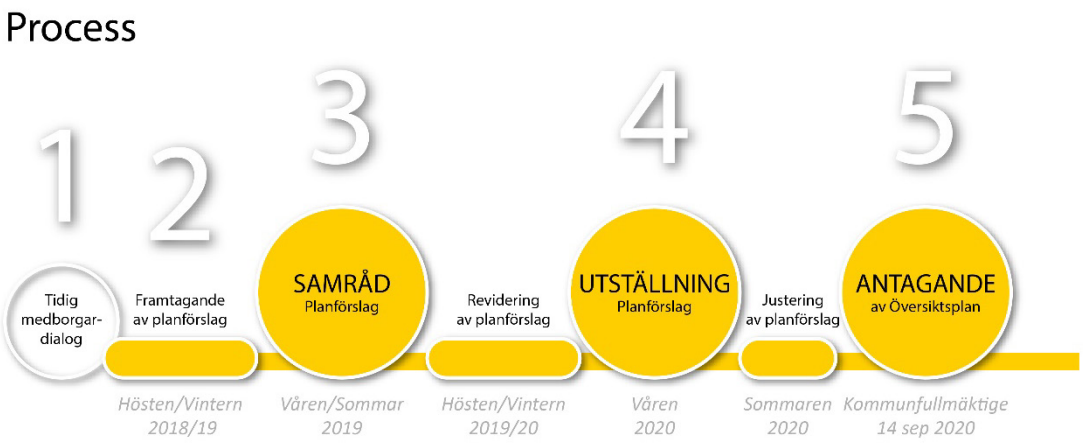

Bild 4

Bild 4 - Process

1. Tidig medborgardialog

En tidig dialog med medborgare och övriga aktörer har genomförts. Medborgarna har bidragit med mycket faktaunderlag och värdefull lokalkunskap till planen. De har även bidragit med idéer om hur man kan utveckla orten, byn eller kommundelen som man bor i.

Hur den tidiga medborgardialogen genomfördes

Av kommunstyrelsen antagen projektplan för framtagandet av ny översiktsplan anges att översiktsplanearbetet ska vara transparent och dess innehåll ska förankras genom dialog med medborgare, politiker, tjänstemän, näringsliv, föreningar och intresseorganisationer. En medborgardialog har därför genomförts för att fånga upp idéer och värdefull lokalkunskap till planarbetet i ett tidigt skede. Dialogen pågick mellan 30 oktober 2018 - 31 januari 2019.

Medborgardialogen genomfördes med fem möten runt om i kommunen, Boet, Trehörna, Hästholmen, Rök och Ödeshög. Ytterligare ett möte genomfördes med elever på

Lysingsskolan som en riktad insats för att nå fler ungdomar. Frågeställningarna i medborgardialogen har utgått från fyra teman:

- Identitet
- Stolthet
- Positivt & Negativt
- Framtid

Enkäter har tagits fram med samma frågeställningar som har diskuterats under mötena. Dessa har utgjort ett komplement för dem som inte har kunnat gå på mötena men som ändå vill lämna synpunkter. Tre olika enkäter har funnits för att fånga upp olika perspektiv, för boende, för skolungdomar och för nyinflyttade/inpendlare. Enkäterna har funnits tillgängliga på kommunens webbplats och på biblioteket. Totalt har 159 personer deltagit under mötena och 594 enkätsvar har inkommit.

Hur påverkar den tidiga medborgardialogen fortsatt arbete med översiktsplanen?

Erfarenheter av medborgardialogen är att det finns en lokal stolthet och stort engagemang i alla delar av kommunen. Intresset för sin omgivning är stort och något som kommunen bör se till att använda i kommande processer och utvecklingsarbeten. Riktade insatser ger resultat. Vi ska arbeta aktivt framöver i processen för att nå de åldersgrupper eller geografiska områden vi ser behov av. Medborgarna tycker och värderar olika, det framkommer tydligt under både mötena och resultatet av enkäterna.

Materialet från medborgardialogen utgör ett gediget kunskapsunderlag.

Specifika ämnen som framkommit under dialogen och som arbetats in i översiktsplanen:

- Lokal identitet. Definieras utifrån medborgardialogens resultat från Identitet och Stolthet.
- Övergripande strategier. Kommer att kopplas till resultat från medborgardialogen.
- Naturnära. Något att profilera sig utifrån. Nya bostäder i naturnära läge och tankar kring närhet/tillgänglighet till naturområden.
- Omberg. Mer aktivt jobba vidare med utveckling av Omberg som är ett besöksmål som alla i kommunen nyttjar. Omberg betyder mycket för många. Det är ett närströvområde, kommunrekreationsområde och ett turist- och besöksnäringsområde.

Rapport

En sammanställning av den tidiga medborgardialogen har tagits fram i vilken resultat och analyser redovisas.

2. Kommunen tar fram ett första förslag till översiktsplan

I översiktsplanen ska kommunen redovisa hur mark- och vattenområden bör användas i framtiden och hur den bebyggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Översiktsplanen ska även visa hur kommunen tänker ta hänsyn till allmänna intressen samt hur riksintressen och miljökvalitetsnormer kommer att tillgodoses. Det ska även framgå hur den fysiska planeringen samordnas med nationella och regionala mål samt i vilka områden i strandnära lägen som dispens från strandskyddet bör kunna ges. Efter dialogen med medborgare och övriga aktörer görs en avvägning av inkomna kunskapsunderlag, idéer och politiska visioner och ett första planförslag tas fram.

Samrådsförslaget

Under våren 2019 presenterades ett första förslag på ny översiktsplan.

- Kortversion
- Samlat textdokument
- Kartbilaga

3. Kommunen hämtar in synpunkter under ett samråd

När kommunen har tagit fram ett första förslag till översiktsplan, samrådshandling, får länsstyrelsen, berörda kommuner och regionala organ, kommunens invånare samt andra myndigheter och sammanslutningar lämna synpunkter på förslaget. Samrådet är till för att samla information och fånga upp synpunkter i ett tidigt skede av processen. Under samrådstiden fanns planhandlingarna tillgängliga på kommunens hemsida, på biblioteket och kommunkontoret. Drop-in möten på biblioteket erbjöds vid fem tillfällen. Under samrådet inkom många goda idéer som bidrog till att planförslaget reviderades. De inkomna synpunkterna har sammanställts i en samrådsredogörelse.

- Samrådsredogörelse. Publiceras inte digitalt utan den finns att ta del av på kommunkontoret.

4. Kommunen ställer ut ett reviderat förslag till översiktsplan på utställning

Efter genomförda revideringar ställs förslaget till översiktsplan ut en andra gång. Förslaget till ny översiktsplan för Ödeshögs kommun var föremål för utställning under perioden 20 april till 18 juni 2020. Utställningsförslaget är ett reviderat förslag utifrån samrådsförslaget som presenterades under 2019. Under utställningstiden fanns planhandlingarna tillgängliga på kommunens hemsida, på biblioteket och kommunkontoret. Med rådande omständigheter med Covid-19 har utställningen anpassats och kommunen har erbjudit möjligheter med digitala drop-in möten.

Utställningsförslaget

- Kortversion av översiktsplanen
- Samlat textdokument
- Kartbilagaa

5. Översiktsplanen antas

Efter avslutad utställning av översiktsplanen har översiktsplanen justerats och förtydligats utefter inkomna synpunkter. Justeringarna anses inte påverka planens övergripande intentioner med viljeinriktningar och ställningstagande i den utsträckningen att det medför att kommunen måste ställa ut översiktsplanen på nytt. Inför antagandet i kommunfullmäktige har länsstyrelsen i Östergötland lämnat sitt granskningsyttrande. Inkomna synpunkter under utställningsskedet har sammanställts i ett utställningsutlåtande.

- Länsstyrelsens granskningsyttrande
- Utställningsutlåtande. Publiceras inte digitalt utan den finns att ta del av på kommunkontoret.

Det färdiga planförslaget antas av kommunfullmäktige. Därefter gäller den nya översiktsplanen.

En planeringsstrategi (aktualitetsprövning av översiktsplanen) ska påbörjas efter valet 2022 och ska ha antagits senast 11 september 2024. Anses planen inte vara aktuell ska den göras om eller ersättas.

Medverkande personer

Bild 6 – Medverkande personer

Projektgrupp

Rebecka Bäck, Samhällsbyggnadschef
Erik Blomdahl, Planarkitekt

Styrgrupp

Kommunstyrelsen och samhällsbyggnadsnämndens presidium

Annicki Oscarsson (kd) Ordförande
Lennart Åberg (kd) Ledamot
Jonni Harrius (kd) Ledamot (ordförande samhällsbyggnadsnämnden)
Jonny Stålknapp (kd) Ledamot
Anders Karlsson (s) 1:e v ordförande (v ordförande samhällsbyggnadsnämnden)
Annika Sundholm (s) Ledamot
Jeanette Andersson (s) Ledamot
Karl-Gustav Johansson (c) Ledamot
Jonas Andersson (m) 2:e v ordförande
Johan Tegnert (sd) Ledamot
Charles Eriksson (öhgp) Ledamot
Peter Olofsson (kd) Ersättare
Anders Rydberg (kd) Ersättare
Mattias Petersson (kd) Ersättare
Pär Sveningson (s) Ersättare
Åse Wännerstam (c) Ersättare
Mattias Carlsson (c) Ersättare
Per-Arne Hagby (c) Ersättare
Claes Dufmats (m) Ersättare
Mikael Eriksson (sd) Ersättare
Michael Ernst (fi) Ersättare

Politisk arbetsgrupp

Annicki Oscarsson (kd) Ordförande
Jonni Harrius (kd) Ledamot (ordförande samhällsbyggnadsnämnden)
Anders Karlsson (s) 1:e v ordförande (v ordförande samhällsbyggnadsnämnden)
Jonas Andersson (m) 2:e v ordförande
Charles Eriksson (öhgp) Ledamot
Karl-Gustav Johansson (c) Ersättare

Deltagande tjänstepersoner

Tidig medborgardialog

Rebecka Bäck, Samhällsbyggnadschef
Erik Blomdahl, Planarkitekt
Karin Schalin, Praktikant

Digital Översiktsplan

Erik Blomdahl, Planarkitekt
Tomas Börjesson, Metria AB - Systemutvecklare
Jimmy Karlsson, Tranås kommun - Översiktsplanerare

Översiktsplanens ledningsgrupp (tjänstepersoner)

Rosie-Mari Fors, tf. Kommunchef (Ingmar Unosson, Kommunchef t.o.m. december 2019)
Filip Kronhed, Administrativ chef
Lotta Gemfors, Barn- och utbildningschef
Marie Holstensson, Ekonomichef
Åke Wännman, Socialchef
Peter Kenell, Teknik- och näringslivschef
Rebecka Bäck, Samhällsbyggnadschef

Översiktsplanens arbetsgrupp (tjänstepersoner)

Josephine Tranheden, Kommunikatör
Björn Theel, Bygglovshandläggare/Näringslivsansvarig
Axel Erlandsson, Bygglovshandläggare
Charlotte Hallin, Miljöchef
David Svensson, Mark- och exploateringsingenjör samt infrastruktursamordnare
Elisabet Pantzar, Turism- och näringslivsassistent
Niklas Odeheim, Teknisk chef (Emil Wissman, Teknisk chef t.o.m. augusti 2019)
Eva Thörnow, Kvalitetssamordnare skola
Britt-Mari Johansson, Enhetschef kultur/fritid
Gunnel Lago, Näringslivsutvecklare
Herman Sternelöv, Nämndsekreterare/utredare socialförvaltningen
Jörgen Nielsen, Räddningschef
Helena Westman/Stefan Karlsson, Säkerhetssamordnare
Lars-Gunnar Almén, Verksamhetsutvecklare
Maria Blomberg, Kommunsekreterare
Peter Kenell, Teknik- och näringslivschef
Torgny Konradsson, Arbetsledare tekniska enheten

Tillgänglighetsredogörelse

Bild 7 - Tillgänglighet

Fullt tillgänglig översiktsplan

För att uppfylla tillgänglighetsdirektivet redovisas översiktsplanens innehåll som en tillgänglighetsanpassad PDF. Denna kompletterar den digitala översiktsplanen för arkivering och tillgänglighetsaspekten men innehåller exakt samma information. Du hittar översiktsplanen som PDF-dokument i kapitlet Ladda ner dokument, kartor och illustrationer

Kontakta oss om du upplever hinder

På kommunens webbplats www.odeshog.se kan du kontakta oss angående tillgänglighet om du på grund av ovanstående, eller av andra brister, hindras från att ta del av vår digitala service.

Vi kommer att försöka åtgärda problemen och se till att du får den digitala service du har rätt till.

Vision & strategi

1.0 Vision och utgångspunkter

Bild 8

Bild 8 - Vision och utgångspunkter

Sedan 2014 har Ödeshögs kommun vuxit! Det är ett viktigt trendbrott då en växande kommun är viktig för såväl befintliga invånare som för företag. En växande befolkning bidrar till att öka underlaget för kommunal och kommersiell service. Fler bosatta i kommunen kan också bidra till företagens kompetensförsörjning.

Invånarna ska vara stolta över sin kommun. En tilltalande offentlig miljö och en variation av boendeformer gör Ödeshög till en attraktiv kommun att bo i och besöka.

Företagsandan är stark i Ödeshög med många lokala entreprenörer. Företagare ska uppleva att Ödeshögs kommun är rätt plats att verka och utvecklas i.

Vi påverkar miljön i positiv riktning och gör hållbara val. Digital delaktighet och utbyggnad av infrastruktur i alla kommundelar är en förutsättning för digitalisering och utveckling av kommunen.

För att fortsätta växa blir invånarnas tillgång till offentlig service som regionen eller staten ansvarar för allt viktigare för kommunen. Vi måste fortsätta arbeta för en lokal närvaro och för en enkelhet i att nå offentlig service som inte finns lokalt.

Utveckling innebär inte minst att utveckla det befintliga. Vi skapar förutsättningar för pågående markanvändning, företagande, föreningslivet och den bebyggda miljön att utvecklas i en positiv riktning.

Ödeshögs identitet

En stor tillgång som kommunen har är det starka lokala nätverkssamhället. Småskaligheten, entreprenörskap, ett rikt föreningsliv och en social närhet skapar relationer och nätverk som av många uppfattas som positivt. Det finns en stolthet och ett starkt lokalt engagemang i alla delar av kommunen.

Ödeshög är inom flera områden en så kallad pluskommun. Det vill säga att vi producerar och levererar mer än vad vi själva konsumerar. Följande utmärker Ödeshög:

- Upplevelser kopplade till landskapet
- Företagsanda/entreprenörskap
- Mat och vatten
- Förnybar energi

Resultatet av den tidiga medborgardialogen, där nästan 600 personer var aktiva, beskriver Ödeshögs identitet utifrån ett medborgarperspektiv. Nedanstående värdeord framkom under dialogen.

- Naturskön (Omberg, Vättern, Omväxlande)
- Kulturrik (Historiska kulturmiljöer, Kulturevenemang)
- Starkt lokalt nätverkssamhälle (Närhet, Småskaligt, Liten, Engagemang)

Vi har en hållbar och positiv samhällsutveckling och tar höjd för 6 000 invånare

I Ödeshög börjar utvecklingen med utgångspunkt i det vi har, här och nu. Den regionala och lokala identiteten är våra styrkor som ska värnas. Kommunen har resurser, kapacitet och markberedskap för att välkomna fler boende och verksamheter. För vissa strategiska lokaliserings-, mark- och vattenfrågor tar översiktsplanen utblick för 8 000 invånare.

- Bygga fler och attraktiva bostäder.
- Skapa flera attraktiva arbetsplatser inom näringslivet.
- Ge goda förutsättningar för de areella näringarna.

- Möjliggöra utveckling av en hållbar besöksnäring som skapar arbetstillfällen och som främjar lokal kultur och lokala produkter.
- Öka tillgången till bredband.
- Satsa på infrastruktur och offentliga lokaler.
- Energieffektivisera, plus-kommun för klimatet.
- Värna den biologiska mångfalden och de ekosystem vi har.
- Jobba med hållbart resande. Vi behöver bilen men måste öka andelen som reser med kollektivtrafik och cykel.

Vi är en naturlig del i två regioner

Med Ödeshögs geografiska läge finns både behov och naturliga kopplingar till både Östergötlands- och Jönköpings regioner. Med utgångspunkten att vi är en naturlig del i två regioner menas att vi även ska vara en aktiv aktör i regionerna med fokus på att beskriva vårt positiva bidrag till och roll i regionernas utveckling.

- Vi tillhör administrativt Region Östergötland men geografisk har vi ett lika nära läge till Jönköpings region där vi utvecklar vår delaktighet.

1.1 Övergripande strategier för utveckling

Bild 9 – Övergripande strategier för utveckling

För att uppnå en hållbar och positiv samhällsutveckling som tar höjd för 6000 invånare har sex övergripande strategier för utveckling tagits fram. Dessa strategier är genomgående i hela översiktsplanen men kan även tillämpas inom andra delar i kommunen som inte har en direkt koppling till mark- och vattenanvändningen. Övergripande strategier anger på vilket sätt och inom vilka områden en samhällsutveckling är prioriterad. Den befintliga markanvändningen är viktig att värna och översiktsplanens viljeinriktningar tvingar inte fram förändringar utan det sker på markägarens initiativ och/eller genom fortsatt planering och lovgivning. Vid en önskad utveckling och förändring av markanvändning ger översiktsplanen en tydlig bild över möjligheter och vad som måste tas hänsyn till i kommande prövning och lovgivning.

Strategi – Vi fokuserar på det vi har och kompletterar när det behövs

Bild 10

Bild 10 – Vi fokuserar på det vi har och kompletterar när det behövs

Vi växer, men den största andelen av vår bebyggelse, infrastruktur, näringsliv och service är den redan befintliga och den är därför viktig att värna. Om vi prioriterar och tar hand om det vi har på bästa sätt skapar det en stolthet som i sin tur skapar attraktion som skapar tillväxt.

Genom att:

- Ta hand om orterna, platserna, byggnader och planerade projekt – redan ianspråktagen mark.
- Värna pågående markanvändning och dess fortsatta möjlighet till utveckling inom de areella näringarna.
- Utveckla natur- och kulturmiljöer utan att skada dem.
- Lyssna till kommuninvånarnas, markägarnas och företagarnas behov och förutsättningar.
- Samarbeta med näringslivet och föreningslivet så att de kan utvecklas.

Strategi – Vi bryr oss om hela kommunen

Bild 11

Bild 11 – Vi bryr oss om hela kommunen

I kommunen bor 55 % av befolkningen i tätorterna Ödeshög och Hästholmen och resterande 45 % bor på landsbygderna. Det är viktigt att det finns möjlighet att utveckla både tätorterna och landsbygderna. Tätorterna och landsbygderna har olika värden som kompletterar varandra.

Genom att:

- Kommunen ska verka för nya bostäder såväl på landsbygderna som i tätorterna.
- Alla invånare i kommunen känner sig inkluderade i samhället.
- Utveckla och stötta en god tillgänglighet till service.
- Ödeshögs tätort, som nav i kommunen, behöver landsbygderna och landsbygderna behöver Ödeshögs tätort.

Strategi – Vi stärker våra noder

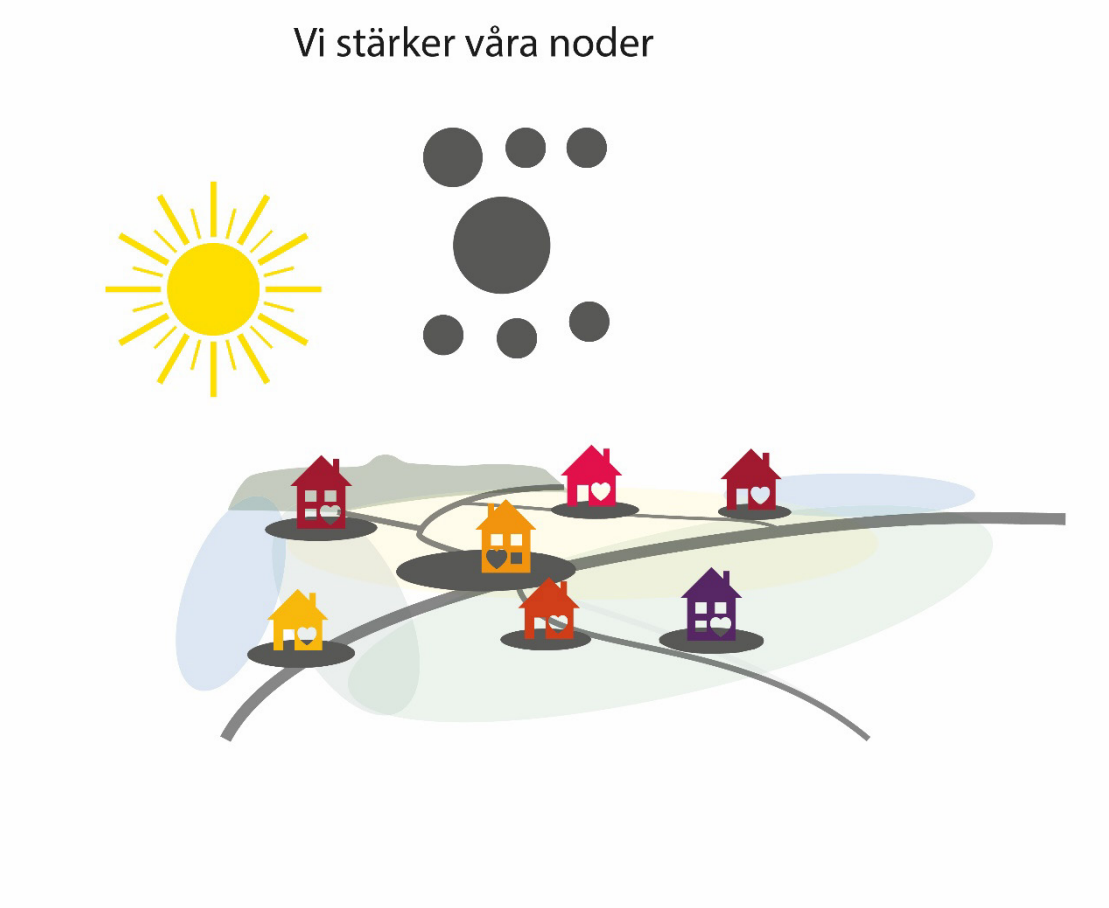

Bild 12

Bild 12 – Vi stärker våra noder

I Ödeshög har vi en utmaning i att befolkningen är relativt spridd. För att erbjuda alla så god service som möjligt gäller det att koncentrera och stärka främst centralorten Ödeshög men även Hästholmen och de lokala noderna. En nod behöver inte alltid vara en bebyggelsenod utan kan också vara en nod för exempelvis besöksnäring, företagande eller kultur.

Begreppsförklaring: En nod eller knutpunkt är en ansamling av bebyggelse eller funktioner som på en översiktlig nivå har ett strategiskt läge för kommunen. Det kan exempelvis handla om bostäder, service eller resor. En nod kan vara strategiskt viktig i olika nivåer: regional, kommunal eller lokal. En nod har tydliga kopplingar till närliggande noder. Kopplingar mellan noder är ofta transportsystemen med pendlingsstråk eller besöksstråk men kan också vara grön infrastruktur.

Genom att:

- Stärka Ödeshög som centralort och koncentrera den mesta kommunala- och regionala servicen här.
- Det finns utvecklingsmöjligheter vid alla noder.
- Noderna är uppkopplade i transportsystemet och här finns möjligheter till färdbyten.

Strategi – Vi är uppkopplade

Bild 13

Bild 13 – Vi är uppkopplade

Vi är uppkopplade på flera nivåer. Lokalt med gång och cykel, regionalt till två regioncentrum med väglänkar och kollektivtrafikstråk samt globalt via digital kommunikation.

Genom att:

- Arbeta för en effektiv utbyggnad av bredband och mobilnät i hela kommunen. Aktivt arbeta med kommunens utbyggnad av fibernätet.
- Ha en bra dialog med regionerna så att kollektivtrafiken blir ett attraktivt färdmedelsval utifrån våra förutsättningar.
- Ha smarta och effektiva transportsystem till och från våra två regioncentrum och närliggande noder. För persontrafik och företag.
- Lokalt utvecklar vi gång- och cykelnätet i tätorterna.

Strategi – Vi är långsiktigt hållbara och robusta

Bild 14

Bild 14 – Vi är långsiktigt hållbara och robusta

Vi hushållar med våra resurser och rustar kommunen för att klara av och återhämta sig efter förändringar. För ett samhälle handlar det om förmågan att på ett hållbart och flexibelt sätt hantera oväntade händelser.

Genom att:

- Anpassa kommunen för klimatförändringar.
- Investera i och underhålla samhällsviktig infrastruktur.
- Öka förnybar energiproduktion samtidigt som vi minskar energianvändningen.
- Vättern skyddas - som naturelement och som dricksvattenkälla.
- Tänka flexibla lösningar inför befolkningsförändringar.
- Ha en god krisberedskap för oväntade händelser.

Strategi – Här vill jag bo, jobba och förverkliga mina idéer

Bild 15

Bild 15 – Här vill jag bo, jobba och förverkliga mina idéer

Vi fokuserar på att skapa en attraktiv vardag för boende, besökare och företag. Människor och företag ska trivas och må bra i Ödeshögs kommun, då tror vi att man ger tillbaka mycket till samhället.

Genom att:

- Erbjuda varierande och goda livs- och boendemiljöer för olika skeden i livet, när jag är barn, ungdom, vuxen och pensionär samtskapa förutsättningar att bo kvar i kommunen även om min livssituation förändras.
- Kontinuerligt jobba med att förbättra trygghet, hälsa och välbefinnande för kommuninvånarna.
- Arbeta för ett rikt kultur- och föreningsliv.
- Ta tillvara och tillgängliggöra den unika naturen.
- Vara en företagsvänlig kommun som aktivt arbetar för ett gott företagsklimat.

1.2 Strukturbild för utveckling

Bild 16 – Strukturbild för utveckling

Strukturbild för utveckling ger en övergripande bild över vad som anses vara viktigast för kommunen kopplat till mark- och vattenanvändningen. Strukturbilderna redovisas med breda penseldrag och är i vissa fall generaliserade. Efterföljande kapitel *Markanvändning* är en fördjupning av strukturbilderna och redovisar mer detaljerat planerad utveckling.

Bebyggelse

Bebyggelse- och servicenoder

Begreppsförklaring: En nod eller knutpunkt är en ansamling av bebyggelse eller funktioner som på en översiktlig nivå har ett strategiskt läge för kommunen. Det kan exempelvis handla om bostäder, service eller resor. En nod kan vara strategiskt viktig i olika nivåer: regional, kommunal eller lokal. En nod har tydliga kopplingar till närliggande noder. Kopplingar mellan noder är ofta transportsystemen med pendlingsstråk eller besöksstråk men kan också vara grön infrastruktur.

Bild 17 – Strukturbild, bebyggelse- och servicenoder

Alla utpekade bebyggelsenoder har sin speciella karaktär. Det ska bevaras samtidigt som det ges möjligheter att utvecklas. Nya bostäder och service ska till stora delar koncentreras till bebyggelse- och servicenoderna.

Ödeshög

Ödeshög är kommunens centralort med knappt 3 000 invånare. Ortens utveckling är viktig för hela kommunen och det är här som merparten av den kommunala och regionala servicen är lokaliserad. Ödeshög är och ska vara kommunens kommersiella centrum med god tillgänglighet med lokala, kommunala och regionala transportsystem. Ödeshög ska vara uppkopplat till Jönköping, Mjölby, Linköping, Motala, Tranås, Vadstena och Gränna. Attraktiva offentliga rum som gator, parker och torg i centralorten skapar välbefinnande för alla i kommunen. I Ödeshög ska befintlig service bibehållas och utvecklas.

En särskild fördjupning av utvecklingen av Ödeshögs tätort finns i kapitlet 2.3 Ödeshögs tätort

Hästholmen

Hästholmen är kommunens andra tätort med knappt 300 invånare. Orten ligger centralt i turism- och besöksnäringsområdet Vättern-Omberg-Tåkern. Hästholmen är den ort i kommunen som i relation till sin storlek har störst utvecklingspotential. Utveckling av service, hamnen och centrumstråk är i särskilt fokus parallellt med att erbjuda attraktiva bostadstomter.

En särskild fördjupning av utvecklingen av Hästholmens tätort finns i kapitlet 2.4 Hästholmens tätort

Trehörna

Trehörna har en tätortskaraktär med tydligt sammanhållen bebyggelse, gemensamt vatten- och avloppsnät samt att orten till stor del är detaljplanelagd. Trehörna har en stark lokal attraktivitet och stolthet. Orter är viktiga i sitt omland och utvecklingen på landsbygden bör koncentreras eller kopplas till orter som kan erbjuda kompletterande livs- och boendemiljöer till staden. Orter ska vara uppkopplade med infrastruktur och kommunikationer. Närheten till Tranås och en eventuell höghastighetsstation ger orten långsiktiga möjligheter att växa och bli en tätort med utökade möjligheter till service. Läs mer i kapitlet 2.5 utveckling av byar och landsbygder.

Rök/Häjla och Stava/Vida Vättern

Rök/Häjla och Stava/Vida Vättern ligger strategiskt i kommunen med förutsättningar att utvecklas till servicenoder. Utveckling kan ske med kommunal och kommersiell service, mötesplats, omstigningsnod för resande och entré till kommunen. Områdena har viss service idag men behöver utvecklas vidare. Det är viktigt att även se över möjligheterna för bostadsutveckling kopplat till dessa noder. Läs mer i kapitlet 2.5 utveckling av byar och landsbygder.

Heda, Boet, Rök/Häjla och Stava/Vida Vättern

Lokala bebyggelsenoder med en stark lokal attraktivitet och stolthet. Dessa mindre orter är viktiga i sitt omland. Utvecklingen på landsbygden bör koncentreras till dessa varierande orter som var och en kan erbjuda kompletterande livs- och boendemiljöer till tätorterna.

Orterna ska vara uppkopplade med infrastruktur och kommunikationer. Läs mer i kapitlet 2.5 utveckling av byar och landsbygder.

Utvecklingsområden

Bild 18 – Strukturbild, utvecklingsområden

Kommunens övergripande strategi för utveckling, att fokusera på det vi har och komplettera när det behövs, är ett viktigt förhållningssätt i arbetet med utvecklingsområden. Vi har en god planberedskap i kommunen och prioriteringen är att genomföra och utveckla den planlagda mark vi har. Kommunen ska ha särskilt fokus i tätorterna Ödeshög och Hästholmen där kommunen har stort markinnehav och genomförandemöjligheter.

Särskilt prioriterade områden

- Genomförandet av planlagd mark och påbörjade projekt.

- Utvecklingsområden och centrumutveckling inom Ödeshögs och Hästholmens tätorter.
- Verksamhetsområde vid E4:an.
- Sport- och fritidsutveckling vid Klockargårdsängen/Skönatorpet, Lysingsskolan och Vättervallen.
- Ombergs besöksnäringsområde samt södra Ombergs entré.
- Cykelväg genom Ödeshögs centrum, till Sväm och Väderstad.
- Attraktiva lägen på landsbygden.

Landskapstyper

Bild 19 – Strukturbild, landskapstyper

Ödeshögs kommun har en varierande natur som attraherar många. De olika naturtyperna kompletterar varandra och bidrar med sina unika funktioner för människors välbefinnande, den biologiska mångfalden och näringar kopplade till landskapet.

Vättern

Vättern är ett naturelement som är ständigt närvarande och påverkar kommunens lokala klimat. Vättern är en mycket viktig resurs för kommunen som;

- Dricksvattentäkt
- Rekreationsområde
- Näring för yrkesfiske
- Turism- och besöksnäringsområde
- Vattenkraft
- Stränder och vatten med rik biologisk mångfald

Vätterbranterna – Omberg

Området kännetecknas av höga naturvärden med en rik biologisk mångfald. Tillsammans med att vätterbranterna och Omberg visuellt reser sig från omlandet skapas utblickar och vidder som lockar och har lockat människor till platsen långt tillbaka i tiden. Detta område är av stort värde för kommunen som ett besöksmål inom naturturism och för det rörliga friluftslivet.

Slätten och Tåkern

Den bördiga Östgötaslätten är en av landets mest produktiva jordbruksmarker. Den areella matproduktionen och djurhållningen är prioriterad. På slätten finns många kyrkbyar och kulturmiljöintressanta områden att värna om. Tåkern med Naturrum är en välbesökt fågelsjö.

Skogen (Mosaiklandskapet)

Skogen (mosaiklandskapet) som definierats i strukturbilderna utgör en stor del av kommunens markareal. Området utgör en viktig del i kommunens varierande landskapsbild. Tack vare de areella näringarna har vi här ett öppet beteslandskap och ett tillgängligt skogslandskap. De areella näringarnas markanvändning är viktigt att värna och dess utveckling.

Hag- och beteslandskap

Slätten övergår till ett hag- och beteslandskap ungefär i höjd med E4:an och väg 918 mellan Ödeshög - Väderstad. Detta landskap har ett mycket stort värde för den biologiska mångfalden kopplat till ädellövskogen som är dominant i området tack vare de betade

hagmarkerna. Djurhållningen är en viktig faktor för den biologiska mångfalden men även för matproduktionen i kommunen.

Hålaveden

Hålavedsbygden sträcker sig över stora delar av mosaiklandskapet med stora kulturhistoriska-, natur-, sociala och ekonomiska värden. Värdetrakter och spridningskorridorer för den biologiska mångfalden, kulturhistoriska samlade värden samt människans brukande och lokala kontakt med naturen och bygdegemenskap gör detta område speciellt och omtalat. Hålavedsbygden är viktig för kommunens identitet och inte minst för de boende och verksamma inom området.

Lysings häradsallmänning och Skönatorpets friluftsområde

Lysings häradsallmänning är ett stort aktivt och produktivt skogsbruksområde. Området är också unikt eftersom området är lågexploaterat med bebyggelse. Skogen som även återfinns vid Skönatorpets friluftsområde är populärt för det rörliga friluftslivet.

Transportsystem

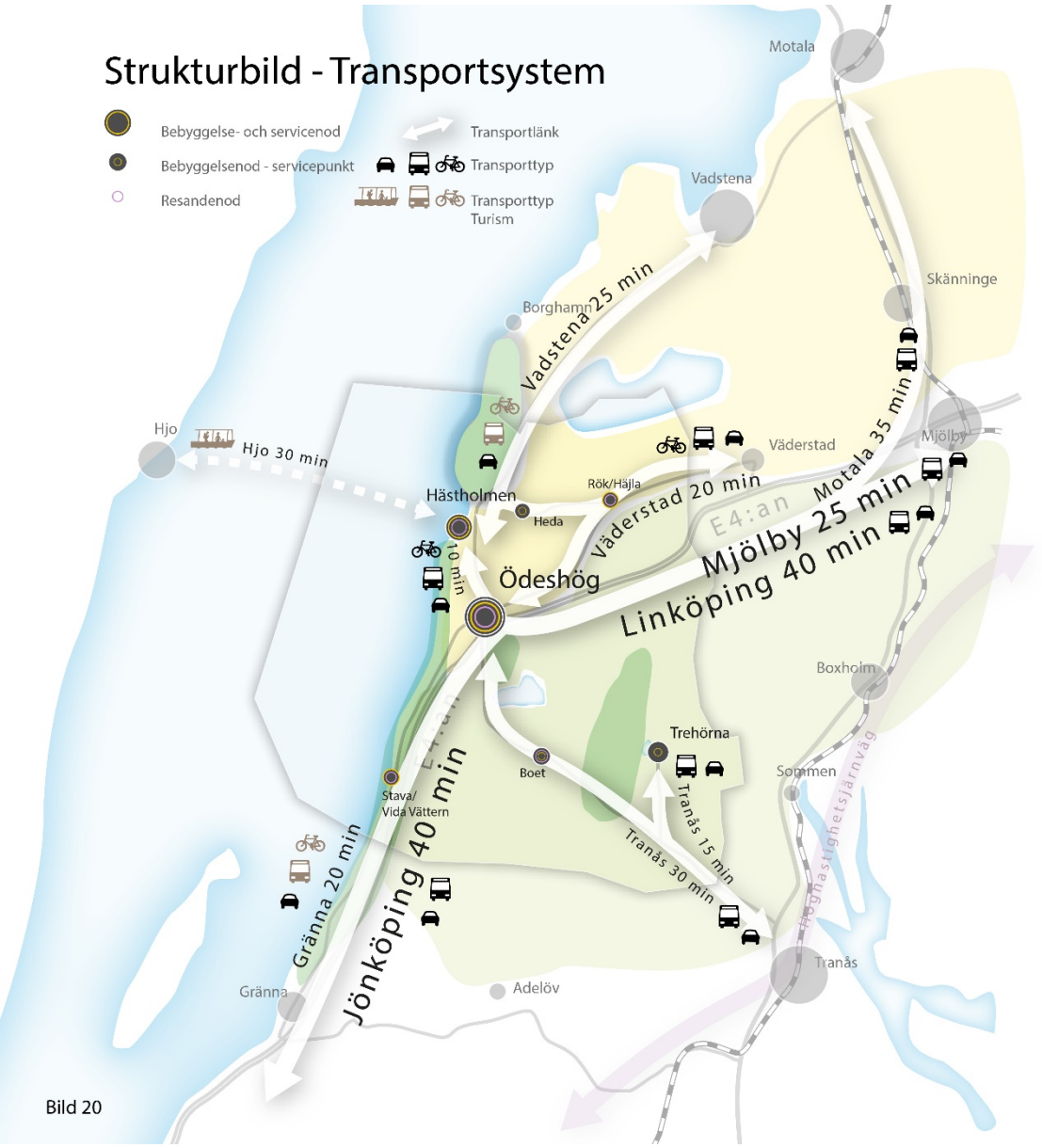

Bild 20 – Strukturbild, transportsystem

Ödeshög ligger utmed E4:an som möjliggör att Ödeshög har, trots sitt geografiska läge, en regional närhet till både Linköping och Jönköping. För arbetspendling finns en övre gräns på 45 minuter. Restid över denna gräns minskar pendlingsbenägenheten avsevärt. För kommunen är det därför viktigt med fortsatt god tillgänglighet i transportsystemen till större arbetsplatsområden inom 45 minuter från Ödeshög.

Transportsystem är viktiga för sammanhanget i regionerna. Det grundläggande syftet med transportsystem är att möjliggöra arbetspendling, kompetensförsörjning för kommunens näringsliv, serviceutbud och utbildning. För Ödeshögs kommun är transportsystem viktigt för den regionala tillgängligheten där alla ska ha möjlighet att röras sig och nyttja det utbud som man har rätt till. Att resa och röra sig till och inom besöksnäringsområde Vättern-Omberg-Tåkern är viktigt för en hållbar utveckling av området.

Resandenoder

För att långsiktigt utveckla resandet ska kommunen satsa på att utveckla resandet och möjligheten till färdmedelsbyten vid utpekade resandenoder. Ödeshög (centrum och vid E4:an) är viktig att stärka för regionalt resande. Rök/Häjla och Hästholmen ligger strategiskt i kommunen för att utvecklas som kommunala resandenoder där även turism och besöksnäringen är viktig. Stava/Vida Vättern och Boet ligger strategiskt i sitt omland och kan utvecklas som lokala resandenoder med exempelvis enklare samåknings- och pendlarparkeringar.

Kollektivtrafik

I utpekade stråk ska kollektivtrafik finnas. Till Gränna och Vadstena bör kollektivtrafiken anpassas så att besöksnäringen utvecklas.

Cykel

Regionala cykelstråk för arbetspendling och turism ska utvecklas till Väderstad, Gränna och Vadstena.

Viktiga områden och anläggningar

På en övergripande nivå har det förutom ovanstående rubriker identifierats viktiga funktioner för Ödeshögs utveckling.

Turism- och besöksnäringsområdet Vättern – Omberg – Tåkern

Bild 21 – Strukturbild, turism- och besöksnäringsområde

Kommunen ser en särskild vikt av att peka ut besöksnäringsområdet som har potential att fortsätta att utvecklas. Specifikt ska kommunen jobba med att samverka för en hållbar utveckling av turism- och besöksnäringen vid Omberg. En besökare ser inte de administrativa gränserna utan rör sig fritt i ett större omland. För en besökare till området Vättern – Omberg – Tåkern är ett större omland intressant. Exempelvis hela Vättern, Göta kanal, Sommen, Linköping och Jönköping, och framtida Lalandia i Motala.

Tekniska anläggningar och samhällsviktiga funktioner

Bild 22 – Strukturbild, tekniska och samhällsviktiga funktioner

I kommunen finns det samhällsviktiga anläggningar som är av stor vikt att ta hänsyn till i planering av mark- och vattenanvändningen.

- E4:an
- Vatten- och reningsverk
- Räddningstjänst och kommunledning vid oväntade händelser
- Elnät
- Bredband

1.3 Attraktivare Ödeshögs centrum och Hästholmen

En levande och flexibel centrumkärna är en betydelsefull attraktivitetsfaktor. Människor är nyckelordet och för att fylla centrum med spännande liv och innehåll är förmågan att ta tillvara initiativ och engagemang i alla sektorer, den ideella, privata och offentliga sektorn avgörande. Den fysiska permanenta miljön är en viktig faktor som kommunen har stor påverkansmöjlighet inom men att skapa en medborgardriven centrumutveckling med temporärt innehåll kräver öppenhet, tolerans och kreativitet av alla inblandade i och runt centrum. Kommunen har ett ansvar för att skapa kontaktytor mellan det ideella, privata och offentliga.

En av Ödeshögs identiteter är kulturrik och kommunen skulle kunna nyttja denna möjlighet för mer temporära, experimentella verksamheter kopplat till utvecklingen av det offentliga rummet i centrum.

Viljeinriktning

- Kommunen tar ett huvudansvar för den fysiska miljön i centrum och ska samarbeta med ideella, privata och offentliga aktörer för att skapa ett attraktivt och levande centrum.

Ödeshögs centrum

Bild 23 - Visionsskiss över Ödeshögs centrum

Översiktsplanens ambition är att förstärka befintligt centrum genom att skapa förutsättningar för en positiv utveckling.

I Ödeshögs centrum finns idag ett bra utbud av framförallt daglig service med livsmedelsbutik, vårdcentral, folktandvård, apotek, bibliotek, kommunkontor, skolor/förskolor, fritidsaktiviteter, restauranger och mindre butiker för kommersiell handel. Genom att behålla och utveckla dessa funktioner kommer centrum fortsatt ha en stor betydelse för kommunen som helhet. Med en förädling och förtätning av centrum kan attraktiviteten och underlaget för servicen öka.

Den struktur som finns idag har ett historiskt värde samt en god funktionalitet och tillgänglighet. Ödeshögs centrum är också en naturlig mötesplats.

Målbild

- Ödeshögs centrum är inkluderande, till för alla, tillgängligt och kännetecknas av folkliv och naturliga möten. I centrum känner man sig trygg under dygnets alla timmar. Centrum är omsorgsfullt gestaltat med en utformning som stärker känslan av stolthet över sin ort.

  a) Torget är Ödeshögs hjärta och är väl sammankopplat med andra viktiga platser, målpunkter och funktioner inom tätorten. Kring det mångfunktionella och inbjudande torget möts människor i en varierande och spännande miljö, tillgänglig och utformad i en mänsklig skala där fotgängare och cyklister ges företräde.

  b) I centrala Ödeshög finns en variation av service, butiker, restauranger, caféer, verksamheter och bostäder. Ödeshög har ett levande centrum genom att så många funktioner som möjligt samlas och koncentreras runt torget. Fastighetsägare, företagare och kommunen har ett gott samarbete för att skapa mervärden i lokaler och utemiljön.

  c) Centrum har en tydlig och väldefinierad utformning på torget, i gaturum och stråk som markerar för besökare och boende att man befinner sig i stadsbebyggelse. I centrum är marken väl nyttjad och varje plats bidrar till helheten. Nya byggnader utformas och passas in omsorgsfullt i centrum i skala, gestaltning och funktion.

  d) Centrumparken är en öppen, välkomnande och mångfunktionell grön lunga i centrum. Parken används av såväl ortsbor som besökare, pensionärer som skolbarn, som lek- och spelyta och lunch- och fikaställe i det fria. Här finns trevliga sittplatser samt aktivitets- och evenemangsytor.

  e) Ödeshögs centrum är lätt att ta sig till och ifrån. Busshållplats finns tillgängligt och tydligt utformad i anslutning till torget med god orienterbarhet och med tydlig koppling till gång- och cykelstråk och pendlarparkering. Kollektivtrafiken är synlig på och från torget.

Principer för entréer till Ödeshögs tätort

- Entréerna till Ödeshög är identitetsskapande, gemensamt utformade och välkomnande. Entrén markerar för besökare och boende tätortens början och uppmärksammar att från och med nu befinner man sig i tätorten. Den gestaltas med en tydlig markör, en skylt, plantering, belysning eller skulptural symbol, som har en anknytning till Ödeshög. Entréerna finns vid infarterna till Ödeshög: Mjölbyvägen, infart Fabriksvägen, Grännavägen, Tranåsvägen samt korsningen Fabriksvägen/Nygatan.

Visionsskiss

Ovannämnda målbild är den som kommunen fastlagt att jobba utefter. För att skapa en bättre förståelse för vad målbilden kan innebära i den fysiska miljön har en visionsskiss tagits fram. Visionskissen visar en möjlig framtidsbild som utgår från målbilden.

Hästholmen

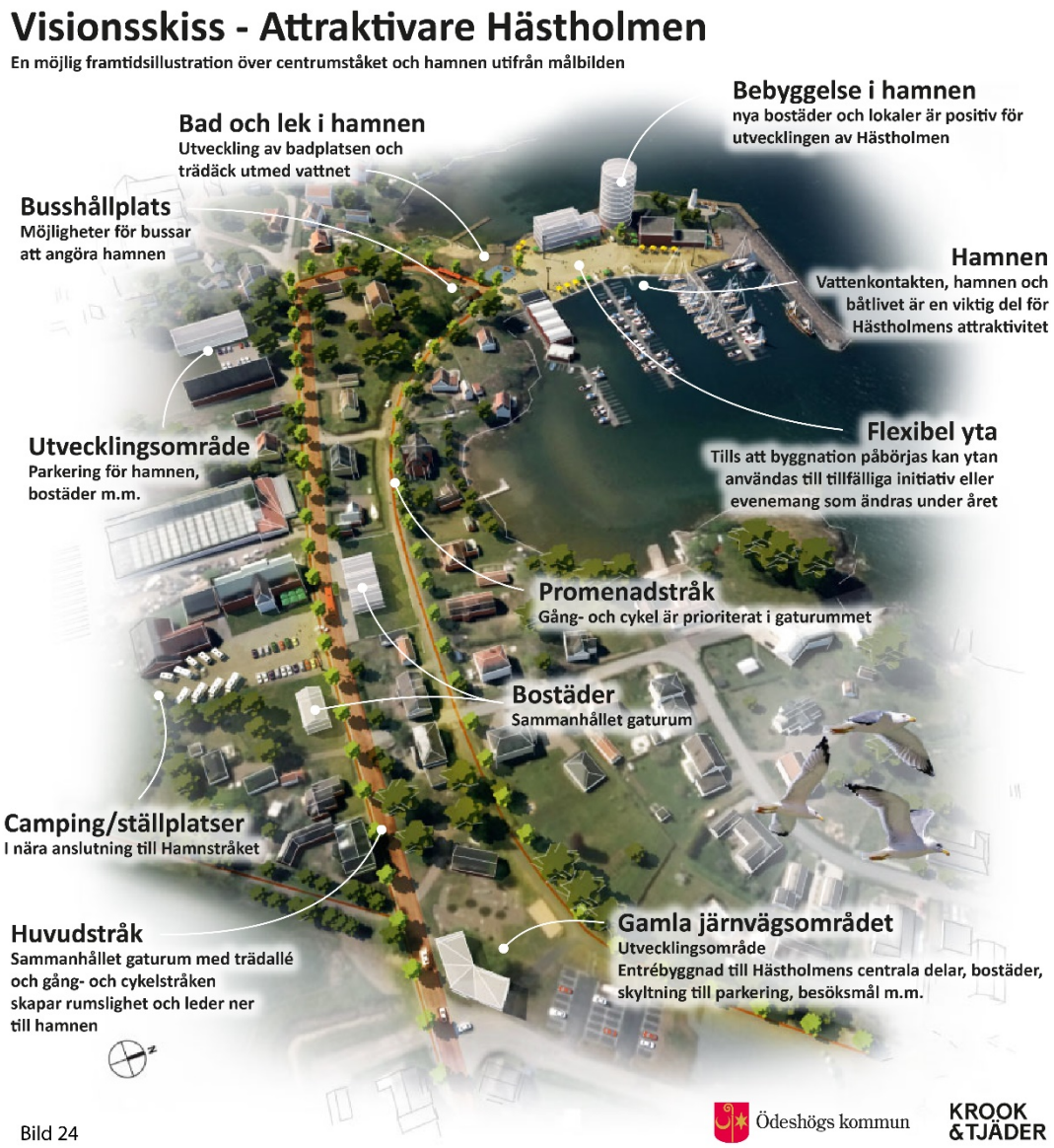

Bild 24 - Visionsskiss över Hästholmen

Översiktsplanens ambition är att förstärka befintligt centrumstråk och hamnen genom att skapa förutsättningar för en positiv utveckling.

I Hästholmen finns idag ett utbud kopplat till turism och besöksnäringen under säsong. Genom att behålla, utveckla och komplettera dessa kan boende i Hästholmen få en viss service under större delar av året. Med en förädling och förtätning av bostäder i centrumstråket och hamnen kan attraktiviteten och underlaget för servicen öka.

Målbild

- Hästholmen har den mindre ortens närhet och trygghet och stora möjligheter till ett attraktivt Vätternnära boende. Hästholmen är omsorgsfullt gestaltat med en

utformning som stärker känslan av stolthet över orten. Platser för lek, bad, båtliv, folkliv, caféer och restauranger gör att både boende och besökare vill stanna i Hästholmen, året runt.

a) Hamnen och båtlivet är en viktig del av Hästholmen. Hamnen och båtlivet sätter Hästholmen på kartan och drar besökare till orten. Folklivet gör Hästholmen till en attraktiv ort och skapar underlag till den kommersiella service som finns.

b) I Hästholmen är marken väl nyttjad och varje plats bidrar till helheten. Nya byggnader utformas och passas in omsorgsfullt i skala, gestaltning och funktion.

c) Hamngatan är en tydlig huvudgata med väldefinierade zoner för gång-, cykel- och biltrafik. Gaturummet känns sammanhållet, tillgängligt och välkomnande och leder tydligt ner mot hamnområdet. Det finns en tydlig hierarki mellan Hamngatan och gamla järnvägsspåret.

d) Hamnplan är en välkomnande livfull plats med stor dragningskraft. Här finns serviceutbud, försäljning och ytor för möjliga evenemang som lockar både turister och boende.

e) Hästholmen är lätt att ta sig till med kollektivtrafik. Bussen stannar vid hållplatser som är tillgängliga och lättorienterade inne i Hästholmen. Turtätheten och anslutningar mot Ödeshög är anpassade för både boende och turister. Gator och platser är dimensionerade även för bussar.

Principer för entréer till Hästholmens tätort

- Entrén till Hästholmen är identitetsskapande och välkomnande. Entrén markerar för besökare och boende tätortens början och uppmärksammar att från och med nu befinner man sig i Hästholmen. Den gestaltas med en tydlig markör, en skylt, plantering eller skulptural symbol, som har en anknytning till Hästholmen. Entrén är placerad vid Hamngatan vid infarten från g:a Rv 50, är väl upplyst och placerad så att den är väl synlig från båda körriktningar på g:a Rv 50.

Visionsskiss

Ovannämnda målbild är den som kommunen fastlagt att jobba utefter. För att skapa en bättre förståelse för vad målbilden kan innebära i den fysiska miljön har en visionsskiss tagits fram. Visionskissen visar en möjlig framtidsbild som utgår från målbilden.

1.4 Ödeshög - Regionalt perspektiv

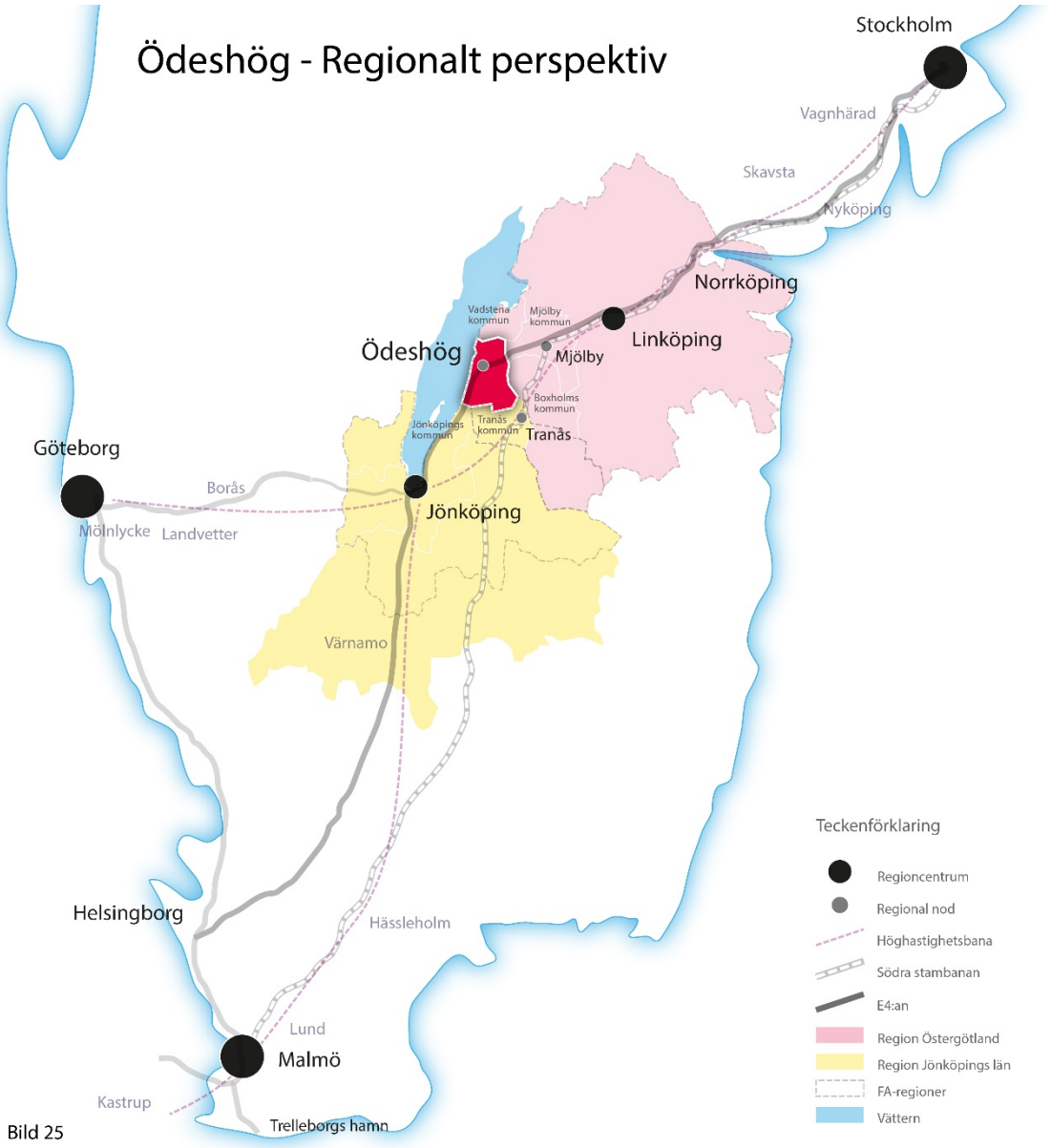

Bild 25 – Ödeshög ur ett regionalt perspektiv

Ödeshög ligger utmed södra Sveriges vägpulsåder E4:an, strategiskt till mellan Stockholm – Malmö, Stockholm – Göteborg. Ödeshögs kommun ligger på gränsen mellan två regioner, Östergötland och Jönköping. Ödeshög har visionen om att vara en naturlig del av båda regionerna vilket innebär att de funktionella sambanden bör vara styrande snarare än de administrativa gränserna. Genom samverkan kan ett starkt tillväxtområde mellan storstadsregionerna utvecklas.

Ödeshög ligger i anslutning till tre FA-regioner (funktionell analysregion inom vilken människor kan bo och arbeta utan att behöva göra alltför tidsödande resor), Linköping, Jönköping och Tranås. Dessa FA-regioners kärnor nås inom 40 minuter. Väl fungerande

kommunikationer inom regionen och med angränsande län är en förutsättning för att vidga de lokala arbetsmarknaderna och att därmed öka tillgången till attraktiva arbetsplatser för människor och kompetens för företag. Att regionernas företag har tillgång till effektiva transporter och väl fungerade transportkedjor är en grundläggande förutsättning för att näringslivet ska kunna växa och utvecklas.

Ödeshög ur ett regionalt perspektiv

- Ligger utmed E4:an
- Tillgång till två regioner
- I anslutning till tre FA-regioner
- Med närhet till Södra stambanan/Höghastighetsjärnväg
- Med närhet till flygplatser

Regional utveckling

Region Östergötland arbetar med den regionala utvecklingsplaneringen i länet och ansvarar för det *Regionala utvecklingsprogrammet (RUP)* som innehåller strategier för den regionala utvecklingen med perspektiv fram till år 2030, samt strategiska insatsprogram. Regionen har tillsammans med kommunerna tolkat de regionala utvecklingsstrategierna till rumslig regional planering i strategidokumentet *Strukturbild för Östergötland* som antogs 2016.

Kommunen tar hänsyn till regionens strategiska dokument i översiktsplanen och samtidigt skalat ner eller tolkat dem till en lokal nivå. I ett regionalt utvecklingsarbete har man till stora delar fokus på centralorter, storlekar och mängder kopplat till insatser och prioriteringar. Eftersom Ödeshögs kommun har en stor del boende på landsbygden är det viktigt för kommunen att man i regionala utvecklingsarbeten inte likställer tätortsnivå som representativ för hela kommunen och marginaliserar stora delar av kommunens invånare. Därför är det viktigt för Ödeshögs kommun att regionen på en lokal nivå eller med landsbygdsperspektiv arbetar för utveckling av Östergötlands alla delar för att uppnå målet med goda livsvillkor för regionens (alla) invånare. För Ödeshögs kommun handlar det om:

- Regional tillgänglighet
- Effektiv och attraktiv kollektivtrafik
- Regionens närvaro (exempel vårdcentral, folktandvård och kulturevenemang)
- Stöd till kommersiell service
- Beakta lokalt funktionella samband över regiongräns
- Utveckling av Ödeshögs kommuns regionala besöksområden kopplat till landskapen

Viljeinriktning

- Kommunens översiktsplan ska ligga till grund för regionalt utvecklingsarbete.

- Kommunen är aktiv vid revideringar av region Östergötlands regionala utvecklingsstrategi (RUS) och andra utvecklingsplaner kopplat till den fysiska planeringen.

Regionala målpunkter

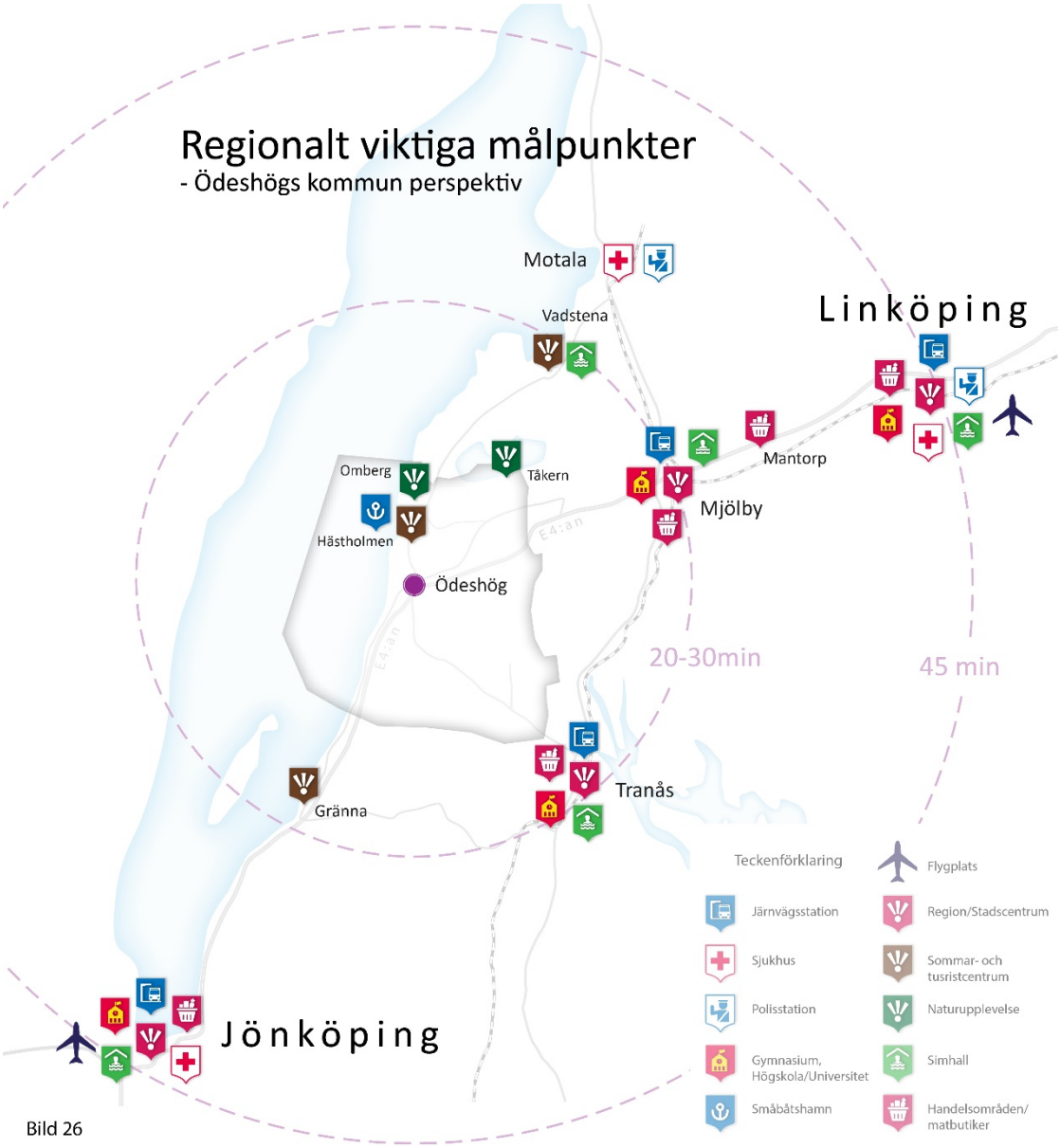

Bild 26 – Regionala målpunkterna

De regionala målpunkterna är redovisade utifrån ett Ödeshögsperspektiv där kommuninvånaren måste ta sig över kommungräns. Det är också redovisade regionala målpunkter som ligger inom Ödeshögs kommun.

- Regioncentrum i Linköping och Jönköping
- Stadscentrum i Mjölby och Tranås
- Handelsområden/matbutiker i Mjölby, Mantorp, Linköping, Tranås och Jönköping

- Sommar- och turistcentrum i Hästholmen, Vadstena och Gränna
- Naturupplevelse vid Omberg, Tåkern och Vättern (Hästholmens hamn)
- Järnvägsstation i Mjölby, Linköping, Tranås och Jönköping
- Flygplats i Linköping, Jönköping
- Sjukhus i Motala och länssjukhus i Linköping och Jönköping
- Gymnasie- och högskole-/universitetsutbildning i Mjölby, Tranås, Linköping och Jönköping
- Simhall i Mjölby, Vadstena, Linköping och Jönköping
- Polisärenden (som till exempel pass) i Motala och Linköping

Arbets- och gymnasiependling

För arbets- och gymnasiependlingen över kommungräns är de största flödena till och från Mjölby kommun, Linköpings kommun och Tranås kommun.

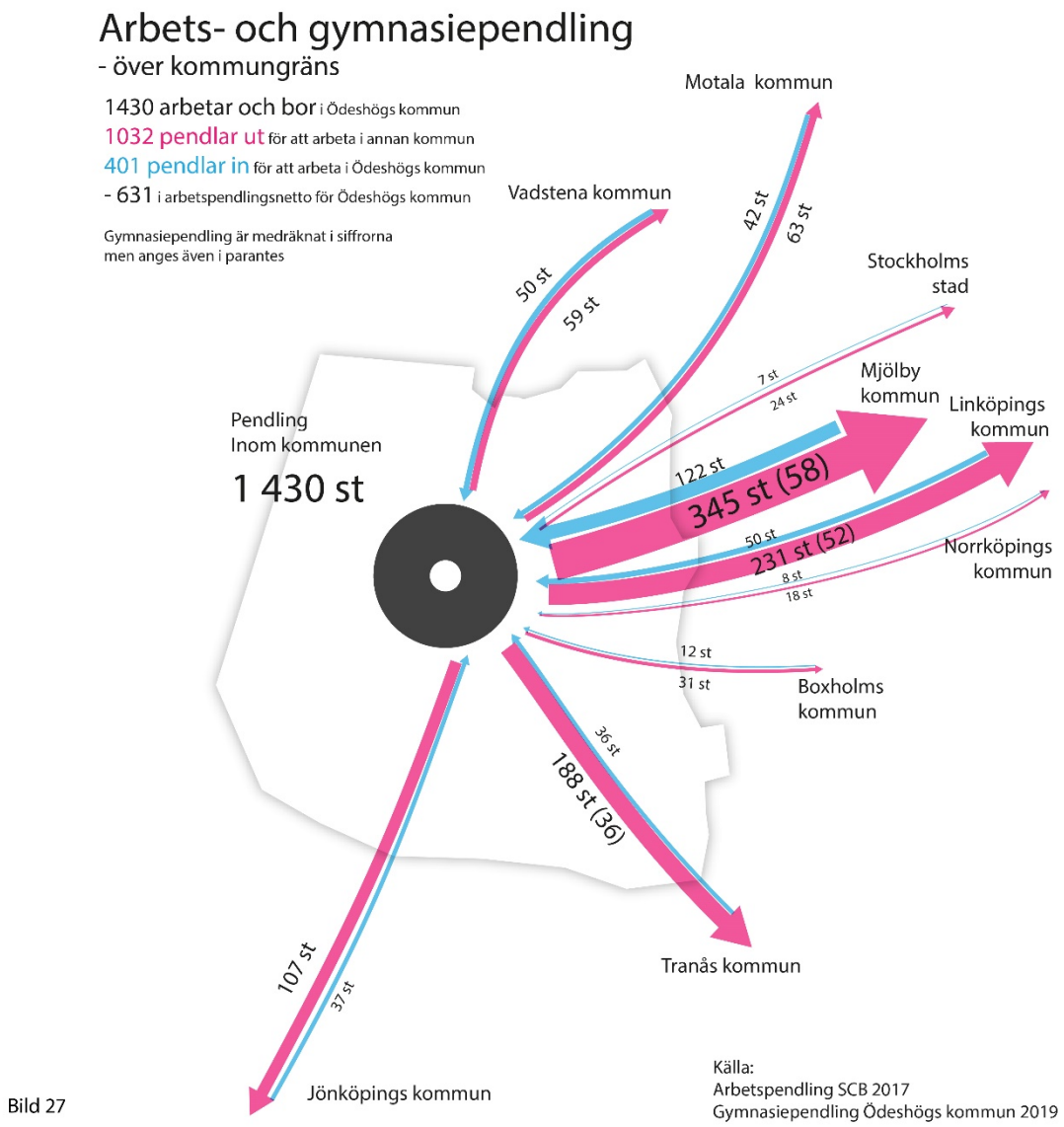

Bild 27 – Arbets- och gymnasiependling över kommungräns

Fördjupad pendlingsanalys för arbetspendling på olika delområden i Ödeshögs kommun visar på skillnader i pendlingsmönstren beroende på var man bor i Ödeshögs kommun. De södra delområdena i kommunen (Boet – Stava och Trehörna har en stor andel som pendlar in till Jönköpings län, främst Tranås kommun. En annan slutsats är att kvinnor tenderar att pendla kortare sträcker och främst in till Ödeshögs tätort. Pendlingsanalyserna är ett viktigt underlag för planering av bland annat kollektivtrafik och cykelvägar.

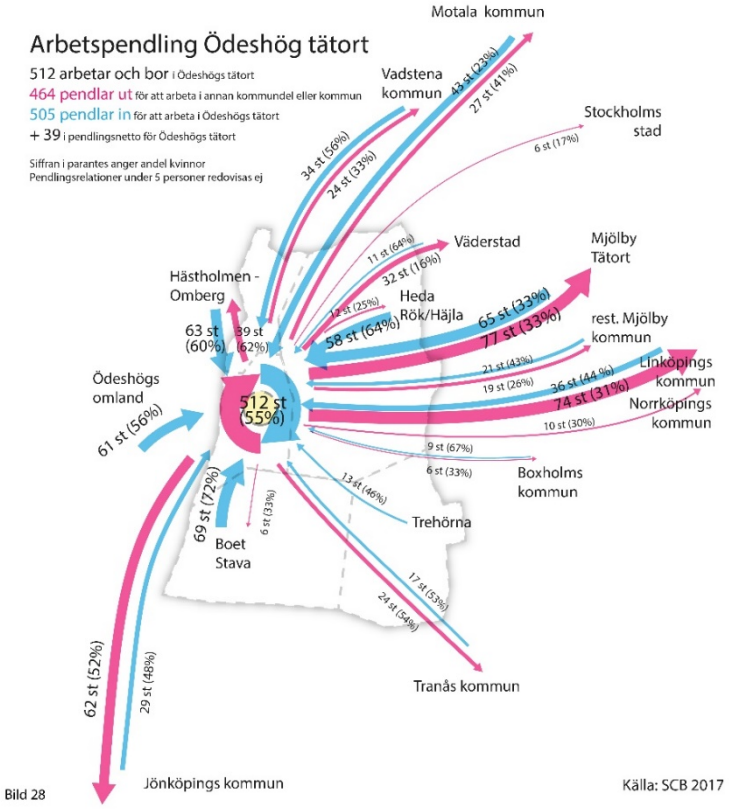

Bild 28 – Arbetspendling för delområde Ödeshög tätort

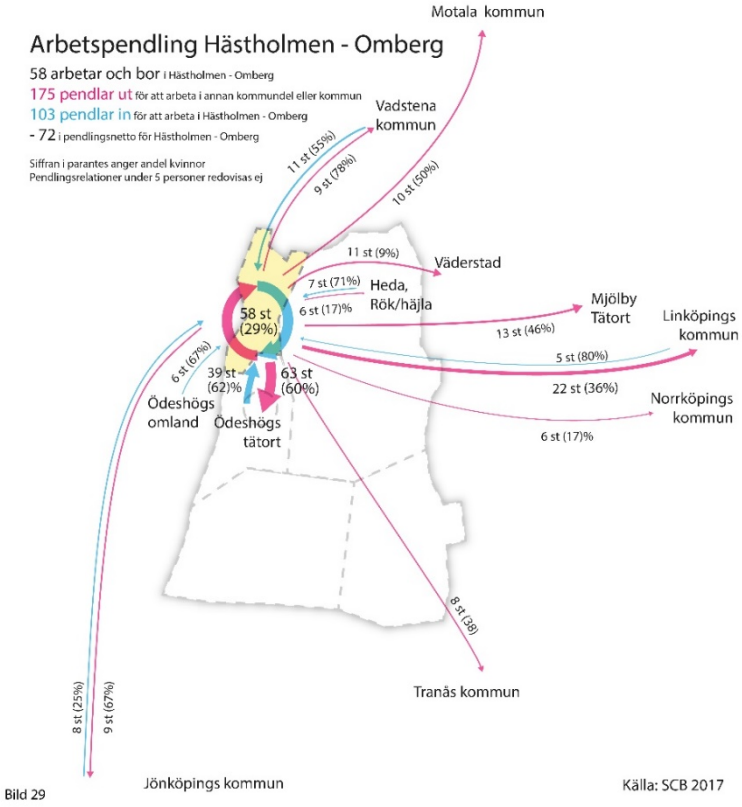

Bild 29 – Arbetspendling för delområde Hästholmen – Omberg

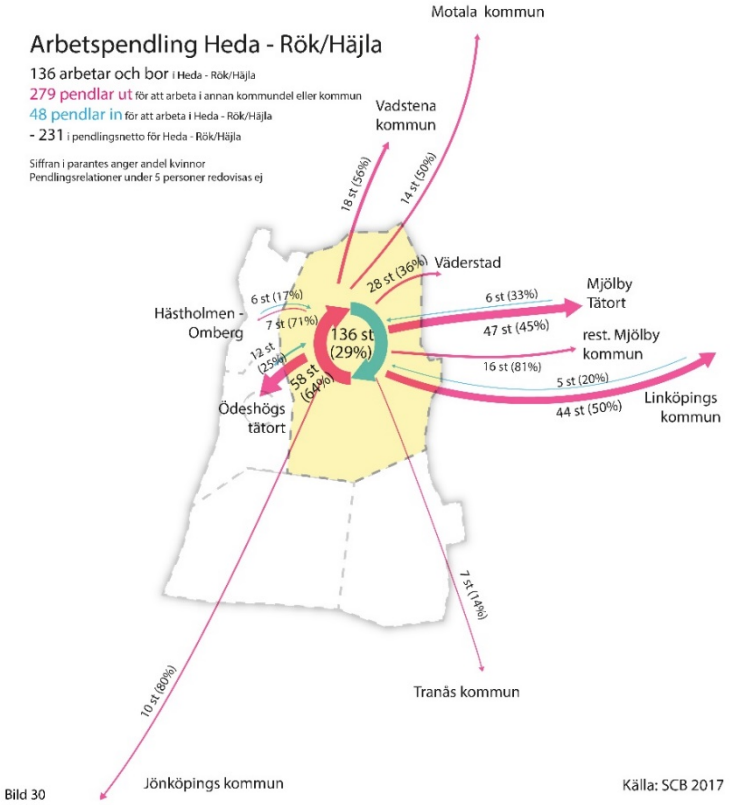

Bild 30 – Arbetspendling för delområde Heda – Rök/Häjla

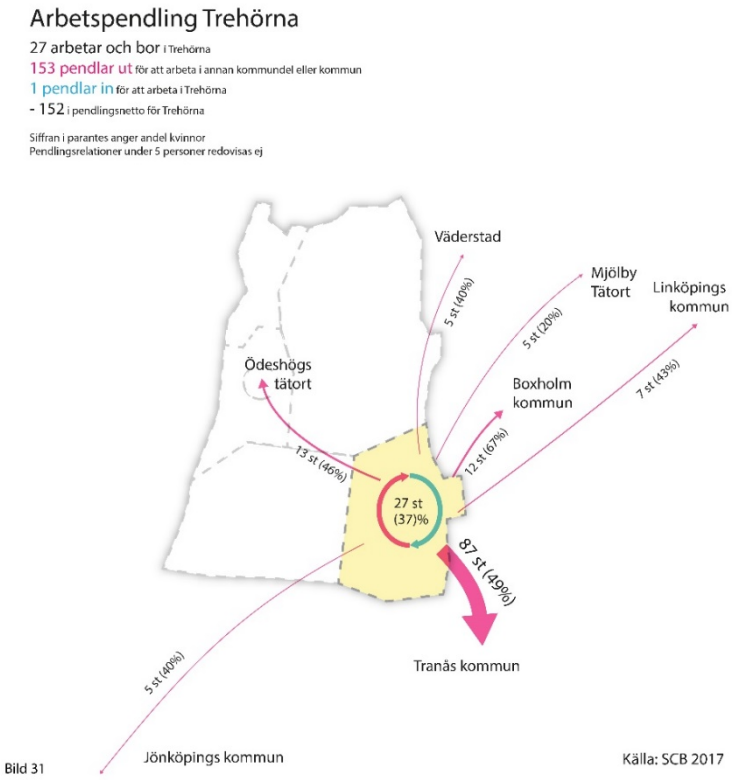

Bild 31 – Arbetspendling för delområde Trehörna

Bild 32 – Arbetspendling för delområde Boet – Stava

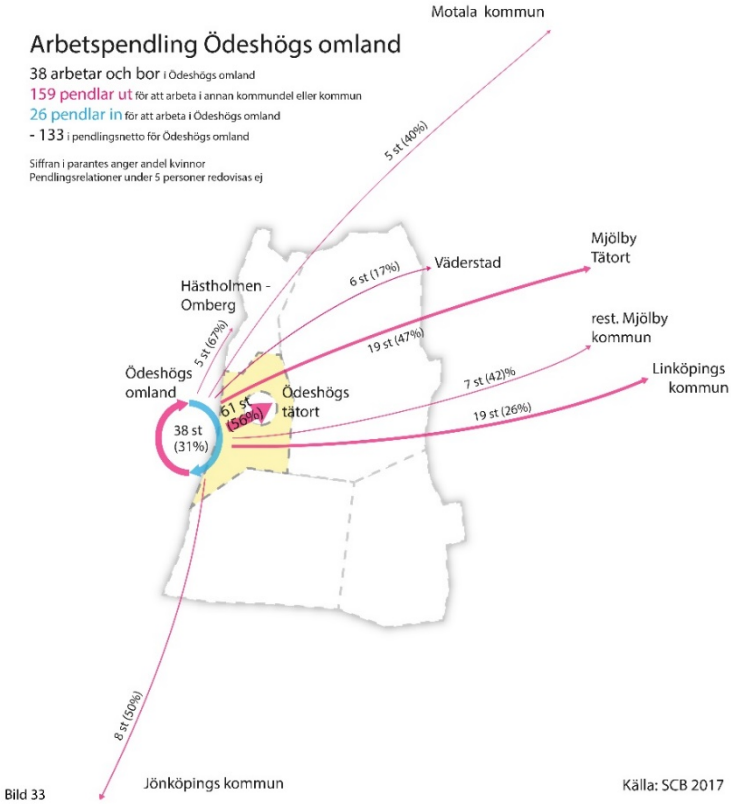

Bild 33 – Arbetspendling för delområde Ödeshögs omland

För längre resor, interregionala och globala resor, har kommunen har idag närhet till södra stambanan via Mjölby och Tranås. Med en framtida utbyggnad av höghastighetsjärnvägen Ostlänken/Götalandsbanan med tågstationer med liknande avstånd till Linköping, Jönköping och Tranås ökar tillgänglighet till omvärlden ytterligare. Kommunen har också nära till de regionala flygplatserna i Jönköping, Linköping och Norrköping och rimliga restider till Skavsta, Arlanda, Landvetters och Kastrups flygplatser.

Viljeinriktning

- Kommunens huvudpendlingsstråk är till Mjölby och fortsatta analyser och effektiviseringar av kollektivtrafiken i detta stråk ska genomföras tillsammans med Östgötatrafiken och Mjölby kommun.

Ödeshögs bidrag till regionerna

Ödeshög är inom flera områden en så kallad pluskommun. Det vill säga att vi producerar och levererar mer än vad vi själva konsumerar. Följande utmärker Ödeshög i ett regionalt perspektiv:

Upplevelser kopplade till landskapet

Inom kommunen har vi Vättern och Omberg i väster, den bördiga slätten och fågelsjön Tåkern i norr, Hålavedens betesmarker och trolska skogar i sydost. Vackra och intressanta natur- och kulturmiljöer är en del av kommunens attraktionskraft. Utmed Vätterns östra strand ligger Omberg. Ett av landets mest välbesökta naturområden med fantastisk natur, dramatiska bergsbranter och milsvid utsikt. Tåkern är en av Europas förnämsta fågelsjöar och vid södra stranden ligger besökscentrumet Naturum Tåkern. Alvastra klosterruin, Rökstenen och Ellen Keys Strand är andra populära upplevelsemål.

Företagande/entreprenörskap

I Ödeshög finns en tradition av entreprenörskap och ett starkt samarbete mellan företagen. Den lilla kommunens fördel är bland annat korta och snabba beslutsvägar som bidrar till ett gott företagsklimat. Det finns av naturliga skäl många företag som är kopplade till de areella näringarna. Besöksnäringen är en annan viktig del av kommunens näringsliv. Inom kommunen finns även flertalet unika och framgångsrika företag som är kända långt utanför kommunens gränser, ofta med platsen eller det lokala som en produkt.

Mat- och vatten

Ödeshög erbjuder ett omväxlande landskap med både Vättern, slätt, hag- och betesmarker samt skog, som ger gynnsamma förutsättningar för livsmedelsproduktion. Östgötaslätten hör till den bördigaste jordbruksmarken i Sverige. Ur ett globalt perspektiv blir jordbruksmarken allt värdefullare för livsmedelsförsörjningen då den ska föda fler samtidigt som klimatförändringar och markförstöring gör att den minskar. Vättern utgör en av landets

viktigaste dricksvattentäkter och är en del av kommunen. I framtiden spås Vätterns betydelse öka. Fler kommuner utreder möjligheten att få sitt dricksvatten ifrån sjön.

Förnybar energi

Kommunen vill fortsätta inspirera företag att minska sin energiförbrukning bl.a. genom satsningar på energieffektivisering och förnyelsebar energi. Under 2017 och 2018 låg Ödeshög i topp vad gäller installerade solceller per invånare. Stora delar av kommunen omfattas av ett aktivt och produktivt skogsbruk som producerar förnybart byggmaterial och biomassa som energikälla. Vindkraftsutbyggnaden var tidig i Ödeshög och idag (år 2020) finns det 21 aktiva verk. Inom kommunen finns en väl utbyggd ladd-infrastruktur för elbilar, inte minst vid trafikplatsen Östgötaporten utmed E4.

1.5 En kommun för alla

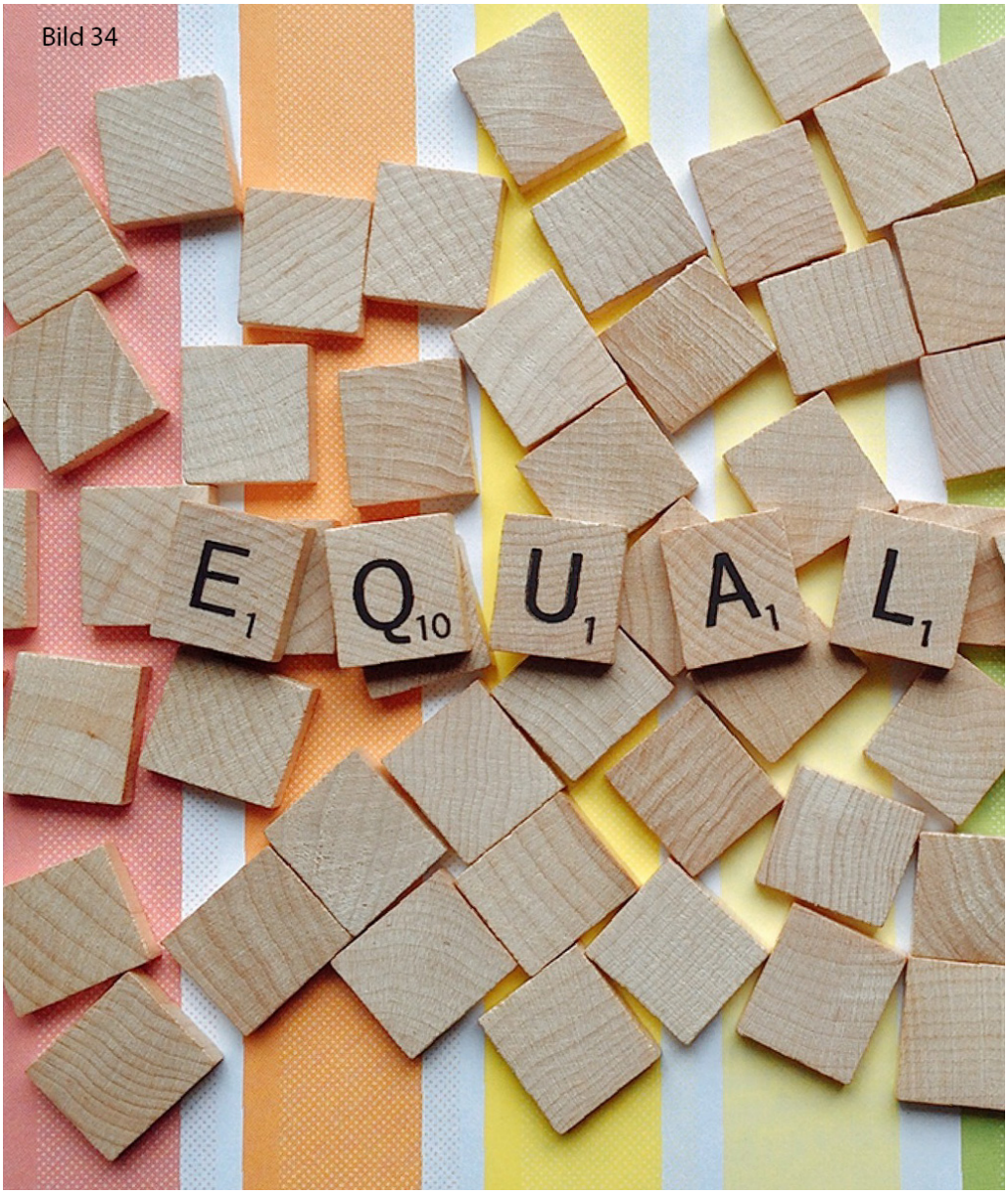

Bild 34 – En kommun för alla

Den fysiska planeringen påverkar samhällets strukturer. Kommunen har ett stort ansvar och påverkansmöjligheter för kommande utveckling samtidigt som vi har ett arv i den befintliga miljön och samhällsstrukturer. Kunskap och medvetenhet är en förutsättning för att aktivt kunna arbeta med samhällsplanering så att inga oönskade konsekvenser uppstår. I översiktsplanen har vi identifierat fyra områden; Jämställhet, Barnperspektiv, Integration och Tillgänglighet där samhällsplaneringen har en tydlig direkt eller indirekt påverkan.

Viljeinriktning

- I Ödeshögs kommun är offentliga platser och miljöer inkluderande.
- Beslutsfattare och planerare ska vara medvetna om och hur den fysiska planeringen påverkar samhällets strukturer.

Jämställdhet

Målet för den svenska jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. I samhällsplaneringen grundläggs många av vardagens villkor. Kvinnor och män lever i många fall olika vardagsliv med skilda förutsättningar och förflyttningsmönster. Män och kvinnor kan således ha olika behov och intressen. Därför är både mäns och kvinnors deltagande i de processer som formar samhällsutvecklingen viktigt. När beslut om markanvändning, bebyggelse och transporter fattas, finns möjligheterna att skapa ett mer jämställt samhälle.

En jämställd samhällsplanering behöver utgå från representation (vilka som är med och har formellt och informellt inflytande), resurser (vilka som äger och använder) och realia som handlar om de normer, värderingar och utgångspunkter som styr och dominerar processen.

Viljeinriktning

- I Ödeshögs kommun ska kvinnors och mäns, flickors och pojkars vardagsliv främjas av en jämställd samhällsplanering.
- Statistik ska, om det är möjligt, redovisas könsuppdelad.

Barnperspektiv

I FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) står det att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn. Varje barn har också rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad. Artikel 12.

I beslut om markanvändning, bebyggelse, infrastruktur och rumslig utveckling grundläggs många av de villkor som styr barns liv. Barns och ungas perspektiv ska därför vara en naturlig del i samhällsbyggandet.

I översiktsplanens redovisade utvecklingsområden för kommande planering bör följande projekt ha ett fokus på barnperspektivet:

- Utveckling av Fridtjuv Bergskolan och Lysingskolan.
- Utvecling av sport i fritidsanläggningar
- Vid planering av nya förskolor.
- Utveckling av lek och grönstruktur.

- Centrumutveckling i Ödeshög och Hästholmen.
- Utvecling av transportsystemen – gång-, cykel- och kollektivtrafik
- Hälsa, trygghet och säkerhetsarbete i den offentliga miljön.

Viljeinriktning

- Barn och ungdomar ska ha tillgång till mötesplatser och fritidsaktiviteter i både tätorter och landsbygder.
- Vid planering av kommunala projekt som bedöms ha en direkt påverkan på barn ska en barnkonsekvensanalys tas fram. Det kan vara planering av ny/ombyggnad av skola, utveckling av offentliga platser med mera.
- I Ödeshögs kommun ska barn ges möjlighet till inflytande i den fysiska planeringen, genom att de ges möjlighet att delta i medborgardialoger.

Integration

För att få ett samhälle där förståelse råder behöver människor mötas i sin vardag. Möten sker när människors vägar korsas eller när de besöker samma platser. Vardagliga möten kan bli fler om samhällsplaneringen långsiktigt använder sig av platsens struktur och uppbyggnad för att öka människors rörlighet och överlappningar av rörelsemönster. Placering av funktioner som lockar olika människor till samma plats skapar vardagliga möten där individerna får möjlighet att förstå varandra och lära känna olika sidor av samhället.

Viljeinriktning

- För att främja integration i vardagen ska Ödeshögs kommun med fysisk planering skapa utrymme för mötesplatser på offentliga platser, förhindra barriärer, ha bra kommunikationer, värna attraktiva platser/kulturminnen och skapa trygghet.

Tillgänglighet

Ur ett kommunalt planeringsperspektiv är det centralt att offentliga platser och rum, områden för bostäder och verksamheter, naturmiljö och transportsystem med mera, är och upplevs vara, tillgängliga för alla - oavsett funktionsnedsättning, ålder, kön, och olika sociala tillhörigheter. Kommunen bör därför ta ansvar för att förutsättningar finns för likvärdiga villkor när det gäller människors möjligheter att ta del av samhällsservice, verksamheter, offentligt liv, aktiviteter, rekreation med mera.

Viljeinriktning

- Den fysiska planeringen ska borga för att likvärdiga villkor skapas när det gäller tillgänglighet för alla i gemensamt använda rum i Ödeshögs kommun. Vid planering av ny bebyggelse och utformning av allmänna platser ska tillgängligheten utgöra en viktig del.

1.6 Hållbar utveckling i Ödeshögs kommun

Bild 35

Bild 35 – Agenda 2030 målen

Ödeshögs kommun är en av landets minsta kommuner med cirka 5337 invånare (2019). Vi fokuserar på kommunens grunduppdrag och har begränsade resurser för att arbeta med hållbar utveckling. För att aktivt jobba med hållbar utveckling är vi beroende av samverkan och samarbete mellan kommuner, region och stat. När vi tar höjd för 6000 invånare är den procentuella befolkningsökningen stor men antalet relativt få i ett regionalt och nationellt perspektiv. Kommunen har därmed en marginell påverkan för den hållbara utvecklingen men

likväl har vi samma krav som en större kommun att arbeta med frågorna i strategiska planer och program.

En cirkulär ekonomi möjliggör en ekologiskt och ekonomiskt hållbar utveckling. Cirkulär ekonomi är ett kretslopp av material, produkter och tjänster. En smartare ekonomi där livslängden på material och produkter är längre och där uttaget av råvaror och mängden avfall är mindre. Mängden av farliga ämnen i avfallet behöver minska för att avfallet ska kunna återanvändas i nyproduktion. Mark- och vattenanvändningen behöver bidra till att lokala kretslopp av produkter, material och näringsämnen stärks.

Energi

Med den globalt ökade klimatpåverkan, till följd av ökade utsläpp, är energifrågan viktig på många nivåer i samhället och i världen. Energi måste användas effektivt och de fossila bränslena måste på sikt fasas ut och ersättas av förnyelsebara energikällor. Inriktningen skapar förutsättningar för ett resurssnålt samhälle och möjligheter till ekonomisk tillväxt genom ny teknik.

Viljeinriktning

- Ödeshögs kommun ska arbeta med att översätta de globala Agenda 2030 målen till ett lokalt sammanhang genom Glokala Sverige, Sveriges kommuner och regioners (SKR:s) gemensamma projekt som handlar om att arbeta med Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling.
- Översiktsplanen ska utgå från miljömålet God bebyggd miljö. Gör vi detta har vi stora möjligheter att uppnå en hållbar utveckling i Ödeshögs kommun.
- Ödeshögs kommun jobbar med klimatanpassning i den fysiska miljön via Översiktsplaner, Handlingsplan för trygghet och säkerhet, Vatten och avlopps- och dagvattenpolicy samt Vatten- och avloppsplan
- Ödeshögs kommun har en aktuell avfallsplan.
- Ödeshögs kommun värnar den biologiska mångfalden och har ett aktuellt Naturvårdsprogram.
- Ödeshögs kommun jobbar med minskad klimatpåverkan genom att ha en aktuell Klimat- och energiplan.

Hållbart byggande

Mångfald

En långsiktigt socialt och ekonomiskt hållbar utveckling stöds av en blandning av boende, arbetsplatser, hustyper, upplåtelseformer, service, äldreboende med mera. Utformningen av ett område ska möjliggöra en mångsidig befolkningssammansättning med avseende på bland annat ålder, hushållsstorlek, etnicitet och ekonomisk status/socioekonomiska förutsättningar.

Mångfald av människor, bostadstyper och arkitektur skapar en variationsrikedom i livsmiljön som gör den mer attraktiv och intressant. Beroende på sin livssituation använder människor de offentliga miljöerna på olika sätt och under olika tider på dygnet. Olika hushållssammansättningar kan därför också bidra till att de offentliga rummen befolkas under större delar av dygnet.

Resurseffektivitet

Resurseffektivitet skapas genom att fler hushåll använder sig av infrastrukturen, men också av resurssnål teknisk försörjning med hög kvalitet, säkerhet och tillgänglighet samt låg miljö- och klimatpåverkan. Ny teknik och nya systemlösningar för teknisk försörjning ska uppmuntras vid byggnationer.

Ekosystemtjänster i den bebyggda miljön

Ekosystemen är vår levande gröna infrastruktur och är minst lika viktiga för våra samhällen som vår skapade bebyggelse och infrastruktur. I städer och tätorter förser växter och djur vårt samhälle med mängder av produkter och tjänster. Växter ger oss syre, föda och byggmaterial och skyddar oss från extrema väder. Bin och andra insekter pollinerar våra grödor. Våtmarker och grönområden renar regn- och snövatten från tungmetaller och andra skadliga ämnen. Maskar och mikroorganismer bryter ner växt- och djurmaterial och gör våra jordar bördiga och näringsrika. Alla dessa nyttor som naturen ger oss – och många därtill – kallas ekosystemtjänster.

Nedan följer en indelning av ekosystemtjänster och funktioner som kan eftersträvas i planering av den bebyggda miljön:

- klimatanpassning – dagvattenhantering och temperaturreglering
- öka den ekologiskt aktiva ytan – gröna tak och gröna väggar
- biologisk mångfald – gynna biologisk mångfald med buskar, träd och urbana ängar
- hälsa och rekreation – gynna människors hälsa, främja estetik och sociala relationer
- bullerreducering – när grönska används för att reducera ljud

Arkitektur

Arkitekturen påverkar hur byggnader och miljöer upplevs och bidrar till både estetiska värden och till ett uttryck för en plats eller ett område. Det är viktigt att de val som görs för framtiden, den planering och byggnation som utförs är resultatet av noggranna överväganden. Ambitionen ska vara att skapa en långsiktigt hållbar miljö av hög arkitektonisk kvalitet. Hög arkitektonisk kvalitet är nödvändigt för att skapa offentliga rum och miljöer som är hållbara över lång tid, som blir värdefulla även i framtiden. God arkitektur med väl genomtänkta lösningar har kvaliteter som kan vara svåra att direkt mäta rent ekonomiskt men ger andra långsiktiga värden. Som exempel kan nämnas bättre funktionalitet, ökad attraktivitet för fastigheter och varumärkesbyggande för orterna och kommunen som helhet. Med vetskapen om vad arkitektur kan göra och betyda för upplevelsen av orten eller kvarteret, bidrar ett ökat fokus på arkitekturen och de estetiska värdena till ett levande och attraktivt Ödehög att leva och verka i.

Nationellt mål

Ett nationellt mål för arkitektur-, form- och design antogs 2018. Målet ska vara styrande för statens initiativ när det gäller arbetet med gestaltade livsmiljöer, arkitektur, form och design. Målet ska vara vägledande för kommuner och landsting.

- Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.

Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- det offentliga agerar förebildligt
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Viljeinriktning

För att främja god arkitektur och för att utveckla, förnya och bevara orter och byar behöver arbetet att skapa framtida goda livsmiljöer stärkas:

- Hus, orter och offentliga rum ska utvecklas mot ett alltmer hållbart samhälle, med trivsamma miljöer som inbjuder till ett rikt och varierat liv, både på landsbygden och i staden.
- Historiska värden och lokala särdrag ska betonas som en förutsättning för utveckling av god arkitektur.

Agenda 2030

Bild 35

Bild 35 – Agenda 2030 målen

Den 25 september 2015 antog FN:s generalförsamling den historiska resolutionen ”Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling”, med 17 globala mål som spänner över en bredd av samhällsutmaningar. De 17 globala målen har i sin tur 169 delmål och 230 indikatorer. Under en 15-årsperiod, med start 1 januari 2016 och fram till år 2030, har världens länder förbundit sig att tillsammans jobba för att uppnå de globala målen och en långsiktigt hållbar utveckling.

De 17 globala målen är integrerade och odelbara. Det betyder att inget av målen kan uppnås på bekostnad av ett annat och att framgång krävs inom alla områden för att det övergripande målet med Agenda 2030 ska kunna uppnås. Som exempel är en förutsättning för att uppnå mål 1, att utrota extrem fattigdom, att också nå framgång inom områdena utbildning och jämställdhet, mål 4 och 5.

Agenda 2030 bygger samtidigt på att alla delar av samhället inkluderas i genomförandet och aktivt jobbar mot samma mål.

Det nationella genomförandet inkluderar kommuner och landsting liksom statliga myndigheter och regeringskansliet. Hur de globala målen uppnås beror också på engagemanget från andra aktörer såsom frivilligorganisationer, näringsliv, fackliga organisationer samt universitet och högskolor.

Agenda 2030 på en nationell nivå

Regeringen har tillsatt en delegation som har till uppgift att stödja och stimulera Sveriges genomförande av Agenda 2030. Sveriges genomförande av Agenda 2030 bör ske genom en prioritering av de områden som effektivt bidrar till den samhällsomställning som krävs för att nå en hållbar välfärd. Delegationen har identifierat sex prioriterade områden som samlar flera av de största utmaningarna för Sveriges nationella genomförande av agendan. Områdena är tätt sammankopplade och överlappar delvis varandra. Genom att synliggöra sambanden mellan utmaningarna och vidta åtgärder inom de föreslagna områdena kan synergi- och hävstångseffekter uppstå. På så sätt kan de åtgärder som ger starkast samlad effekt i omställningen mot en hållbar välfärd prioriteras. Sverige kan därigenom nå goda resultat som bidrar till genomförandet av agendan som helhet. De prioriterade områdena är framtagna utifrån nulägesbeskrivningen och delegationens dialoger med olika samhällsaktörer. Områdena är tvärsektoriella, vilket innebär att de spänner över flera politikområden och flera av målen i Agenda 2030 och de balanserar de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna.

- Prioriterat område 1: Ett jämlikt och jämställt samhälle
- Prioriterat område 2: Hållbara städer
- Prioriterat område 3: En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi
- Prioriterat område 4: Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller
- Prioriterat område 5: Hållbara och hälsosamma livsmedel
- Prioriterat område 6: Stärkt kunskap och innovation

Nationella miljömål

Bild 36

Bild 36 - Nationella miljömål

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Generationsmålet, de 16 miljömålen och etappmålen, bildar tillsammans miljömålssystemet. Generationsmålet anger den allmänna inriktningen på miljöarbetet. För att underlätta det arbetet och göra generationsmålet mer konkret finns miljömålen och etappmålen.

För vi ska kunna nå Generationsmålet behöver ekosystemen återhämta sig, människans klimatpåverkan begränsas, den biologiska mångfalden bevaras, den negativa miljöpåverkan på människors hälsa minska och andelen förnybar energi öka. För att vi ska kunna nå dit behöver många arbeta tillsammans.

För nå Sveriges miljömål styrs miljöarbetet med hjälp av lagstiftning och ekonomiska styrmedel. I Sverige sker arbetet med miljöfrågorna på nationell, regional och lokal nivå. På nationell nivå handlar det om att nationella myndigheter samverkar medan det regionala och lokala arbetet sker inom länsstyrelser, regioner och kommuner.

För översiktsplanen har följande miljömål identifierats som relevanta (miljömål i parenteser anses inte har någon direkt påverkan). Särskilt relevant är mål generationsmålet och mål nr 15 – God bebyggd miljö

G – Generationsmålet

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. (Bara naturlig försurning)
4. Giftfri miljö
5. (Skyddande ozonskikt)
6. (Säker strålmiljö)
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. (Hav i balans samt levande kust och skärgård)
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. (Storslagen fjällmiljö)
15. **God bebyggd miljö**
16. Ett rikt växt- och djurliv

Generationsmålet

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas

Delmål:

- Hållbar bebyggelsestruktur
  En långsiktigt hållbar bebyggelsestruktur har utvecklats både vid nylokalisering av byggnader, anläggningar och verksamheter och vid användning, förvaltning och omvandling av befintlig bebyggelse samtidigt som byggnader är hållbart utformade.
- Hållbar samhällsplanering
  Städer och tätorter samt sambandet mellan tätorter och landsbygd är planerade utifrån ett sammanhållet och hållbart perspektiv på sociala, ekonomiska samt miljö- och hälsorelaterade frågor.
- Infrastruktur
  Infrastruktur för energisystem, transporter, avfallshantering och vatten- och avloppsförsörjning är integrerade i stadsplaneringen och i övrig fysisk planering samt att lokalisering och utformning av infrastrukturen är anpassad till människors behov, för att minska resurs och energianvändning samt klimatpåverkan, samtidigt som hänsyn är tagen till natur- och kulturmiljö, estetik, hälsa och säkerhet.
- Kollektivtrafik, gång och cykel
  Kollektivtrafiksystem är miljöanpassade, energieffektiva och tillgängliga och det finns attraktiva, säkra och effektiva gång- och cykelvägar.
- Natur- och grönområden
  Det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet.
- Kulturvärden i bebyggd miljö
  Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap ska bevaras, används och utvecklas.
- God vardagsmiljö
  Den bebyggda miljön utgår från och stöder människans behov, ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur.
- Hälsa och säkerhet
  Människor utsätts inte för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer och radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.

- Hushållning med energi och naturresurser
  Användningen av energi, mark, vatten och andra naturresurser sker på ett effektivt, resursbesparande och miljöanpassat sätt för att på sikt minska och att främst förnybara energikällor används.

- Hållbar avfallshantering
  Avfallshanteringen är effektiv för samhället, enkel att använda för konsumenterna och att avfallet förebyggs samtidigt som resurserna i det avfall som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt samt att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras.

1.7 Hälsa, trygghet och säkerhet

Bild 37 – Hälsa, trygghet och säkerhet

Kommunen har ansvar för att i planering och utveckling, säkerställa människors hälsa och säkerhet, samt förebygga risker och skapa ett robust samhälle. Ansvaret täcker även strävan efter att orsaka så lite negativ miljöpåverkan som möjligt. En del risker och negativ påverkan kan förebyggas och förhindras, exempelvis genom att ställa krav på det som planeras och byggs, andra måste planeringen anpassas efter genom att exempelvis inte bygga på olämpliga platser.

Viljeinriktning

- I inledningen av varje mandatperiod tar kommunen fram en handlingsplan för trygghet och säkerhet, som bygger på analyser av risker och sårbarhet i kommunen.
- Ödeshögs kommun ska vara och upplevas som en trygg och säker miljö.
- Ödeshögs kommun arbetar med trygghet genom att samarbeta och samverka samt åtgärda brister i den fysiska miljön.
- Miljön i kommunen ska ge förutsättningar för god fysisk och psykisk hälsa, därför ska olika miljö-, hälso- och säkerhetsrisker förebyggas, begränsas och motverkas.
- Säkerhetsarbetet ska vara systematiskt och inriktas mot att förhindra, förebygga och begränsa förekomsten av brott, suicid och olyckor, bland annat genom utformningen av den fysiska miljön.
- Alla människor ska kunna och våga vara ute i samhället under dygnets alla timmar, genom trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete.
- Ödeshögs kommun ska arbeta för minskad klimatpåverkan och genom den fysiska planeringen anpassa samhället för ett ändrat klimat.
- När olyckor inträffar ska ett snabbt och effektivt ingripande kunna ske, för att begränsa konsekvenserna.

Arbetet med hälsa, trygghet och säkerhet går ut på att skydda vissa värden från oönskade händelser, störningar och andra negativa konsekvenser. Det som ska skyddas är människors liv och hälsa, samhällsviktiga verksamheter, miljön och ekonomiska värden, samt mänskliga fri- och rättigheter. Det innebär både att vår livsmiljö ska utformas på sätt som gör att den är fysiskt säker och på ett sätt som gör att den upplevs som trygg, något som påverkar både människors psykiska och fysiska hälsa. Därför ska kommunen endast planera för byggnation i områden som bedöms som lämpliga för bebyggelse, det innebär bland annat att marken ska vara stabil och bedömas som säker från större risker samt ett förändrat klimat.

Ödeshögs kommun har valt att beskriva säkerhet som frånvaro av oönskade händelser, skador eller konsekvenser. Med trygghet menas frånvaro av upplevd oro. Tryggheten kan alltså ökas dels genom att den faktiska säkerheten ökar och dels genom att åtgärder som ökar själva känslan av trygghet. För exempelvis brottsförebyggande arbete handlar arbetet både om att förebygga brotten och om att hantera den oro för brott som finns, så att inte oron i sig påverkar människor negativt i onödan. Både den faktiska säkerheten och den upplevda tryggheten påverkar hur människor lever och deras hälsa. Oro och otrygghet, vare sig det är en ogrundad känsla eller en verklig risk, påverkar oss och våra val och vanor. Genom att i planeringssammanhang väga in såväl fysiska risker som den mentala känslan av otrygga miljöer, kan vi förebygga mycket av de problem som kan uppstå. Det handlar även om att höja säkerheten genom att bygga på sätt som minimerar risken för exempelvis fallolyckor och vattenolyckor, bygga så det offentliga rummet är tillgängligt för alla, samt att förebygga och begränsa risken för suicid genom medveten utformning av offentliga platser. Det kan handla om att göra det svårtillgängligt till platser med stor fallhöjd och att hindra människor från att nå riskområden, att välja markbeläggningar som inte blir hala och undvika höga kanter. Det inkluderar också de vatten som finns, dammar, sjöar och vattendrag, där åtgärder ska göras

för att minimera risken för att falla i, samt göra det lätt att ta sig upp om man ändå skulle göra det. När människor upplever sin omgivning som säker, är det dessutom lättare att känna sig trygg, det ger alltså dubbla effekter. På så sätt kommer kommunen närmare sitt mål om att vara ”den mest attraktiva i sin storlek”.

För att öka tryggheten är översiktlighet, genomsiktlighet, orienterbarhet och tillgänglighet viktiga delar i utformningen av bebyggelse och gångstråk. Människor kan uppleva ett stråk som instängt och otryggt om det är trångt och inneslutet, exempelvis med bebyggelse, plank, vallar eller tät växtlighet tätt inpå på bägge sidor. Även god belysning och andra människor som rör sig i området är viktiga faktorer för att öka tryggheten. Tryggheten ökar också i en blandad bebyggelse som ger människor anledning att uppehålla sig i ett område under fler av dygnets timmar. Kommunen ska därför ta ett helhetsgrepp kring frågor om hälsa och säkerhet, bland annat genom att skapa ett gott samarbete mellan kommunens förvaltningar, med andra kommuner, näringsliv, enskilda, organisationer och andra samhällsorgan. Detta samarbete är väldigt viktigt för skapandet av trygghet, då många skilda faktorer spelar in i människors upplevelse av vad som är tryggt.

Brottsförebyggande arbete i Ödeshögs kommun omfattar sådant som våld i olika miljöer, skadegörelse, stöld, ungdomskriminalitet och organiserad brottslighet. En del av våldet, speciellt i publika miljöer, kan minskas genom en genomtänkt utformning av gator, parker och andra offentliga miljöer. I många fall handlar det om samma typer av åtgärder som de trygghetsskapande som nämns ovan. Även skadegörelse kan minskas genom god belysning och insyn vid till exempel skolor och andra platser där människor endast vistas under delar av dygnet. Samma principer gäller det arbete som ska förebygga och förhindra suicid, det vill säga självmord, samt olyckor. Redan i planeringen och gestaltningen ska dessa faktorer finnas i åtanke för att begränsa riskerna för att något ska inträffa.

Risker med störningar och negativ påverkan på människors hälsa går i många fall att förebygga. I planeringssammanhang handlar det om sådant som att bostäder och arbetsplatser inte ska lokaliseras i närheten av verksamheter och anläggningar med viss omgivningspåverkan, för att minska antalet människor som utsätts för de aktuella riskerna. De fysiska riskerna inkluderar sådant som explosioner, utsläpp av olika slag, bränder och buller. När det gäller buller är vissa typer av anläggningar mer problematiska, till exempel motor- och skjutbanor, då verksamheten ofta bedrivs på kvällar och helger, då människor vill utnyttja sina trädgårdar och sin utemiljö. Detta kan medföra begränsningar i verksamheten eller krav på kostsamma skyddsåtgärder vid anläggningen. Av hänsyn till bullerproblematiken, kan det därför bli nödvändigt att prioritera mellan olika former av markanvändning redan i den tidiga planeringen, att i det sträva mot den målbild som finns för området. Även förorenade områden ska tas med i ett tidigt skede av planeringen, för att undvika att bebyggelse placeras i områden som är olämpliga, med hänsyn till människors hälsa och säkerhet samt miljön.

Vi kan även förebygga och begränsa effekterna av klimatförändringar, exempelvis genom att planera för förändrade vattenflöden, temperaturer och vädermönster. Det handlar om att hantera större mängder vatten vid enskilda tillfällen, tillhandahålla skugga som skydd mot värmeböljor och mycket mer. Att minska vår klimatpåverkan är en del, att hantera de förändringar som uppstår är en annan, men båda är viktiga för framtiden. En utgångspunkt för kommunens miljöarbete är att tillgång till bra hållbara kommunikationsmöjligheter (gång, cykel och kollektivtrafik), leder till ett minskat bilanvändande. För att minska vår miljöpåverkan och skapa en bättre trafiksituation behövs noggranna avvägningar och prioriteringar. En ytterligare vinst är att människor rör på sig, till och från bussen eller hela den resta sträckan, något som är bra för folkhälsan. Med färre motorfordon som rör sig på

vägarna bör även risken för trafikolyckor minska, något som idag utgör en stor fara för människor. I kombination med trafiksäkerhetsåtgärder på olycksdrabbade sträckor ökar den upplevda och den faktiska tryggheten.

För att klara av att genomföra detta krävs en stor samsyn i planeringen och att alla exploaterings- och lokaliseringsbeslut sker i enlighet med de övergripande planerna. Kommunen behöver en strategisk plan för hantering av dagvatten och beredskap för att hantera stora mängder vatten. Dessutom behöver kommunen ta fram nytt underlag, i form av övergripande utredningar för hanteringen av dagvatten, samt ett antal detaljerade utredningar inför exploatering, exempelvis gällande markstabilitet, farligt gods, miljöfarlig verksamhet och buller.

Att förebygga och förhindra olika riskfaktorer är att föredra, men planeringen ska även skapa möjligheter för begränsande åtgärder, som minimerar effekter och konsekvenser om något skulle hända. Dessa begränsande åtgärder innefattar bland annat fysiska anpassningar av färdvägar för utryckningsfordon, tillgänglighet till sjukvård, polis och hemtjänst samt planer för mer övergripande krishantering.

Hälsa

Det nationella målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Regionförbundet Östsam hade en kommission för folkhälsa som tog fram Östgötakommisionnens slutrapport. Den innehåller resultatet av analyser samt rekommendationer till insatser för folkhälsa i Östergötland. Östgötakommissionen har identifierat olika samhällsarenor och ger rekommendationer för var och an av detta, till exempel den fysiska miljön i arenor boende och närområde. Två av de identifierade samhällsarenorna anses vara relevanta att belysa i översiktsplanen:

Boende och närområde

- Mål: Alla östgötar ges möjlighet till en bostad utifrån sina behov, i ett närområde som ger förutsättningar för social gemenskap, bidrar till trygghet, tillit och hälsa, samtidigt som samhällsplaneringen skall motverka segregering.

Boendemiljön är sedan lång tid identifierad som en viktig bestämningsfaktor för hälsa. Detta gäller i alla åldrar och är särskilt viktigt för ungdomar. Låg socioekonomisk situation samvarierar med hög exponering för olika riskfaktorer i boendemiljön och närområdets yttre miljö, och genom detta ökar risken för ohälsa och sjukdom. Detta gäller flera hälsoutfall t.ex. skador och våld, mental ohälsa, självskattad hälsa, allergier och hjärt-kärlsjukdom. Det finns ett flertal materiella faktorer i den byggda miljön som påverkar hälsan t.ex. bostäders utformning, byggmaterial, mögel, fukt, ljud, ljus och buller men även tillgänglighet till natur och grönområden. Det finns idag, därtill, en stor samstämmighet bland boendeforskare om de sociala faktorernas betydelse för hälsan, bland annat trivsel, tillit till människor i området, sociala nätverk, socialt stöd, känsla av oberoende och kontroll, självständighet, frihet, social status. Särskilt sårbara för exponering av faktorer i boendemiljön som inverkar på hälsan är barn, pensionärer, arbetslösa, sjukskrivna, funktionshindrade eftersom deras sammanlagda tid i boendemiljön är betydligt längre än för yrkesarbetande som i hög utsträckning är borta från hemmet.

Fritid och kultur

- Mål: Alla östgötar ges möjlighet till en fritid som möter kulturella, fysiska, sociala och psykiska behov, stimulerar engagemang, bidrar till social gemenskap samt möjliggör återhämtning.

En aktiv och meningsfull fritid som också ger möjlighet till rekreation främjar hälsan. När andra livsområden upplevs som påfrestande kan fritidsaktiviteter vara kompenserande, bekräftande eller reparerande, som motvikt till en i övrigt mindre tillfredställande tillvaro. Detta genom att vara en arena där människor kan utveckla sina sociala kontakter, gemenskaper och meningsskapande aktiviteter. Valet av fritidsaktiviteter och fritidskulturer innebär olika vanor, erfarenheter och kompetenser. Därmed bidrar fritiden till att ge framför allt ungdomar skilda utgångspunkter och livschanser. Fritidsforskningen visar att det tycks pågå en större polarisering mellan olika fritidsaktiviteter och olika grupper av ungdomar. En tendens är att satsa mycket tid på vissa sysselsättningar och avstå från andra. Vissa unga är till exempel intensivt fysiskt aktiva på sin fritid, medan andra inte rör sig alls.

Natur- och kulturupplevelser har betydelse för hälsa och livskvalitet, i alla åldrar. Forskning inom medicin, sociologi, socialpsykologi och socialmedicin, visar att natur- och kulturupplevelser är viktiga ingredienser för en människas välmående, som leder till ökat socialt kapital, hälsa och välbefinnande. Kultur bidrar till ett meningsfullt liv för den enskilde och kan ge människor styrka att påverka sin tillvaro, vilket är avgörande för hälsan. Undersökningar visar att svenska kvinnor är mer kulturellt aktiva än män och högutbildade mer aktiva än lågutbildade

Barn och ungdomar

Eftersom barn- och ungdomsåren väger tungt i en människas uppväxt och framtida liv behövs extra insatser under denna tid. För kommunen är detta ett prioriterat område att barn och ungdomar i Ödeshögs kommun få till sig en hälsofrämjande livsstil. Samhällsplaneringen och den fysiska miljön påverkar direkt och indirekt våra barn och ungdomars hälsa. Utemiljöer för lek och socialt umgänge, närhet till natur, möjlighet till säkra gång- och cykelvägar, fritidsaktiviteter, förskolor- och skolgårdars utformning är exempel på

Viljeinriktning

- Ödeshögs kommun ska bidra till god och jämlik folkhälsa genom att främja insatser som är hälsofrämjande och/eller förebygger hälsorisker.
- Fysisk planering i Ödeshögs kommuns utgår från ett folkhälsoperspektiv som prioriterar god jämlik hälsa för alla i befolkningen och social hållbarhet. Kommunen ska särskilt prioritera våra barn och ungdomar.
- Jämlik god hälsa ska i Ödeshögs kommuns planerings- och bebyggelseutveckling stärkas genom att befolkningsgruppers erfarenheter, kunskap och synpunkter tas tillvara i processen. Detta ska i sin tur bidra till ökad trygghetsupplevelse, bättre fysisk hälsa, ökad tillgänglighet, och hållbara fysiska och sociala miljöer.

Brottsförebyggande arbete

I Ödeshögs kommun bedrivs arbetet med att förebygga brott och öka tryggheten inom ramen för trygghets- och säkerhetsarbetet. Det finns många beskrivningar av begreppen trygghet och säkerhet. Ödeshögs kommun har valt att beskriva säkerhet som frånvaro av oönskade händelser, skador eller konsekvenser, medan trygghet beskrivs som frånvaro av upplevd oro. Tryggheten kan alltså ökas dels genom att den faktiska säkerheten ökar och dels genom åtgärder som ökar själva känslan av trygghet. I det brottsförebyggande arbetet handlar det både om att förebygga brotten och om att hantera den oro för brott som finns, så att inte oron i sig påverkar människor negativt i onödan.

Arbetet med trygghet och säkerhet i Ödeshögs kommun samordnas genom kommunens Handlingsprogram trygghet och säkerhet som tas fram i början av varje mandatperiod. I det ingår att arbeta för att höja tryggheten för invånarna, samt att höja den faktiska säkerheten, till exempel minska risken att utsättas för brott, råka ut för olyckor eller andra negativa händelser. Dessa två delar kompletterar varandra och i vissa fall leder det ena till det andra.

För att öka tryggheten är översiktlighet, synlighet, orienterbarhet och tillgänglighet viktig i utformningen av bebyggelse och gångstråk. Exempelvis bör gång- och cykelstråk inte begränsas av bebyggelse, vallar eller tät växtlighet på båda sidor då det ger en instängd och otrygg känsla för dem som rör sig där. Även god belysning är en viktig faktor för att öka tryggheten. En annan faktor som bidrar till ökad trygghet är om det finns andra människor i rörelse. Tryggheten ökar också i en blandad bebyggelse som ger människor anledning att uppehålla sig i ett område under fler av dygnets timmar.

Ödeshögs kommun är till för alla människor som befinner sig här, oavsett om de är tillfälliga besökare, bor här eller verkar/arbetar i kommunen. En viktig del i detta är att alla ska kunna känna sig trygga i samhället, oavsett vem man är eller vilka förutsättningar man har. Därför behöver arbetet med trygghet i samhället omfatta olika människors behov. Det handlar både om vad olika människor upplever som otryggt och hur olika grupper rör sig i samhället. Det finns exempelvis vissa skillnader gällande vilka som går, cyklar, åker kollektivt eller kör egen bil. Genom att blanda olika funktioner, exempelvis service, bostäder och skolor, i en ort eller stadsdel skapas förutsättningar för att människor ska röra sig de olika områdena på olika tider, vilket skapar en känsla av trygghet. I ett område som enbart består av bostäder och ingen annan funktion kan rörelsen av människor vara låg på dagtid, medan det i ett funktionsblandat område finns en mer kontinuerlig rörelse av människor under dagen vilket kan minska riskerna för brott och öka trygghetskänslan i området.

Viljeinriktning

- Offentliga rum ska utformas så man från rörelsestråk och vistelseytor har god sikt, med god belysningsnivå och ljuskällor som inte bländar.
- Olika funktioner, som bostäder och verksamheter, ska placeras så de offentliga rummen är befolkade under större delar av dygnet.

Olycksförebyggande arbete

I Ödeshögs kommun bedrivs ett arbete med att förebygga och hantera olyckor och suicid (självmord), inom ramen för trygghets- och säkerhetsarbetet. Den fysiska planeringen bidrar till större säkerhet i de offentliga rummen, genom en genomtänkt utformning av dessa miljöer. Det handlar till stor del om att minska risken för olika former av olyckor. De som har tydligast koppling till den fysiska planeringen är suicid, fallolyckor, trafikolyckor och vattenolyckor.

Arbetet med trygghet och säkerhet i Ödeshögs kommun samordnas genom kommunens Handlingsprogram trygghet och säkerhet som tas fram i början av varje mandatperiod. Där ingår både att arbeta för att höja den faktiska säkerheten, till exempel minska risken att utsättas för brott, råka ut för olyckor eller andra negativa händelser, samt att höja tryggheten för invånarna. Dessa två delar kompletterar varandra och i flera fall leder det ena till det andra. Arbetet med att höja säkerheten handlar framförallt om att förebygga fallolyckor, vattenolyckor och trafikolyckor, samt att förebygga och hantera suicid och att öka den psykiska hälsan.

Varje år tar drygt 1 600 personer i Sverige sitt liv, ungefär 10 gånger så många försöker ta sina liv men överlever. Suicid är idag den vanligaste dödsorsaken i Sverige för åldersgruppen 15 – 44 år. För att förebygga suicid krävs en medvetenhet i gestaltningen av det offentliga rummet och ett av kommunens mål är att minska tillgängligheten till metoder för suicid. Det handlar om att begränsa tillgängligheten till kanter på platser på hög höjd, exempelvis på byggnader eller vid branter och stup.

Många människor skadas årligen i fallolyckor och jämfört med andra typer av olyckor leder dessa till flest vård på sjukhus. Varje år vårdas runt 1000 personer på sjukhus efter att ha fallit, dock står äldre personer som faller hemma för en stor del av dessa olyckor. Risken för fallolyckor kan minskas exempelvis genom att välja golv- och markbeläggning med mindre risk för att halka, undvika höga kanter, göra kanter väl synliga och liknande. Effektiv halkbekämpning i områden där människor ska röra sig till fots minskar också risken för fall. Dessa åtgärder bidrar även till att göra samhället mer tillgänglig och framkomlig för alla.

Vatten är ofta en stor tillgång i planeringssammanhang, men det utgör också en risk. För att minimera risken att falla i och sedan drunkna, bör kajer och andra områden intill vatten utformas så att risken för att ramla i vattnet begränsas. Det ska dessutom vara lätt att ta sig upp om man trots detta skulle falla i, antingen med låga kanter eller med anordningar för att kunna klättra upp. Även livräddningsutrustning bör finnas och ses över regelbundet.

Brandförebyggande åtgärder regleras i Boverkets byggregler (BBR).

Viljeinriktning

- Allmänna platser ska vara tillgängliga och framkomliga för alla och markmaterial ska väljas och utformas så risken för halka minimeras.
- Nivåskillnader i det offentliga rummet ska utformas med en höjdsättning som begränsar den möjliga fallhöjden och riskerna med fallolyckor.

- Kanter vid vatten ska antingen vara så låga att man lätt kan ta sig upp eller ha anordningar för att klättra upp inom rimliga avstånd längs kanten.
- Utformningen av det offentliga rummet ska avstyra suicid genom att begränsa möjligheterna att hoppa från hög höjd eller plötsligt placera sig i trafikstråk med tung trafik och/eller trafik med höga hastigheter.

1.8 Relevanta planer och program

Bild 38 – Relevanta planer och program

I arbetet med översiktsplanen har många underlag använts. Flera parallella processer med olika dokument och analyser har också inletts i kommunen i samband med översiktsplanearbetet. Nedan redovisas relevanta planer och program uppdelade på kommuns egna underlag och på externa underlag.

Upphävandet av gällande översiktsplaner och planprogram

Gällande kommunomfattande översiktsplan för Ödeshögs kommun är *Framtid Ödeshögs kommun Översiktsplan 2010-2030* som antogs i kommunfullmäktige 25 oktober 2010. Till översiktsplanen har ett tematiskt tillägg om vindbruk *Vindkraftsprogram – riktlinjer för utbyggnad av vindkraft i skogsbygden och övergångsbygden* antagits av kommunfullmäktige den 29 september 2014.

Den nya kommunomfattande översiktsplanen kommer att ersätta dessa dokument som därmed upphävs:

- Framtid Ödeshögs kommun Översiktsplan 2010-2030 (2010)
- Vindkraftsprogram – riktlinjer för utbyggnad av vindkraft i skogsbygden och övergångsbygden (2014)

Det finns också två antagna planprogram som i och med den nya översiktsplanen blir inaktuella, dessa är:

- Planprogram för Hästholmen (2012)
- Planprogram för Ödeshögs centrum (2013)

Relevanta kommunala beslut och program

- Kommunplan Ödeshögs kommun, 2018-2022 (2018)
- Planeringsdirektiv 2020 med plan, 2021-2022 (2019)
- Kommunalt bostadsförsörjningsprogram (2019)
- Naturvårdsprogram (2019)
- Riktlinjer för markanvisningar och exploateringsavtal (2018)
- IT-infrastrukturprogram (2019)
- Avfallsplan (2017)

Interna parallella processer

- Kommunvision
- Agenda 2030 – Projekt Glokala Sverige
- Handlingsprogram för trygghet och säkerhet
- Risk- och sårbarhetsanalys
- Digitaliseringsstrategi
- Näringslivsstrategi (besöksnäringsstrategi)
- VA- och dagvattenpolicy samt VA-plan

Externa rapporter och andra planeringsunderlag

Region Östergötland

- Regionalt utvecklingsprogram för Östergötland, RUP (2012)
- Länsplan för regional transportinfrastruktur 2018-2029 för Östergötlands län, LTP (2018)

- Regional cykelstrategi för Östergötland (2017)
- Östgötakommissionens rekommendationer för folkhälsa (2014)
- Bredbandsstrategi för Östergötland 2018-2025 (2018)
- Kulturplan för Östergötland 2020-2023 (2019)
- Energi- och klimatstrategi för Östergötland 2019-2023, Region Östergötland och Länsstyrelsen (2019)

Länsstyrelsen i Östergötland och andra myndigheter

- Friluftsstrategi, Naturnära vägar till hälsa, hållbar tillväxt och utveckling, Remiss, Länsstyrelsen (2019)
- Sammanfattande redogörelse för Ödeshögs kommuns översiktsplan, Länsstyrelsen (2015)
- Översvämningsrisker i fysisk planering. Rekommendationer vid ny bebyggelse, Länsstyrelsen (2006)
- Länsstyrelsens redovisning av statliga och mellankommunala intressen som kan ha betydelse för översiktsplanens aktualitet, Länsstyrelsen (2017)
- Handlingsplan för grön infrastruktur i Östergötland, Länsstyrelsen (2018)
- Regional landskapsanalys för Östergötland, Länsstyrelsen (2016)
- Regional handlingsplan för klimatanpassning i Östergötland, Länsstyrelsen (2014)
- Regional vattenförsörjningsplan Östergötlands län, Länsstyrelsen (2014)
- Redovisning av riksintressen i Östergötlands län 2017. Försvarsmakten FM2017-3631:2, bilaga 23
- Strandskydd – en vägledning för planering och prövning. Handbok 2009:4. Naturvårdsverket. Utgåva 2
- Åtgärdsprogram för Norra och Södra Östersjöns vattendistrikt 2016-2021
- Översiktlig landskapskaraktärsanalys, södra Sverige. Trafikverket (2015)
- En livsmedelsstrategi för Sverige − fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet, Riksdagen (2017)

Länkar till relevanta webbplatser

- Agenda2030.se
- Boverket.se
- Energimyndigheten.se
- Länsstyrelsen.se
- Miljomal.se
- MSB.se
- Naturvårdsverket.se
- Regionostergotland.se
- SGI.se
- Trafikverket.se
- Viss.se

1.9 Regional och mellankommunal samverkan

Bild 39

Bild 39 – Regional och mellankommunal samverkan

En liten kommun har kanske ett större behov av samverkan med angränsande kommuner än en stor. Idag finns upparbetade samarbetsformer mellan grannkommuner inom olika områden och förvaltningar.

Ödeshögs kommun gränsar till sex kommuner: Vadstena, Mjölby, Boxholm, Tranås, Jönköping och Hjo. Utöver grannkommunerna har Linköping och Motala kommuner viktiga regionala målpunkter för Ödeshög kring vilka samverkan behövs.

Ödeshögs kommun tillhör Region Östergötland och Länsstyrelsen i Östergötland. Kommunen gränsar till Region Jönköping och Länsstyrelsen i Jönköpings län som också är viktiga för Ödeshögs utveckling. De ämnesvisa samverkansområdena som beskrivs nedan och vilka parter som berörs redovisas utifrån ett planeringssammanhang kopplat till den fysiska miljön.

Viljeinriktning

- Fortsätta samverka och samarbeta med alla grannkommuner, övriga kommuner inom regionen samt Region Östergötland och Östgötatrafiken.
- Utveckla samverkan med Länsstyrelsen i Östergötland.
    - Länsstyrelsens rådgivande roll kopplat till planering och lovgivning
    - Arkeologi och fornlämningar
- Ödeshögs kommun ska ta en aktiv roll i att samverka med Region Jönköping, Jönköpings länstrafik samt Länsstyrelsen i Jönköpings län.
- Samverkan med Trafikverket ska vara kontinuerligt och formaliserat.

Ämnesvisa samverkansområden

En naturlig del av två regioner

Region Jönköpings län
Länsstyrelsen i Jönköpings län
Jönköpings kommun
Tranås kommun

Vättern

Länsstyrelsen i Östergötland
Länsstyrelsen i Jönköpings län
Jönköpings kommun
Vadstena kommun
Hjo kommun
Övriga kommuner utmed Vättern
Försvarsmakten

Besöksnäringen Vätterbranten-Tåkern-Omberg och Turistvägen

Jönköpings kommun
Vadstena kommun
Mjölby kommun
Region Östergötland
Region Jönköpings län

Gruvplaner vid Norra kärr

Jönköpings kommun
Tranås kommun
Länsstyrelsen i Jönköpings län
Länsstyrelsen i Östergötland

Vindkraft

Mjölby kommun
Boxholms kommun
Tranås kommun
Jönköpings kommun
Länsstyrelsen - Försvarsmakten

Handel

Mjölby kommun
Tranås kommun
Linköpings kommun
Jönköpings kommun

Friluftsliv och vandringsleder

Vadstena kommun
Boxholms kommun
Tranås kommun
Jönköpings kommun
Länsstyrelsen

Vatten och avlopp

Vadstena kommun
Mjölby kommun
Boxholms kommun
Tranås kommun
Jönköpings kommun

E4:an

Trafikverket
Jönköpings kommun
Mjölby kommun

Kollektivtrafik

Region Östergötland
Östgötatrafiken
Region Jönköpings län
Jönköpings länstrafik
Linköpings kommun
Jönköpings kommun
Mjölby kommun

Cykelväg utmed gamla riksettan

Trafikverket
Region Östergötland
Mjölby kommun

Höghastighetsjärnväg

Trafikverket
Region Östergötland
Region Jönköpings län
Linköpings kommun
Tranås kommun
Jönköpings kommun

Samverkansområden för respektive statlig myndighet, region eller kommun

Länsstyrelsen i Östergötland

Riksintressen
Kulturmiljö
Arkeologi och fornlämningar
Strandskydd
Energi och klimat
Vindkraft

Trafikverket

Motorvägen E4:an
Turistvägen
Cykelväg utmed gamla riksettan

Region Östergötland

Regional utveckling
Lokalisering av hälso- och sjukvård
Bostadsförsörjning
Kollektivtrafik
Cykelväg utmed gamla riksettan
Kultur
Serviceutbud
Bredband/fiberutbyggnad

Region Jönköpings län

Regional utveckling
Kollektivtrafik

Mjölby kommun

Arbetspendling
Kollektivtrafik
Regional tillgänglighet till handel, arbetsplatser, station och gymnasium
Besöksnäring Gränna-Omberg-Vadstena
Cykelväg utmed gamla riksettan (till Väderstad)
Turistvägen
Vindkraft
Bredbandsutbyggnad
Vatten och avlopp
Räddningstjänst

Linköpings kommun

Kollektivtrafik
Höghastighetsjärnväg
Regional tillgänglighet till handel, evenemang, arbetsplatser, station, sjukhus och centrummålpunkter

Boxholms kommun

Vindkraft
Vatten och avlopp
Bredbandsutbyggnad

Vadstena kommun

Vättern
Omberg
Tåkern

Besöksnäring Gränna-Omberg-Vadstena
Vatten och avlopp vid Dagsmosse-Tåkern
Bredbandsutbyggnad

Tranås kommun

Kollektivtrafik
Norra Kärr Gruva
Höghastighetsjärnväg – station
Landsbygdsutveckling i strandnära lägen
Vatten och avlopp
Gymnasieskola
Handel
Räddningstjänst
Bredbandsutbyggnad
Vandringsled – Hålavedsleden
Vindkraft

Jönköpings kommun

Kollektivtrafik
Norra Kärr Gruva
Vättern
E4:an
Höghastighetsjärnväg – station
Regional tillgänglighet till handel, evenemang, arbetsplatser, station, och centrummålpunkter
Besöksnäring Gränna-Omberg-Vadstena
Turistvägen
Naturreservat och Östra vätterbrantens biosfärområde
Vandringsled – Franciskusleden
Bredbandsutbyggnad
Vatten och avlopp
Vindkraft

Motala kommun

Sjukhus
Vättern

Hjo kommun

Vättern
Besöksnäring

Markanvändning

2.1 Bostäder

Bild 40 - Bostäder

Översiktsplanen redovisar att det är möjligt att bygga bostäder i alla delar av kommunen, både i våra tätorter och på landsbygderna. Målet är att kommunen ska växa på ett hållbart sätt, oavsett om det är i tätort eller på landsbygd. Kommunens ambition är att i första hand nyttja det vi har. Kommunen har en god planberedskap för bostäder och det gäller att genomföra och utveckla dessa områden i första hand. På detta vis hushållar vi med våra resurser.

Ödeshög behöver fler bostäder för att fortsätta kunna växa. Att nya bostäder byggs i kommunen är en förutsättning för inflyttning och för att flyttkedjor ska kunna skapas. Under

den tidiga medborgardialogen framkom många synpunkter som handlade om bostadsbyggandet. För Ödeshögsborna är bostadsfrågan viktig.

Sedan år 2014 har befolkningen i Ödeshögs kommun ökat och det råder idag en bostadsbrist och trångboddhet för vissa typer av bostäder i kommunen. Bostadsförsörjning är en viktig del i kommunens strategiska planeringsarbete. Genom kommunens bostadsförsörjningsprogram, som ska antas av kommunfullmäktige under varje mandatperiod, fastställs mål och vilka insatser som behöver prioriteras för att nå målen.

I kommunen bor 55 % av befolkningen i tätorterna Ödeshög och Hästholmen och resterande 45 % på landsbygden. För att kommunen ska kunna växa till 6000 invånare från dagens 5337 (2019) behöver cirka 350 nya bostäder tillskapas. Kommunen ska även fortsättningsvis verka för att nya bostäder byggs både på landsbygderna som i tätorterna. I en utblick till 8 000 invånare behöver tätorterna få ett större fokus för att vi alla i kommunen ska kunna få ett bättre serviceutbud.

Ödeshög kommuns bostadsbestånd består till större delen av småhus vilket skiljer sig från både riket och regionen. Det är ändå vanligt att det finns fler småhus än flerbostadshus inom landsbygdskommuner vilket Ödeshögs kommun kan anses tillhöra. När bostadsbeståndet består till större delen av småhus kan det medföra att den socioekonomiska och åldersmässiga befolkningssammansättningen blir homogen. Det kan även försvåra möjligheterna att bo kvar på sin hemort vid exempelvis förändrade familjeförhållanden, sjukdom eller på grund av åldersmässiga faktorer.

Tillkommande bebyggelse i tätorterna ska komplettera omgivande bebyggelse på ett tilltalande sätt, både genom innehåll och genom god arkitektur. Bebyggelsestrukturen ska vara så flerfunktionell och flexibel som platsen tillåter.

En byggnation på brukningsvärd jordbruksmark får enligt 3 kap. 4 § MB tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.

Försiktighet gäller också för ny bebyggelse i skogsområden där bebyggelse saknas. Skogsmark som har betydelse för skogsnäringen ska enligt 3 kap. 4 § MB så långt som det är möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra ett rationellt skogsbruk. Ny bebyggelse ska därför placeras så att den inte försvårar skogsskötseln.

Strategiska områden för framtiden

För att slå vakt om tätortens långsiktiga utveckling har så kallade strategiska områden för framtiden markerats. Områden är endast hänsynsområden utan någon bestämd markanvändning men kan bli aktuella för exploatering på lång sikt. För lovgivning eller förändringar inom strategiska områden för framtiden ska hänsyn tas till tätorternas långsiktiga expansion. För kommunen är det viktigt att ha en viss markberedskap i anslutning till tätorterna. Generellt gäller att inom tätortsnära markområden ska förändringar främst ske genom planläggning för att kunna styra utvecklingen på ett medvetet och strategiskt vis för att undvika oplanerad exploatering och värna om tätortsnära rekreationsområden och framtida utveckling.

Viljeinriktning

- Kommunen har ett aktuellt bostadsförsörjningsprogram med mål och insatser.
- Ha en god mark- och planberedskap och genomförandeplaner för effektiv utbyggnad.
- Utveckling av redan ianspråktagen mark och planlagd mark ska prioriteras och genomföras.
- Komplettera bostadsbeståndet så att varierande och goda livs- och boendemiljöer för olika skeden i livet, för barn, ungdomar, vuxna och pensionärer kan erbjudas.
- Kommunen ska ha särskilt fokus för bostadsutveckling i tätorterna Ödeshög och Hästholmen där kommunen har stort markinnehav och genomförandemöjligheter men är också positiv till nya bostäder på både landsbygderna.
- Kommunen ska arbeta för ett bostadsutbud med blandade bostadstyper och bostadsformer.
- Landsbygdsutveckling i strandnära områden för bostäder möjliggör utveckling av landsbygderna.
- Aktiv marknadsföring av kommunen som bo-plats.
- Ny bebyggelse ska ha tillgång till bredband.
- Gröna ytor som har stort värde för rekreation ska inte exploateras.
- Tillkommande bebyggelse ska komplettera omgivande bebyggelse på ett tilltalande sätt.
- Samverkan med Länsstyrelsen för att skapa förutsägbarhet gällande arkeologi och fornlämningar i samband med bostadsbyggande ska upparbetas.

2.2 Näringsliv och verksamheter

Bild 41 – Näringsliv och verksamheter

Kommuninvånarnas tillgång till arbetstillfällen har mycket stor betydelse för kommunens framtid och är en av de viktigaste förutsättningarna för en positiv befolkningsutveckling. Kommunen prioriterar såväl fler arbetsplatser i kommunen som bättre tillgång till en vidgad regional arbetsmarknad. För att kommunen ska kunna uppnå detta krävs satsningar på bland annat bättre infrastruktur och kommunikationer, fler attraktiva boendealternativ, höjd utbildningsnivå, mer differentierad arbetsmarknad, attraktiva tätorter och en god kommunal service.

Kommunens målsättning är att skapa bästa möjliga förutsättningar för fler och nya arbetstillfällen i hela kommunen. Förutsättningarna är goda tack vare Ödeshögs strategiska

läge vid E4:an mellan Stockholm – Göteborg och Stockholm – Malmö. Utöver pendlingsmöjligheter är tillgång till bredband en viktig förutsättning för näringslivets utveckling.

Arbetet för ett gott företagsklimat ska fortsätta tillsammans med det lokala näringslivet. Kommunal myndighetsutövning ska gå hand i hand med service och rådgivning. Vårt mål är att Ödeshög ska kännetecknas som en företagarvänlig och framåt kommun med ett gott bemötande samt korta och snabba beslutsvägar.

Översiktsplanen redovisar att det är möjligt att utveckla verksamheter i alla delar av kommunen, både i våra tätorter och på landsbygderna. Målet är att kommunen ska växa på ett hållbart sätt, oavsett om det är i tätort eller på landsbygderna. Kommunens ambition är att i första hand nyttja det vi har. Kommunen har en god planberedskap för verksamheter och det gäller att genomföra och utveckla dessa områden i första hand. På detta vis hushållar vi med våra resurser.

Verksamheter i form av industrier och tillverkning bedöms i huvudsak mest lämpligt att utveckla intill befintliga områden kring Ödeshögs tätort. Planförslagets huvudstrategi beträffande verksamheter består av en utveckling av befintliga verksamhetsområden i Västra industriområdet/Stationsområdet samt inom Företagspark E4. På så sätt koncentreras företag och verksamheter till två större områden. Här har kommunen har en god planberedskap genom färdiga detaljplaner och kommunägd mark som kan erbjudas direkt vid förfrågningar. Verksamheter i mindre skala kan vara möjligt även på landsbygderna som i mindre orter.

Tillkommande bebyggelse i tätorterna ska komplettera omgivande bebyggelse på ett tilltalande sätt, både genom innehåll och genom arkitektur. Bebyggelsestrukturen ska vara så flerfunktionell och flexibel som platsen tillåter.

En byggnation på brukningsvärd jordbruksmark får enligt 3 kap. 4 § miljöbalken tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.

Försiktighet gäller också för ny bebyggelse i skogsområden där bebyggelse saknas. Skogsmark som har betydelse för skogsnäringen ska enligt 3 kap. 4 § miljöbalken så långt som det är möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra ett rationellt skogsbruk. Ny bebyggelse ska därför placeras så att den inte försvårar skogsskötseln.

Strategiska områden för framtiden

För att slå vakt om tätortens långsiktiga utveckling har så kallade strategiska områden för framtiden markerats. Områden är endast hänsynsområden utan någon bestämd markanvändning men kan bli aktuella för exploatering på lång sikt. För lovgivning eller förändringar inom strategiska områden för framtiden ska hänsyn tas till tätorternas långsiktiga expansion. För kommunen är det viktigt att ha en viss markberedskap i anslutning till tätorterna. Generellt gäller att inom tätortsnära markområden ska förändringar främst ske genom planläggning för att kunna styra utvecklingen på ett medvetet och strategiskt vis för att undvika oplanerad exploatering och värna om tätortsnära rekreationsområden och framtida utveckling.

Jord- och skogsbruk

I Ödeshögs kommun är jord- och skogsbruken betydande näringar som beskrivs i kapitlet 2.10 Areella näringar.

Besöksnäringen

I Ödeshögs kommun är turism och besöksnäring betydande näringar och beskrivs i kapitlet 2.8 Turism och besöksnäring.

Viljeinriktning

- Kommunen har en aktuell näringslivsstrategi
- Vara en företagsvänlig kommun som aktivt arbetar för ett gott företagsklimat.
- Utveckling av redan ianspråktagen mark och planlagd mark ska prioriteras och genomföras.
- Ha fortsatt bra mark- och planberedskap för industri- och handelstomter med flexibilitet för att kunna tillvarata etableringsförfrågningar.
- Kommunen ska ha särskilt fokus för verksamhetsutvecklingen i tätorterna Ödeshög och Hästholmen där kommunen har stort markinnehav och genomförandemöjligheter.
- Marknadsföra kommunens strategiska läge och goda förbindelser.
- Fortsätta utveckla Företagspark E4, Östgötaporten och Västra industriområdet/Stationsområdet.
- Skapa bästa möjliga förutsättningar för fler och nya arbetstillfällen i kommunen genom utbyggnad av fiber och goda kommunikationsmöjligheter.
- Nya verksamheter ska ha tillgång till bredband.
- Gröna ytor som har stort värde för rekreation ska inte exploateras.
- Tillkommande bebyggelse ska komplettera omgivande bebyggelse på ett tilltalande sätt.
- Samverkan med Länsstyrelsen för att skapa förutsägbarhet gällande arkeologi och fornlämningar ska upparbetas.

2.3 Ödeshögs tätort

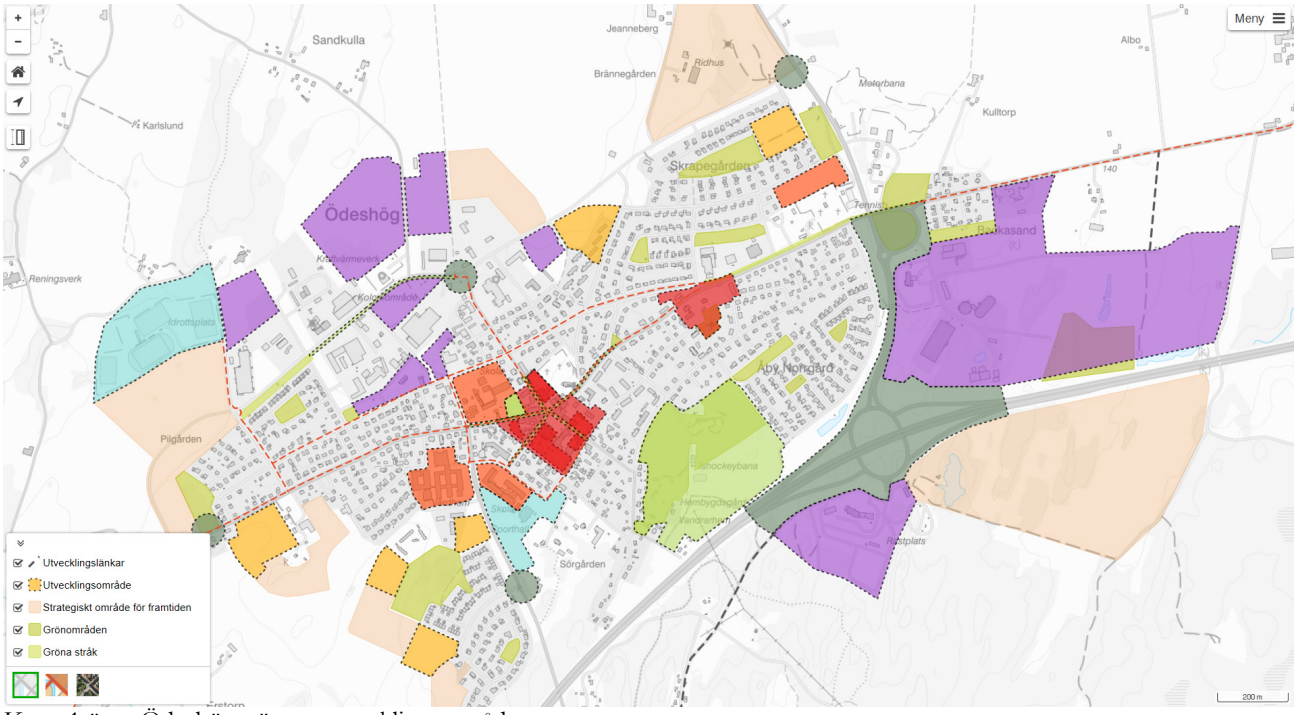

Karta 1 över Ödeshögs tätorts utvecklingsområden

Ödeshög är kommunens centralort med knappt 3000 invånare. Ortens attraktivitet och utveckling är viktig för hela kommunen. I tätorten finns merparten av den kommunala och regionala servicen samt ett kommersiellt centrum. Attraktiva offentliga miljöer som gator, parker och torg, skapar mötesplatser och välbefinnande för alla i kommunen.

Ödeshög ska både ha utvecklade lokala transportsystem liksom goda förbindelsemöjligheter till Jönköping, Mjölby, Linköping, Motala och Tranås.

En attraktiv tätort kännetecknas av bland annat bra kommunikationer, närhet till barnomsorg och matbutiker, trygghet och säkerhet, närhet till parker och natur, skydd från trafik och buller och ett brett bostadsutbud. Det innebär att byggnader, gårdsmiljöer, gaturum och offentliga platser ska ha en hög arkitektonisk kvalitet och en god funktion samt att det ska finnas relativt god tillgång och variation på platser som inspirerar till olika aktiviteter. Detta i sin tur attraherar verksamheter och boende från alla samhällsgrupper. En stark och egen identitet bidrar också till att göra en tätort attraktiv. Områden ska därför ges en tydlig gestaltning som förankras i platsens karaktär med utgångspunkt i landskapet och kulturhistorien. Bebyggelse och gatumiljöer ska ges en omsorgsfull gestaltning som beaktar alla nivåer från helhet och struktur ner till gatumöbler och byggnadsdetaljer. Tätortens visuella karaktär sett från det omgivande landskapet och utformning av entréer påverkar också identiteten och besökares upplevelse.

Strategiska områden för framtiden

För att slå vakt om tätortens långsiktiga utveckling har så kallade strategiska områden för framtiden markerats. Områden är endast hänsynsområden utan någon bestämd markanvändning men kan bli aktuella för exploatering på lång sikt. För lovgivning eller förändringar inom strategiska områden för framtiden ska hänsyn tas till tätorternas långsiktiga expansion. För kommunen är det viktigt att ha en viss markberedskap i anslutning till tätorterna. Generellt gäller att inom tätortsnära markområden ska förändringar främst ske genom planläggning för att kunna styra utvecklingen på ett medvetet och strategiskt vis för att undvika oplanerad exploatering och värna om tätortsnära rekreationsområden och framtida utveckling.

Viljeinriktning

- I Ödeshög ska huvuddelen av kommuns service vara lokaliserad. Befintlig service bibehålls och utvecklas.
- Utveckling inom befintlig tätortsbebyggelse sker genom bebyggelsekompletteringar efter tillkommande behov.
- Arkitektur och gestaltning i byggnader och områden ska bidra till en positiv upplevelse av Ödeshög.
- Infarterna till Ödeshög ska omsorgsfullt gestaltas och ge ett välkomnande intryck.
- Kommunens framtagna målbild för att öka attraktiviteten i centrum är vägledande i beslut som påverkar centrum. Ett attraktivt centrum är viktigt för hela Ödeshögs utveckling.

Centrum

Bild 23 – Visionsskiss över Ödeshögs centrum

Översiktsplanens ambition är att förstärka befintligt centrum genom att skapa förutsättningar för en positiv utveckling.

I Ödeshögs centrum finns idag ett bra utbud av framförallt daglig service med livsmedelsbutik, vårdcentral, folktandvård, apotek, bibliotek, kommunkontor, skolor/förskolor, fritidsaktiviteter, restauranger och mindre butiker för kommersiell handel. Genom att behålla och utveckla dessa funktioner kommer centrum fortsatt ha en stor betydelse för kommunen som helhet. Med en förädling och förtätning av centrum kan attraktiviteten och underlaget för servicen öka. Den struktur som finns idag har ett historiskt värde samt en god funktionalitet och tillgänglighet. Ödeshögs centrum är också en naturlig mötesplats.

Målbild för Ödeshögs centrum

- Ödeshögs centrum är inkluderande, till för alla, tillgängligt och kännetecknas av folkliv och naturliga möten. I centrum känner man sig trygg under dygnets alla timmar. Ödeshög är omsorgsfullt gestaltat med en utformning som stärker känslan av stolthet över sin ort och sitt centrum. Marken i centrum är väl nyttjad och varje plats bidrar till helheten.

a) Torget är Ödeshögs hjärta och är väl sammankopplat med andra viktiga platser, målpunkter och funktioner inom tätorten, även visuellt. Stråken i centrum har en tydlig utformning som markerar att en befinner sig i stadsbebyggelse. Kring det mångfunktionella och inbjudande torget möts människor i en varierande och spännande miljö, utformad och tillgänglig så att cyklister och fotgängare ges företräde.

b) I centrala Ödeshög finns en variation i utbud av service, butiker, restauranger, caféer och verksamheter. Ödeshög har ett levande centrum genom att så många funktioner som möjligt samlas och koncentreras runt torget. Fastighetsägarna har ett gott samarbete för att skapa mervärden i lokaler och i utemiljön. Nya byggnader utformas och passas in omsorgsfullt i centrum i skala, gestaltning och funktion.

c) Entrén till Ödeshög är identitetsskapande och markerar och manifesterar att besökare och boende befinner sig i Ödeshög. Centrum har en tydlig och väldefinierad utformning i gaturum och stråk som markerar för besökare och boende att en befinner sig i centrala Ödeshög.

d) Centrumparken är en öppen, välkomnande och mångfunktionell grön lunga i centrum. Parken används av såväl ortsbor som turister, pensionärer som skolbarn, som lek- och spelyta och lunch- och fikaställe i det fria. Här finns såväl sittplatser som aktivitets- och evenemangsytor.

e) Ödeshögs centrum är lätt att ta sig till och ifrån. Busshållplats finns tillgängligt och tydligt utformad i anslutning till torget med god orienterbarhet och med tydlig koppling till gång- och cykelstråk och pendlarparkering. Kollektivtrafiken är synlig på och från torget.

Visionsbild över Ödeshögs centrum

Ovannämnda målbild är den som kommunen fastlagt att jobba utefter. För att skapa en bättre förståelse för vad målbilden kan innebära i den fysiska miljön har en visionsskiss tagits fram. Visionskissen visar en möjlig framtidsbild som utgår från målbilden.

Viljeinriktning

- Centrum ska vara tillgängligt och anpassat för alla människors välbefinnande. Gående ska prioriteras i trafikmiljön.
- Tung trafik ska omledas från centrum.
- Grönska och lek ska finnas möjligt i eller i anslutning till centrum.
- Outnyttjad mark ska förädlas/förtätas.
- En väl fungerande parkering för cykel och bil i centrum ska stödja de servicefunktioner som finns där. Utbud och placering av cykelparkering spelar en viktig roll i att få fler att cykla.

Bostäder

Attraktiva lägenheter centralt i Ödeshög kan locka bland annat äldre människor, som idag bor i friliggande småhus, att välja ett bekvämare boende med närhet till den service som finns i centrum. Mindre lägenheter, gärna hyresrätter, kan ge yngre människor möjlighet till sin första bostad.

Inom Ödeshögs tätort finns relativt gott om detaljplanelagd mark för bostäder som ännu inte har byggts ut. Satsningar på dessa områden ska prioriteras i första hand. Planerna erbjuder varierande byggrätter för olika boendetyper inom olika delar av Ödeshög. För att nå 6000 invånare i kommunen behöver minst 120 nya bostäder byggas i Ödeshögs tätort (av totalt 350).

Viljeinriktning

- Särskilda satsningar för ökad bostadsbyggnation inom Ödeshögs tätort.
- Samarbete med bostadsutvecklare/exploatörer genom markanvisningar ökar möjligheterna att genomföra planlagda områden.
- Nya bostäder ska tillskapas inom befintliga planlagda områden i Ödeshög i första hand.
- I Ödeshög ska det finnas bostäder för alla skeden i livet och livssituationer.
- Ödeshög och Hästholmens tätorter ska vara attraktiva boendealternativ till Vadstena, Mjölby, Tranås och Gränna.

Näringsliv och verksamheter

I Ödeshögs tätort finns tre områden som är aktuella för fortsatt utveckling för verksamheter. Områdena är Västra industriområdet utmed Fabriksvägen, Företagspark E4/Östgötaporten utmed E4:an och f.d. stadionområdet som ligger relativt centralt utmed Kungsvägen.

Grundidén för dagligvaruhandel i Ödeshög är att bibehålla och utveckla den servicenivå som finns idag. I grunden handlar det om att orten ska ha en dagligvaruhandel som är tillgänglig och har ett utbud som väl motsvarar efterfrågan. Genom en ökad byggnation i Ödeshög skapas ytterligare förutsättningar för handel genom att möjliggöra utökat underlag.

Viljeinriktning

- Fortsätta utveckla Företagspark E4 och locka nya etableringar
- Utveckla Västra industriområdet med småskalig industri och verksamheter.
- Utveckla Stationsområdet till ett tilltalande område för mindre, ej störande, verksamheter att etablera sig i

- Störande verksamheter ska lokaliseras till de större verksamhetsområdena Västra industriområdet och Företagspark E4

Grönområden och gröna stråk

I Ödeshög ska det finnas olika typer av offentliga mötesplatser som är trivsamma, trygga och ändamålsenliga. Grönområden och gröna stråk är viktiga för en attraktiv tätort.

Till grönstrukturen kan alla ytor som inte är bebyggda eller hårdgjorda inräknas. Det innebär att allt från den lilla rabatten framför villan till den vida jordbruksslätten ingår och alla grönytor har olika funktioner. Förutom att de har ett estetiskt och rekreativt värde har grönstrukturen också kommit att bli en allt viktigare faktor i arbetet med att minimera men också förebygga eventuella problem som kan uppstå till följd av klimatförändringarna. Grönstrukturens roll beskrivs ofta utifrån fyra aspekter: ekologisk, kulturell, social och ekonomisk.

Under arbetet med översiktsplanen har en inventering av grönytor gjorts med fokus på den sociala aspekten i Ödeshög och Hästholmen. Inventeringen tydliggjorde att det finns många grönytor men att de saknar variation och specifika värden. Genom satsningar för en ökad variation av grönområden kommer Ödeshögs attraktivitet att öka.

I centrala Ödeshög finns Klockaregårdsängens aktivitetsområde med lekplats, grillplats, boulebana, skateboardpark med mera. Området har också höga naturvärden och är ett populärt utflyktsmål. I parken finns även natur- och kulturvärden med angränsande Hembygdspark. Klockargårdsängen ska fortsatt utvecklas som ett aktivitets- och grönområde för alla kommunens invånare.

Kommunen har också ett kommunomfattande naturvårdsprogram som utgör ett värdefullt underlag för fortsatt arbete med strategier och åtgärder för ökade naturvärden.

Viljeinriktning

- Grönområden och gröna stråk är viktiga för en attraktiv tätort. Utveckla befintliga grönområden med olika karaktärer som erbjuder olika aktivitets- och rekreationsvärden.
- Centrumparken ska utvecklas till en öppen, välkomnande och mångfunktionell grön lunga i centrum.
- Fortsätta utveckla Klockargårdsängen som aktivitets- och grönområde, dess biologiska värden och som mötesplats för kommunens alla invånare.
- Grönytor i anslutning till trafikytor bör gestaltas. Utgångspunkten ska vara att de ska bidra till det offentliga rummet på ett attraktivt sätt.
- Vegetation, exempelvis trädplanteringar, bör användas för att förstärka viktiga stråk.
- Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.

Vägar

Kommunikationer är viktigt för en fortsatt positiv utveckling och en framtida expansion av kommunens tätorter. Översiktsplanen föreslår ingen större övergripande förändring av vägnätet i kommunen. Befintligt vägnät, med vissa mindre kompletteringar eller förbättringar främst för cykelvägnätet skall klara av föreslagen expansion. Vägar till och från nya bostadsområden eller verksamhetsområden skall kopplas på befintligt vägnät. En fortsatt utveckling av vägnätet i kommunen skall göras i dialog med Trafikverket om vilka förbättringar som kan genomföras på det allmänna vägnätet. E4 utgör riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. I riksintressebegreppet ingår att de mark- och vattenområden som berörs av utpekat vägnät skall skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar tillkomsten av eller utnyttjande av en väganläggning. Det innebär att vägens funktioner skall skyddas avseende; god transportkvalitet och god nåbarhet till andra regioner, god tillgänglighet för samtliga trafikanter som färdas både längs och tvärs vägen. Detta innefattar bl.a. att undvika lokaliseringar som innebär att vägen ger ökade barriäreffekter, god trafiksäkerhet, god hälsa och miljö samt skydd av stads- och landskapsbild och möjlighet att eftersträva en estetisk utformning.

Viljeinriktning

- Vid nybyggnation eller ombyggnation av en gata inom en tätort bör denna utformas som en stadsgata med plats för gång och cykel och trädplantering om det är möjligt.
- Omleda tung trafik från centrum.
- En ny väglänk mellan Östgötaporten och Tranåsvägen ska utredas för se på nyttan av att minska lastbilstrafiken genom Ödeshögs tätort.
- Större bilparkeringar vid större målpunkter som till exempel centrum, skolor, större arbetsplatser ska utgå från perspektivet tillgänglighetsanpassade och möjliggöra för laddning av elbilar.
- Hastighetsöversyn ska genomföras för att anpassa hastigheterna. Framkomlighet, trafiksäkerhet och omgivningspåverkan.
- Vid uppförande av byggnader och anläggningar längs vägar där Trafikverket är huvudman ska samråd ske med Trafikverket för att staten ska kunna tillgodose långsiktiga behov avseende kapacitet, framkomlighet, trafiksäkerhet och miljöpåverkan. Trafikverkets rekommenderade minsta avstånd till kommunikationsleder av riksintresse ska följas.
- Omgivningspåverkan från E4:an ska inte öka.
- Uppmärksamma Turistvägen och arbeta för säkrare cyklingsmöjligheter utmed den.

Kulturmiljö

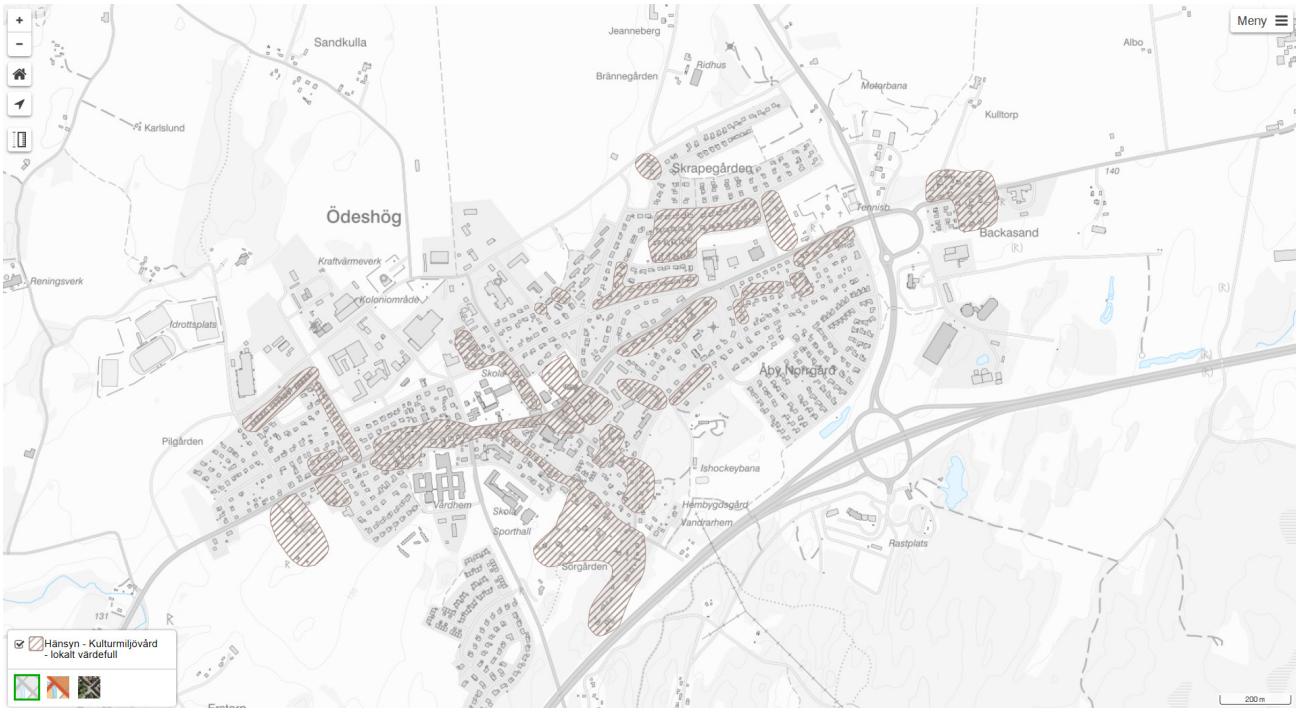

Karta 2 över kulturmiljövård – lokalt värdefulla

Mycket har hänt i Ödeshög sedan den medeltida byn med fåtal gårdar låg samlade på den gemensamma bytomten kring kyrkan. Laga skiftet på 1840-talet innebar att flertalet gårdar flyttade ut och istället gavs det plats för ny bebyggelse i bykärnan. Industrialiseringen, järnvägen och ett allt mer mekaniserat jordbruk banade i sin tur väg fram till vad vi ser idag; moderna villor, flerbostadshus och centrumbebyggelse. Våra hus, gator, parker och platser kan alla föra berättelsen vidare och skapa sammanhang mellan nutid och dåtid. Kulturmiljölagen inleds med att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Översiktsplanen vill därför uppmärksamma Ödeshögs kulturhistoriska stråk och byggnader.

Viljeinriktning

- Kyrkan och sockenstugan. Kyrkan skall fortsätta vara det mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas i närheten. För sockenstugan gäller att en eventuell förändring ska föregås av en kulturhistorisk bedömning med konsekvensanalys. Övriga byggnader som hör till det äldre sockencentrat bevaras liksom områdets offentliga karaktär.

- Stora Torget och Storgatan västerut. Det ska inte råda någon tvekan om att Stora torget är centrum i Ödeshög. Torgets historiska hävd som marknadsplats och vägkors ger en viktig förankring till dagens moderna centra. Storgatan ska fortsätta vara central och de många stora villorna äger betydelse i att de kan berätta om ett expansivt Ödeshög under det tidiga 1900-talet. Kulturmiljöerna ska därför

respekteras och ny bebyggelse och nya vägdragningar hörsammar nuvarande strukturer och skalor.

- Gårdarna. De historiska gårdarna utgör den gamla bytomten och det är utifrån gårdarna som Ödeshög har vuxit fram. Mangårdsbyggnaderna med omgivande trädgårdar och ekonomibyggnader ska därför fortsätta finnas kvar. Byggnader och tomt är en enhet och vid exploatering ska principen råda att gårdarna fodrar ett visst obebyggt omland.
- Smedjegatan och Morlidsvägen. Framtida Ödeshög behöver också sina kopplingar bakåt. Genom att värna 1800-talets hantverkshus på Smedjegatan och de enklare torpen på Morlidsvägen kompletteras bilden av Ödeshög. Miljöerna med hus och trädgårdar ska därför bevaras och hanteras varsamt vid ändringar.

En inventering av kulturhistoriska miljöer och byggnader har utförts av Östergötlands museum i anslutning till översiktsplanearbetet 2019. Arbetet är av översiktlig karaktär och värderingen utgår från ett lokalt perspektiv, dvs vad som är av betydelse och ger förankring på orten och i kommunen. Det är endast bostadsbebyggelse som har inventerats. De miljöer och byggnader som pekas ut som kultur-historiskt värdefulla är valda främst utifrån deras representativitet och tydlighet.

Nedan beskrivs 16 stycken kulturhistoriska stråk som framträder i Ödeshög. En generell hållning i dessa stråk är varsamhet. Det finns även byggnader som särskilt pekas ut som kulturhistoriskt värdefulla.

1) Kyrkan och sockencentrum. Ödeshögs kyrka är högt belägen utmed den gamla riksvägen genom samhället. Miljön runt kyrkan vittnar fortfarande om den tid då kyrkplatsen var socknens administrativa centrum. I kyrkans omedelbara närhet återfinns bl a sockenstugan och Lysings härads tingshus. Något åt söder ligger Klockaregården, som var en av de gårdar som inte flyttades ut när byn skiftades på 1840-talet. Socken- och fattigstugan, som enligt många källor lär vara Ödeshögs äldsta profana byggnad, är belägen sydväst om kyrkan. Byggnaden är uppförd av sten under 1700-talets andra hälft. Ett modernt församlingshem uppfördes sydöst om kyrkan 1967.

2) Nygatan och Kvarngatan. Området kring Nygatan och Kvarngatan utmärker sig genom att ha kvar rester av bebyggelse från tidigt 1900-tal. Utmed Nygatan stoltserar en större villa liksom det iögonfallande flerbostadshuset i jugendstil. Vid Kvarngatan ges istället en bild av enklare bebyggelse med anspråkslösare trähus och ett före detta mejeri.

3) Stora Torget och Storgatan västerut. Torget och dess närområde har liksom i övriga Sverige en lång tradition som handels- och marknadsplats. Handelsbodar uppfördes på 1800-talet och än idag vittnar bebyggelsen i den sk ”Tresnibben”, kvarteret vid Riddargatan och Storgatan, om småstadens handel och affärer. Utmed den centrala Storgatan och västerut finns de större påkostade villor som uppfördes i början av 1900-talet under ekonomiskt uppsving och moderniseringar. Villorna är idag ombyggda men har fortfarande sitt synliga läge utmed gatan och generösa volym. Längre in på tomten finns ofta oförändrade uthus kvar. En del uthus kan troligen knytas till tidigare jordbruksenheter.

4) Smedjegatan och Morlidsvägen. Även om husen idag är förändrade kan bebyggelsen utmed Smedjegatan fortfarande berätta om hantverkarnas och handelsbiträdenas timrade hus som uppfördes här på senare delen av 1800-talet. Än mer enkla hus finns på Morlidsvägen. Småstugorna vi ser idag minner om när torpen och backstugorna var bostäder för kyrkbyns

allra fattigaste. Till miljön hör även Södergården och en av Skattegårdarna, som båda ligger kvar på Ödeshögs ursprungliga bytomt.

5) Industrigatan, Aspvägen och Lindvägen. Dessa gator uppvisar enhetliga småhus från tidigt 1960-tal. Det är villor i rekordårens tid då god bostad till alla eftersträvades. Förändringar har skett på husen men fortfarande präglas gatubilden av små enplanshus med tegelfasader. Aspvägens kedjehus utmärker sig med sina branta tak och istället putsade fasader med tidstypiska detaljer.

6) Vinkelgatan, Bryggarevägen, Öningegatan. Folkhemmet hade gjort sitt intåg i Sverige och 1940-talet tycks ha varit ett uppsving ekonomiskt och befolkningsmässigt för Ödeshög. Byggande av flerbostadshus var ett sätt att råda bot på en bostadsbrist, vilket husen från 1947-48 illustrerar. Husen har visserligen sentida tillägg, men volym, utformning och vissa detaljer är ändå mycket tidstypiska.

7) Hagagatan. De fyra idag mycket förändrade bostadshusen från 1910-talet är en liten kvarvarande rest av det äldre byggnadsbeståndet som tidigare fanns i området.

8) Storgatan/Mjölbyvägen österut. Utmed den tidigare riksvägen in till Ödeshög finns det en liten kvarvarande rest av ett äldre byggnadsbestånd och gårdar framförallt från första halvan av 1900-talet. Det finns även några mindre flerfamiljshus och det f d ålderdomshemmet. Fasaderna är ofta tilläggsisolerade men husen har en bevarad grundplan och enstaka äldre detaljer. Inne på tomterna vid Mjölbyvägens östra del står äldre uthus.

9) Backasand. Backasand har fortfarande kvar en lantlig och småskalig karaktär med äldre bostadshus från 1870 och fram till cirka 1910-20-tal, samt uthus och grusväg. En äldre och traditionell miljö som ses mer sällan och är förtjänt att hanteras varsamt.

10) Norra vägen/Lysingsvägen/Virvelvägen. Ett villaområde med tidstypiska villor från första delen av 1970-talet. Kännetecknande är att man använt både tegel och träpanel i fasaden. I övrigt kan husen vara lite olika, men volymen och fasadutformningen är värda att värna.

11) Kungsvägen/Lysingsvägen. Utmed Kungsvägens östra del ligger flera villor från 1960-talet. Det är låga byggnader med fasader i rött, vitt eller gult tegel. Flera tomter har en särskild infart för efterkrigstidens allt viktigare familjemedlem – bilen.

12) Östra Torggatan/Per Brahevägen/Södra vägen. Fyra flerbostadshus från 1950-talet. Trots en del förändringar, som nya balkongfronter och portar, är husen fortfarande representativa för sin tids flerbostadshus med en dov färgsättning och karaktäristisk fönstersättning.

13) Södra vägen/Klubbgatan. Ett område med blandad bebyggelse från 1900-talets början fram till och med 1960-talet. Tomterna har successivt vuxit fram, till skillnad från senare tiders mer enhetliga områden. Här samsas det tidiga 1900-talets panelfasad med 1960-talets mönstermurade tegel.

14) Södra vägen. Varierad villabebyggelse i 1 – 2 våningar från framför allt 1950-talet, men även med ett exempel på 1970-talets villaarkitektur. En stor del av det kulturhistoriska värdet ligger i att många originaldetaljer är bevarade, t ex fönster.

15) Prästgården och Lönebostället. Prästgården har höga byggnadshistoriska och samhälls-historiska värden. Den stora trädgården är en viktig del av prästgårdsmiljön. Lönebostället är kopplat till prästgården genom det system som uppkom under andra delen av 1800-talet, då den jordbruksmark som hörde till prästgårdarna började arrenderas ut och arrendatorn bodde på ett särskilt ”Löneboställ”.

16) Utflyttade gårdar. Bytomten till Ödeshögs by låg söder om kyrkan. År 1840 genomfördes laga skifte i byn och en del gårdar fick flytta ut till nya lägen utanför bytomten. De ligger i utkanten av dagens Ödeshög och för att kunna visa samhällets historiska utveckling är det viktigt att dessa gårdar finns kvar. Det gäller Skrapegården, en av Skattegårdarna och Pilgården.

Värt att uppmärksamma är också:

- Det äldre vägnätet. En viktig del av Ödeshögs historia. Utmed de äldre vägarna ligger också samhällets äldsta byggnader. I dag har Morlidsvägen och Brodderydsvägen skurits av genom E4:an och sambandet mellan byn Ödeshög och dess skogsmarker är bruten.
- De äldre uthusen. Kan ha varit utedass, snickarbod och förråd. En del av dem inrymde verkstäder eller till och med en mindre industriverksamhet. Uthusen bidrar till berättelsen om Ödeshög och på flera fastigheter där bostadshuset är kraftigt ombyggt har det samtida uthuset kvar sitt ursprungliga utseende.
- Smidesstaket och trappräcken. Många av 1960-talets villor är fortfarande omgärdade av låga smidesstaket och utmed entrétrapporna följer dekorativa smidesräcken. Dessa formelement hör till tidens arkitektur och är viktiga att uppmärksamma, för risken är stor att smidesdetaljerna plockas bort.

2.4 Hästholmens tätort

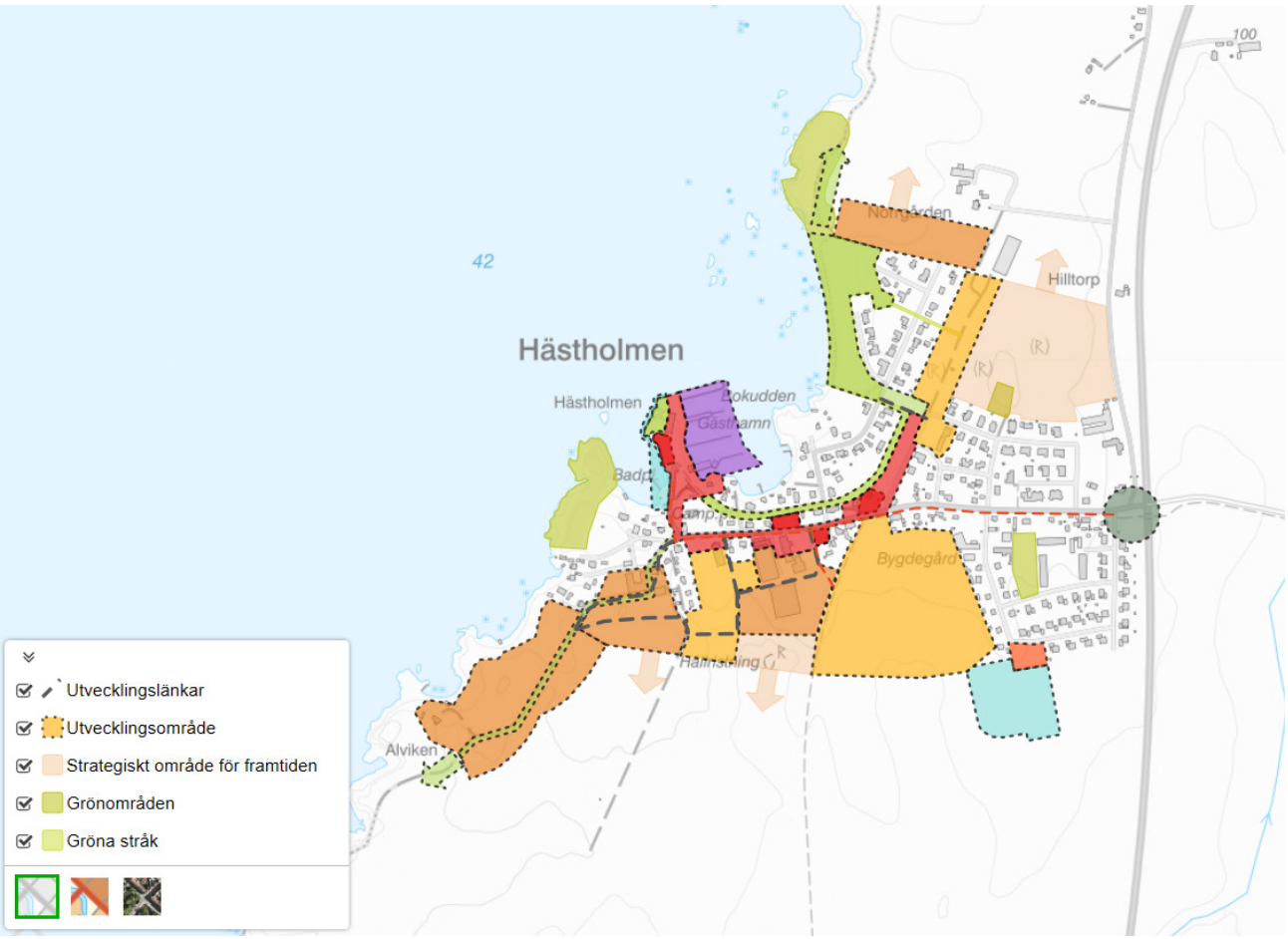

Karta 3 över Hästholmens tätorts utvecklingsområden

Hästholmen är kommunens andra största tätort med knappt 300 invånare. Orten ligger centralt i turism- och besöksnäringsområdet Vättern-Omberg-Tåkern. Hästholmen är den ort i kommunen som i relation till sin storlek har störst utvecklingspotential. Utveckling av service, hamnen och centrumstråk är i särskilt fokus parallellt med att erbjuda attraktiva boenden, villatomter och lägenheter.

En attraktiv tätort kännetecknas av bland annat bra kommunikationer, närhet till barnomsorg och matbutiker, trygghet och säkerhet, närhet till parker och natur, skydd från trafik och buller och ett brett bostadsutbud. Det innebär att byggnader, gårdsmiljöer, gaturum och offentliga platser ska ha en hög arkitektonisk kvalitet och en god funktion samt att det ska finnas relativt god tillgång och variation på platser som inspirerar till olika aktiviteter. Detta i sin tur attraherar verksamheter och boende från alla samhällsgrupper. En stark och egen identitet bidrar också till att göra en tätort attraktiv. Områden ska därför ges en tydlig gestaltning som förankras i platsens karaktär med utgångspunkt i landskapet och kulturhistorien. Bebyggelse och gatumiljöer ska ges en omsorgsfull gestaltning som beaktar alla nivåer från helhet och struktur ner till gatumöbler och byggnadsdetaljer. Tätortens visuella karaktär sett från det omgivande landskapet och utformning av entréer påverkar också identiteten och besökares upplevelse.

Strategiska områden för framtiden

För att slå vakt om tätortens långsiktiga utveckling har så kallade strategiska områden för framtiden markerats. Områden är endast hänsynsområden utan någon bestämd markanvändning men kan bli aktuella för exploatering på lång sikt. För lovgivning eller förändringar inom strategiska områden för framtiden ska hänsyn tas till tätorternas långsiktiga expansion. För kommunen är det viktigt att ha en viss markberedskap i anslutning till tätorterna. Generellt gäller att inom tätortsnära markområden ska förändringar främst ske genom planläggning för att kunna styra utvecklingen på ett medvetet och strategiskt vis för att undvika oplanerad exploatering och värna om tätortsnära rekreationsområden och framtida utveckling.

Viljeinriktning

- Arkitektur och gestaltning i byggnader och områden ska bidra till en positiv upplevelse av Hästholmen.
- Utveckla Hästholmens hamn med bostäder och tillvarata det unika läget på bästa sätt.
- Planlagd mark ska prioriteras och genomföras för att hushålla med våra resurser.
- Kommunens framtagna målbild för att öka attraktiviteten för Hästholmens centrumstråk och hamn är vägledande i beslut som påverkar Hästholmen. Ett attraktivt Hästholmen är viktigt för hela Ödeshögs utveckling.
- Utveckling inom befintlig tätortsbebyggelse sker genom bebyggelsekompletteringar efter tillkommande behov.
- En fastighetsutredning bör tas fram för att klargöra fastighetsgränser och ansvar för bland annat samfällda vägar.
- Samverkan med Länsstyrelsen för att skapa förutsägbarhet gällande arkeologi och fornlämningar för utvecklingsmöjligheter i Hästholmen ska genomföras.

Centrumstråk och hamnen

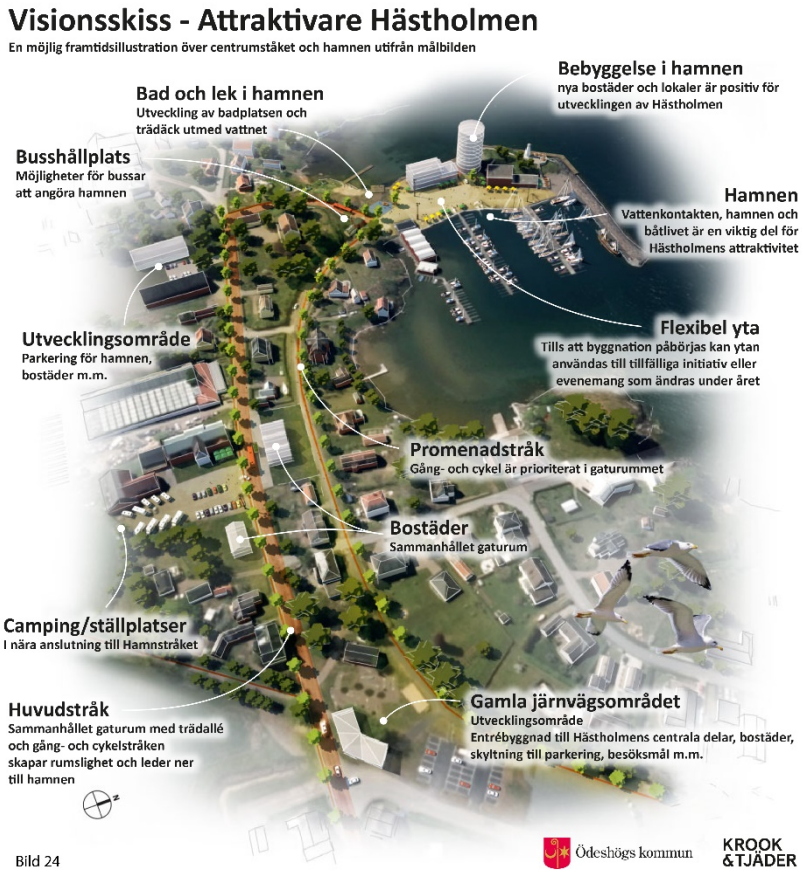

Bild 24 – Visionsskiss över Hästholmen

Översiktsplanens ambition är att förstärka befintligt centrumstråk och hamnen genom att skapa förutsättningar för en positiv utveckling.

I Hästholmen finns idag ett utbud kopplat till turism och besöksnäringen under säsong. Genom att behålla, utveckla och komplettera dessa kan boende i Hästholmen få en viss service under större delar av året. Med en förädling och förtätning av bostäder i centrumstråket och hamnen kan attraktiviteten och underlaget för servicen öka.

Målbild Hästholmen

- Hästholmen har den mindre ortens närhet och trygghet och stora möjligheter till ett attraktivt Vätternnära boende. Hästholmen är omsorgsfullt gestaltat med en utformning som stärker känslan av stolthet över orten. Platser för lek, bad, båtliv, folkliv, caféer och restauranger gör att både boende och besökare vill stanna i Hästholmen, året runt.

  f) Hamnen och båtlivet är en viktig del av Hästholmen. Hamnen och båtlivet sätter Hästholmen på kartan och drar besökare till orten. Folklivet gör Hästholmen till en attraktiv ort och skapar underlag till den kommersiella service som finns.

  g) I Hästholmen är marken väl nyttjad och varje plats bidrar till helheten. Nya byggnader utformas och passas in omsorgsfullt i skala, gestaltning och funktion.

h) Hamngatan är en tydlig huvudgata med väldefinierade zoner för gång-, cykel- och biltrafik. Gaturummet känns sammanhållet, tillgängligt och välkomnande och leder tydligt ner mot hamnområdet. Det finns en tydlig hierarki mellan Hamngatan och gamla järnvägsspåret.

i) Hamnplan är en välkomnande livfull plats med stor dragningskraft. Här finns serviceutbud, försäljning och ytor för möjliga evenemang som lockar både turister och boende.

j) Hästholmen är lätt att ta sig till med kollektivtrafik. Bussen stannar vid hållplatser som är tillgängliga och lättorienterade inne i Hästholmen. Turtätheten och anslutningar mot Ödeshög är anpassade för både boende och turister. Gator och platser är dimensionerade även för bussar.

Principer för entréer till Ödeshögs tätort

- Entrén till Hästholmen är identitetsskapande och välkomnande. Entrén markerar för besökare och boende tätortens början och uppmärksammar att från och med nu befinner man sig i Hästholmen. Den gestaltas med en tydlig markör, en skylt, plantering eller skulptural symbol, som har en anknytning till Hästholmen. Entrén är placerad vid Hamngatan vid infarten från g:a Rv 50, är väl upplyst och placerad så att den är väl synlig från båda körriktningar på g:a Rv 50.

Visionsskiss

Ovannämnda målbild är den som kommunen fastlagt att jobba utefter. För att skapa en bättre förståelse för vad målbilden kan innebära i den fysiska miljön har en visionsskiss tagits fram. Visionskissen visar en möjlig framtidsbild som utgår från målbilden.

Bostäder

Hästholmen är en attraktiv tätort med sitt Vätternnära läge. Hamnen och närheten till Omberg gör också att många turister besöker Hästholmen. Sedan år 2012 finns en detaljplan som möjliggör nya bostäder i hamnen i ett unikt läge, detta projekt är mycket viktigt för Hästolmens utveckling. Flera ytterligare områden för bostäder finns som kan vara lämpliga att exploatera. Kommunen har ett visst markinnehav men för att uppnå önskad utveckling i strandnära lägen är privata markägare viktiga exploatörer.

För att nå 6000 invånare i kommunen behöver minst cirka 80 nya bostäder byggas i Hästholmen tätort (av totalt 350).

Viljeinriktning

- I Hästholmen ska utvecklingen av planlagd mark i centrumstråket och hamnen prioriteras och genomföras.
- I Hästholmen ska det finnas ett varierat utbud av boendeformer och typer.

- Bostadstomter vid det tidigare järnvägsområdet ska planeras och genomföras.
- Något av de större utvecklingsområdena för bostäder ska prioriteras.
- I samband med bostadsexploatering ska behovet av kommunal service beaktas.
- Samarbete med bostadsutvecklare/exploatörer genom markanvisningar ökar möjligheterna att genomföra planlagda områden på kommunens mark.
- Ödeshög och Hästholmens tätorter ska vara attraktiva och jämförbara boendealternativ till Vadstena, Mjölby och Gränna.

Näringsliv och verksamheter

Vid infarten till Hästholmen finns planlagd mark för ej störande verksamhet och handel. Även inne i Hästholmen finns ett mindre område med verksamheter. Utmed centrumstråket och i hamnen finns flera företag kopplade till turism och besöksnäringen som café, restauranger och dykföretag. I hamnen finns även yrkesfiskare.

Möjligheter finns att utveckla verksamheter inom befintliga områden. I anslutning till centrumstråket föreslås ett område som idag är planlagt för industri men som inte har genomförts, kunna bli en camping och uppställningsplats för husbilar.

Viljeinriktning

- Stärk och utveckla besöksnäringen och befintliga verksamheter genom att öka attraktiviteten i Hästholmen.
- Anordna camping och uppställningsplats för husbilar.

Mötesplatser, grönområden och gröna stråk

I Hästholmen ska det finnas olika typer av offentliga mötesplatser som är trivsamma, trygga och ändamålsenliga. Grönområden och gröna stråk är viktiga för en attraktiv tätort.

Till grönstrukturen kan alla ytor som inte är bebyggda eller hårdgjorda inräknas. Det innebär att allt från den lilla rabatten framför villan till den vida jordbruksslätten ingår och alla grönytor har olika funktioner. Förutom att de har ett estetiskt och rekreativt värde har grönstrukturen också kommit att bli en allt viktigare faktor i arbetet med att minimera men också förebygga eventuella problem som kan uppstå till följd av klimatförändringarna. Grönstrukturens roll beskrivs ofta utifrån fyra aspekter: ekologisk, kulturell, social och ekonomisk.

Under arbetet med översiktsplanen har en inventering av grönytor gjorts med fokus på den sociala aspekten i Ödeshögs och Hästholmens tätorter. Inventeringen tydliggjorde att det finns många grönytor men att de saknar variation och specifika värden. Genom satsningar för en ökad variation av grönområdena kommer Hästholmens attraktivitet att öka.

Genom Hästholmen passerar både Östgötaleden och Franciskusleden som är populära vandringsleder. Från Hästholmen kan man vandra både norrut till Omberg och söderut till Öninge och vidare. Dessa leder är viktiga att bibehålla och tillvarata genom information, skyltning och underhåll.

Kommunen har också ett kommunomfattande naturvårdsprogram som utgör ett värdefullt underlag för fortsatt arbete med strategier och åtgärder för ökade naturvärden.

Viljeinriktning

- I Hästholmen ska det finnas olika typer av offentliga mötesplatser som är trivsamma, trygga och ändamålsenliga.
- Hamnen är en särskilt viktig mötesplats.
- Grönområden och gröna stråk utmed Vättern är mycket viktiga för Hästholmens attraktivitet.
- Utveckla befintliga grönområden med olika karaktärer som erbjuder olika aktivitets- och rekreationsvärden.
- Tillvarata vandringslederna som går genom Hästholmen.
- Grönytor i anslutning till trafikytor bör gestaltas. Utgångspunkten ska vara att de ska bidra till det offentliga rummet på ett attraktivt sätt.
- Vegetation, exempelvis trädplanteringar, bör användas för att förstärka viktiga stråk.
- Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.

Vägar

Kommunikationer är viktiga för en fortsatt positiv utveckling och en framtida expansion av kommunens tätorter. Översiktsplanen föreslår ingen större övergripande förändring av vägnätet i kommunen. Befintligt vägnät, med vissa mindre kompletteringar eller förbättringar främst för cykelvägnätet ska klara av föreslagen expansion. Vägar till och från nya bostadsområden eller verksamhetsområden ska kopplas på befintligt vägnät. En fortsatt utveckling av vägnätet i kommunen skall göras i dialog med Trafikverket om vilka förbättringar som kan genomföras på det allmänna vägnätet.

Viljeinriktning

- Infarten från väg 919 är entrén till Hästholmen. Sträckningen från infarten till hamnen är viktig för alla trafikslag och turism och besöksnäringen. Trafiksäkerhet och trafikflödet ska utredas i samband med idéskiss och målbild för Hästholmens centrumstråk och hamnen.

- Vid utveckling av något av de resterande större utvecklingsområdena för bostäder kommer nya väglänkar att behövas.
- Hastighetsöversyn ska genomföras för att anpassa hastigheterna för trafiksäkerhet, omgivningspåverkan och framkomlighet

Kulturmiljö

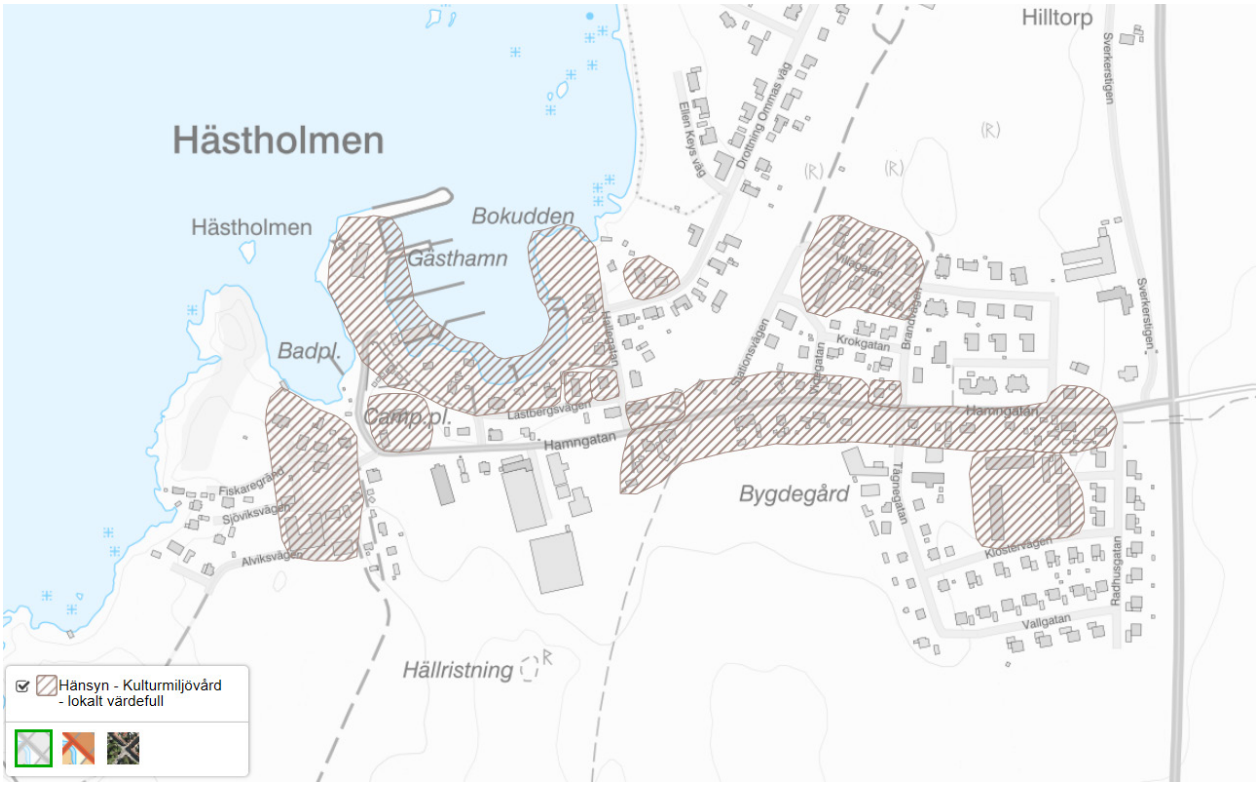

Karta 4 över kulturmiljövård – lokalt värdefull

Hästholmens läge med en skyddad hamn vid Vättern blev tidigt betydelsefullt för kommunikationsleden mellan Öster- och Västergötland. Inget påtagligt minner idag om att Hästholmen under delar av medeltiden betraktades som en stad och att det i skriftliga källor från 1300-talet nämns en kyrka. Däremot finns det byggnader och strukturer kvar från framför allt andra delen av 1800-talet, som var en ny expansionsfas för Hästholmen med livlig handel och inskeppning av varor. Det finns även byggnader kvar från de ursprungliga jordbruksfastigheterna söder om hamnen. Ett kännetecken för Hästholmen var länge den silo vid hamnen som revs 2019. Hästholmen var en av bondbyarna i Västra Tollstad socken. Byns fem gårdar var lika stora och genomgick laga skifte 1856. Under senare delen av 1800-talet började bebyggelsen i Hästholmen expandera österut mot järnvägsstationen, tidens nya kommunikationsled, och landsvägen. I nordöst och sydöst ligger även senare tiders bostadsområden. Våra hus, vägar/gator, grönområden och platser kan alla föra berättelsen vidare och skapa sammanhang mellan nutid och dåtid. Kulturmiljölagen inleds med att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Översiktsplanen vill därför uppmärksamma Hästholmens kulturhistoriska stråk och byggnader.

Viljeinriktning

- Hamnen. Den stora silon har rivits och hamnen har förlorat en symbol för den roll som Hästholmen har spelat för transport av omlandets jordbruksprodukter. Det är viktigt att kvarvarande magasin bevaras. Sambandet med det tidigare järnvägsspåret till hamnen bör inte brytas genom ny bebyggelse.

- Gårdarna. Västergården ligger kvar på den gamla bytomten och det är utifrån byn som Hästholmen har vuxit fram. Södergården flyttades ut till sitt nuvarande läge i samband med laga skiftet på 1850-talet. Mangårdsbyggnaderna med omgivande trädgårdar och ekonomi-byggnader ska fortsätta finnas kvar. Byggnader och tomt är en enhet och vid exploatering ska principen råda att gårdarna fodrar ett visst obebyggt omland.

- Hamngatan. Utmed Hamngatan finns bebyggelse med olika karaktär – småskalig bebyggelse för bl a hantverkare och större bostadshus med påkostad panelarkitektur. Det finns även magasin och ekonomibyggnader samt obebyggd mark. Karakteristiskt för bostadshusen är placeringen med långsidan utmed vägen, husen vänder sig mot vägen.

Vid planläggning som berör de kulturhistoriska miljöerna och byggnaderna kan det vara lämpligt att utforma riktlinjer liksom skydds- och varsamhetsbestämmelser i detaljplan.

Det är 7 stycken kulturhistoriska stråk eller områden som framträder i Hästholmen. En generell hållning i dessa stråk är varsamhet. Det finns även byggnader som särskilt pekas ut som kulturhistoriskt värdefulla. Se karta. Stråk nr 4 och 5 är egentligen enstaka byggnader, men de representerar här kategorier. Lokalhistorisk forskning kan fylla på dessa stråk.

1) Hamnen. Inventeringen gäller i första hand bostadsbebyggelse, men trots detta måste hamnen lyftas fram som ett kulturhistoriskt stråk eller område. Hamnen har och har haft en central betydelse för Hästholmens utveckling. Expansionsperioder under medeltiden och 1800-talet kan kopplas till läget vid Vättern och vattnet som transportled. Även i dag är hamnen viktig bland annat för turismen. Magasinbyggnaderna och den rivna silon visar/visade på sambandet mellan hamnen och omlandets jordbruksnäring. Till hamnområdet hör även det markområde där järnvägen gick från huvudjärnvägen och ut till hamnen.

2) Västergården och Södergården. Mangårdsbyggnader som hör till byn Hästholmen. Efter laga skiftet 1856 fick Västergården ligga kvar på sin gamla plats på bytomten, medan Södergården flyttades ut och mangårdsbyggnaden uppfördes där den ligger idag. Till Västergården hör ett stort antal ekonomibyggnader och på Södergården finns ett ålderdomligt magasin.

3) Hamngatan. En del småskalig bebyggelse utmed Hamngatan kan vara uppförd före järnvägens ankomst på 1880-talet. De större bostadshusen representerar mer panelarkitekturen från sekelskiftet 1800/1900. I Hamngatans östligaste del ligger även den tidigare Metodistkyrkan och ett f d ålderdomshem.

4) Hallegatan 3B kan representera tidigare verksamheter i Hästholmen. Nu är det ett bostadshus, men ursprungligen flyttades byggnaden hit omkring 1920 och inrymde Svenssons redskapsfabrik.

5) Hamngatan 14 och 28, Vätterhästen och gästgiveri. Den förra representerar näringarna som vuxit upp kring järnvägen. Byggnaden var ursprungligen Järnvägshotell. Gästgiveriet drevs troligen från 1870-talet fram till 1937.

6) Hamngatan 10 och Hallegatan 3A representerar funktionalismen, som liksom äldre och senare arkitektur är en tydlig årsring i Hästholmens bebyggelsehistoria.

7) Alvastrahus och Krokgatan/Villagatan. Radhuslängor och villor från 1950- respektive 1960-talet med ursprunglig, modernistisk karaktär. Ett tidstypiskt drag är att ha flera olika material eller kulörer på fasaderna.

Värt att uppmärksamma är också:

- Det äldre vägnätet är en viktig del av Hästholmens historia. Hamngatan leder österut mot Västra Tollstad kyrka, som under flera hundra år varit församlingskyrka för Hästholmen. På en karta över Västra Tollstad kyrkoherdeboställe från 1819 benämns vägen mellan kyrkan och Vättern för vattenvägen. Väster om landsvägen motsvaras den till stora delar av Hamngatan.

- De äldre uthusen, magasinen och ekonomibyggnaderna. Uthusen är påfallande många och välbevarade och kan ha varit allt från vedbod eller hönshus till att ha inrymt en mindre industriverksamhet. Magasinen anknyter till handel och utskeppning av bland annat lantbruksprodukter. Större ekonomibyggnader kan vara en före detta loge, lada eller ladugård till någon av gårdarna i byn Hästholmen.

- Olika karaktär. I samhällets västra del ligger bebyggelsen spritt, ofta utan synlig reglering av tomter. Det påminner om en del kustsamhällen. I öster präglas Hästholmen mer av senare tiders reglerade bostadsområden.

2.5 Utveckling av byar och landsbygderna

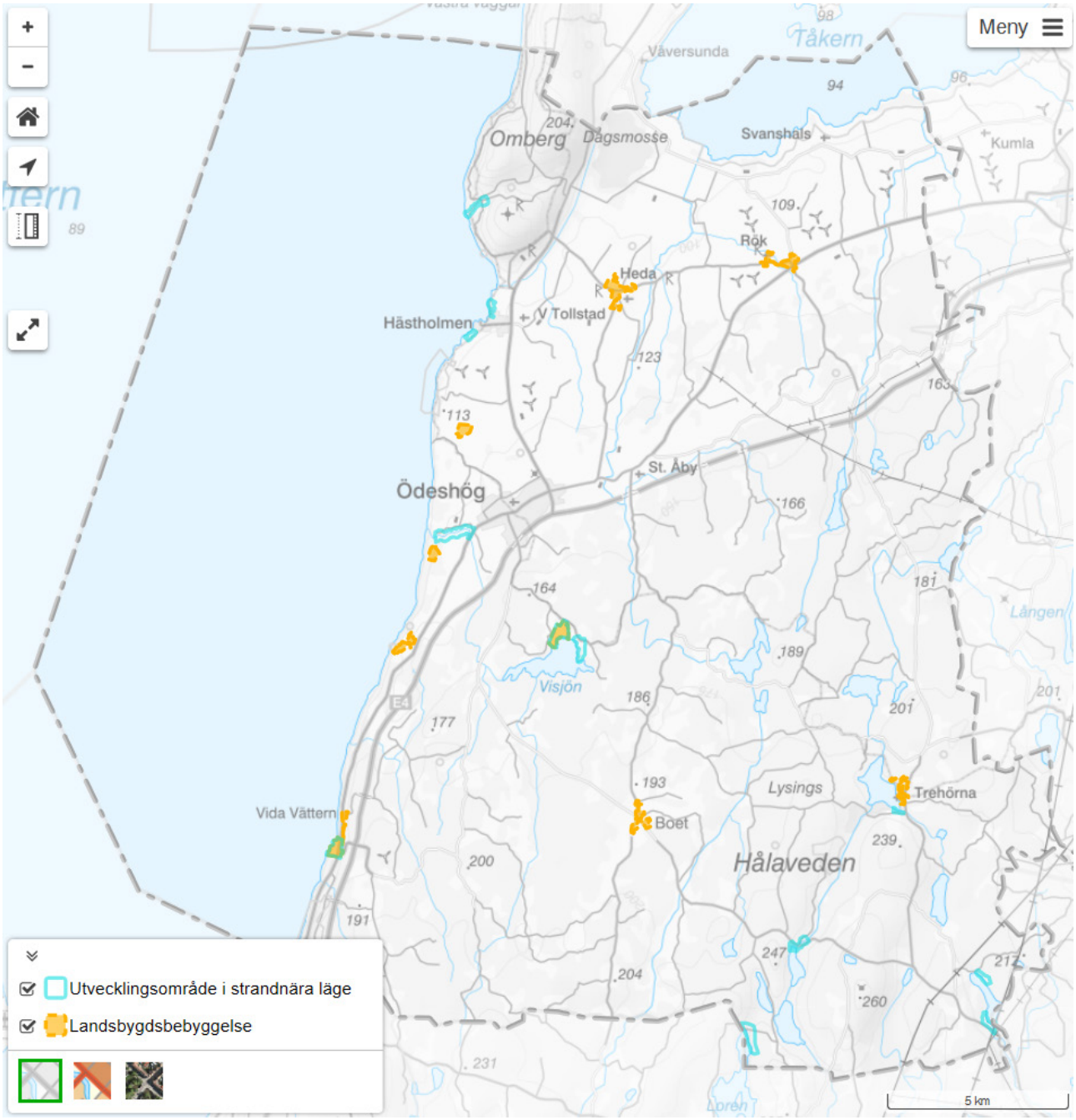

Karta 5 över utveckling av byar och landsbygderna

Landsbygden kan erbjuda tystnad, öppna siktlinjer, närhet till natur och vattenkontakt och uppfattas av många som attraktiva boendemiljöer. För många utgör den lilla byn eller orten ett uppskattat och tryggt sammanhang, medan andra söker platser med få grannar. Idag bor 45 % av kommunens befolkning på landsbygden vilket i en regional kontext är relativt stor andel.

Ödeshögs landsbygder erbjuder många attraktiva livsmiljöer. Ur ett hållbarhetsperspektiv är landsbygderna synnerligen viktiga med sin produktion av livsmedel och förnybar energi. Kommunen ska verka för nya bostäder, utbyggnad av bredband samt en god tillgänglighet till service för en fortsatt positiv utveckling av landsbygderna.

Många äldre som är rotade på landsbygden eller i de mindre tätorterna vill fortsätta bo kvar i sin bygd även när behovet av vård och omsorg tilltar. Dessa behov och önskemål behöver beaktas för att hela kommunens ska växa och vara attraktiv.

Vid utveckling av bostäder eller annan bebyggelse på landsbygden är de areella näringarna som skogs- och jordbruk samt djurhållning viktigt att ta hänsyn till. Att bo på landsbygden innebär att man får räkna med att viss påverkan av skogs- och jordbruket eller djurhållning som exempelvis lukt, transporter, damning samt stoft.

Kulturhistoriska värden ska tillvaratas genom att nya byggnader anpassas till befintlig bebyggelse och lokal byggnadstradition avseende byggnadsform, material och färg.

Detaljplanelagda områden för bostäder på landsbygden

Kommunen har förutom i Ödeshög, Hästholmen och Trehörna detaljplanelagd mark för bostadsändamål i fyra områden på landsbygden. Att utveckla och genomföra dessa områden är i linje med de övergripande strategierna för utveckling, Vi fokuserar på det vi har och kompletterar när det behövs, genom att nyttja den mark vi har och att genomföra de detaljplanerna vi har för bostadsändamål.

Visjön är ett fritidshusområde som planerades på 1970-talet. Utbyggnaden av området har inte genomförts enligt detaljplanen och här finns en utvecklingsmöjlighet för området som ligger inom cykelavstånd till Ödeshög.

Sväm, Kråkeryd och Öninge är områden som ligger utmed Vättern som planerats för ett bekvämt och attraktivt boende på landsbygden. Områdena har ett liknande läge men kompletterar varandra utifrån landskapets förutsättningar. Områdena är detaljplanelagda under 2010-talet och utbyggnaden av infrastrukturen är påbörjad eller redan på plats. Att få till en bostadsbebyggelse i dessa områden är viktigt för kommunens utveckling.

Landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS)

Landsbygdsutveckling i strandnära läge innebär att kommunen i översiktsplanen kan peka ut områden för bebyggelse inom strandskydd för att på ett positivt sätt utveckla landsbygden. Detta är en möjlighet för utveckling av kommunen som beskrivs i ett eget kapitel.

Nischboende

Närhet till fritidsaktiviteter som ridning, golf eller fiske, eller möjlighet till odling eller djurhållning, är faktorer som är viktiga för många i valet av boplats.

På landsbygden finns utrymmen som inte finns i staden. Förutsättningar finns för utveckling av nischboenden. Med nischboende menas ett boende som samlar ett antal personer kring ett gemensamt intresse. Det kan vara hästgårdar, ekobyar, boende kring golfbana eller äldreboende.

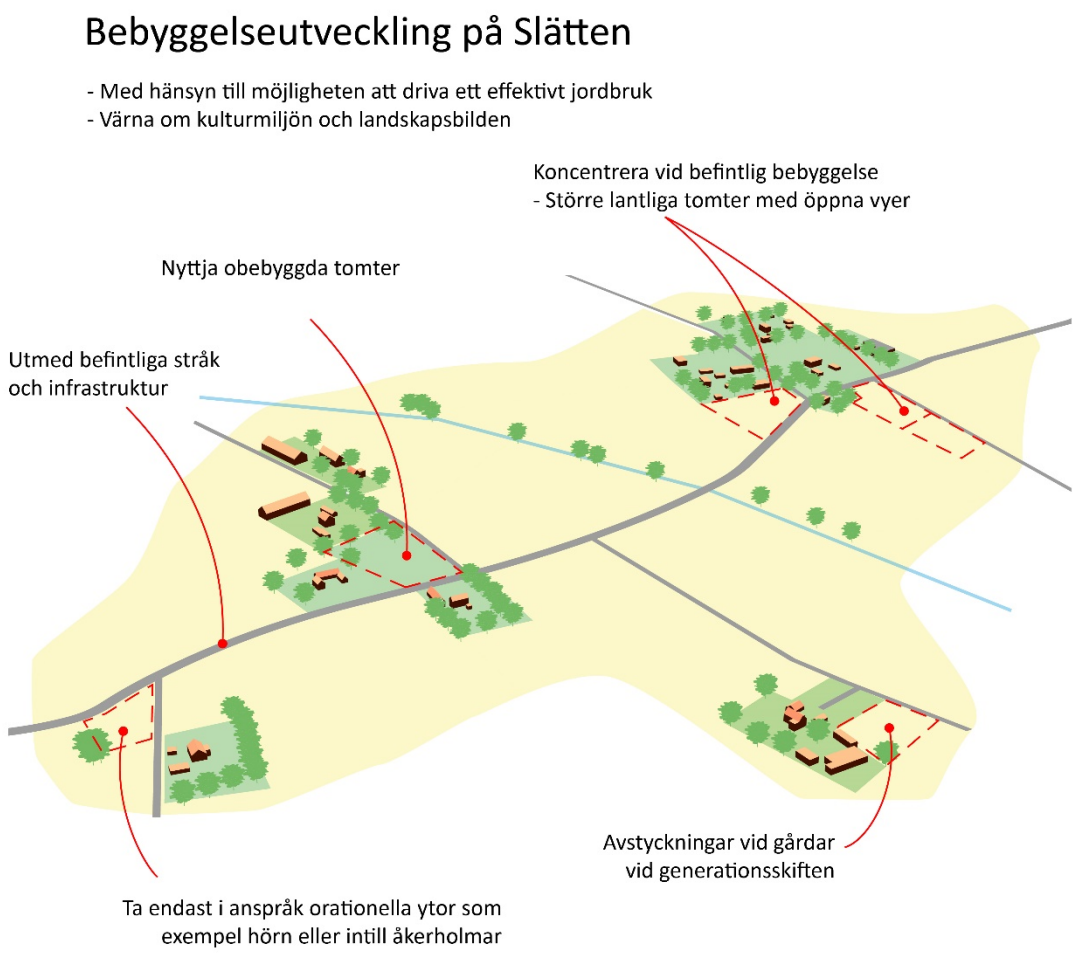

Bild 42 – Bebyggelseutveckling på Slätten

Vid utveckling av boendemiljöer på landsbygderna ska alltid hänsyn tas till platsens förutsättningar. På Slätten finns det specifika förutsättningar att ta hänsyn till gällande hänsyn till jordbruksmark och kulturmiljö. Dessa värden beskrivs mer i kapitlen 2.10 Areealla näringar och 3.5 Kulturmiljö. För att möjliggöra en utveckling av boendemiljöer har kommunen tagit fram bebyggelseprinciper för att värna ett rationellt jordbruk, kulturmiljön och landskapsbilden:

Bebyggelsesutveckling på Slätten genom att:

- Utveckling sker utmed befintliga stråk och infrastruktur.
- Koncentrera vid befintlig bebyggelse och orter – Större lantliga tomter med öppna vyer.
- Nyttja obebyggda tomter.

- Ta endast i anspråk orationella ytor som exempelvis hörn eller intill åkerholmar.
- Avstyckningar vid gårdar är möjliga främst vid generationsskiften.

Viljeinriktning

- Olika behov och önskemål för boende behöver beaktas för att hela kommunen ska växa och vara attraktiv.
- Utreda om möjlighet finns att bygga ytterligare +65 lägenheter eller andra boendeformer för äldre i kommunen, i tätorterna och på landsbygderna.
- Vid bebyggelseutveckling på landsbygden ska kulturmiljön och landskapsbilden värnas.
- Genom att principer för bebyggelseutveckling på Slätten värnar kommunen om kulturmiljön, landskapsbilden och bevarande av dess jordbruksmarker.
- För en långsiktigt hållbar utveckling krävs att ny bebyggelse lokaliseras där goda förutsättningar finns för en säker dricksvattenförsörjning och där avlopp kan hanteras på ett bra sätt.
- Kommunen ska verka för att bredbands/fiberutbyggnaden fortsätter i landsbygdsområden utanför kommunens tätorter.
- Frågan om byggnation kan, om det är lämpligt, prövas direkt i förhandsbesked och bygglov. Om det blir större by- och ortsbildningar kan dataljplaneläggning behövas.
- Vid utveckling av bostäder på landsbygden ska hänsyn tas till lantbrukets möjlighet att bedriva och utveckla sin verksamhet. Skyddsavstånd ska bedömas i det enskilda fallet.
- Kommunen är positiv till initiativ kring nischboenden.
- Kommunen ska i samverkan med Region Östergötland utreda strategiska platser för pendlarparkering, för byte mellan bil, kollektivtrafik och cykel, bland annat i de utpekade noderna.

Viktiga orter/noder på landsbygden

Begreppsförklaring: En nod eller knutpunkt är en ansamling av bebyggelse eller funktioner som på en översiktlig nivå har ett strategiskt läge för kommunen. Det kan exempelvis handla om bostäder, service eller resor. En nod kan vara strategiskt viktig i olika nivåer: regional, kommunal eller lokal. En nod har tydliga kopplingar till närliggande noder. Kopplingar mellan noder är ofta transportsystemen med pendlingsstråk eller besöksstråk men kan också vara grön infrastruktur.

För kommunen är möjlighet till utveckling i alla kommundelar och orter viktigt. Landsbygderna kompletterar och kan erbjuda ett boende och sammanhang som städerna och tätorterna Ödeshög och Hästolmen inte kan. Varje ort och kommundel har sina unika värden och dessa är viktiga att bevara och utveckla.

I Ödeshögs kommun finns flera byar och småorter som är viktiga i sin bygd, för att de har ett visst serviceinnehåll, utvecklat föreningsliv eller för att de har en historia av att vara samlande punkter. Trehörna, Heda, Rök/Häjla, Boet och Stava/Vida Vättern räknas här som lokala noder inom kommunens landsbygd. De ska ges fortsatta möjligheter att växa för att skapa förutsättningar för ett utvecklat serviceinnehåll.

Bebyggelseutveckling Trehörna

Trehörna har en tätortskaraktär med tydligt sammanhållen bebyggelse, gemensamt vatten- och avloppsnät samt att orten till stor del är detaljplanelagd. Bygden har varierad natur med stora skogsområden samt små gårdar med hagmarker. Landskapet är vackert och attraktivt för friluftsliv och besöksnäring. Förutsättningarna för bad, fiske och jakt är goda i området. Badplats finns vid Trehörnasjön. Cykelled Boet – Trehörnaleden leder genom orten. Smessornas utsiktsplats, med vida utsikt över Hålaveden, ligger strax söder om orten. Flera närbelägna naturreservat finns likaså. Östgötaleden passerar genom tätorten. Vattenförsörjningen sker genom grundvattentäkt och skyddsområde för vattentäkten är fastställt. Ett reningsverk uppfördes år 1999, orten har sjön som recipient för behandlat avloppsvatten.

Trehörna har en stark lokal identitet och stolthet. I Trehörna finns ett byalag och orten har ett rikt föreningsliv samt goda samlingslokaler.

Utvecklingen i Trehörna kan erbjuda kompletterande livs- och boendemiljöer till både Ödeshög och Tranås och därför är infrastruktur och kommunikationer till dessa orter väldigt viktiga. I Trehörna finns planlagda kommunala villatomter och förslag på landsbygdsutvecklingsområde i strandnära läge (LIS-område). Närheten till Tranås och en eventuell höghastighetsstation ger orten långsiktiga möjligheter att växa och bli en tätort med utökade möjligheter till service.

En inventering av kyrkbyarnas kulturhistoriska miljöer och byggnader har genomförts och de kulturhistoriska värdena finns beskrivet i kapitlet om Kulturmiljö.

Viljeinriktning

- Marknadsför Trehörna som boendeort med närhet till Tranås.
- Uppmuntra privata aktörer att bygga hyresrätter och/eller 65+ boende.
- Utveckla sjönära boende i södra änden av Trehörnasjön.

Bebyggelseutveckling Boet

Boet är en liten by med ett stort omland i skogsbygden där invånarna har ett stort engagemang för sin bygd. Området har ett levande jord- och skogsbruk samt flera verksamma företag. I Boet finns ett byalag och orten har ett rikt föreningsliv och goda samlingslokaler. Boet är noden där många boende på landsbygden passerar och träffas. Bygden som är en del av Hålaveden, har stora kvaliteter med stora skogsområden, små gårdar med hagmarker och fin kulturbebyggelse. Området har goda förutsättningar för friluftsliv och besöksnäring. Bebyggelseutvecklingen har ingen tydlig central plats utan här finns möjligheter att utveckla lantligt boende.

Viljeinriktning

- Utveckla Boet som lokal/kommunal servicepunkt och resandenod.
- Stärk möjligheterna för lantligt boende.
- Nyttja och utveckla de lokaler som finns.

Bebyggelseutveckling Stava/Vida Vättern

Stava och Vida Vättern är en viktig utvecklingsnod för service men också för bebyggelse i kommunens sydvästra del. Med ett läge precis på vätterbranten finns här både möjlighet till ett attraktivt läge med utsikt över Vättern i ett omland med höga naturvärden. Vid Stava finns möjlighet att komma ner till Vättern där det tidigare funnits en hamn. Läget med avfart/infart intill E4:an gör att området har goda kommunikationsmöjligheter mot Gränna och Jönköping. Bebyggelsen vid Stava är en stor del fritidsboende men med en utökad service och varsamt kompletterande med nya bostäder skulle andelen permanentboende kunna öka. Vida Vättern har goda förutsättningar för en utveckling av främst servicenod samt turistnod med tanke på läget intill E4:an och Turistvägen men även med attraktiva boenden med vätterutsikt. Vida Vättern har gemensam avloppsanläggning som har god kapacitet för tillkommande bebyggelse.

Viljeinriktning

- Utveckla Stava/Vida Vättern som service-, resande- och turistnod.
- Utveckla Stava/Vida Vättern med attraktiva Vätternära boenden.
- Kontinuerligt arbeta med förbättringsåtgärder utmed Turistvägen, trafiksäkerhet och framkomlighet.

Bebyggelseutveckling Heda

Heda är en by på slätten vars kyrka sägs vara en av de märkligaste medeltida kyrkorna i länet. Bebyggelsen är samlad kring en vägkorsning vid kyrkan och byn erbjuder intressant kulturhistoria. Byn ligger på en svag ås i ett landskap som är präglat av jordbruk. De öppna vyerna, över bland annat Omberg, erbjuder attraktiva boendemiljöer. Turistvägen går genom byn och många turister och cyklister passerar under sommarhalvåret. I byn hålls också Heda Gammaldags Marknad. I Heda finns flera föreningar och ett församlingshem (gamla skolan) utgör en viktig samlingslokal. Överföringsledningar för konsumtionsvatten samt fiberledningar finns till Heda. Goda grundvattentillgångar finns i grus- och sandavlagringarna i Heda.

En inventering av kyrkbyarnas kulturhistoriska miljöer och byggnader har genomförts och de kulturhistoriska värdena finns beskrivet i kapitlet om Kulturmiljö.

Viljeinriktning

- Utveckla och stärka kyrkbyarnas identiteter, mötesplatser, entréer med mera.
- Kontinuerligt arbeta med förbättringsåtgärder utmed Turistvägen, trafiksäkerhet och framkomlighet.
- Utveckla Heda som lokal/kommunal servicepunkt.
- Uppmuntra privata aktörer att bygga hyresrätter och/eller 65+ boende.
- Utred möjligheterna att bilda naturreservat för gravfältet vid Jussberg.
- Möjliggör attraktiv och hållbar boendeutveckling på Slätten genom att följa bebyggelseprinciperna.

Bebyggelseutveckling Rök/Häjla

I Häjla finns en lanthandel och i Rök finns en förskola och skola för barn i årskurs F-6. Turistvägen passerar Häjla och Rökstenen i Rök utgör ett viktigt besöksmål utmed Turistvägen. Vid Häjla finns busshållplats med flertalet turer mellan Ödeshög och Mjölby. Kommunalt vatten finns från Heda fram till Rök.

Rök/Häjla ligger strategiskt i kommunen med förutsättningar att utvecklas till servicenoder. Utveckling kan ske med kommunal och kommersiell service, mötesplats, omstigning nod för resande och entré till kommunen. Områdena har viss service idag men behöver utvecklas vidare. Det är viktigt att även se över möjligheterna för bostadsutveckling kopplat till dessa noder. Här är ett specifikt utpekat utvecklingsområde och en föreslagen ny cykelväg med belysning mellan Häjla och Röks skola.

En inventering av kyrkbyarnas kulturhistoriska miljöer och byggnader har genomförts och de kulturhistoriska värdena finns beskrivet i kapitlet om Kulturmiljö.

Viljeinriktning

- Utveckla Häjla som servicenod.
- Utred cykelväg mellan Rök och Häjla.
- Utred cykelväg mellan Häjla och Väderstad.
- Uppmuntra privata aktörer att bygga hyresrätter och/eller 65+ boende.
- Möjliggör attraktiv och hållbar boendeutveckling på Slätten genom att följa bebyggelseprinciperna.
- Utveckla och stärka kyrkbyarnas identiteter, mötesplatser, entréer med mera.
- Kontinuerligt arbeta med förbättringsåtgärder utmed Turistvägen, trafiksäkerhet och framkomlighet.

2.6 Utveckling i strandnära läge (LIS)

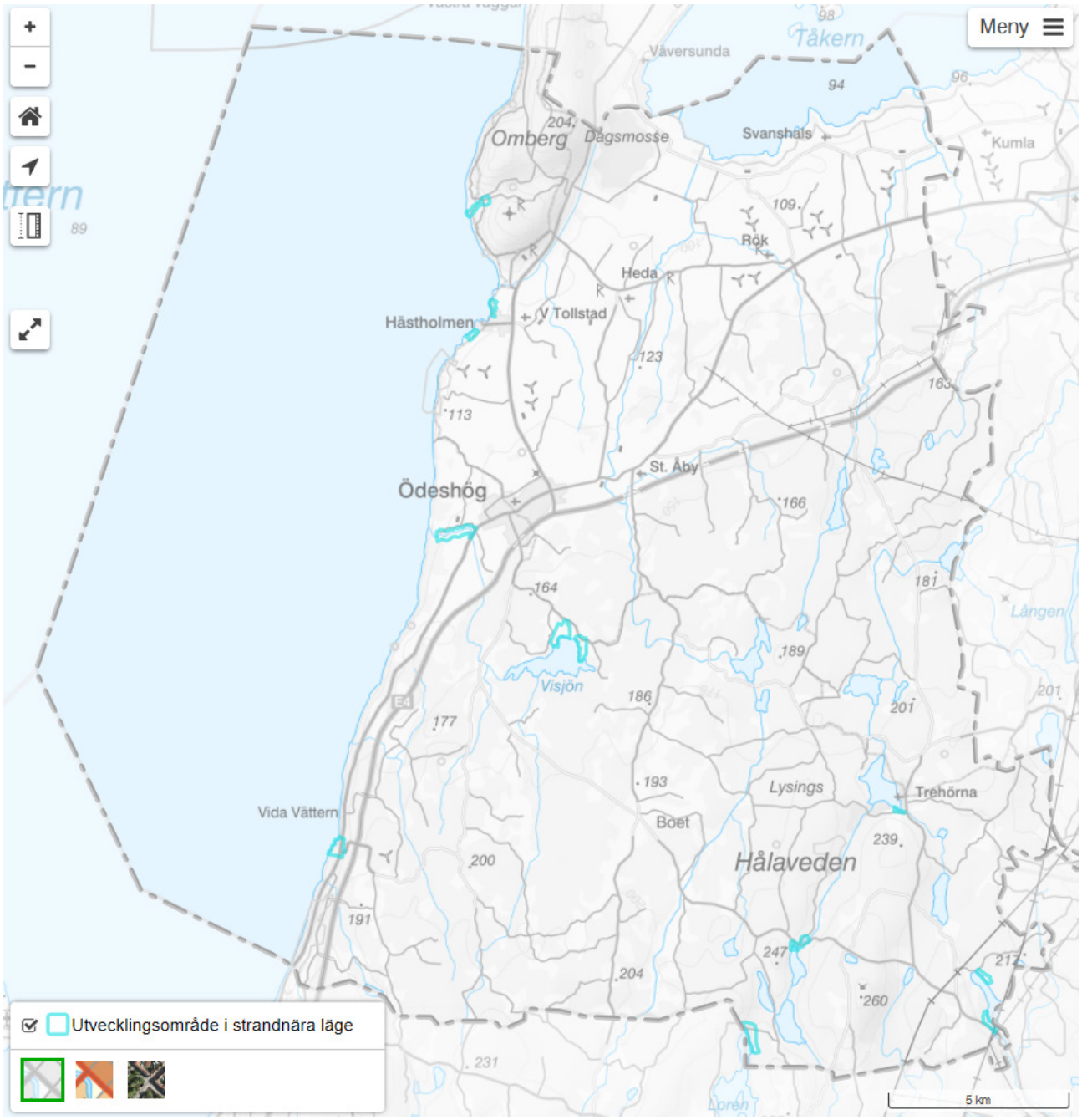

Karta 6 över LIS-områden

I översiktsplanen kan kommunen skapa bättre förutsättningar för befolkningstillväxt, serviceunderlag och företagande för hela kommunen genom strategiskt mark- och vattenanvändning. Utpekande av så kallade LIS-området ser kommunen som en möjlighet för utveckling på landsbygderna i Ödeshögs kommun.

Landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS) innebär att kommunen i översiktsplanen kan peka ut områden för bebyggelse inom strandskydd för att på ett positivt sätt utveckla landsbygden (7 kap. 18 § d-e miljöbalken). Det ska vara av allmänt intresse att områdena tas i

anspråk och områdena ska vara av sådant slag och sådan omfattning att strandskyddets syften fortfarande kan tillgodoses. Redovisade LIS-områden ska vara vägledande vid prövning av dispenser och upphävande av strandskydd. Det är alltid markägaren som bedömer om möjligheterna ska prövas eller inte.

Strandskyddsbestämmelserna om landsbygdsutveckling i strandnära lägen medger en anpassning till regionala och lokala förhållanden. Syftet är att stimulera utvecklingen på landsbygden genom att ta tillvara strändernas attraktionskraft. Förutom att bidra till att utveckla landsbygden ska det utpekade området inte ha någon stor betydelse för friluftslivet eller för växt- och djurlivet. Inom dessa områden krävs dispens för olika åtgärder, men det finns utökade möjligheter till dispens. Förutsättningen är att de planerade åtgärderna ger långsiktiga och positiva effekter på sysselsättningen eller bidrar till att bevara service på landsbygden. Det långsiktiga skyddet av stränderna måste samtidigt bevaras. Allmänheten ska ha tillgång till stränderna och de goda livsvillkoren för djur- och växtlivet ska skyddas. I områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen finns ytterligare två särskilda skäl för att få dispens:

- Bygga en turistanläggning där närheten till vatten är en stor fördel och åtgärden bidrar till utveckling av landsbygden.
- Bygga enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader i dessa områden, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus.

Åtgärder som främjar landsbygdsutveckling är sådana åtgärder som kan antas ge positiva sysselsättningseffekter och som kan bidra till att upprätthålla och även tillskapa serviceunderlag i landsbygder. Sådana situationer kan till exempel uppstå i samband med etablering av en turistanläggning för en verksamhet där tillgång till stränder är en förutsättning eller en avsevärd fördel. Det kan även handla om att bygga bostäder för permanent- och fritidsboende för att upprätthålla ett ekonomiskt och personellt underlag för olika former av kommersiell och offentlig service.

Viljeinriktning

- I Ödeshögs kommun är landsbygdsutveckling i strandnära läge aktuellt i hela kommunen.
- Genom att erbjuda attraktiva strandnära lägen för bostäder och verksamheter skapar vi förutsättningar för kommunen att växa.
- Attraktiva strandnära lägen ska bidra till en levande landsbygd.
- De särskilt utpekade LIS-områdena ska prioriteras vid kommunens handläggning.
- LIS-områden kan gälla i hela kommunen om principer och riktlinjer för LIS-områden följs och en särskild utredning kan redovisa detta.
- Riktlinjer för utveckling av LIS-områden ska följas.

Kommunens utpekande av LIS-områden

Kommunen har valt att peka ut särskilda LIS-områden i kartan. Samtidigt gäller alla resterande strandområde som LIS-område om man kan påvisa i en särskild utredning att området kan utgöra ett LIS-område via principer. Bakgrunden till detta är att det inte finns underlag som visar vilka framtida byggintressen kan vara eller värden som är viktiga att bevara vid alla sjöar och vattendrag på landsbygden. Det finns inte heller underlag för att nu bedöma var bebyggelse och anläggningar behövs för landsbygdens framtida utveckling i strandnära lägen. Det är en kunskap som växer fram vid en särskild utredning, ärendehantering, planarbeten och lokala samråd.

Utformning av särskild utredning

En särskild utredning om LIS-område ska godkännas och beslutas av kommunens byggnadsnämnd. Kommunen ska samråda med Länsstyrelsen samt informera grannar och andra berörda. Utredningen ska visa på att:

- Principer för LIS-områden följs.
- Riktlinjer för utveckling av områden följs.
- Värdefulla intressen som redovisas i översiktsplanens kapitel Hänsyn & riksintressen kan beaktas.

Att inte i förväg ha pekat ut områden ger också spelrum för lokala initiativ för landsbygdsutveckling och ökar intresset för att upprätta lokala utvecklingsplaner. Dessa kan stegvis precisera områdena och stimulera landsbygdsutveckling i ett större sammanhang.

Identifierade som särskilda LIS-områden utifrån principerna

Områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, så kallade LIS-områden, har pekats ut i anslutning till flertalet av kommunens orter. Områdena är framtagna genom analys utifrån Principer för LIS-områden samt platsbesök. Områdena föreslås för bostadsändamål samt för verksamheter (turist- och friluftsändamål) som för sin verksamhet behöver ligga vid vatten. Alla utpekade område ska följa riktlinjerna för utveckling av LIS-områden.

Totalt kan LIS-områdena ge ca 50-100 nya bostäder om alla utvecklas enbart för bostadsändamål. Många av områdena anses vara lämpliga för både bostäder och anläggningar kopplat turist- och friluftsändamål och vid det senare fallet skulle LIS-områden totalt ge mindre antal bostäder. För utveckling av områdena kring Hästholmen, Visjön och Trehörna behövs detaljplaneläggning medan de resterande områdena är lämpliga för enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus. Här kan en utveckling beroende på omfattning ske via bygglov eller detaljplaneläggning.

Översiktsplanen har identifierat följande totalt 12 områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge:

- *Vättern – Stocklycke hamn*
  Området mellan Stocklycke vandrarhem och Stocklycke hamn. Här kan en möjlig utveckling av anläggningar kopplat turist- och friluftsändamål vara aktuellt.

Länsstyrelsens granskningsyttrande: Länsstyrelsen motsätter sig inte förändringar med angiven inriktning men vill erinra om att förändringar måste ske med de begränsningar som krävs på grund av riksintresset. Delar av LIS-området vid Omberg är skyddat som Natura 2000-område, varför krav på tillståndsprövning kan komma att ställas.)

- *Vättern – Hästholmen norra*
  Ett utvecklingsområde för att stärka Hästholmens service. Bebyggelse är endast aktuellt i nordöstra delen där LIS-området sammanfaller med utvecklingsområde för bostäder/verksamheter kopplade till besöksnäring exempelvis camping. Vid större utveckling av området krävs detaljplanläggning där det är viktigt att säkerställa fri passage och utveckling av grönstråket, för boende i Hästholmen och för det rörliga friluftslivet mellan Omberg och Hästholmen. Området kan anslutas till kommunalt vatten och avlopp samt anslutas till befintliga vägar inom Hästholmen. Ca 10-20 bostäder.

- *Vättern – Hästholmen södra*
  Ett utvecklingsområde för att stärka Hästholmens service. LIS-området sammanfaller med utvecklingsområde för verksamheter kopplade till besöksnäring exempelvis camping eller för bostadsändamål. Vid utveckling av området krävs detaljplanläggning. Området är utpekat som riksintresse för naturvård men kommunen har i sitt Naturvårdsprogram fördjupad avgränsningen och värdebeskrivningar kopplat till naturen utmed vätterstranden. Vid utveckling av området är det jordbruksmarken som är aktuell för exploatering så att man kan bevara de i naturvårdsprogrammet avgränsade och beskrivna naturvärdena. Vid utformningen av området är det viktigt att säkerställa fri passage och utveckling av grönstråket för det rörliga friluftslivet mellan Stora Lunds naturreservat och Hästholmen. Området kan anslutas till kommunalt vatten och avlopp samt angöras till befintliga vägar inom Hästholmen. Ca 5-10 bostäder.

  Länsstyrelsens granskningsyttrande: Länsstyrelsen godtar LIS-området endast i den del som avser åtgärder som stärker turismens och friluftslivets intressen. Avsteg från strandskyddet med stöd av LIS kan inte motiveras för utbyggnad av bostäder. Länsstyrelsen erinrar om att tillämpning av LIS vid Vättern endast får ske i områden som endast har liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften.)

- *Vättern – Orrnäs*
  En utveckling av området skulle stärka Ödeshögs tätort samt kunna samordnas med utbyggnad av kommunalt vatten och avlopp till utbyggnadsområdet Sväm. Utveckling kan ske genom enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus. Ca 5 bostäder.

  Länsstyrelsens granskningsyttrande: Vid Orrnäs måste ingrepp ske med försiktighet på grund av naturvårdens riksintressen.

- *Vättern - Stava*
  Området är utpekat som viktig bebyggelse- och servicenod. En utveckling av området skulle stärka möjligheterna till utökat serviceutbud vid Vida Vättern. Utveckla kan ske genom enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus. Området nere vid Stava hamn skulle kunna utvecklas med anläggning kopplat till turist- och friluftsändamål. Ca 5-10 bostäder.

- *Visjön*
  Det västra området är utpekat utvecklingsområde för bostäder. Området är detaljplanelagt men kan vara aktuellt att utvecklas för att på sikt lösa ett gemensamt vatten och avlopp. Området vid badplatsen skulle kunna utvecklas för verksamhet kopplat till friluftsändamål. 10-20 bostäder.
  För det östra området kan utveckling ske genom enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus. Området nere Urnatur skulle kunna utvecklas med anläggning kopplat till turist- och friluftsändamål. 5-10 bostäder.

- *Trehörnasjön*
  Området som är utpekat utvecklingsområde för bostäder och skulle kunna stärka Trehörna. Det finns möjligheter att anslutas till kommunalt vatten och avlopp. Särskild hänsyn ska tas till landskapsbilden, odlingslandskapet och kulturmiljön. För utveckling av området krävs detaljplaneläggning. Ca 5-10 bostäder.

  Länsstyrelsens granskningsyttrande: Områdets avgränsning och planeringens inriktning behöva studeras närmare med hänsyn till förekommande naturvärden.

- *Loren*
  I utpekat området kan utveckling av bostäder ske genom enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus. Området ligger i kommungräns och utveckling av området ska samordnas med Tranås kommun. Ca 10-20 bostäder.

- *Vagnsjön*
  I utpekat området är det främst vid området kring badplatsen skulle kunna utvecklas för verksamhet kopplat till friluftsändamål. Kommunen ser en möjlig utveckling av platsen som en utvecklingsnod för friluftsändamål (bad och vandringsled) utmed ett kollektivtrafikstråk. Utveckling av bostäder ske genom enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus. Ca 5-10 bostäder.

  Länsstyrelsens granskningsyttrande: LIS-området vid Vagnsjön godtas med förbehåll att förekommande naturvärden på omgivande höjder och vid bäcken beaktas.

- *Rödjesjön*
  I utpekad två områden runt Rödjesjön kan utveckling av bostäder ske genom enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus. Området ligger i kommungräns med närhet till Tranås. Utmed vägen finns kollektivtrafik. Utveckling av området ska samordnas med Tranås kommun. Särskild hänsyn ska tas till närhet av kraftledningarna och samråd ska ske med Svenska kraftnät. Ca 5-10 bostäder.

Principer för LIS-områden

Nedanstående principer har varit vägledande i utpekandet av kommunens särskilda LIS-områden. Dessa principer ska också vara vägledande för utpekandet av ytterligare LIS-områden genom en så kallad särskild utredning.

1. Strandskyddets syfte ska upprätthållas vid utpekande av LIS-område:

   a. trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden, och
   b. bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten.
2. Det utpekade området har inte någon stor betydelse för friluftslivet eller för växt- och djurlivet.
3. Endast vid sjöar (med angränsande flöden) som är redovisade i Lantmäteriets översiktskarta och är större än 10 hektar (100 000 kvadratmeter) kan vara aktuella för LIS-område.

   I Ödeshögs kommun finns det 19 sjöar med en sammanlagd strandlinje på cirka 94 kilometer. De större sjöarna är, Vättern (31%), Tåkern (12%), Visjön (9%), Bonderydssjön (6%) och Trehörnasjön (5%).
4. Endast en mindre del av en sjö kan bli aktuellt för utpekandet av LIS-område.
5. LIS-områden ska med sitt geografiska läge:
   a. för bostäder kunna stärka en eller flera servicetyper på landsbygden:
      i. Skola, barn- och äldreomsorg
      ii. Dagligvaruhandel, apotek, post eller annan kommersiell service
      iii. Kollektivtrafik eller annan infrastruktur som bredband eller telefoni
      iv. Drivmedelsförsäljning
   b. för verksamhet som skulle kunna dra fördel av ett strandnära läge och ge positiva sysselsättningseffekter:
      i. Anläggningar för besöksnäring
      ii. Anläggningar för friluftsliv
      iii. I oexploaterade område som har anknytning till rörliga friluftslivet
6. Verksamheter bör prioriteras framför bostäder om båda är aktuella i ett område.
7. Särskilt övervägande vid lokalisering utmed Vättern (och Tåkern) enligt länsstyrelsens förhållningssätt ”LIS-områden vid Vättern” ska gälla.
   a. Turismens och det rörliga friluftslivets intressen ska särskilt beaktas kring Vättern. Verksamheter som främjar turism och friluftsliv är därför särskilt lämpliga för LIS. I första hand bör områden i anslutning till befintliga verksamheter väljas, samt klusterområden där olika turismnäringar drar nytta av varandra.
   b. Områdena bör vara sådana som helt eller delvis redan är ianspråktagna.
   c. I orörda områden bör endast åtgärder som stärker det rörliga friluftslivet medges.
   d. Områden för bostäder kan pekas ut i anslutning till mindre tätorter och bebyggelseansamlingar som redan har eller har förutsättningar för service, med målet att kunna stärka eller utöka den servicen. Sådan service kan vara skola, affär, kollektivtrafik. I bedömningen bör även hänsyn tas till om det är områden där det finns infrastruktur och vatten/avlopp eller om detta kan anordnas på ett lämpligt och ekonomiskt sätt.

Riktlinjer för utveckling av LIS-områden

- Fri passage ska lämnas längs stranden.
  - Inga öar eller mindre uddar bör helt tas i anspråk för tomtplats.
  - Ingen fastighetsbildning bör genomföras så att nya fastigheter går ända ner till strandlinjen.
  - Fastighetsbildning får heller ej ske så att strandlinjen helt täpps till och inte går att nå från anslutande landområden.
- En hållbar lösning för vatten och avlopp är en förutsättning för att inte försämra vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag eller i grundvattnet. Med hållbar lösning menas att vatten och avlopp kan lösas med enskild, gemensam eller kommunal anläggning beroende på platsens förutsättningar.
- Inför exploatering ska skred- och översvämningsrisk beaktas.
- Anslutning till befintligt vägnät ska i första hand eftersträvas då det kan innebära att befintliga vägar ges en ökad användning och för andelshavarna en delad kostnad för drift och underhåll.
- Möjligheter till båtplats bör finnas. Gemensamma, allmänt tillgängliga anläggningar (småbåtshamnar eller bryggor) ska prioriteras framför enstaka etableringar och samverkansmöjligheter ska alltid eftersträvas.

2.7 Turism och besöksnäring

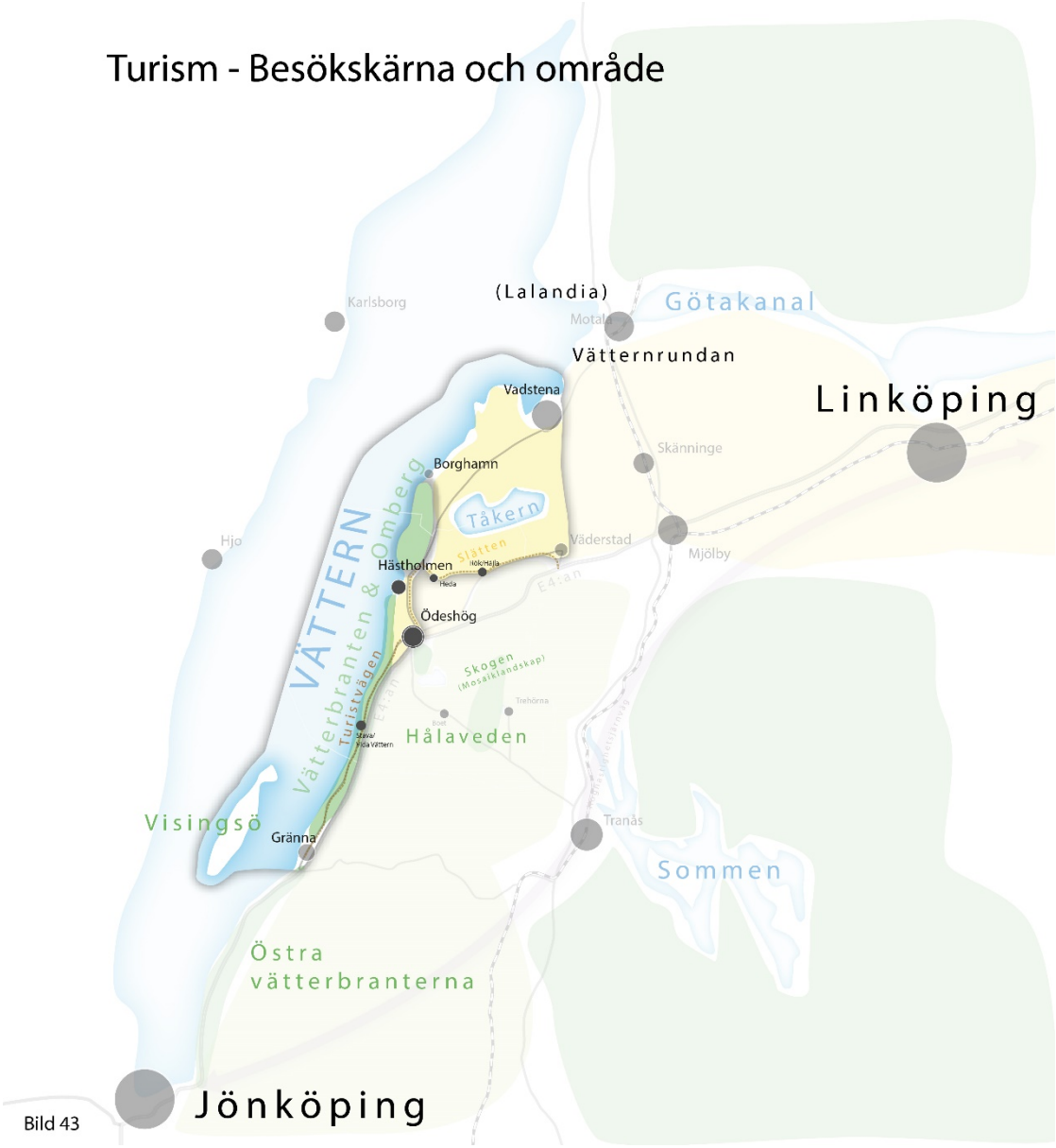

Bild 43 – Turism, besökskärna och område

Kommunen präglas av en stark och positiv företagaranda inom besöksnäringen och här märks det goda samarbetet av med aktörer i näringen, ideella krafter och föreningar.

Besöksnäringen är en av de störst växande näringsgrenarna i landet vad gäller omsättning och antal sysselsatta. I Östergötland arbetar samtliga kommuner gemensamt med destinationsutveckling för att nå den nationella strategin för besöksnäringens mål - att fördubbla besöksnäringen 2023.

Näringen har en stor betydelse för vår kommun. Turismen ger ett ökat underlag för kommersiell service, nya arbetstillfällen inom besöksnäringen och ett välkommet komplement till andra näringar.

I kommunen finns flera nationellt och internationellt kända attraktioner och sevärdheter. Exempel är Alvastra kloster, Rökstenen, Fågelsjön Tåkern, Ekopark Omberg, hällristningarna, Alvastra pålbyggnad i Dags mosse. Här finns även återkommande evenemang som tillsammans lockar ett betydande antal besökare. Det är framför allt det unika, vackra och omväxlande natur- och kulturlandskapet som ger de grundläggande förutsättningarna för turismen. En stor andel lokalt producerad mat skapar sysselsättning på landsbygden som bidrar till att kulturlandskapet bibehålls. Flera företagare samarbetar för att erbjuda bra boende, matupplevelser och attraktiva evenemang. Det finns en stolthet och ett gott värdskap hos entreprenörerna.

Naturturism

Naturturism omfattar människors aktiviteter när de vistas i naturområden utanför sin vanliga omgivning. Människor kan ha olika motiv för att utöva naturturism, exempelvis naturupplevelse, avkoppling, socialt umgänge, fysiskt aktivitet. Ofta förekommer flera motiv samtidigt. Det finns också ett stort antal olika aktiviteter som kan omfattas av begreppet naturturism, där några av de vanligaste är olika former av vandring, skidåkning, utomhusbad, båtliv, fritidsfiske och naturstudier. Naturturism och friluftslivet är nära sammankopplade och har betydelse för folkhälsa, integration, kultur och fritid, naturvård, samhällsplanering och regional utveckling. Då naturturism sker i naturen blir den i de flesta fall direkt beroende av ett hållbart nyttjande av våra naturresurser. Ett till naturturismen näraliggande begrepp är ekoturism som kan sägas vara en normativ form av naturturism där bl.a. hållbarhet, lärande och värdeskapande är nyckelord.

De areella näringarna utgör stora arealer och utgör en viktig del i kommunens positiva landskapsbild. Tack vara de areella näringarna har vi ett öppet jordbruks- och beteslandskap och ett tillgängligt skogslandskap. De areella näringarnas markanvändning är viktigt att värna och dess utveckling. Utveckling av besöksnäringen kopplat till landskapet får inte ske på bekostnad av de areella näringarnas möjlighet att bedriva ett aktivt och produktivt jord- och skogsbruk.

Fiske och båtlivet är stort i kommunen, inte minst i Vättern. I Hästholmen finns en isfri hamn, ramp och rensanläggning för yrkes- och fritidsfiskare. Båtlivet och hamnaktiviteter utgör en viktig del av turistupplevelsen, varför förutsättningar för en aktiv hamn behöver bevaras och utvecklas.

Viljeinriktning

- Skapa en långsiktigt hållbar utveckling av turism och besöksnäringen.
- Kommunen ska ha uppdaterade strategiska dokument för besöksnäringen.
- Viktigt för turism och besöksnäring är hållbara kommunikationer och trådlös uppkoppling/mobiltäckning.
- Ta tillvara, utveckla och marknadsför miljöer och områden samt egenskaper och värden särskilt betydelsefulla för turismen. Genom att belysa miljöer med höga natur- och kulturmiljövärden, vårt geografiska läge och attraktiva platser, blir vi en ännu attraktivare destination att besöka.

- Aktivt samarbeta med såväl myndigheter som entreprenörer, kulturaktörer och ideella krafter inom turism och besöksnäringen.
- Utveckla besökskärnan – Vättern, Vätterbranterna, Omberg och Tåkern (Visingsö, Gränna, Hästholmen, Borghamn, Vadstena, Turistvägen). Samverkan mellan Ödeshög, Vadstena och Jönköpings kommuner för att gemensamt lyfta besöksnäringen.
- Utveckla Omberg. Ödeshögs kommun samverkar och samarbetar med aktörer i och kring Ombergs besöksnäring för att hitta en gemensam målbild och driva en hållbar utveckling.
- Besöksområdet är viktigt för Ödeshögs besöksnäring med kompletterande utbud av aktiviteter och boendemöjligheter.

2.9 Kultur, sport och fritid

Bild 44 – Kultur, sport och fritid

Ett rikt kultur- och fritidsutbud bidrar till att skapa ett attraktivt samhälle som människor vill bo och leva i. Delaktighet i kultur- och fritidsaktiviteter bidrar även till att skapa sammanhang och samhörighet, verkar inkluderande genom möten över generationsgränser och bidrar till integration mellan olika samhällsgrupper. Kultur- och fritidsaktiviteter är också en viktig del för människors livskvalitet och främjar folkhälsan.

Människor av olika kön eller könsidentitet kan ha olika erfarenheter och intressen när det gäller kultur, idrott och fritid. Dessa kan bero på stereotypa attityder och beteenden relaterade till kön eller könsidentitet. Ödeshögs kommun ska därför, i det vi har rådighet över, säkerställa att resursfördelningen och markanvändningen med tillhörande strategier gör

att alla oberoende av kön eller könsidentitet kan delta på lika villkor och har lika tillgång till kultur-, fritids- och idrottsaktiviteter och anläggningar.

Att det finns god tillgång till platser för både spontan och organiserad idrott är betydelsefullt för folkhälsa och delaktighet. God tillgång till platser för föreningslivet skapar förutsättningar för ett livskraftigt civilsamhälle som möjliggör gemenskap och fungerar som ett extra skyddsnät för den enskilda kommuninvånaren.

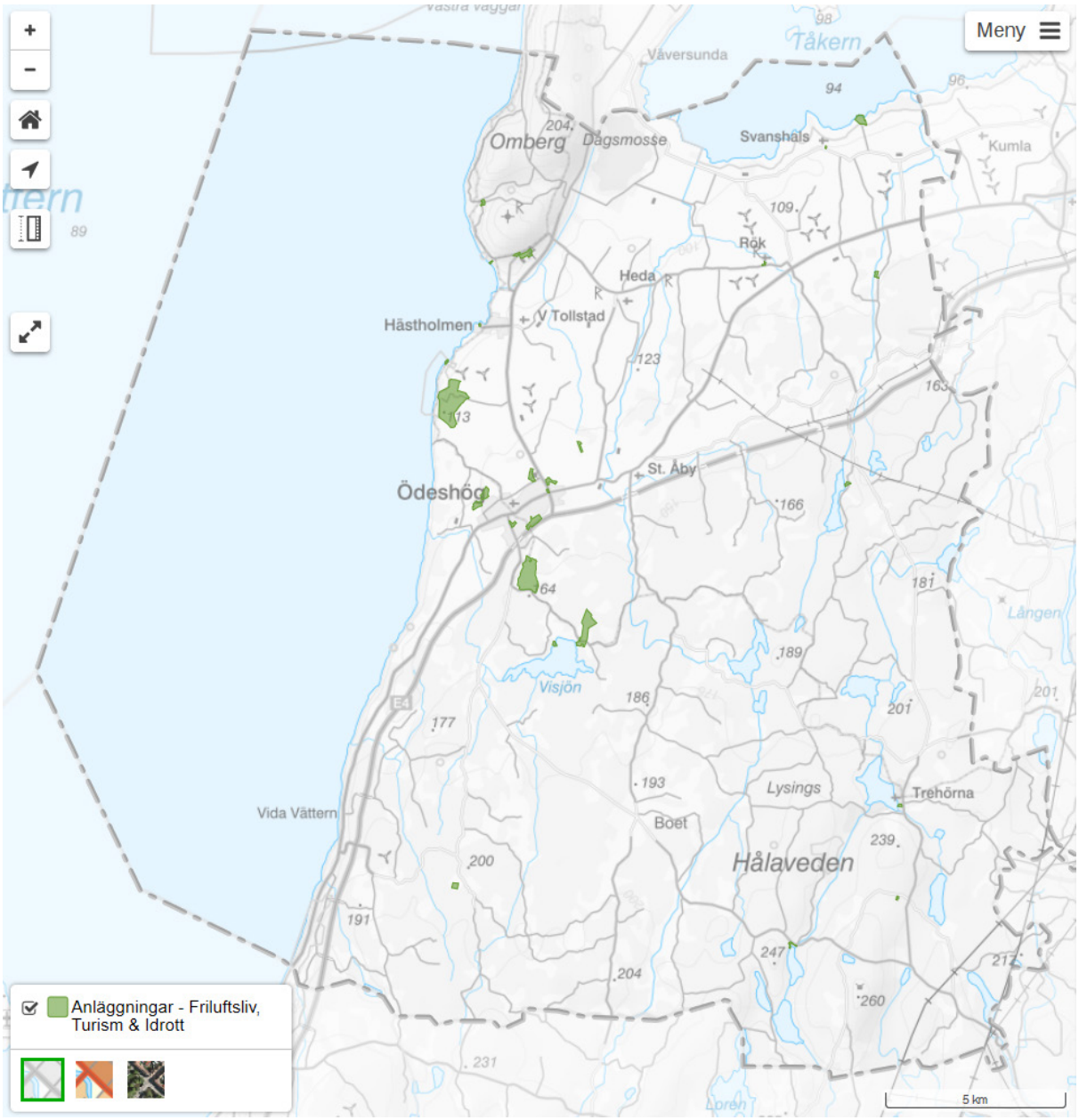

Karta 7 över anläggningar för friluftsliv, turism och idrott

Viljeinriktning

- En anläggningsstrategi ska tas fram.
- För att samhällets resurser ska kunna nyttjas så effektivt som möjligt är det nödvändigt att skapa förutsättningar för samnyttjande av lokaler, till exempel idrottshallar och samlingslokaler.

- För att underlätta för bland annat barn ska fritidsområden och idrottsanläggningar lätt kunna nås via gång- och cykelvägar.
- Kommunen ska i planeringen av nya idrottsanläggningar beakta olika idrotters behov utifrån ett tillgänglighets- och jämställdhetsperspektiv.
- Ödeshögs kommun ska fortsätta stödja ideella kultur- och fritidsföreningar.
- I särskilda områden som innehåller för omgivningen störande aktiviteter, som exempelvis motorbanor, ska störningar minimeras genom lämplig lokalisering och teknisk utformning. Aktiviteter som alstrar störande buller bör lokaliseras till redan bullerpåverkade områden.

Friluftsliv

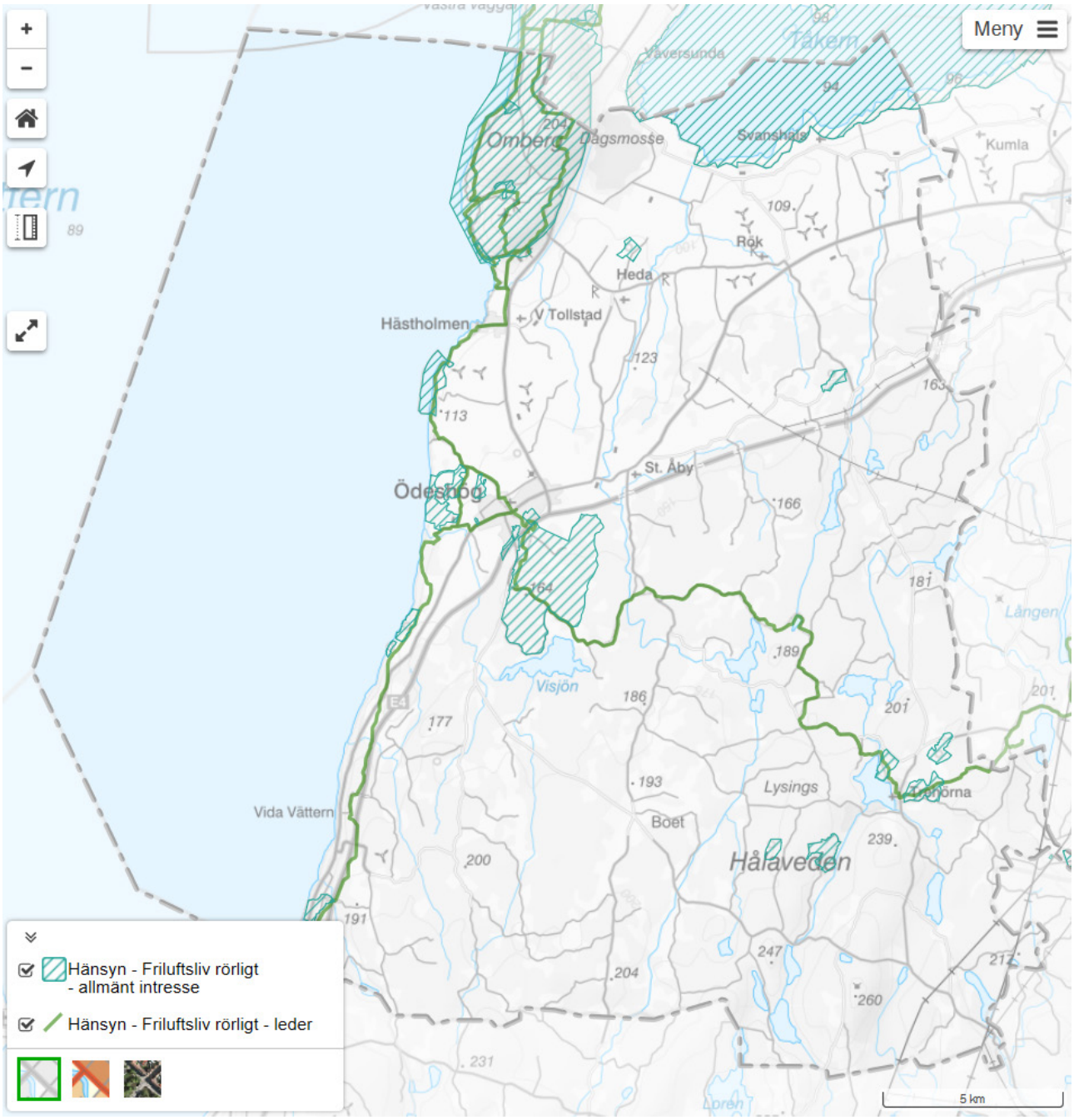

Karta 8 över områden för rörligt friluftsliv

Friluftsliv är ett samlingsbegrepp för fritidsaktiviteter som genomförs utomhus och inkluderar både organiserad som oorganiserad verksamhet. Friluftsliv såväl som kultur- och naturturism har stor betydelse för människors rekreation och hälsa. Naturen är grunden för friluftslivet. Skogar, sjöar och vattendrag ger kommuninvånare och besökare stora möjligheter till friluftsliv och rekreation i natursköna områden. Friluftsliv är något som alla ska ha möjlighet att utöva. Naturliga förutsättningar för friluftsliv och annan fysisk aktivitet kompletteras med anläggningar för idrott, bad- och båtplatser och med särskilda leder för vandring, cykling och ridning. Friluftslivet använder vägar och stigar intill flera orter för att få sammanhängande ”promenadrundor”.

I Ödeshögs kommun finns ett utpekat riksintresseområde för friluftslivet – Vättern. Läs mer om friluftsliv under *Hänsyn & riksintressen* 3.3 Friluftsliv

Viljeinriktning

- Friluftsområden ska bevaras och tillgängliggöras.
- Utveckla vandringslederna och utreda möjligheten att koppla ihop Östgötaleden och Franciskusleden med Holavedsleden.
- Utveckla och koppla samman turismcykelleder.
- Utveckla mountainbike-leder.

Kultur

Med kultur avses här den humanistiska och konstnärligt orienterade innebörden av begreppet. Det omfattar såväl den kommersiella delen som fritids- och amatörkulturen. Att vara del av eller att ta del av andras skapande i form av konst, musik, dans, film, teater, litteratur, med mera, är berikande för de flesta. Kulturlivet är en grogrund för innovationer, sprider värderingar och stimulerar demokrati och förståelse. Olika former av media är viktiga spridningskanaler för kultur av olika slag.

Kultur i den offentliga miljön bidrar till att skapa attraktiva mötesplatser.

Viljeinriktning

- Kommunen ska stödja och uppmuntra kulturella inslag och konstnärlig förnyelse, särskilt temporära utställningar och liknande.
- Kommunen ska på olika sätt främja och medverka i utvecklingen av lokaler och platser för kulturverksamhet.
- Kommunen ska bidra till fortlevnaden och utvecklingen av kulturlivet i byar på landsbygden.

2.10 Grönstruktur, natur och vatten

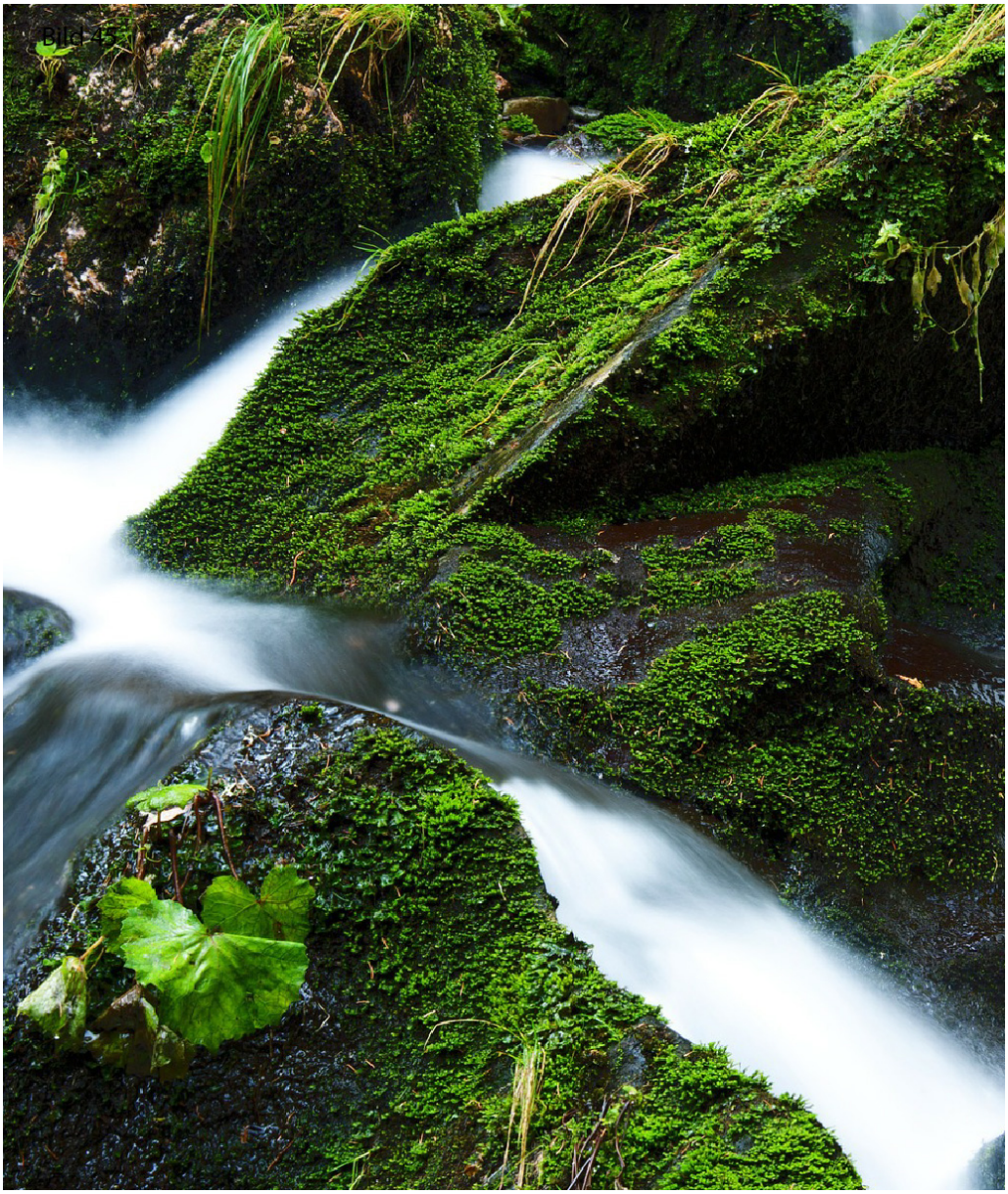

Bild 45 – Grönstruktur, natur och vatten

Ödeshögs kommun är en av Sveriges grönaste och rikaste naturkommuner. Omberg, Tåkern och Vätterstranden är de mest värdefulla och unika naturområden som vi är kända för och stolta över. Vätterns rena dricksvatten är vår dyrbaraste resurs för kommande generationer.

För tätorterna Ödeshög och Hästholmen beskrivs de gröna värdena under rubrikerna 2.3 Ödeshögs tätort och 2.4 Hästholmens tätort.

Ödeshögs kommun har en varierad och artrik natur med höga värden som bidrar till den biologiska mångfalden. Allt från slätten med sina vidder och fält till skogen med sin trolska skönhet och tystnad. Omberg med sina naturstigar och Tåkern med sitt mångfacetterade fågelliv är bara några exempel på Ödeshögs skiftande och fantastiska natur. Natur som är en källa till glädje och friluftsliv för både kommuninvånare och besökare. Vattnet är en viktig del av kommunen, främst Vättern som är vår dricksvattentäkt men även i form av många små

vattendrag, våtmarker och sjöar som finns inom kommunens gränser och som är en förutsättning för hela vår naturrikedom.

I kommunens naturvårdsprogram beskrivs vilka strategier och åtgärder som behöver satsas på och genomföras för att långsiktigt stärka och utveckla våra naturvärden.

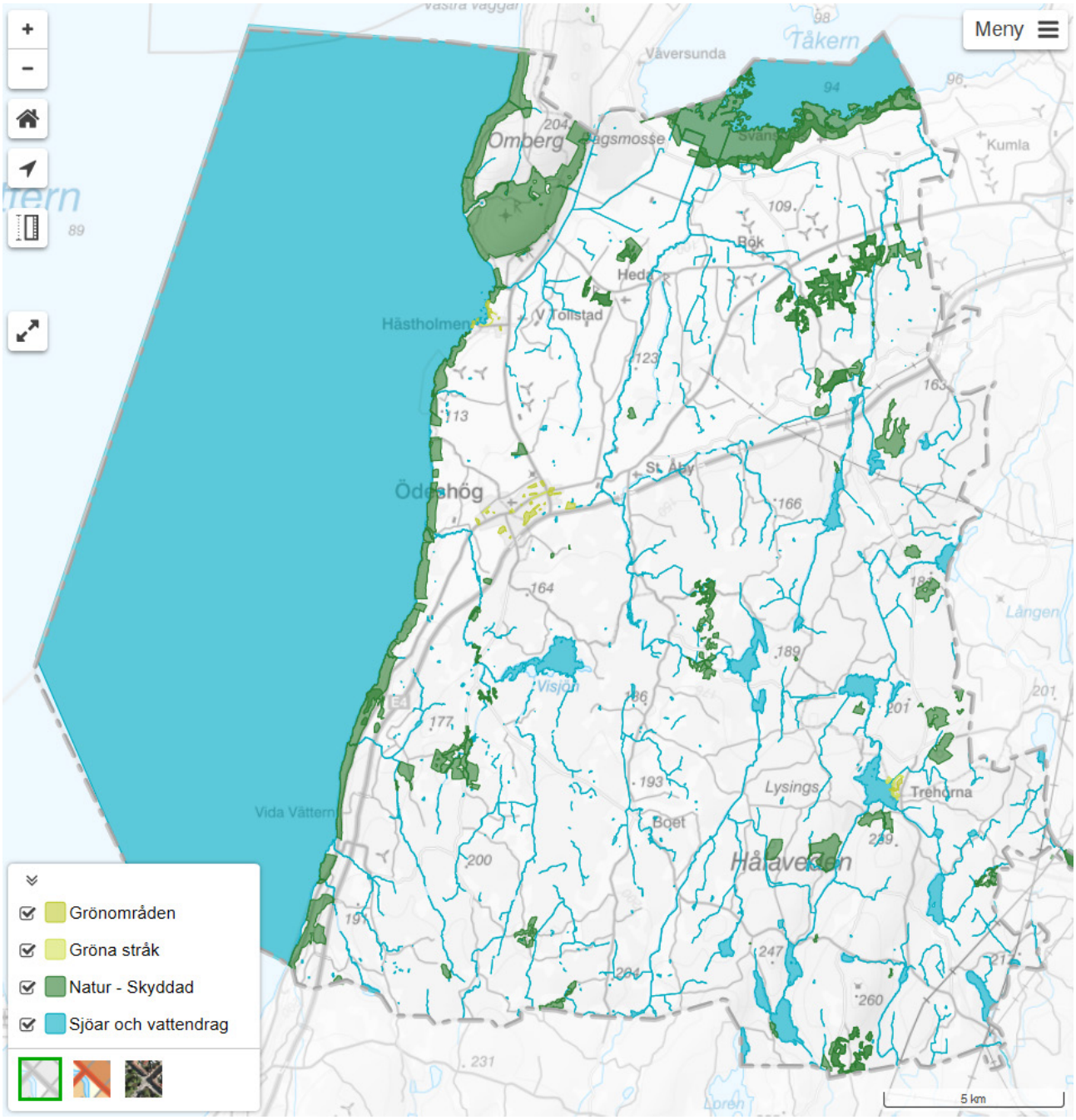

Karta 9 över grönstruktur, natur och vatten

Värdet av gröna områden

Grönområden fyller både ekologiska, sociala och kulturella funktioner. Parker, stränder och naturområden utgör en viktig del av det offentliga rummet där många tillbringar en stor del av sin fritid. Här träffas man och grillar, rastar hunden, leker, åker skidor, cyklar eller tar en promenad. Natur- och kulturmiljöer har även betydelse för en växande näringsgren på landsbygden – besöksnäringen. Potentialen att utveckla naturbaserade upplevelsevärden och

naturturism i Ödeshögs kommun är mycket stor. Det finns förutsättningar för en mängd olika aktiviteter som bad, vandring, cykling, skidåkning, fiske, paddling, båtliv och rika naturupplevelser.

Att de gröna miljöerna värdesätts högt av många människor avspeglar sig bland annat i högre priser på bostäder som ligger nära attraktiva grönområden. Satsningar på höga upplevelsevärden i tätorternas grön- och naturområden är därmed ett sätt att stärka kommunens attraktionskraft och locka till sig kvalificerad arbetskraft. Det är också ett sätt att gynna social sammanhållning i samhället. Attraktiva grönområden fungerar som mötesplatser där människor, i olika åldrar, från olika delar, och med olika bakgrund, träffas. Grönstrukturen har stor betydelse för folkhälsan.

Gröna miljöer bidrar även med ett flertal ekosystemtjänster. All grönska i tätorterna skapar ett bättre lokalklimat och en tåligare bebyggelse genom att de renar luften från luftföroreningar, utjämnar temperatursvängningar och ger skugga varma sommardagar, renar dagvatten samt dämpar vattenflöden vid kraftiga regn. Dessa tjänster kommer att bli allt mer värdefulla i det förändrade klimat vi går mot med bland annat ökad nederbörd och fler extrema skyfall.

Parker, naturområden och andra grönytor behöver i större utsträckning bli mer mångfunktionella och samtidigt leverera fler ekosystemtjänster och skapa möjlighet för möten, motion, rekreation och lek.

Att bevara kulturhistoriska miljöer från olika tider bidrar till kontinuitet och stärker platsers karaktär. Miljöer med kulturhistoriska värden kan handla om byggnader, likväl som om den omgivande gröna miljön, till exempel parker, trädgårdar, stenmurar och ängar. Dessa platser har ofta höga upplevelsevärden och uppskattas av många som utflyktsmål eller rekreationsmiljöer.

Viljeinriktning

- Vätterns rena dricksvatten och värdefulla natur ska värnas och bevaras.
- Kommunen har ett aktuellt naturvårdsprogram och verkar för att genomföra de strategier och åtgärder som återfinns i programmet.
- En inventering och analys av grönområdenas funktion (sociotopsinventering) och brister i Ödeshög och Hästholmen ska tas fram.
- Utveckla befintliga grönområden i tätorterna med olika karaktärer som erbjuder variation av aktivitets- och rekreationsvärden.
- Det ska finnas tillgång till någon form av grönområden/lek för barn i alla våra bebyggelsenoder.
- Parkmark i anslutning till trafikytor bör gestaltas. Utgångspunkten ska vara att de ska bidra till det offentliga rummet på ett attraktivt sätt.
- Vegetation, exempelvis alléer, bör användas för att förstärka viktiga stråk.
- Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.

2.10 Areella näringar

Bild 46 – Areella näringar

Areella näringar är ett samlingsbegrepp för näringar som använder biologiska och naturgeografiska resurser på land och i vatten. Hit räknas exempelvis jord- och skogsbruket, djurhållning och fiskerinäringen. Näringarna är av stor nationelt intresse för Sveriges självförsörjning men inte minst för Ödeshögs kommun där de areella näringarna är en relativt stor näring med många företagare och arbetsplatser. De areella näringarna utgör stora arealer och utgör en viktig del i kommunens positiva landskapsbild. Tack vara de areella näringarna har vi ett öppet jordbruks- och beteslandskap och ett tillgängligt skogslandskap. De areella näringarnas markanvändning är viktigt att värna och dess utveckling. Utveckling av besöksnäringen kopplat till landskapet får inte ske på bekostnad av de areella näringarnas möjlighet att bedriva ett aktivt och produktivt jord- och skogsbruk.

Vid utveckling av bostäder eller annan bebyggelse på landsbygden är de areella näringarna som skogs- och jordbruk samt djurhållning viktigt att ta hänsyn till. Att bo på landsbygden innebär att man får räkna med att viss påverkan av skogs- och jordbruket eller djurhållning som exempelvis lukt, transporter, damning samt stoft.

Nationell livsmedelsstrategi

Den nationella livsmedelsstrategin med sikte mot år 2030 och omfattar hela livsmedelskedjan. En långsiktig strategi ska bidra till att potentialen för hela livsmedelskedjan nyttjas fullt ut. Det innebär en ökad och hållbar produktion av mat som kan leda till fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet och ge konsumenter, oavsett bakgrund, bättre förutsättningar att göra medvetna val.

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin ska vara en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Till livsmedelsstrategin tillhör handlingsplaner där man identifierat strategiska insatsområden som berör resurshushållning och mark- och vattenanvändning kopplat till livsmedelresurser, att säkerställa produktionsresurser

- Kunskapsspridning och kompetenslyft bland rådgivare, myndigheter och lantbrukare för bättre vattenhushållning, markbördighet och säkra jordbruksmarkens produktionsförmåga för ökad produktivitet.
- Öka kunskaperna hos kommuner och länsstyrelser om hur jordbruksmark och jordbruksproduktion kan värderas vid tillämpning av miljöbalkens hushållningsbestämmelser.

I Ödeshögs kommun bidrar vi till mer livsmedel än vad vi gör åt. Ödeshög erbjuder ett omväxlande landskap med både Vättern, slätt, hag- och betesmarker samt skog, som ger gynnsamma förutsättningar för livsmedelsproduktion. Östgötaslätten hör till den bördigaste jordbruksmarken i Sverige. Ur ett globalt perspektiv blir jordbruksmarken allt värdefullare för livsmedelsförsörjningen då den ska föda fler samtidigt som klimatförändringar och markförstöring gör att den minskar. Vättern utgör en av landets viktigaste dricksvattentäkter och är en del av kommunen. I framtiden spås Vätterns betydelse öka. Fler kommuner utreder även möjligheten att få sitt dricksvatten från Vättern.

Jordbruk

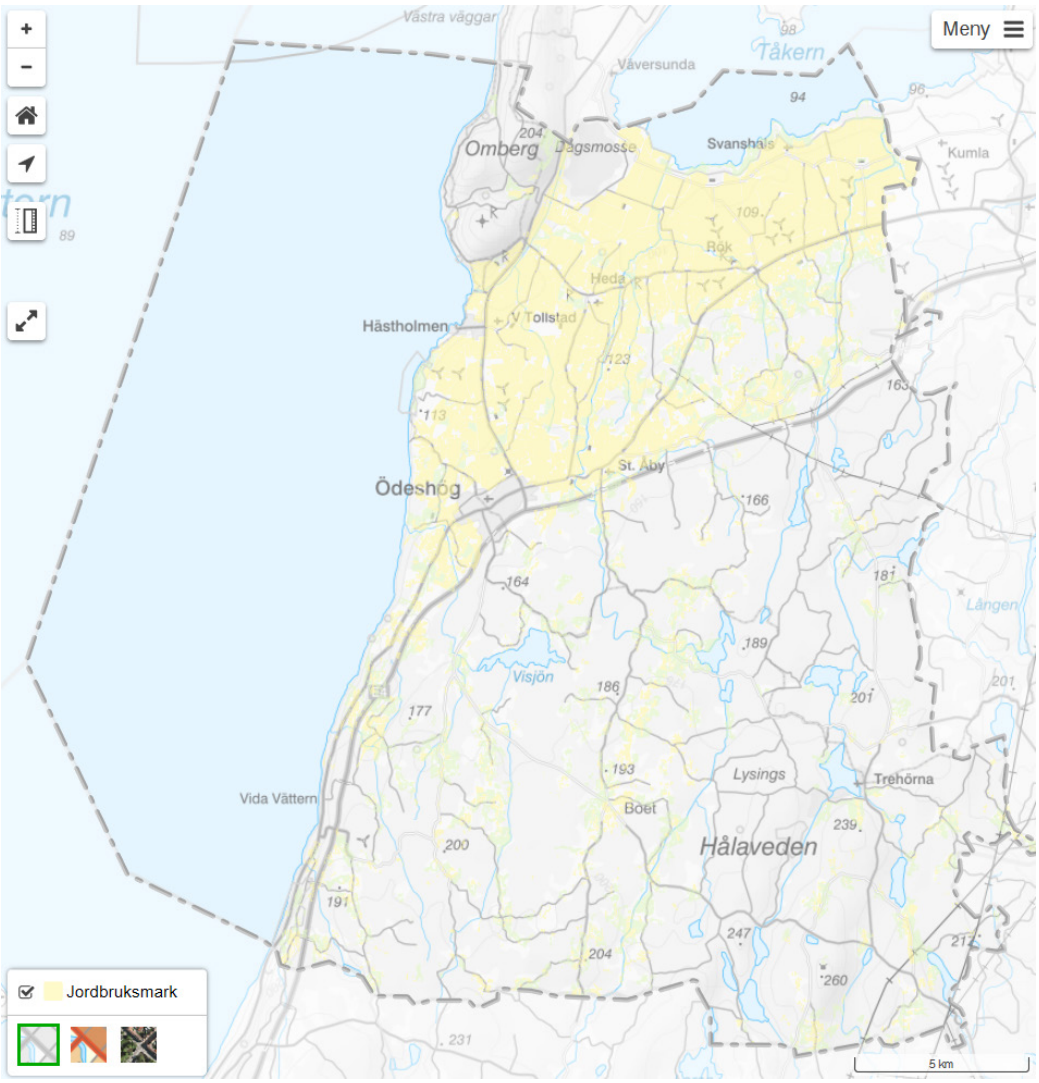

Karta 10 över åker- och betesmark

Ur ett globalt perspektiv blir jordbruksmarken allt värdefullare för livsmedelsförsörjningen då den ska föda fler samtidigt som klimatförändringar och markförstöring gör att den minskar. Förutom det globala perspektivet behöver Sverige öka beredskapen när det gäller livsmedelsförsörjning vid kriser när transportflöden begränsas. Jordbruksmarken behövs för vår framtida livsmedelsförsörjning. I Sverige producerar vi nu ungefär hälften av de livsmedel vi konsumerar. Det kan vi bland annat göra genom att upprätthålla en lokal produktion av livsmedel i hela landet. I Sverige har vi en ganska liten andel jordbruksmark, men samtidigt är den av god kvalitet och har även stora natur- och kulturvärden. Den är därför en viktig resurs och kommer att få en ökad betydelse för livsmedelsförsörjningen. Östgötaslätten hör till den bördigaste jordbruksmarken i Sverige.

Det är Sveriges kommuner som genom sina planmonopol har huvudansvaret för hushållningen med jordbruksmarken. Markanvändningen styrs av kommunernas översiktsplaner och detaljplaner. Jordbruksmarken är samtidigt av nationellt intresse och samråd sker därför med länsstyrelsen, berörda jordbrukaare och deras intresseorganisationer. Enligt 3 kap. 4 § miljöbalken får brukningsvärd jordbruksmark endast tas i anspråk för

bebyggelse eller anläggningar om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Denna bestämmelse ska kommunerna tillämpa vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt plan- och bygglagen.

Den norra delen av Ödeshögs kommun präglas av odlingslandskap. Cirka 21 % av kommunens yta består av åkermark och 6 % av betesmark. Det är också i dessa områden som den största efterfrågan finns för nybyggnationer inom kommunen. Med den befolkningsökning som kommunen i sin översiktsplan tar höjd för, att vi ska bli 6000 personer på lång sikt och 8000 personer på mycket lång sikt, ser kommunen inga svårare konflikter mellan byggnationer och i anspråktagande av jordbruksmark. Kommunen har relativt mycket mark som redan är planlagd för bostäder som ännu inte har bebyggts. I övrigt anser kommunen att jordbruksmark endast får tas i anspråk för bebyggelse där redan infrastruktur är utbyggd och där mindre bebyggelsekompletteringar tillkommer i anslutning till befintliga byar, eller där nya bostäder behövs i samband med generationsväxlingar inom lantbruk. Vid uppförande av nya bostäder ska avstyckningar och placeringar väljas som har minst påverkan och som fortsatt möjliggör brukningsvärda enheter.

Översiktsplanens redovisade utvecklingsområden skulle vid ett genomförande av alla områden medföra att cirka 20 hektar produtiv åkermark tas i anspråk (exklusive den åkermark som idag redan är detaljplanelagd för annat ändamål). Totalt i kommunen finns cirka 8700 hektar produktiv åkermark och endast 0,23 % av denna skulle försvinna på grund av översiktsplanens utveckling för att bli 6000 invånare. Där mest åkermark tas i anspråk (cirka 13 hektar) är vid Hästholmen som helt omges av åkermark och Vättern. Hästholmen är ur många aspekter en prioriterad utvecklingsort i översiktsplanen och då det saknas alternativ är det ofrånkommligt att åkermark tas i anspråk i Hästholmen. Bedömningen är att översiktsplanen sammantaget har tagit stor hänsyn till produktiv åkermark, att de utvecklingsområden som är föreslagna är av stor vikt för kommunens utveckling och att ianspråkstagandet av produktiv åkermark endast är 0,23 % av kommunens totala åkermark.

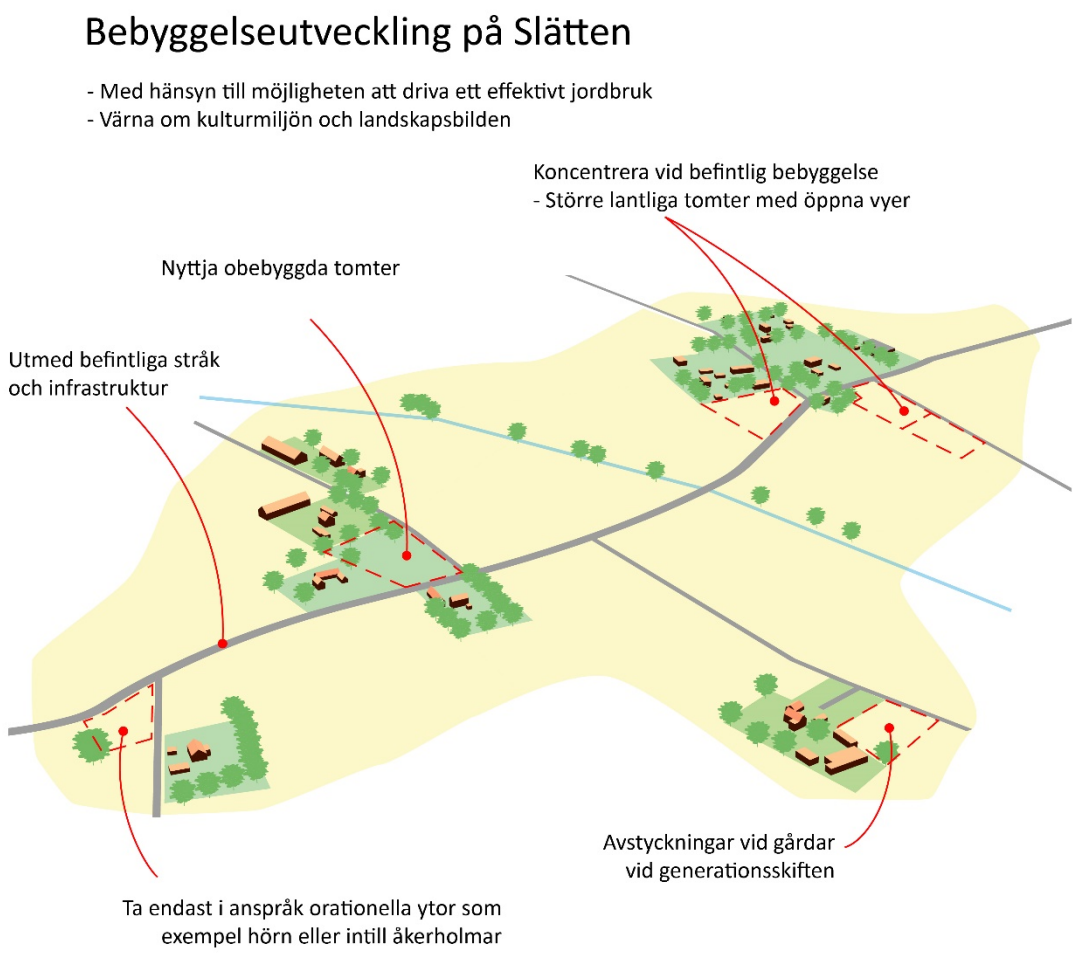

Bild 42 – Bebyggelseutveckling på Slätten

Vid utveckling av boendemiljöer på landsbygderna ska alltid hänsyn tas till platsens förutsättningar. På Slätten finns det specifika förutsättningar att ta hänsyn till gällande hänsyn till produktiv jordbruksmark. För att möjliggöra en utveckling av boendemiljöer har kommunen tagit fram bebyggelseprinciper för att värna ett rationellt jordbruk.

Bebyggelsesutveckling på Slätten genom att:

- Utveckling sker utmed befintliga stråk och infrastruktur.
- Koncentrera vid befintlig bebyggelse och orter – Större lantliga tomter med öppna vyer.
- Nyttja obebyggda tomter.
- Ta endast i anspråk orationella ytor som exempelvis hörn eller intill åkerholmar.

- Avstyckningar vid gårdar är möjliga främst vid generationsskiften.

Viljeinriktning

- Jordbruksmark är en viktig samhällsresurs som ska värnas. Jordbruksmark får endast bebyggas för att tillgodose betydelsefulla samhällsintressen, då lämplig alternativ lokalisering saknas.
- Vid utveckling av bostäder på landsbygden ska hänsyn tas till jordbrukets- samt betes- och djurhållningens möjlighet att bedrivas och utvecklas. Skyddsavstånd ska bedömas i det enskilda fallet.
- Kommunen värnar om produktiv jordbruksmark på Slätten genom principer för bebyggelseutveckling på Slätten.
- Verka för bevarande och skötsel av värdefulla ängs- och betesmarker samt artrika gräsmarker.

Skogsbruk

Den södra delan av kommunen domineras av skog och cirka 60 % av kommunens yta består av skogsmark. Skogarna intill slättbygden i norr präglas av lövinslag med påfallande mycket ek. Intill Vättern och på Omberg finns en stor andel av andra ädla trädslag. Resterande del av kommunen har också en relativt stor andel lövskog med stora inslag av björk, al och asp. I de flesta områden finns också en liten andel av ädla lövträd. I de centrala delarna, främst på Häradsallmänningen, är dock barrskogsdominansen närmast total. Myrar är också ganska vanliga i hela skogsbygden.

Skogsmark som har betydelse för skogsnäringen ska enligt 3 kap. 4 § miljöbalken så långt som det är möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra ett rationellt skogsbruk.

Kommunens ägda skog består av 73,5 hektar och är mestadels koncentrerad söder ut från Ödeshögs tätort.

Viljeinriktning

- Skogsmark som har betydelse för skogsnäringen ska så långt som det är möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra ett rationellt skogsbruk.
- Ny bebyggelse, vägar och annan infrastruktur ska placeras så att den inte försvårar ett rationellt skogsbruk.
- Verka för en långsiktig plan för att bevara och öka arealen värdefulla skogsmiljöer.
- Verka för att öka andelen naturvårdad skog bland kommunens ägda skogar.

Yrkesfiske

Mark och vattenområde som är av betydelse för yrkesfisket ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra näringens bedrivande. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för utpekande av riksintresse för yrkesfisket.

Vättern utgör riksintresse för yrkesfiske enligt 3 kap. 5 § miljöbalken. De viktigaste arterna är signalkräftan, sik, röding och lax. Riksintresset berörs av åtgärder som inverkar på de biologiska förutsättningarna för fisket vilket innebär att man bland annat måste verka för att vattenkvaliteten är god och att man värnar om de ekologiska förutsättningarna på fiskens föryngringsplatser. Vidare berörs riksintresset av de praktiska och tekniska möjligheter som finns för att bedriva fiske i sjön. Här avses bland annat vilken hamnkapacitet det finns och vilken infrastruktur det finns i anknytning till hamn.

I Ödeshögs kommun är Hästholmens hamns funktion och kapacitet den del av det utpekade riksintresset för yrkesfiske som är att ta hänsyn till i mark- och vattenanvändningen.

Viljeinriktning

- Hästholmens hamns funktion för yrkesfiske ska värnas och ges möjlighet att utvecklas.
- Fisket ska värnas genom medvetna åtgärder för förbättring av vattenmiljön.

2.11 Kommersiell serviceplan

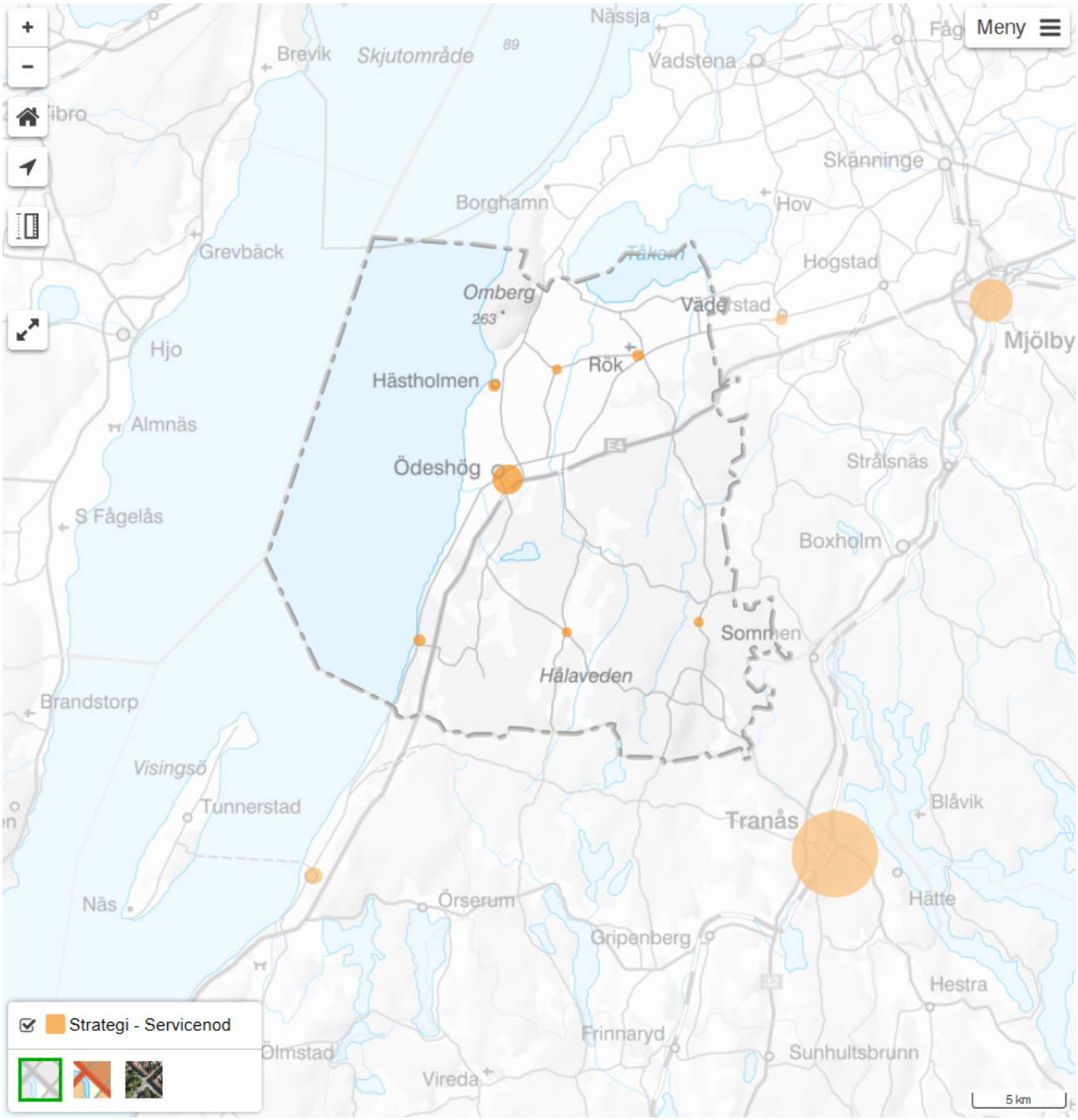

Karta 11 över servicenoder

För att en plats ska vara attraktiv för boende, besökare och företag behövs en grundläggande nivå av kommersiell service. Det handlar om att det ska gå att få en fungerande tillvaro och vardag avseende tillgänglighet till dagligvaror, drivmedel, betaltjänster, apoteksvaror och paketutlämning. Offentliga aktörer som kommunen och regionen kan påverka förutsättningarna för tillgänglighet på olika sätt.

En kommun måste ha en serviceplan för att stöd (kopplade till kommersiell service) till kommunen eller företag i kommunen ska kunna beviljas. I Ödeshögs kommun är serviceplanen inarbetad i översiktsplanen för att få ett sammanhang med övergripande lokalisering och framtida utveckling av mark- och vattenanvändning. I arbetet med serviceplanering framkommer möjligheter för kommunen att genomföra insatser som påverkar tillgänglighet till offentlig och kommersiell service och att planera för kommunens långsiktiga utveckling.

I översiktsplanen finns en övergripande strukturbild med bebyggelse- och servicenoder illustrerade och en övergripande strategi för utveckling att stärka våra noder. Detta gäller inte bara för den kommersiella servicen utan även för bostäder, verksamheter och näringsliv, kommunal- och regional service, transportsystem (gång, cykel, kollektivtrafik och biltrafik) med mera.

Begreppsförklaring: En nod eller knutpunkt är en ansamling av bebyggelse eller funktioner som på en översiktlig nivå har ett strategiskt läge för kommunen. Det kan exempelvis handla om bostäder, service eller resor. En nod kan vara strategiskt viktig i olika nivåer: regional, kommunal eller lokal. En nod har tydliga kopplingar till närliggande noder. Kopplingar mellan noder är ofta transportsystemen med pendlingsstråk eller besöksstråk men kan också vara grön infrastruktur.

Nuläge och analys

I Ödeshögs kommun bor ca 5300 invånare. Kommunen har två tätorter, Ödeshög med ca 3000 invånare och Hästholmen med ca 300 invånare. Fördelningen mellan stad och land är 55% (stad) och 45% (landsbygd) och ur ett regionalt perspektiv är det väldigt stor andel i kommunen som bor på landsbygden.

Genom kommunen går E4:an som är dels ger kommunen en god tillgänglighet till två regioncentrum, Jönköping och Linköping men också utgör E4:an en tydlig gräns över var det finns koncentration av bostäder och verksamheter. Det är norr och väster om E4:an och främst i Ödeshögs tätort koncentrationen av bostäder finns men även spritt på Slätten (boende på landet) och utmed Vättern. Arbetsplatser är koncentrerade till Ödeshög samt till landsbygdsföretag på Slätten och turism- och besöksnäringsområdet Vättern-Omberg-Tåkern. För servicen är i princip all lokaliserad till Ödeshög, med undantag för drivmedelsförsäljning vid Stava/Vida Vättern och Hästholmen samt lanthandel vid Rök/Häjla.

Tillgängligheten till service för alla är viktigt då alla inte har tillgång till bil. Att notera är också att män har bättre tillgång till bil än kvinnor då män äger män 65% av alla privatägda bilar och kvinnor 35%. För personer som bor på landsbygden och inte utmed kollektivtrafikstråket mellan Ödeshög och Mjölby är tillgängligheten till servicen endast för de som har tillgång till bil. I övrigt stråk mellan Ödeshög och Tranås är kollektivtrafikens trafikering anpassad till skolpendlingstider. Eftersom kollektivtrafiken är fokuserad till det största arbetspendlingsstråket som är mellan Ödeshög och Mjölby är den kompletterande närtrafikens utveckling med flera hållplatsalternativ i kommunen viktigt för kommuninvånarna i Ödeshögs kommun. Framförallt är det den delen av kommunen vid Boet och Trehörna (söder och öster om E4:an) som har längst avstånd till service.

Kommunen kan se sårbarhet i tillgängligheten till grundläggande kommersiell service i följande områden och för följande grupper:

- Kommundelen söder och öster om E4:an och Visjön

- Där mobil- tele eller fiberutbyggnaden är bristfällig
- De som har svårt att nyttja kollektivtrafiken eller närtrafiken
- Särskilt fokus äldre befolkningen (80år och över)

Turism- och besöksnäringen i området Vättern-Omberg-Tåkern är den stora målpunkten i kommunen. Hästholmen med hamnen är en centralnod inom detta område med goda förutsättningar och säsongsvis en hög efterfrågan av kommersiell service.

Lokal handelsanalys

Kommunen har i och med arbetet med ny översiktsplan låtit HUI research tagit fram en Snabbanalys Ödeshögs kommun av den lokala handeln i kommunen samt förutsättningar för ytterligare tillkommande handel med inriktning på dagligvaruhandel, belysa hur e-handeln påverkar de lokala konsumenternas köpkraft och hur samspelet vid de större kommunerna i marknadsområdet ser ut. Marknadsförutsättningarna för handel i Ödeshögs kommun bedöms som förhållandevis svaga som liknar jämförbara kommuners situation. Huvudsakligen baseras detta på hård konkurrens i närområdet. En bedömning i denna rapport angående dagligvaruhandel är att det finns en viss potential för tillkommande handel. För att bibehålla en större del av köpkraften lokalt bör fokus ligga på expansion för att bredda kommunens utbud.

Kommersiell service utanför kommunen

För kommuninvånaren är den kommersiell service inte knuten till någon kommunadministrativ gräns utan det är den funktionella närheten eller aktiva val av var eller på viket sätt man vill få tillgång till servicen. Många gör ärenden och inhandling i sambanden med resor till och från arbetet samtidigt som fler väljer e-handel och e-tjänster. Behovet av närhet (avstånd) anses ändå vara den viktigaste faktorn utifrån ett allmänt perspektiv. Det finns kommersiella servicenoder som ligger utanför Ödeshögs kommun som är viktiga för Ödeshögs kommuninvånare. Vid analys av tillgång till service med hjälp av tillväxtverkets verktyg *Pipos serviceanalys* utgör Mjölby, Tranås, Gränna och Väderstad närmast alternativ till den service som finns i Ödeshögs kommun. Vissa kommundelar har till och med sin närmaste service utanför kommunen. Exempelvis Trehörna som har sin närmaste kommersiella service i Tranås.

Sårbarhet

Den kommersiella servicen i Ödeshögs kommun har hög sårbarhet. Den lokala kommersiella servicen som finns kännetecknas ofta av:

- Hög sårbarhet genom låg konkurrens, endast en aktör per serviceslag finns i en nod eller ort. Undantaget är drivmedel i Ödeshögs tätort, där det finns fler aktörer
- Avstånd till närmaste aktör är betydande
- Avstånd för boende och företag i området ökar i betydande omfattning om servicen i området upphör. En minskning av utbudet riskerar att få som konsekvens att geografiska delar av kommunen inte når upp till tillgänglighetsmålen i det regionala serviceprogrammet.

- Tillgänglighet för alla (för de som saknar bil) till närmaste servicenod utanför kommungräns är begränsade då linjekollektivtrafiken och närtrafiken inte i första hand anpassad för funktionella serviceresor utan främst anpassade för arbets- och studiependling. Utvecklingspotential finns i detta hänseende.

Nodstruktur för service

Bild 17 – Strukturbild, bebyggelse- och servicnoder

Följande orter har i översiktsplanen pekats ut som bebyggelsenoder där service ska koncentreras och stärkas.

Regional serviceort

Ödeshög

Ödeshög är huvudorten i kommunen och den ort som är uppkopplad i omlandet med kollektivtrafik och goda vägförbindelser till intilliggande noder. Orten är den enda i kommunen som idag har dagligvarubutik med fullsortiment, posttjänst, flera platser för drivmedelsförsäljning, och kontantuttag. Servicen i Ödeshög är avgörande för hela kommunens utvecklingsmöjligheter och viktig för alla kommunens invånare, företagare och besöksnäringen. Tillgängligheten till service skulle ha en betydande påverkan om något av det befintliga utbudet försvann. Det är därmed viktigt att bibehålla den service som finns men även att komplettera och utveckla med ytterligare kommersiell service via ökad konkurrens och minskad sårbarhet.

Lokal servicenod

Hästholmen, Rök/Häjla och Stava/Vida Vättern

I de utpekade lokala servicenoderna finns det någon typ av kommersiell service. Noden är intressant för kommunens utveckling och det är viktigt att bibehålla den service som finns men även att komplettera och utveckla med ytterligare kommersiell service. Kommunen ser noderna som särskilda framtida utvecklingsområden för bostäder och verksamheter. Dessa noder ligger också inom det utpekade turism- och besöksnäringsområdet fyller en viktig funktion för god service för turism- och besöksnäringen. Noderna är också utpekade servicepunkter.

Lokal servicepunkt

Heda, Boet och Trehörna (Hästholmen, Rök/Häjla och Stava/Vida Vättern)

De lokala servicepunkterna är viktiga lokala mötesplatser och kompletterar serviceorten med en god geografisk spridning i kommunen. För en god tillgänglighet i kommunen kan dessa punkter delvis komplettera den service som finns i serviceorten. Det kan handla mötesplats för en fika, om hållplats för närtrafiken, anslagstavla för samhällsinformation, dator med internetuppkoppling, wifi-uppkoppling, bokbuss, hjärtstartare, ladd infrastruktur, allmänt tillgängliga kontorslokaler, m.m. Kommunen ska fortsätta arbetet genom att utreda om och hur ett kommunalt stöd för dessa servicepunkter skulle kunna tillämpas.

Viljeinriktning

- Alla kommuninvånarna i ska ha god tillgång till grundläggande kommersiell service.
- Kommersiell service ska koncentreras och stärkas vid bebyggelse- och servicenoder eller noder inom turist- och besöksnäringsområdet Vättern-Omberg-Tåkern
- Kommunen ska utreda om och hur kommunalt stöd för servicepunkter kan tillämpas.
- Näringsidkare och verksamhetsutövare ska ha god kännedom om förutsättningarna och möjligheterna att söka regionala stöd. Detta genom att kommunen sprider informationsmaterial.
- Vid bedömning av stöd och måluppfyllelse ska kommunen tillsammans med Region Östergötland vid behov ta fram en sårbarhetsanalys över den kommersiella servicen.
- Kommunen ska arbeta för att boende och besökare får kännedom om vilka möjligheter som finns att nyttja kollektivtrafik och Närtrafik för att få tillgång till service.
- Medverka till att utveckla kollektivtrafiken och Närtrafiken med god tillgänglighet till servicenoderna Ödeshög, Hästholmen och Rök/Häjla.
- Ödeshögs kommun ska delta i regionalt arbete med serviceplanering och framtagandet av kommande regionala serviceplaner eller liknande.
- Vid förändrade förutsättningar gällande serviceplan ska kommunen aktualitetspröva serviceplanen och vid behov revidera den.

Regionalalt serviceprogam (RSP)

Region Östergötland har i uppdrag från regeringen att ha ett regionalt serviceprogram (RSP). Det regionala serviceprogrammets syfte är att bidra till en god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för medborgare och näringsliv i Östergötlands landsbygder. Målet är att människor och företag ska kunna bo och verka var de vill i länet och erbjudas god servicenivå inom rimliga avstånd. De verktyg regionen har att använda i genomförandet av RSP är prioriteringar och insatser av stöd och främjande av företagande, samverkan med kommunerna kring rumslig planering, utpekande av orter eller noder som viktiga för god tillgänglighet till service, samt kollektivtrafik.

För att ta del av aktuella mål, prioriteringar och finansiella stöd och bidrag finns det regionala serviceprogrammet tillgängligt på Region Östergötlands webbplats.

2.12 Offentlig service och omsorg

Bild 47 – Offentlig service och omsorg

Tillgång och närhet till offentlig service och omsorg är viktiga delar för att uppnå en god social livsmiljö. För att skapa god tillgänglighet och främja ett hållbart resande ska service och andra samhällsfunktioner ges en central placering med närhet till kollektivtrafik. Förutom närhet och tillgänglighet kan samlokalisering vara en viktig faktor att ta hänsyn till för att främja en social hållbarhet. Exempelvis kan samlokalisering av samhällsservice såsom förskola och boende för äldre och skapande av gemensamma mötesplatser leda till fler möten mellan människor i olika åldrar.

Regional service

Den regionala tillgängligheten och närvaron är viktig för Ödeshögs kommun och alla invånare. De verksamheter och ansvarsområden som regionen ansvarar för har en stor betydelse och inverkan på ett samhälle med liten befolkning som Ödeshögs kommun. Hälso- och sjukvårdsverksamheter som ligger i en mindre ort kan exempelvis utgöra en relativt stor och viktig arbetsplats och fungera som en utvecklingsmotor i större utsträckning än den som ligger i större orter. Inte minst ur ett tillgänglighets- och resandeperspektiv då resan annars skulle vara väldigt lång in till större regioncentrum. Regionen har i Östgötakommissionen för folkhälsa beskrivit vikten av en anpassad service och omsorg i proportion till behovet främst kopplat till socioekonomisk situation. Ödeshögs kommun, likt andra kommuner i regionen, har behov av en anpassad regional närvaro utifrån kommunens lokala förutsättningar. För den regionala servicen som inte finns i orten är transportsystemet viktigt för att kunna erbjuda en regional tillgänglighet där kollektivtrafiken i många fall är det enda alternativet för de som saknar bil.

Hälso- och sjukvård tillsammans med kollektivtrafik är de verksamheter och ansvarsområden som är de viktigaste regionala närvaron i Ödeshögs kommun. Översiktsplanen beskriver också i andra kapitel där regionen har verksamheter och ansvarsområden:

1.4 Ödeshög - Regionalt perspektiv
1.7 Hälsa, trygghet och säkerhet
2.2 Näringsliv och verksamheter
2.7 Turism och besöksnäring
2.8 Kultur, sport och fritid
2.11 Kommersiell serviceplanering
2.13 Transportsystem (Infrastruktur och kollektivtrafik)
2.14 Elektronisk kommunikation

Eftersom Ödeshögs kommun tillhör Region Östergötland är det främst regionala tillgänglighet till service kopplat till Region Östergötland som är viktig. I vissa delar av kommunen har invånaren ett mer funktionellt samband med Jönköpings region. Därför är regionsöverskridande samarbeten och tillgänglighet till regional service viktiga för att underlätta för delar av kommuninvånares vardag.

Viljeinriktning

- Medverka till att utveckla den regionala närvaron tillsammans med regionen.
- Regional service ska koncentreras till noder i Ödeshögs kommun.
- Kommunen ska i regionala kontakter lyfta vikten av den regionala närvaron som viktig utvecklingsmotor för Ödeshögs kommun. Specifikt som viktig motor för ökad attraktivitet i Ödeshögs centrum.
- Kommunen ska verka för mellanregional samverkan för service och omsorg där finns funktionella samband.

Kommunal service och omsorg

Behovet av kommunal verksamhet (skola, förskola, gruppboenden och äldreomsorg) förändras i takt med tillväxt i kommunen.

Kunskap och information

Biblioteket är en viktig kunskaps- och informationskälla. Biblioteket är också en viktig del av Ödeshögs kulturverksamhet och som mötesplats med tillgång till medier, kulturutbud, möjligheter till eget skapande och fritt lärande och som träffpunkt för föreningar.

- För biblioteket är öppenhet och tillgänglighet viktig.
- Biblioteket ska fortsätta att jobba med att utveckla tillgängligheten för alla i kommunen.

Barn och utbildning

Uppdraget för barn- och utbildningsnämnden är att tillgodose kommuninvånarnas behov av utbildning, det livslånga lärandet. Samhället förändras och utvecklas och kraven på utbildning ökar och förändras.

Framtida behov inom barn och utbildning

Ödeshögs befolkning beräknas öka under de närmaste tjugo åren till cirka 6 000 invånare. Det innebär att antalet barn i åldern 0-5 år kommer att vara ca 400, en ökning med cirka 60 barn. Antalet elever i skolåldern ökar med cirka 120 barn till cirka 720 och antalet elever i gymnasieålder till 230, idag cirka 180. Utbildningsbehovet hos den vuxna befolkningen kommer att öka i takt med ökade krav på utbildning från arbetsmarknaden.

Viljeinriktning

- Förskola och skola är en viktig samhällsservice och ska finnas med i ett tidigt skede i planeringen av exploateringsområden.
- Kommunen bör i sin lokalplanering ha ett långsiktigt och övergripande perspektiv, för att kommunens egna verksamheter och föreningslivet ska kunna samutnyttja befintliga och tillkommande lokaler.
- Kommunen ska eftersträva att eleverna ska kunna ta sig till skolan på ett trafiksäkert sätt, med gång- och cykelvägar.
- Förskolor bör finnas i kommunens tätorter, Ödeshög och Hästholmen, och kompletteras med förskola i Rök, i anslutning till skola. Ett ökat behov av barnomsorg i ytterområden kan tillgodoses genom mobila enheter, dagbarnvårdare och ytterligare fristående aktörer.
- För Lysingskolan och Fridtjuv Bergskolan bör en utveckling av lokaler ske. För att ge plats åt större elevkullar bör fördelning av låg- och mellanstadier ses över.

- För de yngre grundskoleeleverna bör det finnas möjlighet att få sin utbildning i Röks skola och på Fridtjuv Bergskolan.
- Gymnasieungdomar hänvisas till närliggande orter för att få sin utbildning.
- Ödeshög ska främja etableringar av eftergymnasiala utbildningar inom kommunen.
- Kommunen bör inrätta ett lärcentrum som stöd för olika former av vuxenutbildning, när utbudet av distansutbildning utökas.

Äldreomsorg

Socialnämnden ska tillgodose kommuninvånarnas behov av vård, omsorg och service. Behovet av vård, omsorg och service förändras både på kort sikt, men även över en längre period vilket kräver en god planering.

Framtida behov inom äldreomsorgen och stöd och service till vissa funktionshindrade

Framtiden för detta område präglas av demografi, teknisk utveckling och förebyggande åtgärder. Utifrån de befolkningsprognoser som presenterats av regionen för Ödeshögs kommun, kommer både antalet äldre och andelen äldre av totalt befolkning att öka. Ökningen av äldre personer mellan 65-79 kommer variera under denna tidsperiod, däremot är den förväntade ökningen av personer över 80 år konstant. Detta är dessutom en åldersgrupp som är i relativt stort behov av vård och omsorg, vilket påverkar behovet av olika former av boendeplatser.

En rapport från 2017 framställer Ödeshögs kommuns förväntade utveckling för antalet äldre samt behov av särskilda boendeplatser. Prognosen redogör för att behovet av antalet boendeplatser på särskilt boende kommer öka med cirka 46 % från 56 till 82 stycken. Denna ökning av reguljära boendeplatser förväntas täckas av arbetet med att göra Solgården till ett äldrecentrum. Däremot somt tidigare nämnt, kan ett ökat behov av platser riktade mot demenssjuka tvinga oss till tillskapande av nya platser.

LSS och socialpsykiatri har ett behov av smålägenheter som är anpassade för personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning. Dessa lägenheter kan också nyttjas som servicebostad enligt 9:9 LSS. Gruppbostad enligt 9:9 LSS återfinns inget behov för enligt rådande prognos.

Utifrån nuvarande politiska styrdokument från både kommunen generellt och socialnämnden specifikt, fortskrids inga planer för bebyggelse av fler äldreboenden. Under hösten 2018 invigdes ett +65 boende med totalt 14 hushåll, cirka 500 meter ifrån Solgårdens äldrecentrum. Detta boende är i enkla drag anpassat för personer med fysiska funktionsnedsättningar som är åldersrelaterade, vilket kan minska behov av tidigare flytt till annan boendeform.

Digitaliseringen och utvecklingen av hjälpmedel kan innebära att behovet av anpassade bostäder kan fördröjas i tid.

En ytterligare aspekt som kan påverka behovet av boendelösningar för äldre och funktionsnedsatta är tillgången till lokaler för dagverksamheter för gemensamma aktiviteter, träning med mera.

Viljeinriktning

- Vid planering av behovet av platser på särskilt boende, bör det ske en separering mellan reguljära särskilt boendeplatser och boendeplatser för personer med demenssjukdom. Detta gör att vi bör ha en beredskap för eventuellt ytterligare särskilt boendeplatser för demenssjuka utöver vad som kan tillskapas inom Solgårdsfastigheten efter 2025.
- Utveckla Solgården till äldrecentrum.
- Utreda om möjlighet finns att bygga ytterligare +65 lägenheter eller andra boendeformer för äldre i kommunen, i tätorterna och på landsbygderna.
- Tillgänglighetsaspekter är alltid centrala för socialtjänstens målgrupper. Det kan handla om att man undanröjer för framkomlighet med rullatorer, elfordon och rullstolar eller att offentliga lokaler har hörslinga.
- Vid lokalisering av äldreomsorg och LSS boende ska räddningstjänstens insatstider för att rädda liv tas i beaktning.
- Mobiltäckning och bredband för bostäder är viktigt för äldreomsorgen i kommunen så att tjänster och trygghet kan erbjudas till de äldre som bor kvar i sin bostad.

Socialkontorets frågor

Utifrån socialkontorets verksamheter aktualiseras alltid ett eventuellt behov av sociala bostadskontrakt åt enskilda. I dagsläget klarar Ödeshögs kommun av att hantera den efterfrågan av sociala kontrakt som återfinns bland kommunens invånare. Detta beror till stor del på ett gott samarbete mellan socialförvaltningen och Ödeshögsbostäder. Detta gäller utifrån att det finns lägenheter till invånare med dessa behov, men även att besluten verkställs inom lagstiftad tid.

Dock bör detta behov kopplas till det totala utbudet av mindre lägenheter i Ödeshögs kommun. Ökar efterfrågan på dessa, lär konsekvensen av detta påverka just denna grupp i samhället något mer än resterande invånare.

Viljeinriktning

- Ett fortsatt gott samarbete mellan Socialförvaltningen och Ödeshögsbostäder
- Ett tillfredställande utbud av små lägenheter

2.13 Transportsystem

Bild 48 - Transportsystem

Ödeshög tillhör en av länets minsta kommuner och det är därför viktigt med goda kommunikationer till och från kommunen för att nå större tätorter där kompletterande service och utbud finns (arbetsplatser, handel, aktiviteter m.m.). Med ett effektivt transportsystem knyts byar, orter, kommuner och regioner ihop med varandra. Goda kommunikationer skapar möjligheter för en fortsatt positiv utveckling och en framtida expansion av kommunens tätorter. I Ödeshögs kommun är transportsystemet viktigt för regional tillgänglighet i samhället där alla ska ha möjlighet att röra sig och nyttja det utbud som man har rätt till. Att resa och röra sig till och inom besöksnäringsområde Vättern-Omberg-Tåkern är viktigt för en hållbar utveckling av turism och besöksnäringen.

Transporter och dess infrastruktur har stor inverkan på utvecklingen av ett hållbart samhälle. Person- och godstransporter ska ske på ett miljövänligt sätt, för att minska utsläppen av växthusgaser. Detta ställer krav på utformning på orter som behöver planeras och byggas tätare och säkrare för att underlätta för de som tar sig fram till fots, med cykel eller kollektivt resande. Orterna måste också få en attraktiv utformning för att öka denna andel trafikanter. Påverkansarbete och styrmedel för att få fler att välja de hållbara färdsätten istället för bilen är kostnadseffektiva insatser som komplement till fysiska åtgärder i transportsystemen.

Översiktsplanen föreslår ingen större övergripande förändring av vägnätet i kommunen. Befintligt vägnät, med vissa mindre kompletteringar eller förbättringar främst för cykelvägnätet ska klara av föreslagen expansion. Vägar till och från nya bostadsområden eller verksamhetsområden skall kopplas på befintligt vägnät.

Viljeinriktning

- I Ödeshögs kommun ska det vara attraktivt att resa hållbart.
- Kommunen ska arbeta med påverkansinsatser för att få fler att välja de hållbara färdsätten gång, cykel och kollektivtrafik.
- Till Ödeshögs kommun ska besökare kunna ta sig för att uppleva natur- och kulturmiljöerna kring Omberg.
- Ödeshögs kommun ska vara i framkant när det gäller infrastrukturen kopplad till omställningen från fossila bränslen till förnyelsebar energi inom väg och godstransportsektorn utmed E4:an.
- Kommunen är aktiv i revideringar av region Östergötlands länstransportplan.
- I ett regionalt perspektiv är kommunikationer viktigast till Östergötlands län (Mjölby, Väderstad, Linköping och Motala) men också mycket viktiga till Jönköpings län (Tranås, Gränna och Jönköping).
- Vid en framtida höghastighetsjärnväg ska Ödeshögs kommuninvånare ha goda förbindelser och tillgänglighet till stationsläge Linköping, Tranås och Jönköping.
- Utpekade strategiska noder för resandebyten ska vara en attraktiv miljö och lättillgänglig för gång, cykel och bil. Digitala informationstavlor, Cykel p-garage, väderskyddade, laddstolpar med mera

Gångtrafik

I likhet med cykeltrafik är det viktigt med en ökad prioritering av insatser i samhällsplaneringen som främjar gångtrafik då det ger positiva effekter för den egna hälsan och ger en minskad miljöpåverkan.

För de allra kortaste resorna, främst i Ödeshögs tätort, ska gång vara det första valet vid resande. Gång bidrar positivt till den enskilda individens hälsa, gång är även ett miljövänligt

transportsätt som enkelt kan kombineras med andra färdsätt som exempelvis kollektivt resande. Gång är ett viktigt bidrag till att skapa en attraktiv och levande centrum.

Viljeinriktning

- Gångtrafiknätet i orterna är säkra, trygga och har god framkomlighet.
- Allmänna platser stråk och offentliga miljöer ska vara omsorgsfullt utformade för människorna som vistas där.
- Gångtrafiken ska där det är möjligt separeras från cykeltrafiken utmed huvudstråk för cykel.
- Vid korsningspunkter mellan större väg/cykel och gångstråk ska säkra gångpassager finnas.
- Vid planering av bostadsområden i tätorterna ska det finnas gång gångförbindelser till kollektivtrafik, förskola, och skola samt områden för lek och rekreation.

Cykeltrafik

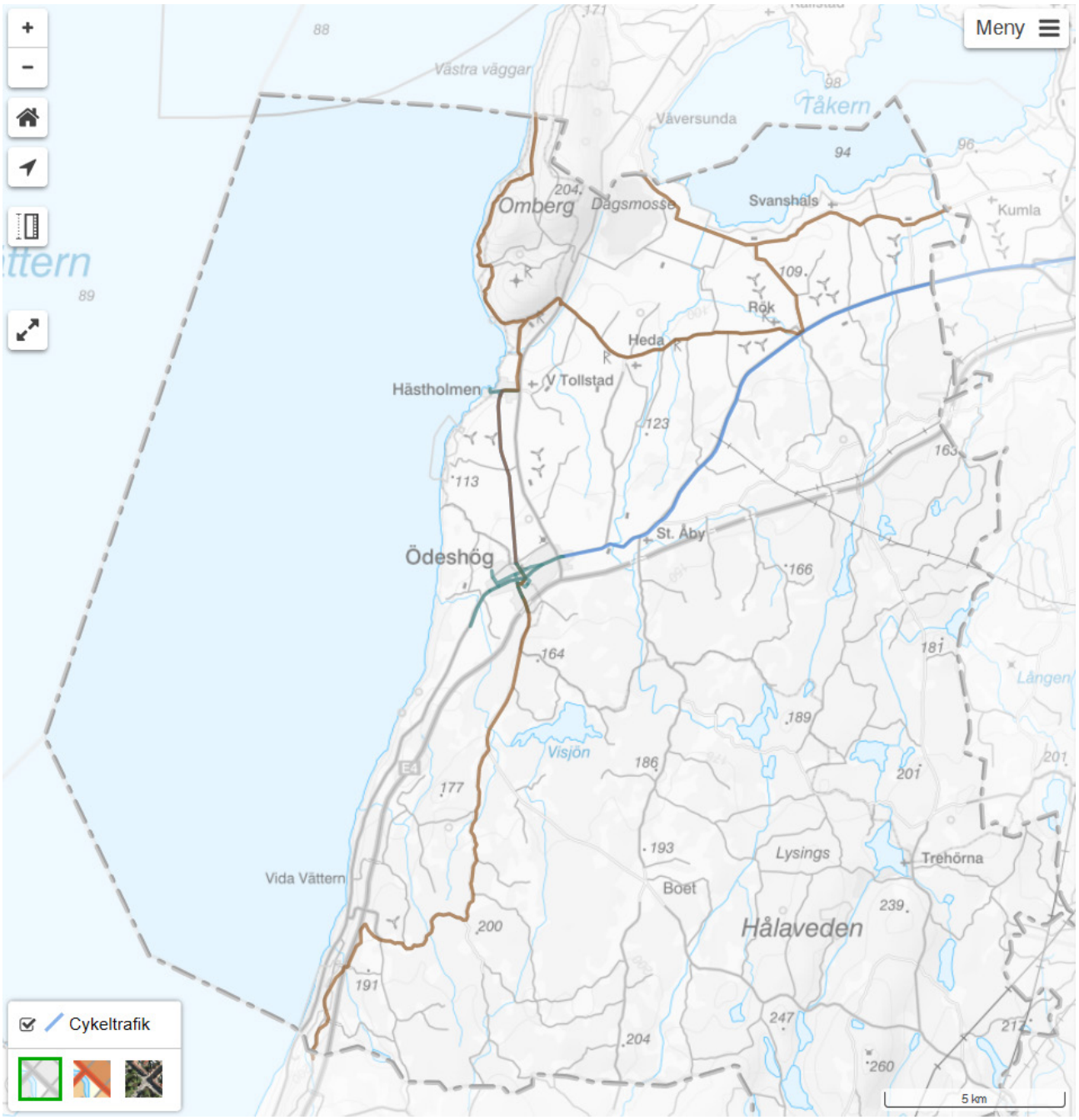

Karta 12 över cykelnätet

Flera kortare resor som idag sker med bil skulle istället kunna ske med cykel då cykeln kan mäta sig med bilen i fråga om snabbhet och effektivitet på kortare sträckor. Det krävs en ökad prioritering av insatser i samhällsplaneringen som främjar cykling för att fler ska välja cykeln som transportsätt. Cykeln ska prioriteras som färdsätt då den har flera fördelar, den ger vardagsmotion, den är energisnål, den bullrar inte och medför inga luftföroreningar.

En ökning av cykelresande har positiva effekter på miljön, på folkhälsan och är tillgänglig för fler grupper än vad biltrafiken är. Cykel bidrar positivt till den enskilda individens hälsa och

är ett smidigt och miljövänligt transportsätt. Cykel kan med fördel kombineras med andra färdsätt såsom kollektivt resande.

Viljeinriktning

- Cykeltrafiken är det trafikslag som ska öka mest för de kortare resorna inom Ödeshögs kommun.
- I Ödeshögs och Hästholmens tätort ska det finnas ett sammanhållet lokalt cykelvägnät.
- Cykelvägnätet ska kopplas samman mellan orter och till grannkommuners cykelnät.
- Huvudstråk för cykel ska vara sammanhållande, gena, trafiksäkra och ha en god framkomlighet året runt.
- Huvudstråk för cykel ska separeras från gångtrafiken.
- Särskild utformad cykelparkering ska finnas vid större målpunkter som till exempel centrum, skolor, större arbetsplatser. Cykelparkeringen ska vara säker, väderskyddad och lättillgänglig.
- Cykeltrafik ska finnas med i ett tidigt skede vid planering, ombyggnad eller nybyggnad.
- Cykelväg genom centrala Ödeshög (Mjölbyvägen/Storgatan) ska utredas.
- Belysning utmed cykelvägen Ödeshög-Hästholmen ska utredas.
- Cykelväg mellan Ödeshög och Väderstad ska utredas.
- Cykelväg mellan Ödeshög och Vadstena ska utredas.
- Cykelväg mellan Ödeshög och nytt bostadsområde i Sväm ska utredas.
- Turistvägen sträckning ska vara säker för cykeltrafik, cykelled.
- Kommunen ska ha en aktuell cykelutbyggnadsplan med prioriteringar som är kopplad till investeringsplan och genomförande

Kollektivtrafik

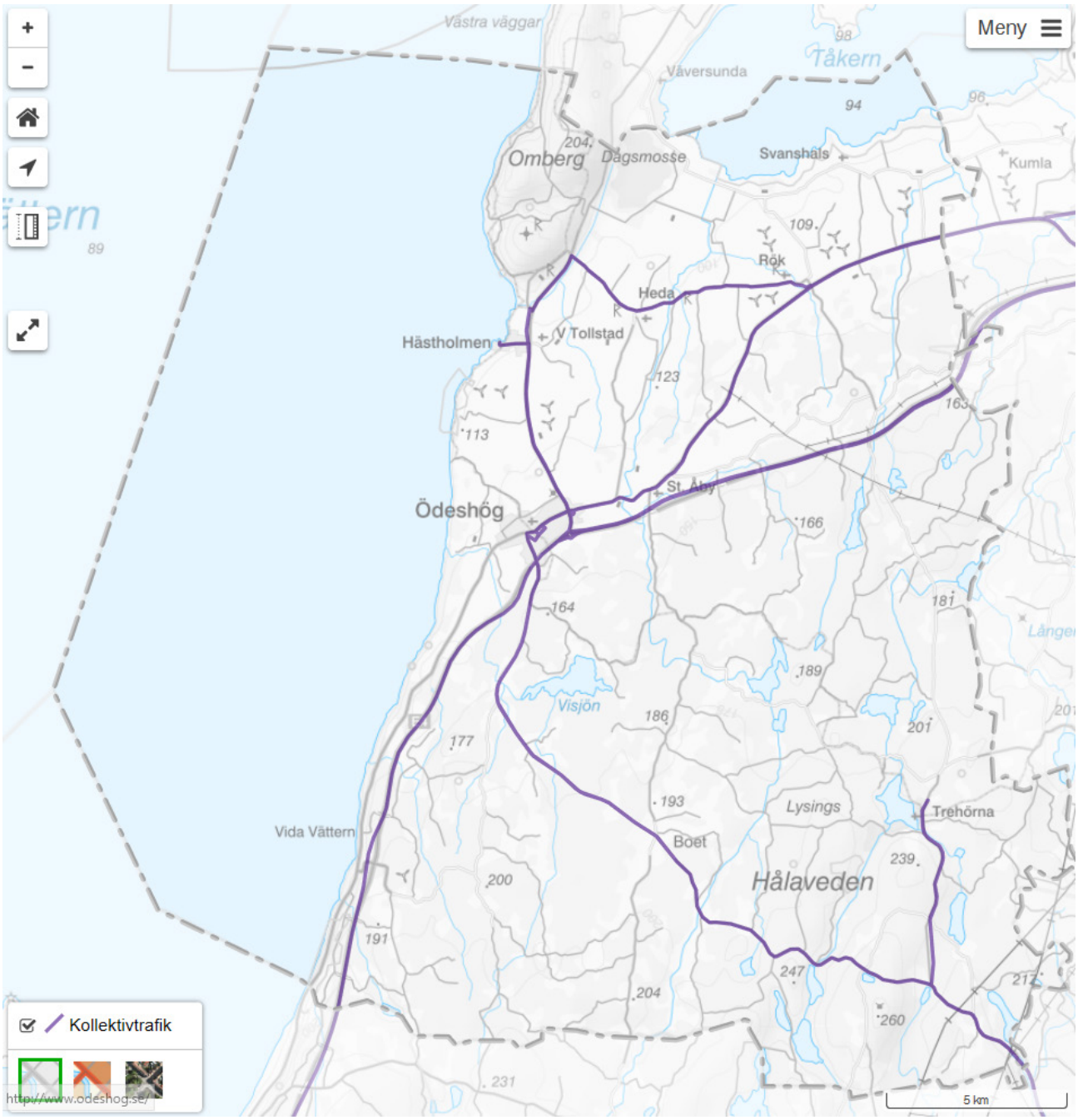

Karta 13 över kollektivtrafiknätet

En väl fungerande kollektivtrafik är avgörande för Ödeshögs utveckling och tillväxt genom att många kan ta sig till och från arbete, utbildning, nöje, handel och besöksaktiviteter. Kollektivtrafiken spelar en viktig roll för arbetspendlingen och den regionala tillväxten. Det är även viktigt att samarbetet mellan länsgränserna utvecklas då Ödeshögs kommun är beläget i ytterkanten av Östergötlands län mot Jönköpings län.

I Östergötland ansvarar Region Östergötland för all kollektivtrafik. Region Östergötlands långsiktiga mål är att kollektivtrafiken ska bli det naturliga förstahandsvalet för resande i

regionen. Östgötatrafiken AB, som ägs av Region Östergötland, är trafikhuvudman och bär ansvaret att sköta den dagliga driften av kollektivtrafiken.

Viljeinriktning

- I Ödeshögs kommun är det lätt och attraktivt att börja åka kollektivtrafik.
- I Ödeshögs kommun ska det finnas en kollektivtrafik som är, utifrån förutsättningarna, effektiv och smart.
- Kommunen ska arbeta tillsammans med Östgötatrafiken och Jönköpings länstrafik för att utveckla kollektivtrafiken.
- Kommunen ska arbeta tillsammans med kommersiella aktörer för att hitta alternativa lösningar för kollektivtrafikresandet.
- I Ödeshögs kommun är kollektivtrafiken viktigt ut ett regionalt tillgänglighetsperspektiv, där alla ska ha möjlighet att ta sig inom kommunen, omkringliggande noder och till regionala centrum. Trafikering ska prioriteras för de som reser ofta och kompletteras med tillgängligt för alla att ta sig till exempelvis skola, service (som bland annat sjukvård).
- Huvudkollektivtrafikstråket för linjekollektivtrafik är Ödeshög till/från Mjölby. Ur ett regionalt perspektiv är det till och från Linköping, Tranås och Jönköping och anvisat sjukhus.
- Den långväga resenären som arbetspendlar eller skolpendlar ska prioriteras för viktiga anslutningslinjer. Det vill säga att anslutande buss till Ödeshög ska vänta in till exempel tåget i Mjölby för särskilt utpekade avgångar. Även sista turen på kvällen ska prioriteras till förmån för anslutande linjer.
- Utpekade stråk för kollektivtrafik ska trafikeras av allmän kollektivtrafik eller kommersiell kollektivtrafik.
- Expressbussar och hållplats vid E4:an ska utredas för en attraktiv regional tillgänglighet till arbetsplatser, flygplatser, handel, upplevelser och evenemang i Östergötlands- och Jönköpings län.
- Närtrafiken ska utvecklas och är ett viktigt komplement till linjetrafiken i Ödeshögs kommun. Utgångspunkten är att Ödeshögs tätort ska vara huvudmålpunkt för närtrafiken och den faktiska restiden – inte fågelvägen.
- För att stärka turism- och besöksnäringen utmed Vättern-Omberg-Tåkern ska kollektivtrafik sträckning utredas för säsongstrafik mellan Gränna-Hästholmen-Vadstena.
- Samåknings- och pendlarparkering ska utvecklas vid utpekade resandenoder.

Vägtrafik

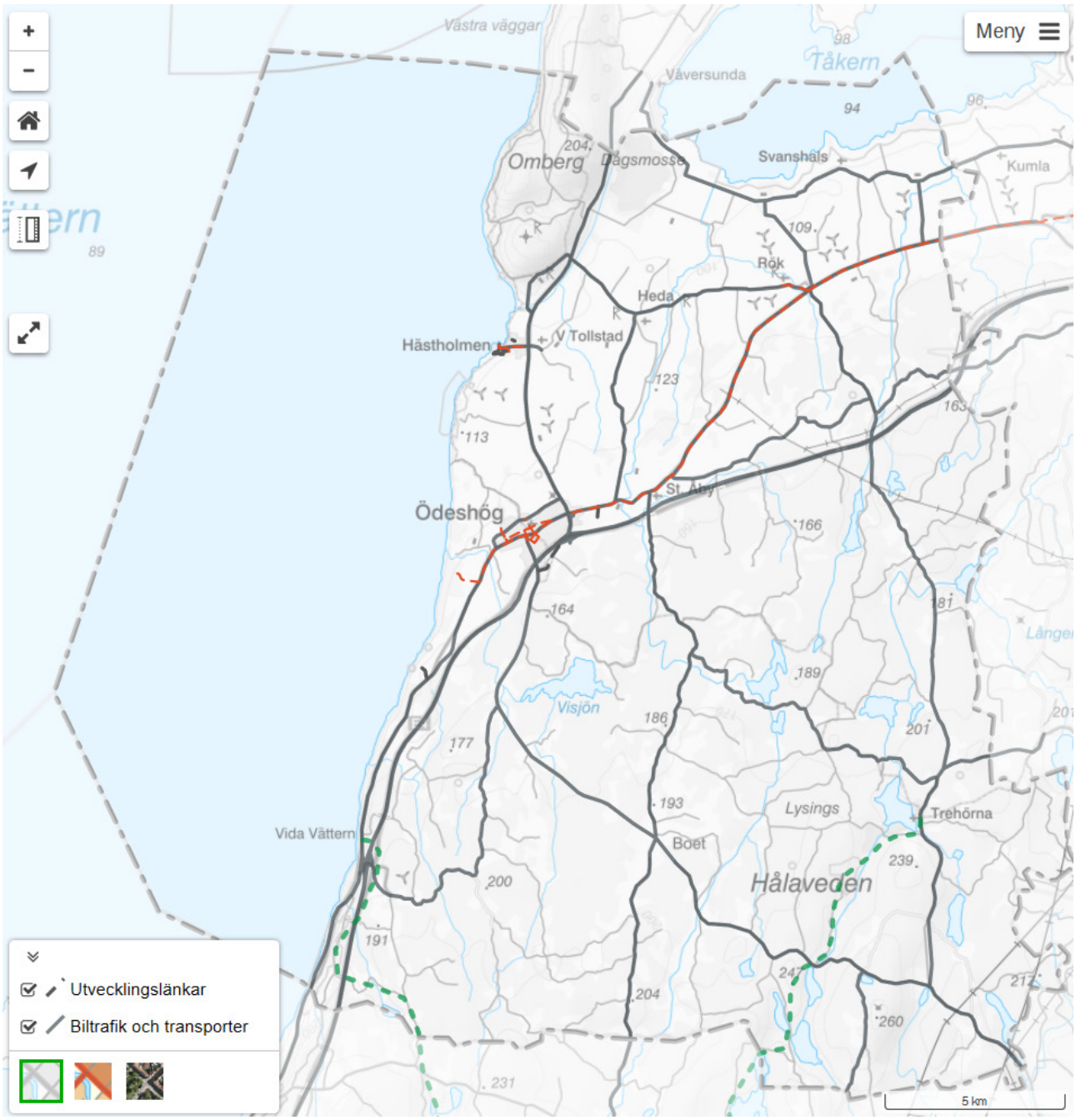

Karta 14 över väglänkar

I Ödeshög spelar ”vägtrafiken” (biltrafiken) en viktig roll då möjligheten till att färdas med kollektivtrafik är begränsat i stora delar av kommunen i dagsläget.

En fortsatt utveckling av vägnätet i kommunen ska ske i dialog med Trafikverket om vilka förbättringar som kan genomföras på det allmänna vägnätet. E4 utgör riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. I riksintressebegreppet ingår att de mark- och vattenområden som berörs av utpekat vägnät skall skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar tillkomsten av eller utnyttjande av en väganläggning. Det innebär att vägens

funktioner ska skyddas avseende; god transportkvalitet och god nåbarhet till andra regioner, god tillgänglighet för samtliga trafikanter som färdas både längs och tvärs vägen. Detta innefattar bland annat att undvika lokaliseringar som innebär att vägen ger ökade barriäreffekter, god trafiksäkerhet, god hälsa och miljö samt skydd av stads- och landskapsbild och möjlighet att eftersträva en estetisk utformning.

Viljeinriktning

- Vägtrafiknätet ska vara utformat för trafiksäkerhet, minskad omgivningspåverkan och framkomlighet
- Omgivningspåverkan från vägtrafiken ska begränsas för människors hälsa och välbefinnande
- Vid nybyggnation eller ombyggnation av en gata inom en tätort bör denna utformas som en stadsgata med plats för gång och cykel och trädplantering om det är möjligt.
- Kommunen ska arbeta för att omleda tung trafik från centrum.
- En ny väglänk mellan Östgötaporten och Tranåsvägen ska utredas för se på nyttan av att minska lastbilstrafiken genom Ödeshögs tätort.
- En ny väglänk mellan E4:an företagspark och väg 913 (Ödeshög – Väderstad) ska utredas för minskad sårbarhet inom verksamhetsområdet.
- Större bilparkeringar vid större målpunkter som till exempel centrum, skolor, större arbetsplatser ska utgå från perspektivet tillgänglighetsanpassade och möjliggöra för laddning av elbilar.
- För vägnätet inom tätorterna ska utformning och funktion ses över.
- Hastighetsöversyn ska kontinuerligt genomföras för att anpassa hastigheterna med fokus på trafiksäkerhet, minskad omgivningspåverkan och framkomlighet
- Vid uppförande av byggnader och anläggningar längs vägar där Trafikverket är huvudman ska samråd ske med Trafikverket
- E4:ans omgivningspåverkan förbi Ödeshögs tätort och framförallt Klockargårdsängens natur- och parkområde ska utredas. Detta bör ske i samarbete med Trafikverket.

2.14 Elektronisk kommunikation

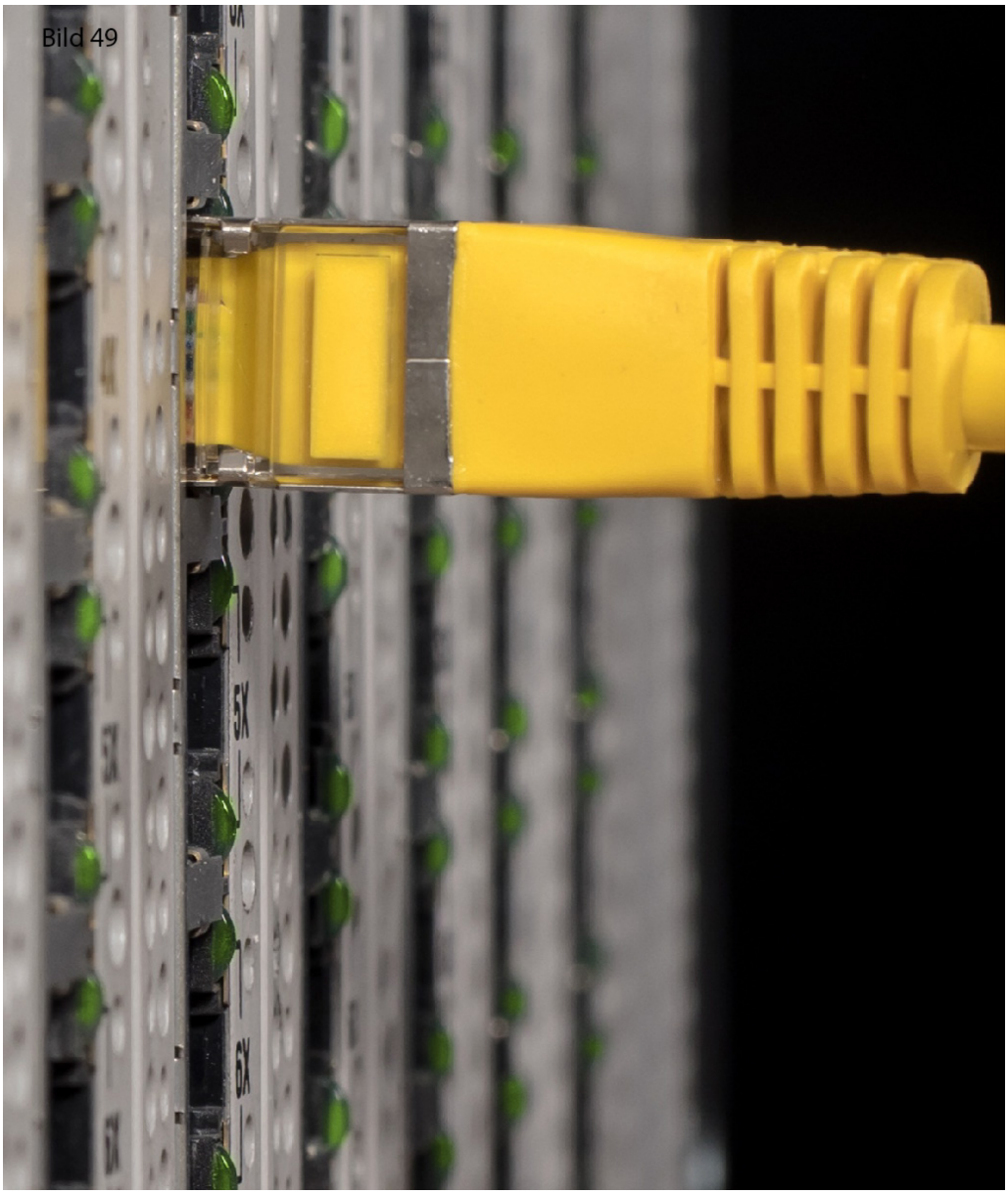

Bild 49 – Elektronisk kommunikation

Hela Sverige ska ha tillgång till snabbt bredband (en förklaring om vad bredband är beskrivs sist i detta kapitel) senast år 2025 vilket är målet i regeringens bredbandsstrategi från 2016, Sverige helt uppkopplat 2025. För att nå detta mål krävs stora insatser, både från privata och offentliga aktörer. För närvarande är tillgången till bredband begränsad på stora delar av landsbygden. Genom att generellt bygga ut bredband i hela kommunen kan skillnaderna mellan tätort och landsbygd minska samt göra det mer attraktivt att bo och driva företag i kommunen.

Tillgång till bredband med hög överföringshastighet och kapacitet är en förutsättning för god tillväxt, konkurrenskraft och innovationsförmåga. Det bidrar till ett hållbart samhälle och är

grundläggande för de tre övergripande begreppen globalisering, urbanisering och digitalisering. Alla hushåll och företag bör ha goda möjligheter att använda sig av digitala samhällstjänster och service. Det handlar om att ha en fungerande vardag och är i grunden en demokrati och rättighetsfråga i vårt moderna samhälle.

Kommunen har en viktig roll för att bredbandsmålen ska uppnås, vilket även den nationella bredbandstrategin understryker. Ödeshögs kommun äger idag ett stadsnät. Stadsnätet är en viktig tillgång för att nå målen. Det är av stor vikt för kommunen att kommuninvånarna har tillgång till robust bredband med hög kapacitet och det är därför är det viktigt att kommunen bidrar med att kommunicera nyttan och vikten av att ansluta sig till nätet. Kommunen har ett ägandeansvar för fortsatt drift och support av det passiva nätet.

Viljeinriktning

- Antalet e-tjänster och användningen av digital teknik ska öka. Invånarnas intresse för digital teknik och deras tillgång till uppkopplingar av god kvalitét måste därför också öka.
- År 2025 ska alla hushåll och företag i Ödeshögs kommun ha tillgång till snabbt bredband.
    - 100 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till 30 Mbit/s.
    - 99,9 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till 100 Mbit/s.
    - 98 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till 1 Gbit/s.
- Kommunen har ett aktuellt IT-infrastrukturprogram som anger mål och arbetssätt för bredbandsutbyggnaden i kommunen.
- Kommunen ska ta ett utökat ansvar för att bygga ut fibernätet till företag och hushåll. Kommunen jobbar med fiberutbyggnaden genom aktualiserad handlingsplan.
- Kommunen ska samarbeta med teleoperatörer för att uppnå en god täckning av mobilt bredband i kommunen. Särskilt viktigt är det med mobilt bredband och telefoni i turism- och besöksnäringsområdet Vättern-Tåkern-Omberg.

Internationella, nationella och regionala mål

Regionen, länsstyrelsen och kommunerna har ett gemensamt ansvar i att arbeta mot att så många som möjligt får tillgång till bredband med hög överföringshastighet och kapacitet. Samtliga aktörer ska samverka för att nå de mål som satts upp.

Internationella mål

Europeiska kommissionen har som vision att år 2025 ska Europa vara ett Gigabitsamhälle. För detta har kommissionen angivit följande tre mål:

- Gigabit-hastighet till alla skolor, tågstationer, flygplatser, universitet, sjukhus etc. samt till teknikintensiva företag

- 5G täckning för alla städer och större transportstråk
- En bredbandsuppkoppling på minst 100 Mbit/s till alla hushåll i Europa.

Nationella mål

- I slutet av 2016 antog regeringen en ny bredbandsstrategi för Sverige, Sverige helt uppkopplat 2025. I strategin anges tre mål vilka presenteras nedan:
- År 2020 bör 95 procent av alla hushåll och företag ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s
- År 2023 bör hela Sverige ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet
    - där man normalt befinner sig
    - situationsanpassat
    - applikationstäckning
- År 2025 bör hela Sverige ha tillgång till snabbt bredband
    - 98 procent av alla hushåll och företag bör ha tillgång till 1 Gbit/s
    - 99,9 procent av alla hushåll och företag bör ha tillgång till 100 Mbit/s
    - 100 procent av alla hushåll och företag bör ha tillgång till 30 Mbit/s

Regionala mål

I början av år 2018 beslutade Region Östergötland om att ta fram en ny regional bredbandsstrategi, Bredbandsstrategi för Östergötland 2018-2025, vilken sträcker sig mellan perioden 2018-2025. Strategin föreslår tre mål för den regionala bredbandstillgången. Målen är i stort de samma som de som togs fram nationellt. Skillnaden är att slutmålet år 2025 är formulerat som ett ska mål. De regionala målen presenteras nedan:

- År 2020 bör 95 procent av alla hushåll och företag ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s
- År 2023 bör hela Östergötland ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet
- År 2025 ska hela Östergötland ha tillgång till snabbt bredband
    - 98 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till 1 Gbit/s
    - 99,9 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till 100 Mbit/s
    - 100 procent av alla hushåll och företag ska ha tillgång till 30 Mbit/s

Vad är bredband?

Bredband anses vara ett samlingsnamn för olika tekniker som gör det möjligt att ansluta till internet med hög överföringshastighet. Definitionen är därför teknikneutral. Enligt lag (2016:534) om åtgärder för utbyggnad av bredbandsnät definieras bredbandsnät som

elektroniskt kommunikationsnät som kan leverera tjänster för bredbandstillgång med en hastighet av minst 30 Mbit/s.

Fiber

Fiber anses som den mest framtidssäkra tekniken eftersom den möjliggör hög överföringskapacitet och har en symmetrisk överföringshastighet, det vill säga att det går lika snabbt att skicka som att ta emot en fil. Det krävs att ny infrastruktur byggs för att hushåll ska kunna anslutas.

Mobilt bredband

Det mobila bredbandet täcker idag stora delar av Sverige. Fördelen med tekniken är att det går vara uppkopplad var som helst och när som helst. En förutsättning är dock att det finns täckning. Hastigheten är även känslig för stora mängder datatrafik. I de fall många användare är uppkopplade samtidigt mot samma mast delar de på mastens kapacitet vilket leder till lägre hastighet.

xDSL

xDSL är en samlingsbeteckning på en grupp av tekniker där stora mängder data överförs över telefonledningar av koppar. Vilken typ av digitalt system som sänds över ledningen framgår av den bokstav som ersätter x. Ett exempel är ADSL vilken en den vanligast förekommande tekniken inom denna grupp. Hastigheten på xDSL är beroende av hur långt avståndet är till närmaste telestation samt kvalitén på teleledningarna och den utrustning som sitter i telestationen.

2.15 Förnybar energi

Bild 50 – Förnybar energi

Förbränning av fossila bränslen, till exempel bensin och olja, bidrar till växthuseffekten och ger utsläpp av försurande och övergödande ämnen. Kommunens ambition är att minska användandet av fossila bränslen och istället öka andelen förnybar energi, genom solceller, biomassa från skogs och jordbruket, vindkraftverk och vattenkraft. Kommunen arbetar för att etablera solceller och solfångare på offentliga byggnader som exempelvis skolor. Etablering av laddpunkter för eldrivna fordon i nybyggda bostadsområden och vid målpunkter och offentliga byggnader är kommunen också positiv till. Detta är åtgärder som innebär ett steg i rätt riktning vad gäller arbetet med att öka användningen av förnybar energi.

Energi används varje dag på många olika sätt, exempelvis till uppvärmning av bostäder, belysning och elektriska produkter, transporter, industrier och matproduktion. Fossila bränslen, med oljan i spetsen, täcker en stor/betydandedel av vårt energibehov, inte minst inom transportsektorn. Oljan är en ändlig resurs och andra bränslen måste på sikt ersätta denna. Det är angeläget att energianvändningen effektiviseras i så stor utsträckning som möjligt för att beakta och minska miljö-, hälso- och klimatpåverkan och för att minska energiåtgången.

För att skapa ett hållbart samhälle är det viktigt att vi använder energi som annars skulle gått förlorad och förnybar energi till exempel vatten-, vind-, sol- och bioenergi. För att nå detta mål är det därför viktigt att energifrågor blir belysta i all planering/projekt och att kommunen är positiv till att främja innovativa projekt och nya idéer.

Vindkraft påverkar landskapsbild och människors boende samt vistelsemiljö. Det behövs därför en djupare analys, än för solkraft och övriga energislag, angående lokalisering och omgivningspåverkan när det gäller vindkraft. Läs mer i kapitlet 2.16 Vindkraft.

Viljeinriktning

- Klimat- och energiplanen ska vara uppdaterad och ange kommunens klimat- och energimål kopplat till minskad miljöpåverkan.
    - Ödeshögs kommuns mål för förnybar energiproduktion.
    - Kommunen ska jobba för och stödja kommuninvånare att energieffektivisera.
    - Framtidssäkra infrastruktur för elproduktion och distribution.
- Utvecklingen av solenergi är i särskilt fokus i kommunen.
- Kommunens möjligheter för utökad elproduktion genom vindkraft finns inom utpekat område på slätten där befintliga verk redan finns.
- Vättern, Vätterbranten, Omberg, Tåkern och Hålaveden är områden som ska vara undantagna från vindkraft.

Sol

Lokalt producerad el med hjälp av solceller kan ske både i liten skala till exempel på privata byggnader eller i större anläggningar som drivs av större aktörer och tillgänglig teknik blir successivt mer effektiv. Storskalig produktionen av solel i kommunen är än så länge mycket begränsad men det bedöms vara angeläget att kommunen på olika sätt främjar lokal solelsproduktion. Detta bör framför allt ske i den fysiska planeringen samt genom utveckling av det lokala elnätet. Installation av solceller bör övervägas vid nybyggnation. Integration i fasad/tak eller annan del av byggnaden bör eftersträvas. För att få en så optimal effekt som möjligt är det viktigt hur byggnaderna placeras och vilken utformning takvinklar ges.

Viljeinriktning

- Kommunen ska uppmuntra och arbeta för etableringar av storskaliga solenergianläggningar
- Kommunen ska i planeringsprocessen belysa solinstrålingspotentialen.
- Kommunen ska ha underlag/verktyg för att beräkna solinstrålingspotential.

Solceller kan bidra till att skapa energismartare byggnader. För att solceller ska bli en mer självklar del vid byggnation bör det finnas med tidigt i planeringen och stärkas med stöd av detaljplanen. För att solcellerna ska bli en given byggdel bör de finnas med redan vid exempelvis avvägningar om färg- och materialval. Solceller är känsliga för beskuggning. Placering av omkringliggande byggnader och växtlighet har därför stor betydelse för solcellsanläggningarnas produktionsförmåga. Växtlighet är av stor vikt för både trivsel och miljö. Lövträd kan exempelvis ge ett minskat behov av kylning sommartid. Målet bör vara att förena grönska och solceller. Solceller bör i största möjliga mån placeras på eller vara integrerade i taket. Byggnadernas orientering samt taklutning är också av betydelse för möjligheten att producera solel. Om solcellerna integreras i klimatskalet kan värmen som alstras användas till att förvärma tilluft. Likaså kan solcellerna användas som solavskärmning samtidigt som el produceras. Lokal elproduktion minskar dessutom de överföringsförluster som sker när energi transporteras genom elnätet för användning på annan plats.

Biomassa och biogas

Biomassa och Biogas är ett miljövänligt lokalt producerat bränsle som utvinns ur olika typer av avfall som till exempel matavfall och slam från avloppsreningsverk. I Ödeshög finns en biogasanläggning i anslutning till reningsverket i Orrnäs.

Vatten

Den vattenkraft som finns inom Ödeshögs kommun är etablerade sedan länge vid Orrnäs. Vattenkraften är en förnybar energikälla och utgör ett komplement till vindkraften genom att den kan balansera variationer i vindkraften beroende på hur mycket det blåser. Vattenkraften ska användas så effektivt som möjligt och med stor miljöhänsyn. Under 2018 har Energimyndigheten haft ett samråd angående Riksintresseanspråk för energiproduktion gällande vattenkraft för bland annat Vättern med utlopp och vattenkraftverk vid Motalaström. Energimyndigheten har valt att vänta med Riksintresseanspråk vattenkraft tills den Nationella planen är beslutad.

2.16 Vindkraft

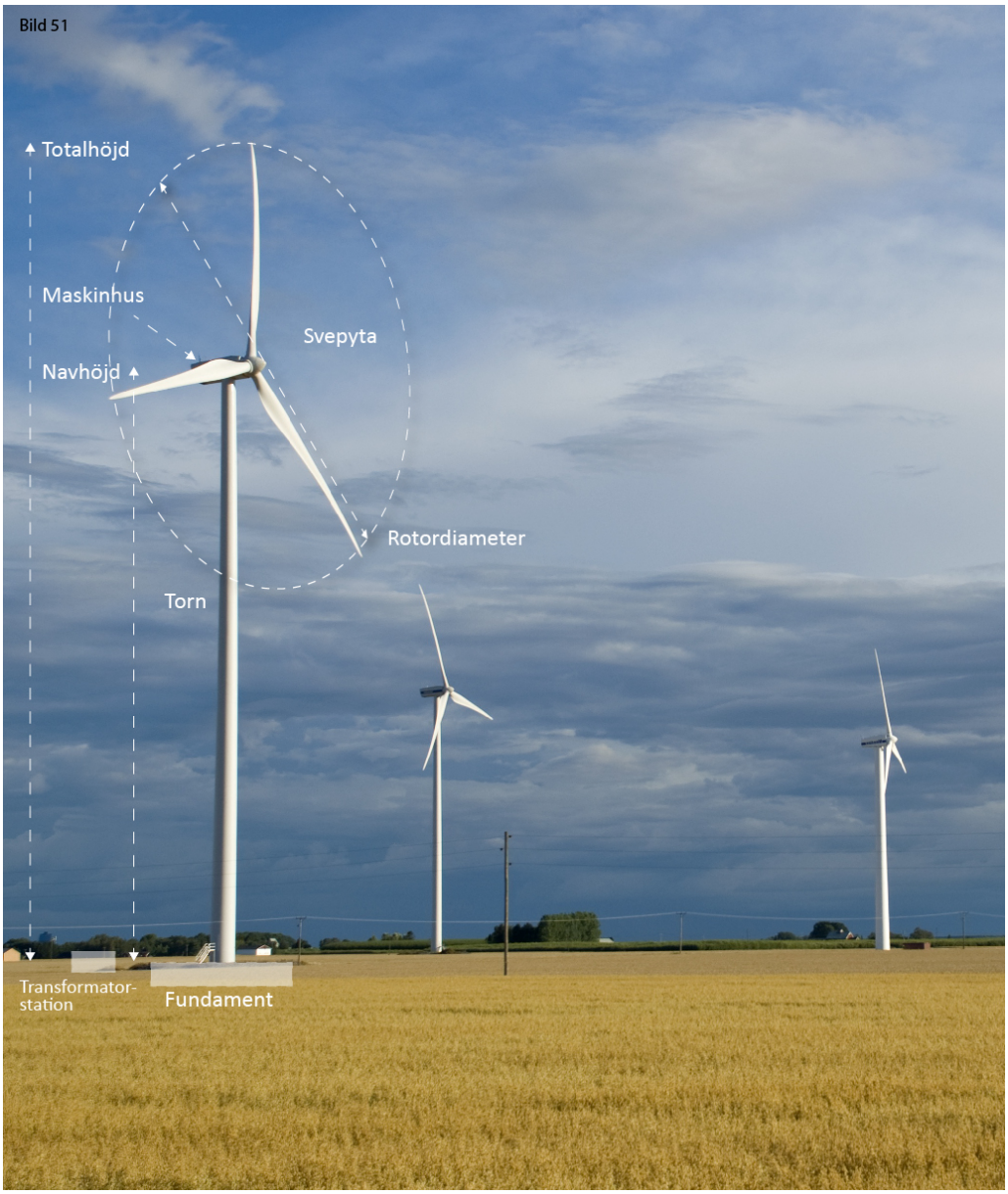

Bild 51 - Vindkraft

I Ödeshögs kommun finns förutsättningarna för storskalig förnybar elproduktion genom solkraft och vindkraft . Eftersom utbyggnaden av vindkraft påverkar landskapsbild och människors boende samt vistelsemiljö behövs en djupare analys, än för solkraft och övriga energislag, angående lokalisering och omgivningspåverkan. Ödeshögs kommun har tidigare antagit ett Vindkraftsprogram – riktlinjer för utbyggnad av vindkraft i skogsbygden och övergångsbygden. Teknikutvecklingen har gått fort och trenden är större och effektivare vindkraftsverk som är betydligt högre än vad som finns i kommunen i dagsläget. Vindkraftsprogrammet är inte längre aktuellt och ersätts av denna del i översiktsplanen.

I Sverige ser man att utbyggnaden av vindkraften behövs som en del för att klara omställningen till ett hållbart samhälle. Enligt senaste vindkarteringen från 2011 som har gjorts över Sverige har vårt land en stor potential som inte tidigare nyttjats. Sverige har därför satt upp mål för utvecklingen av förnybara energikällor, ett nationellt mål om ett 100% förnybart elsystem till 2040. En ökning av elproduktion från förnybara energikällor är därför ett nationellt intresse.

I Ödeshögs kommun finns den största utvecklingspotentialen av elproduktion i solkraft. Vindkraften i kommunen är väl utbyggd i de områden med de bästa vindförhållandena och där det anses vara möjligt. I dagsläget finns 21 vindkraftverk där alla utom ett står på slätten. De befintliga vindkraftsverken är förhållandevis små, mellan 70-100 meter i totalhöjd. Den största utvecklingspotential av vindkraft som kommunen har är en förnyelse av redan befintliga verk då effektivare och ev. större verk skulle kunna öka den totala produktionen av förnybar energi i ett landskap som är möjligt för vindkraftsetablering.

I Ödeshögs kommun finns känsliga områden som är olämpliga för vindkraftsetableringar. Vättern, Vätterbranterna, Omberg och Tåkern är områden som har höga natur-, upplevelse- och historiska landskapsvärden. Dessa områden är besöksintensiva som friluftsändamål och är därmed olämpliga för etablering av vindkraft. Hålaveden är ett mosaiklandskap med stora kulturhistoriska-, natur- och sociala värden som är känsliga för fragmentering (uppdelning). En sammanlagd bedömning av värdetrakter och spridningskorridorer för den biologiska mångfalden, kulturhistoriska samlade värden samt människans lokala kontakt med naturen och bygdegemenskap gör att också denna del av kommunen är olämplig för etablering av vindkraft.

Definitionen av vindkraft i översiktsplanen omfattar inte mindre gårdsverk som ej påverkar grannar i samma omfattning. Dessa verk är bygglovspliktiga och omgivningspåverkan m.m. hanteras i bygglovet.

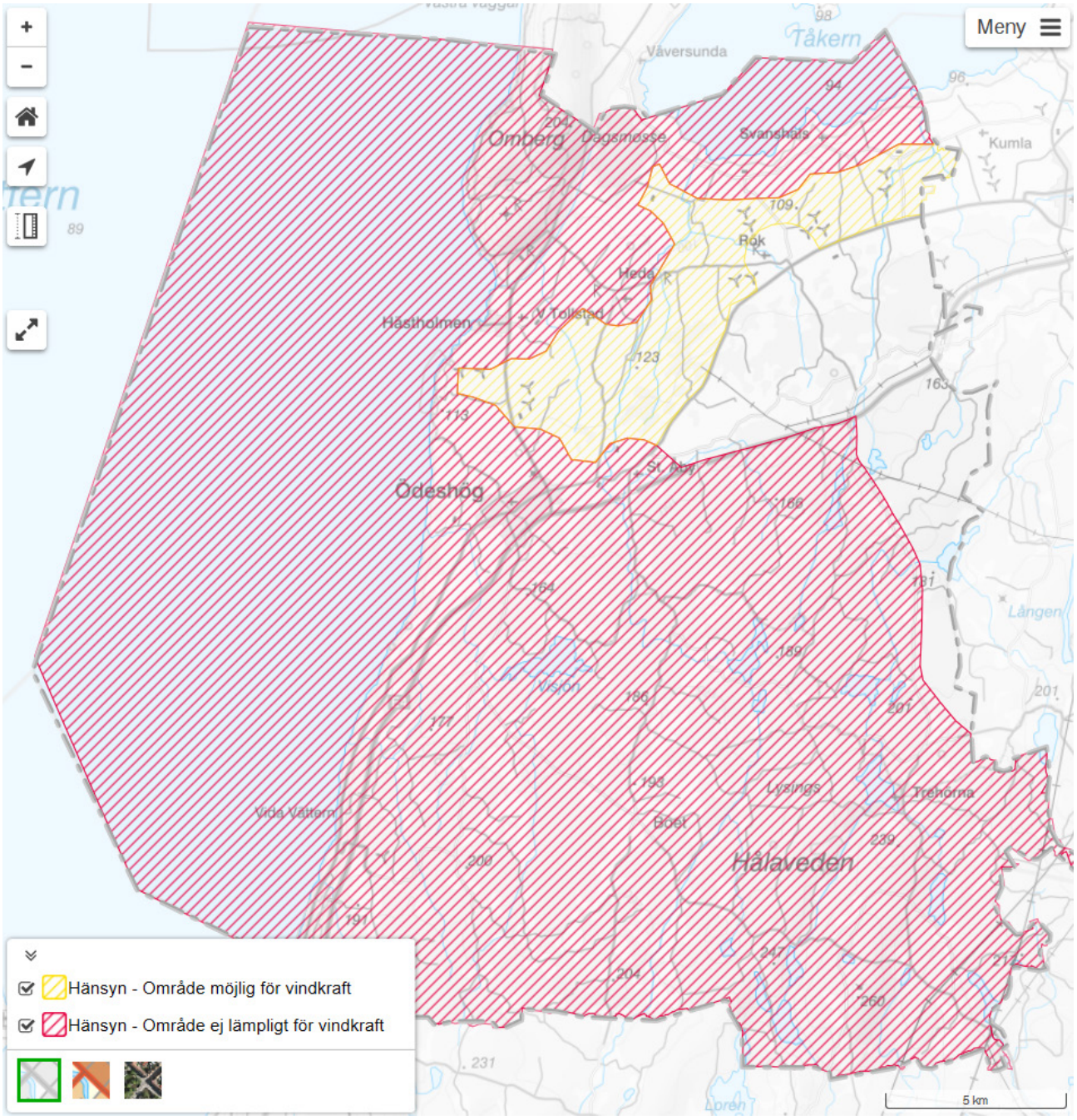

Karta 15 över vindkraft

Viljeinriktning

- Kommunens möjligheter för utökad elproduktion genom vindkraft finns inom utpekat område på slätten där befintliga verk redan finns.
- Vättern, Vätterbranten, Omberg, Tåkern och Hålaveden är områden som ska vara undantagna från vindkraft.
- I Ödeshög är områden för det rörliga friluftslivet och vandringsleder prioriterade. Vid vindkraftsetablering krävs omfattande dokumentation som visar på ingen eller minimal negativ påverkan för människors möjlighet att vistas i naturen.

- Lokalisering av nya vindkraftsetableringar ska följa det som beskrivs enligt lokaliseringsprinciperna för grupper av vindkraftverk och enskilda verk.
- Vid ansökningar inom 2000 meter från kommungräns ska samråd ske mellan angränsande kommuner.
- Kommunens vetorätt är viktig för kommunen och dess invånares påverkansmöjligheter. För ansökningar enligt miljötillstånd måste kommunerna godkänna etableringen enligt 16 kap. 4 § MB vilket brukar kallas för det kommunala vetot. Förändras förutsättningarna för det kommunala vetot ska kommunen ta ett aktualitetsbeslut om det finns behov av att ta fram nya riktlinjer för vindkraft.

Lokaliseringsprinciper för grupper av vindkraftverk och enskilda verk

Kommunen anser att lokalisering av nya vindkraftsetableringar är olämpliga i områden som/där verken:

- Negativt påverkar människors möjligheter att vistas och verka i naturen samt försvårar/omöjliggör naturupplevelser enligt intentionerna med allemansrätten.
- Riskerar att negativt påverka ömtåligt och skyddsvärt djur- (exempelvis fåglar och fladdermöss) och växtliv och dess spridningskorridorer.
- Riskerar att hindra utvecklingen av i översiktsplanen utpekade utvecklingsområden (tätorts- eller landsbygdsområden).
- Ligger inom eller i nära anslutning till riksintresse för naturmiljö samt natura 2000 områden.
- Riskerar att ta över en kyrkas roll som dominerande landmärke.

Hänsyn:

- Till bostadshus ska ett tillräckligt skyddsavstånd hållas så att ingen bostad utsätts för oacceptabla störningar.
    - Avstånd får inte understiga 500 meter till bostad för mindre verk (verk under 100 meter i totalhöjd).
    - Avstånd får inte understiga 750 meter till bostad för medelstora verk (verk mellan 100-150 meter i totalhöjd).
    - Avstånd får inte understiga 7 gånger verkets totalhöjd till bostad för stora verk (verk över 150 meter i totalhöjd samt för grupp/grupper av vindkraftsverk).
- Vid nyetableringar inom Försvarsmaktens utpekade område med särskild hinderfrihet ska särskild hänsyn tas.

- Avstånden mellan vindkraftsverk ska vara anpassade för att inte negativt påverka intilliggande verks vindförhållanden.
- För ansökningar inom riksintresse för kulturmiljö (som finns på slätten) krävs omfattande dokumentation som visar på ingen eller minimal negativ påverkan på riksintressets kulturmiljövärden.

Vid ansökningar

Anmälningspliktiga vindkraftverk anmäls till kommunen som ansökan om miljöanmälan och bygglovsprövning.

Miljötillstånd för tillståndspliktiga vindkraftsverk, två eller fler verk som är 150 meter eller högre, grupp (fler än sex verk som är högre än 120 meter) ansöks hos miljöprövningsdelegationen. det vill säga länsstyrelsen i Östergötlands län. För ansökningar enligt miljötillstånd måste kommunerna godkänna etableringen för att den ska bli av. Det framgår uttryckligen av 16 kap. 4 § MB och brukar kallas för det kommunala vetot.

Kommunen har ett ansvar för medborgarnas hälsa och säkerhet när det gäller tillstånd och lovgivning. För att säkerställa detta har kommunen tagit fram ett antal generella specificeringar för ansökan för att kommunen ska kunna bedöma konsekvenserna på bästa sätt. Utöver nedan redovisade krav kan ytterligare underlag komma att efterfrågas vid ansökan, beroende på att lagstiftning och praxis kan ändras samt att varje ansökan är unik och måste bedömas utifrån platsens specifika förutsättningar.

Krav som kommunen kommer att ställa vid ansökan av grupper av vindkraftsverk och enskilda verk:

- En landskapsanalys som visar påverkan på landskapsbilden ska göras vid samtliga vindkraftsansökningar inom kommunen.
- En utförlig redovisning av att ömtåligt och skyddsvärt djur- (exempelvis fåglar och fladdermöss) och växtliv och dess spridningskorridorer inte påverkas negativt enligt Boverkets rekommendationer och vägledningar.
- Till bostadshus ska ett tillräckligt skyddsavstånd hållas så att ingen bostad utsätts för ljud överstigande den ljudnivå som gäller enligt Naturvårdsverkets riktlinjer, för närvarande 40dB(A).
- Skuggberäkningar ska utföras enligt Boverkets rekommendationer med redovisning hur riktvärdet av maximalt 8 h/år och 30 min/dag kan säkerställas för rörliga skuggor.
- Inga vindkraftverk tillåts i kommunen där effekt eller varvtal redan initialt är nedsatt.
- Vid ansökan ska infraljuds förekomst och påverkan beaktas med hänsyn till aktuell kunskapsnivå.

- I grupp av vindkraftverk ska verken ha samma storlek och typ, samma färgsättning, rotera åt samma håll och ej ha någon reklam.
- En detaljlokalisering av vindkraftverk ska alltid ske för att förebygga risker och olyckor. Iskast till följd av nedisning bedöms som den mest påtagliga risken för skador på människor och egendom orsakade av vindkraftverk.
- För ansökningar om verk som riskerar att menligt inverka på boendes livsmiljö och hälsa krävs omfattande dokumentation som övertygande visar att dessa faktorer är tillgodosedda.
- Uppförandet av vindkraftverk kräver hinderprövning från både Luftfartsmyndigheten och Försvarsmakten. Frågan ska vara klarlagd innan bygglov kan ges.
- Säkerhetsavstånd mellan vindkraftverk och kraftledning bör vara minst 200 meter. Samråd med nätägare ska alltid ske.
- Vid en vindkraftsetablering ska samråd hållas med Trafikverket för projekt i anslutning till allmän väg. Eventuella störningar på vägar måste studeras vid varje enskilt fall.
- Samtliga fornlämningar är skyddade enligt kulturminneslagen och i de fall planerad vindkraftsetablering berör en fornlämning krävs tillstånd av länsstyrelsen innan byggande får ske.
- I samband med tillståndsprövning ska fastighetsägare inom en radie av minst 1 000 meter samt alla rågrannar (de som har fastigheter som direkt angränsar till den fastighet som ansökan gäller) från närmaste vindkraft höras innan beslut fattas.
- En avvecklingsplan, inklusive ekonomisk redovisning, ska upprättas av sökande och redovisas i samband med bygglovsprövning. Vid avveckling av ett vindkraftverk ska alla spår och rester avlägsnas och marken återställas till ett ursprungligt skick.

Hänsyn & riksintressen

3.0 Hänsyn och riksintressen

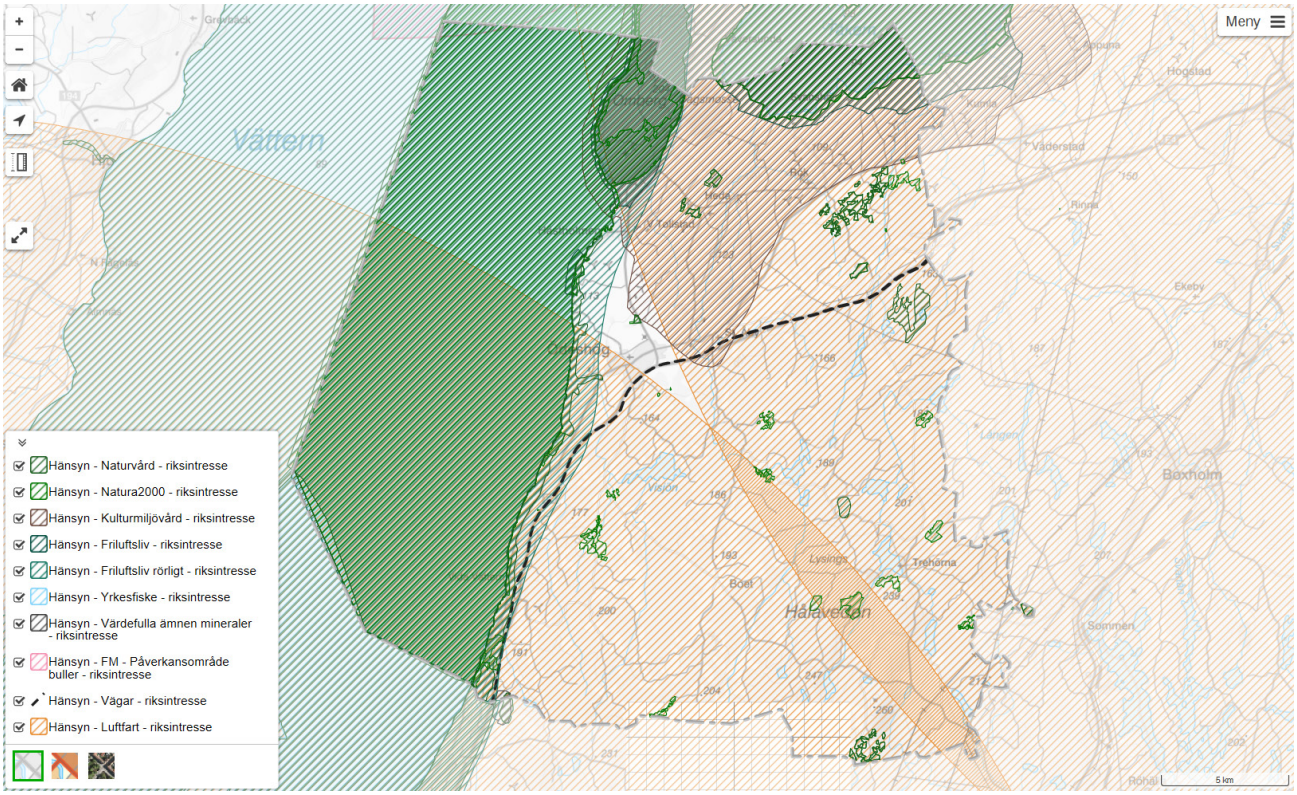

Karta 16 över riksintressen

I översiktsplanen ska kommunen redovisa de områden av riksintresse som finns inom kommunen och hur kommunen förhåller sig till dem i sin planering av mark- och vattenområden. Utöver de utpekade riksintressena finns det många andra värden kopplade till mark- och vattenområden som kommunen ska ta hänsyn till när man vill bevara, förädla eller utveckla kommunen.

Viljeinriktning

- Kommunens målsättning är att riksintressen och särskilt värdefulla intressens värden ska beaktas i planering och tillståndsgivning.
- I förekommande fall förtydliga och revidera gränsdragning för riksintressen med en högre detaljeringsgrad, efter lokala förutsättningar och i de fall genomförda inventeringar ger ny information.
- Om värdefulla intressen ej går att ta hänsyn till kan en godtagbar lösning vara att man kompenserar detta på annan plats, detta ska ställas i proportion till inverkans storlek.

Riksintressen

Namn	Riksintresse	Kommentar
Vättern	Yrkesfiske sjöar MB3kap5	Hänsyn tagen genom markanvändningen Sjöar och vattendrag
Vättern (östra)	Natura 2000 Fågeldirektivet SPA MB4 Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Sjöar och vattendrag
Vätternstranden	Naturvård MB3kap6	Diffus gränsdragning men värdebeskrivningen ska beaktas
Vättern med öar och strandområden	Rörligt Friluftsliv MB4kap1,2	Diffus gränsdragning men värdebeskrivningen ska beaktas
Omberg	Natura 2000 Fågeldirektivet SPA MB4 Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur - Skyddad
Omberg-Tåkern	Friluftsliv MB3kap6	Diffus gränsdragning men värdebeskrivningen ska beaktas
Omberg - Tåkernområdet	Kulturmiljövård MB3kap6	Diffus gränsdragning men värdebeskrivningen ska beaktas

Tåkern	Natura 2000 Fågeldirektivet SPA MB4 Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad Hänsyn tagen genom markanvändningen Sjöar och vattendrag
Stora Lund	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Kråkeryd	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Kushults äng	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Vida Vättern	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Holkaberg	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Narbäck	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Gumby-Bultsbols odlingslandskap	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Sunneby	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Lilla Morlejan	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Skruvhult	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad

Lärkemålen	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Ödemark	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Lysings urskog	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Trehörna	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Ekebergs lövskog	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Bomhult	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Bonderyd	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Månsabola	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Kronberga äng	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Brodderyds äng	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Sjöstorpsmyren	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad

Heda-Uttersberg	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Isberga	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Sättra ängar	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Sättras myrmarker	Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Valla-Ingvaldstorp	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4 Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Stora Kullen	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Kamphemmets äng	Natura 2000 Habitatdirektivet SCI MB4	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Blocksänkorna v Sjöbo	Naturvård MB3kap6	Hänsyn tagen genom markanvändningen Natur – Skyddad
Karlsborgsområdet och Röknenöarna	Influensområde buller eller annan risk MB3kap9	Endast en liten del av Vättern berörs i kommunens nordvästra hörn.
Norra Kärr	Värdefulla ämnen mineraler MB3kap7 Naturvård MB3kap6	Identifierad intressekonflikt

Flygplats Jönköping	Luftfart - MSA ytor	Hänsyn tagen genom riktlinjer vid lovgivning
Flygplats Linköping	Luftfart - MSA ytor	Hänsyn tagen genom riktlinjer vid lovgivning
Götalandsbanan, Linköping - Borås	Järnväg - Framtida korridor	Redovisas men bedöms ej påverka möjligheterna till lovgivning i Ödeshögs kommun
E4. Helsingborg - Haparanda	Väg - Gods och persontransporter, TEN-T	Hänsyn tagen genom utpekat viktigt stråk för kommunikationer

Identifierade intressekonflikter

Norra Kärr

Området kring Norra Kärr är utpekat som riksintresse för både naturvård och värdefulla ämnen och mineraler. För Ödeshögs kommuns hållbara utveckling är det av yttersta vikt att bevara de biologiska värdena i och kring Norra kärr. Vätterns värden får ej påverkas negativt vid en eventuell brytning av värdefulla ämnen vid Norra kärr. Vättern är en mycket viktig resurs för kommunen som;

- Dricksvattentäkt
- Rekreationsområde
- Näring för yrkesfiske
- Turism- och besöksnäringsområde
- Vattenkraft
- Stränder och vatten med rik biologisk mångfald

3.1 Landskapskaraktärer

Bild 19 – Strukturbild, landskapstyper

Sverige har ratificerat den europeiska landskapskonventionen, ELC, 2011. Det innebär att vi åtar oss att skydda, förvalta och planera vårt landskap i enlighet med konventionens intentioner. Definitionen av landskap som finns i konventionen är: ”ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer.”

Landskapstyper

I samband med åtgärdsvalsstudier för ny höghastighetsjärnväg Linköping–Borås samt Jönköping–Malmö tog Trafikverket fram en underlagsrapport för att beskriva södra Sveriges landskapskaraktärer. *Översiktlig landskapskaraktärsanalys, södra Sverige*. Rapporten beskriver översiktligt landskapskaraktärer och beskrivningarna nedan är i stort hämtade från denna rapport. Utöver de landskapskaraktärer som återfinns i Ödeshögs kommun finns Hålaveden som ytterligare ett karaktärslager med sammanfallande natur-, kulturmiljö-, sociala- och ekonomiska värden. Hålavedens unika värden beskrivs efter landskapskaraktärerna.

Landskapets karaktär uppstår genom samspelet mellan dess naturgivna förutsättningar, människans historiskt betingade nyttjande samt de rumsliga och visuella förhållandena.

Vättern, Vätterbranterna och Omberg

Vättern är ett mycket fint exempel på sjö belägen i gravsänka. Sjöbäckenet har uppstått genom förkastningsrörelser i berggrunden för ungefär 280 miljoner år sedan. Bildningssättet har skapat en mycket djup sjö. Största djupet återfinns söder om Visingsö och är 128 m. Området i och runt Vättern präglas av stora skillnader i höjd. Landskapet reser sig från Vätterns 89 meter över havet till dalgångar och sjöar mellan 150 och 200 meter. Över dessa höjer sig bergen upp mot 300 meter över havet. Den smala stranden med lövskogar och sina berömda fruktodlingar närmast Vättern kontrasterar starkt mot den magra barrskogen på de höga bergen. Omberg är genom sitt läge mellan Vättern och den plana, vidsträckta Östgötaslätten mycket dominerande i landskapet. Berget har bildats genom förkastningsrörelser i berggrunden. Denna så kallad horst omges följaktligen av mycket kraftiga branter. Utmed större delen av sjösidan reser sig lodräta bergväggar ur Vättern.

Nyckelelement

- Vättern
- Omberg
- De branta sluttningarna i öster

Slätten och Tåkern

Slättlandskapen är flacka till böljande, huvudsakligen uppodlade områden. Strukturen spänner mellan vidsträckt öppenhet i till mer uppbrutna delar där skogklädda flacka kullar, bebyggelse och trädridåer begränsar utblickarna. De bördiga lerjordarna i Östergötland utgör fullåkersbygd präglad av rationellt storskaligt jordbruk, där sjösänkningar och utdikning av våtmarker minskat den ursprungliga variationen av biotoper. Till följd av den rationella jordbruksdriften är slätten starkt fragmenterad och naturmiljöer med hög biologisk mångfald ligger mer eller mindre isolerade och utspridda i landskapet. Ett undantag är vattendragen som är de enda strukturer som ekologiskt binder samman i slättbygderna. Det flacka landskapet med sina stora jordbruksenheter erbjuder ofta vidsträckta utblickar. Bebyggelsen präglas i stor utsträckning av laga skiftets ensamliggande gårdar och av mindre industri- eller villasamhällen. Det medeltida vägnätet har kompletterats av laga skiftes-vägar som binder samman de glest utspridda gårdarna med varandra. Storskaliga infrastrukturanläggningar genomkorsar de östgötska slättlandskapen.

Slättlandskapen är tidiga centralbygder som tack vare sina goda odlingsförutsättningar varit tätt bebodda sedan istiden. I landskapet kan man avläsa ett långt tidsdjup, genom såväl fornlämningar som kvarvarande medeltida strukturer med kyrkbyar och täta vägnät. De goda jordarna har även gett upphov till tidiga och genomgående jordbruksrationaliseringar och dagens landskap karaktäriseras till stor del av stora, sammanhängande brukningsenheter med moderna ekonomibyggnader. Rationaliseringarna från åtminstone 1800-talet och framåt har i hög grad inneburit att ängar, betesmarker, landskapselement och även fornlämningar har odlats bort och öppna diken täckts över. Slättlandskapen är den landskapstyp som generellt sett är hårdast drabbad av denna typ av bortodling.

Östgötaslätten har varit viktig i svensk historia, särskilt från tidig medeltid till 1600-talet, och landskapets städer har sitt ursprung i medeltiden. Under första delen av medeltiden tog Sverkerätten och Bjälboätten från västra Östergötland kungamakten i Sverige. Vadstenaslättens rika kulturbygd med tätt liggande sockenkyrkor och finmaskiga vägnät är ett tydligt uttryck för detta. Östgötaslätten ingår i ett öst-västligt band av stenålderslämningar som sträcker sig från Falbygden över Vättern till Omberg och Tåkernbygden. Här finns ett stort antal stenkammargravar, men även stora och betydande gravfält från yngre järnålder, stora högar och runstenar. Fornlämningsbilden visar slättens betydelse som centralbygd av lång kontinuitet.

Nyckelelement

- Den bördiga jorden
- Den storskaliga öppenheten
- Vattendragen och våtmarkerna
- Småbiotoper och fornlämningar
- Det täta vägnätet

Skogen (Mosaiklandskap)

I Ödeshögs säger vi ”skogen” och ur ett sydsvenskt perspektiv mosaiklandskapet som är ett böljande och småkuperat landskap med små relativa höjdskillnader. Landskapstypen växlar mellan öppna och stängda rum och utblickarna begränsas av skogsklädda partier och trädridåer. Mosaiklandskapen ligger ofta i övergångszonen mellan slättlandskap och skogsdominerade landskap.

Landskapstypen har en lång bosättningskontinuitet och bygderna har varit relativt tätbefolkade. Här finns inte samma förändringstryck som på de bördiga slätterna och såväl bebyggelselägen som markanvändning präglas ofta av en mer ålderdomlig struktur. Under 1900-talets lopp har granskogsplanteringen ökat i landskapstypen, vilket påverkat landskapets öppenhet och karaktär. Den agrara bebyggelsen ligger koncentrerad till odlingsmarkerna, medan de skogsklädda partierna är mer sparsamt bebyggda. Den sammanlagda bebyggelsebilden växlar därför, tydligare än på slätten, mellan glesa och relativt samlade bebyggelsecentra. Den långa bosättningskontinuiteten visar sig även i en rik fornlämningsbild.

Utmed södra sidan av Östgötaslätten finns spridda stenkammargravar och där slätten möter mosaiklandskapet finns flera hällristningsmiljöer. Här breder den östgötska

stensträngsbygden ut sig, och flera välbevarade och komplexa system av fossil odlingsmark med spår i äldre järnålder återfinns i inägornas utkanter. I det inre av mosaiklandskapet blir spåren av bronsålder och yngre järnålder avsevärt färre, och området förefaller ha koloniserats sent. I detta mosaiklandskap finner vi fortsättningen av det östgötska eklandskapet som är Sveriges viktigaste område för ek. Här ligger också gårdar med boskapsdrift tätt vilket har skapat en för Fastlandssverige närmast unik täthet med hagmarker. Det biologiskt rika odlingslandskapet fortsätter sedan ner i dalgångarna för Svartån och Åsboån och ner i Hålavedsbygden. Hålaveden har i hög grad bibehållit ett odlingslandskap som påminner om det förindustriella odlingslandskapet och här finns också några av de värdefullaste hagmarkerna i Östergötland med en rik flora och mängder av rödlistade insekter.

I den varierade mosaiken av åkermarker, betesmarker, sumpmarker, bok- och granskogar förekommer också höga biologiska värden. Överhuvudtaget präglas östgötska mosaiklandskapen av en hög täthet av hagmarker och ädellövskog och stora delar kan karaktäriseras som värdetrakter där konnektiviteten förmodligen är god. Landskapstypen genomkorsas av större vägar, både i nord-sydlig riktning och i diagonaler som följer landskapets topografi. Det finmaskiga vägnätet är relativt tätt, men präglas i mindre grad än slättlandskapet av laga skiftets raka vägar.

Nyckelelement

- Småbruten topografi
- Småskalig markanvändning, ålderdomlig struktur, biologisk mångfald
- Östergötlands eklandskap

Hålaveden

Hålavedsbygden sträcker sig över stora delar av skogen och mosaiklandskapet med stora kulturhistoriska-, natur- , sociala- och ekonomiska värden. Värdetrakter och spridningskorridorer för den biologiska mångfalden, kulturhistoriska samlade värden samt människans lokala kontakt med naturen och bygdegemenskap gör detta område speciellt och omtalat. Hålavedsbygden är viktigt för kommunens identitet och inte minst för boende och verksamma inom området. I Hålaveden finns också ett stort antal fritidsboende.

Hålaveden präglas av ett aktivt skogs- och lantbruk som är en förutsättning för att bibehålla områdets karaktär. Det artrika hag- och beteslandskapet är beroende av fortsatt djurhållning i området. Skogen brukas aktivt av såväl mindre lantbruk till storskaligt produktivt skogsbruk i Lysings häradsallmänning. Att lyfta Hålavedens unika karaktär innebära att skapa förutsättningar för ett aktivt och produktivt lantbruk parallellt med att utveckla kompletterande näringar.

I samband med framtagandet av översiktsplanen bjöd kommunen in boende, verksamma och intresserade till en workshop med temat *vad är Hålaveden?*. På workshopen framkom det att Hålaveden är ett område där natur-, kultur- , sociala- och ekonomiska värden tillsammans med historiska händelser gemensamt format det område som vi i översiktsplanen försökt avgränsa. Syftet med att definiera och avgränsa Hålaveden i översiktsplanen är att koppla

värdebeskrivningar och den politiska viljan att utveckla och bevara Hålaveden till övergripande mark- och vattenanvändning. Avgränsningen är redovisad på en översiktlig nivå och ska tolkas därefter. Översiktsplanen gör inte heller anspråk på att vara den absoluta Hålavedsavgränsningen men utifrån översiktsplanens perspektiv på Hålaveden som ett samlat värdeområde är den berättigad. Inom området finns delvärdeområden utifrån kulturhistoriska-, natur-, sociala- och ekonomiskas värden. Exempelvis länsstyrelsen i Östergötland redovisar en avgränsning av Håleveden i sammanhanget skyddad natur som en helhetsmiljö i en Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (NBO) *Naturvårdsverkets rapport 4815:1997*. Detta område utgör en del av översiktsplanens avgränsande område för Hålaveden.

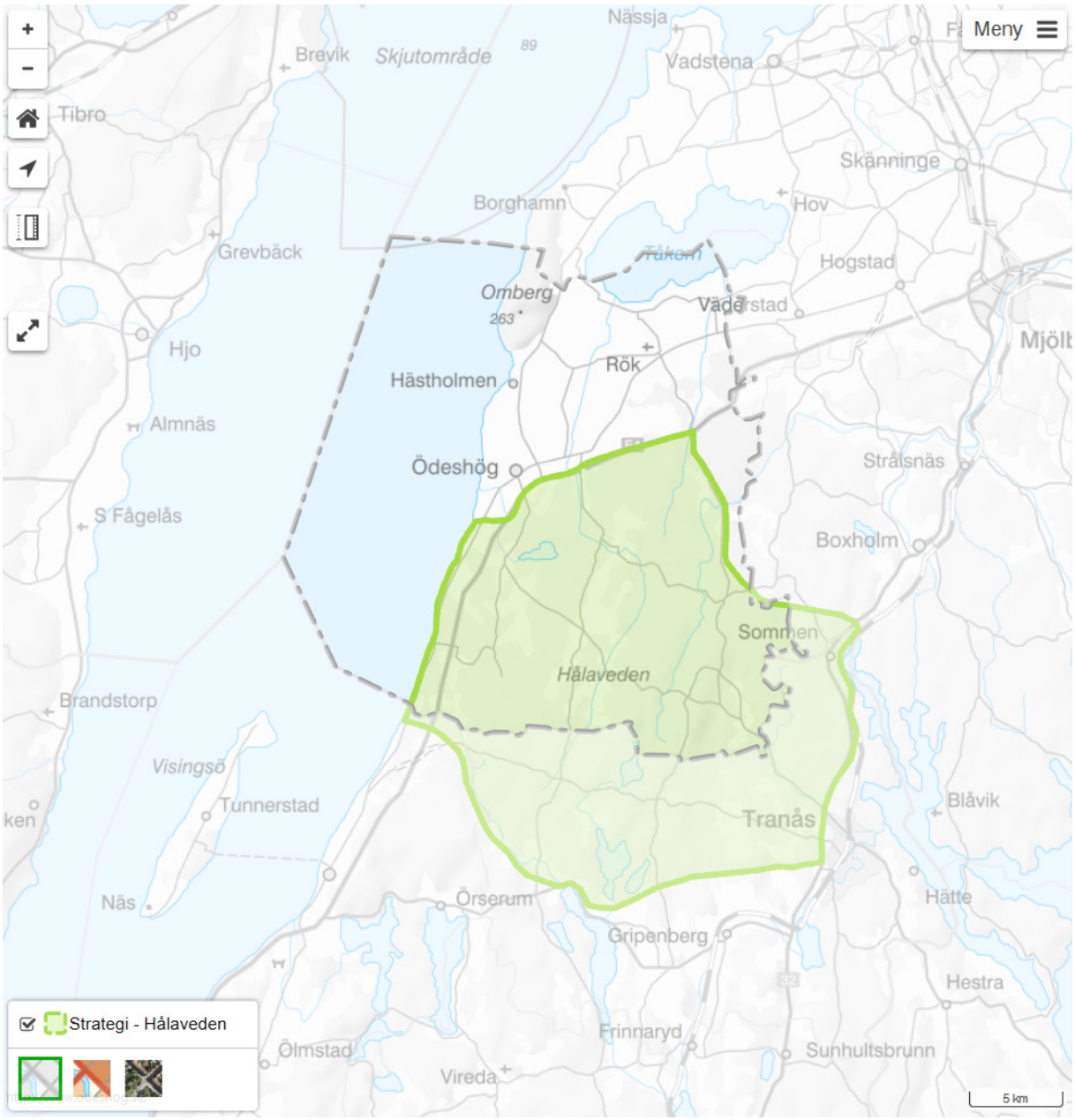

Karta 17 över översiktsplanens avgränsning av Hålaveden

Viljeinriktning

- Hålaveden har en unik karaktär.Natur-, kulturmiljö-, sociala- och ekonomiska värden ska utvecklas på ett hållbart sätt.
- Befintliga areella näringar har stor betydelse för Hålaveden och ska ges förutsättningar att utvecklas för att Hålaveden ska ha möjlighet att bevara sin karaktär.
- I Ödeshögs kommun är Hålaveden ett komplement till Vättern, Vätterbranterna, Omberg och Tåkern-området som en del av natur- och kulturupplevelserna i kommunen.
- Hålaveden är känslig för fragmentering (uppdelning) och storskalig förändring i landskapet som exempelvis vindkraft eller gruva. De lågexploaterade områdena i Hålaveden är ett viktigt karaktärsdrag för området. Viktigt inom Hålaveden är tillgång till bredband och trådlös uppkoppling/mobiltäckning.

Biologiska värden

Hålaveden har stora biologiska värden med ett av Östergötlands tätaste odlingslandskap. Det finns hög koncentration av rödlistade arter kopplat till de skiftande naturmiljöerna. Det finns ängs- och hagmarker, äldre barrskog, äldre lövskog (östgötska eklandskapet), vätterbranterna och en hel del mindre sjöar och vattendrag. Hålavedens stora utbredning och att området utgörs till stora delar av sammanhängande lågexploaterade områden gynnar den biologiska mångfalden. Den biologiska mångfalden bör hanteras på olika nivåer, värdekärnor, värdetrakter och spridningskorridorer. Hot mot den biologiska mångfalden är ett igenväxande hag- och beteslandskap samt fragmentering (uppdelning) av spridningskorridorer, som i sin tur kan skapa isolering av värdekärnor och på sikt utrota dem.

Kulturmiljö och historiska värden

Historiskt sett har Hålaveden beskrivits långt tillbaka i tiden. I litteraturen som en landskapskaraktär som kan härledas från slutet av 1200-talet, en okänd vildmark som sträcker sig med en tydlig gräns till östgötska slättlandskapet i norr och vidare söderut in i Småland. Då i en vidare och större utsträckning än vad vi definierar Hålaveden idag. Med de tidiga bosättningarna vid Alvastra pålbyggnader i slättlandskapen har det med all sannolikhet rört sig människor i Hålaveden vid yngre stenåldern för ca 4500 år sedan. Hålaveden är ett intresseområde som beskrivits och fortfarande beskrivs i ett historiskt perspektiv. Litteratur och berättelser från och om Hålaveden finns genom århundranden, från att vara ett beskrivet landskap i krigen mellan Sverige och Danmark till enskilda berättelser om livsöden på gårdar och torp. Detta skapar ett samlat historiskt värde av ett landskap med spår av historien i bosättningar, gårdar, strukturer och färdvägar från olika tidsåldrar. I dag ser vi spår av historien och konsekvenser från skiftesreformer som medfört ett delvis förindustriellt odlingslandskap i Hålaveden. Västra och östra Holavedsvägen var viktiga färdvägar som återfinns i dagens vägnät. Lysings häradsallmänning är ett annat exempel på kulturhistoriskt värde vars ekonomiska intresse och ägarstruktur skapat ett unikt skogsförvaltningsområde som helt saknar bebyggelse.

Sociala och ekonomiska värden

Inom Hålaveden finns den lokala traditionen av gemenskap fortfarande kvar i grannskapet, orten eller byn med nära sociala nätverk. Människorna engagerar sig organiserat i Boets- och Trehörna byalag, kyrkligt, i jaktlag, Lysings häradsallmänning, intresseorganisationer, föreningar för att nämna några. Det sociala grundar sig i platsen, det lokala, landskapet som man värnar, brukar och är stolt över. Hålaveden sträcker sig ner i Tranås kommun och Ödeshögsborna i Hålaveden har funktionella och för många en samhörighet även över länsgräns mot Tranås och Adelöv.

Förutom det enskilda ekonomiska värdet som Hålavedsbor har i sin bostad och mark återfinns det allmänt största ekonomiska värdet i den produktiva skogen men även djurhållning i hag- och beteslandskapet. Skogsbruket är aktivt och produktivt där värdet och intresset för investeringar i skog har ökat. Att Hålaveden är relativt glesbefolkat skapar ett värde och potential för utveckling av näringar kopplat till skogen så som naturturism med jakt, rörligt friluftsliv och naturupplevelser.

Holaveden eller Hålaveden?

I översiktsplanen används kartmaterial från Lantmäteriet och för att text ska överensstämma med kartan har vi valt att vara konsekventa och använda oss av Hålaveden. Kommunen har inte i och med stavningen i översiktsplanen tagit ställning i frågan men i detta arbete hänvisar vi till Lantmäteriets ställningstagande angående Hålaveden.

År 1950 ändrade dåvarande Lantmäteristyrelsen stavningen från Holaveden, som var den äldre stavningen i jordregistret, till Hålaveden. Beslutet föregicks av en namngranskning som genomfördes av dåvarande Svenska Ortnamnsarkivet i Uppsala (Nuvarande Namnarkivet vid Institutet för språk och folkminnen).

Med stöd i en då gällande förordning (SFS 1927:380) om att ortnamnens stavning skulle följa grunderna i Svenska Akademins ordlista rekommenderade Ortnamnsarkivet stavningen Hålaveden eftersom ordet hål stavas hål och inte hol. Att ortnamnen ska skrivas enligt reglerna för det svenska språket ingår också i dagens lagstiftning om ortnamn som finns i kulturmiljölagens 1 kap. 4 § (SFS 1988:950 ändrad 2013:548).

Namnet Hålaveden är tolkat och sammansatt av fornsvenskans hul, hol ´ihålig´ och vidher ´skog´. Betydelsen är ungefär ´den djupa skogen´. Ortnamnssektionen har samrått med namnvårdskonsulenten vid Namnarkivet i Uppsala som bekräftar att förleden i namnet är adjektivet hol 'ihålig', här närmast åsyftande djupt mörker (i äldre nysv. talar man om dän håleskog). Detta fornsvenska hol får i dagens ordböcker stavningen hål.

Lantmäteriet är nationell ortnamnsmyndighet i Sverige och ansvarar för namn på naturlokaliteter enligt sin myndighetsinstruktion förordning (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet, 5 § 7p. I statlig och kommunal verksamhet ska god ortnamnssed tillämpas enligt kulturmiljölagen. Den fastställda namnformen i våra grunddata är därför Hålaveden.

3.2 Natur och vatten

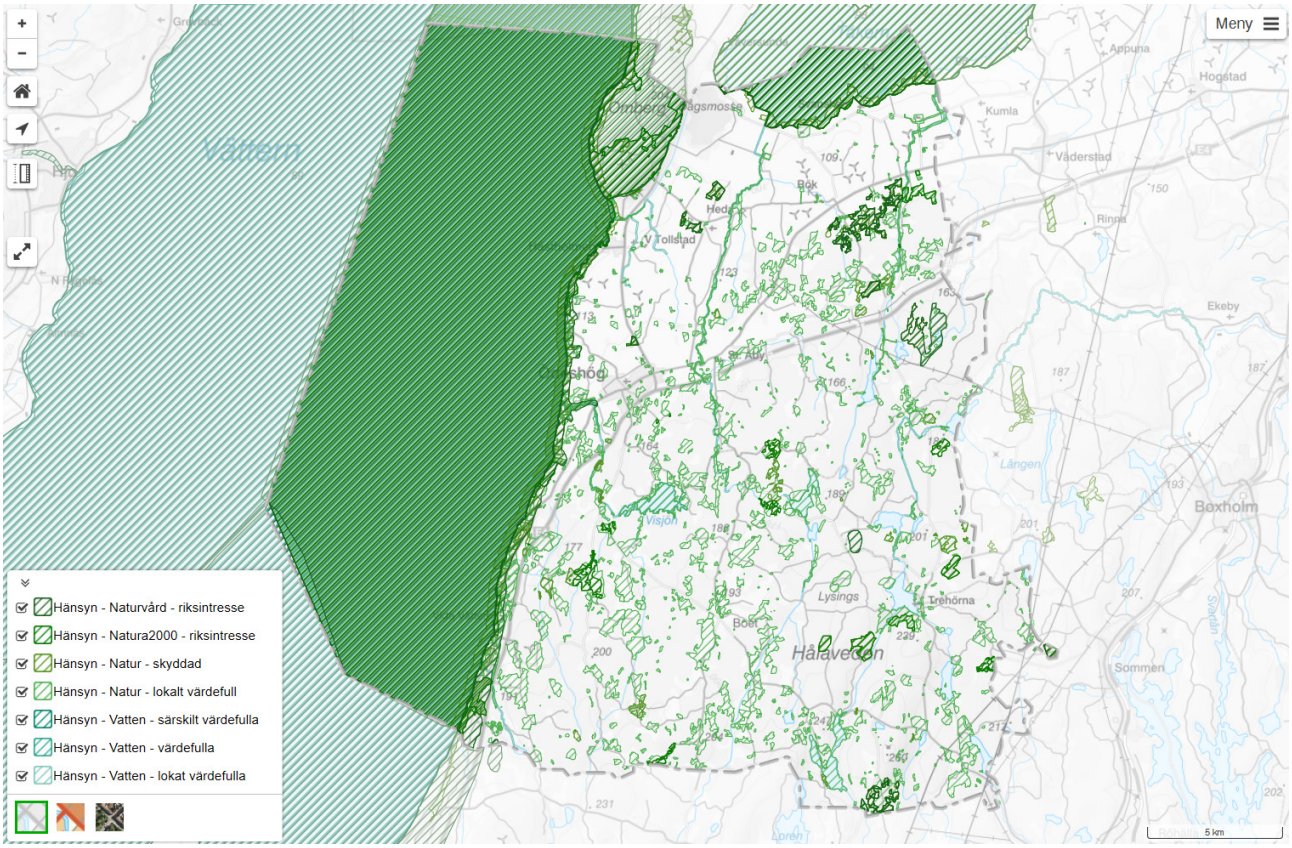

Karta 18 över hänsynslager för natur och vatten

Var man än befinner sig i Ödeshögs kommun så är naturen aldrig långt borta. Kommunen erbjuder ett mångfacetterat landskap som sträcker sig från slätten och hagmarker till stora skogar och från porlande bäckar till öppna sjöar. Det varierande landskapet inbjuder till vistelse i skog och mark och utgör ett ovärderligt arv som vi har att förvalta för kommande generationer. Det gör naturen till en viktig tillgång för kommunen, invånarna och besökare såväl nu som i framtiden.

Att förvalta dessa områden för framtiden kräver att de dels får det skydd som krävs för att bevara känsliga biotoper, inrymma levnadsmiljöer för växt- och djurlivet men också att de med varsamhet kan utvecklas och förädlas.

Kommunen har i den fysiska planeringen en viktig roll när det gäller att ta hänsyn till naturvärden, värna det öppna landskapet, bevara värdefulla naturområden och bevara befintliga våtmarker och småvatten. Inom kommunen finns det många områden som berörs av olika typer av naturskydd, som riksintressen, Natura 2000-områden, naturreservat, skogliga biotopområden med mera.

Riksintresse Naturvård och Natura 2000

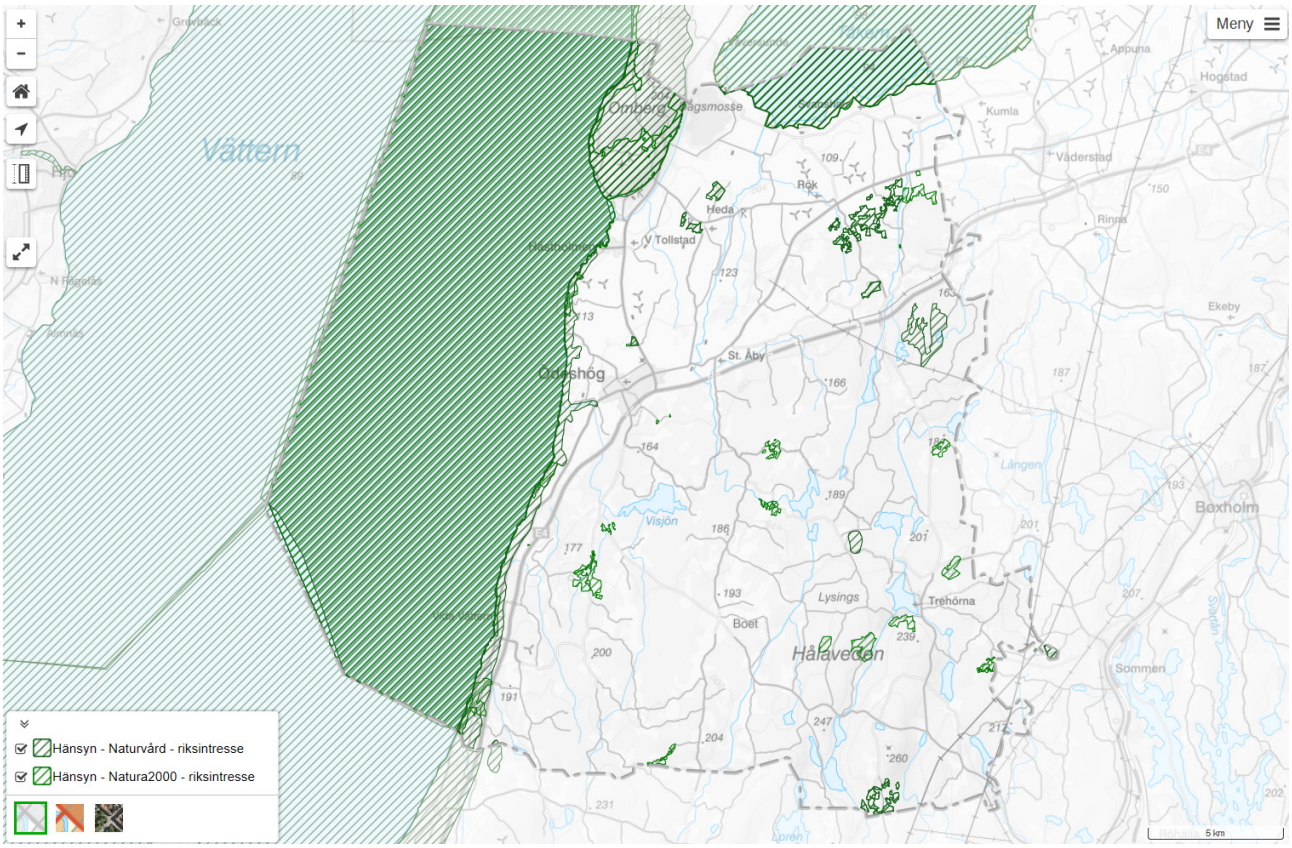

Karta 19 över riksintresse för naturvård och natura 2000

Områden av riksintresse för naturvården ska representera svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen. Inom varje naturgeografisk region har Naturvårdsverket valt ut de bästa exemplen. I Ödeshögs kommun finns flera områden av riksintresse för naturvården.

Viljeinriktning

- Ödeshögs kommun ska värna riksintressena för naturvård och Natura-2000 genom att varje förändring ska prövas mot bakgrund av motiven för att området utvalts som riksintresse och av att även enstaka byggnad eller enstaka åtgärd kan skada riksintresset. Vid tillståndsprövningar inom område av riksintresse ska remiss skickas till Länsstyrelsen för inhämtande av synpunkter.

Skyddad natur

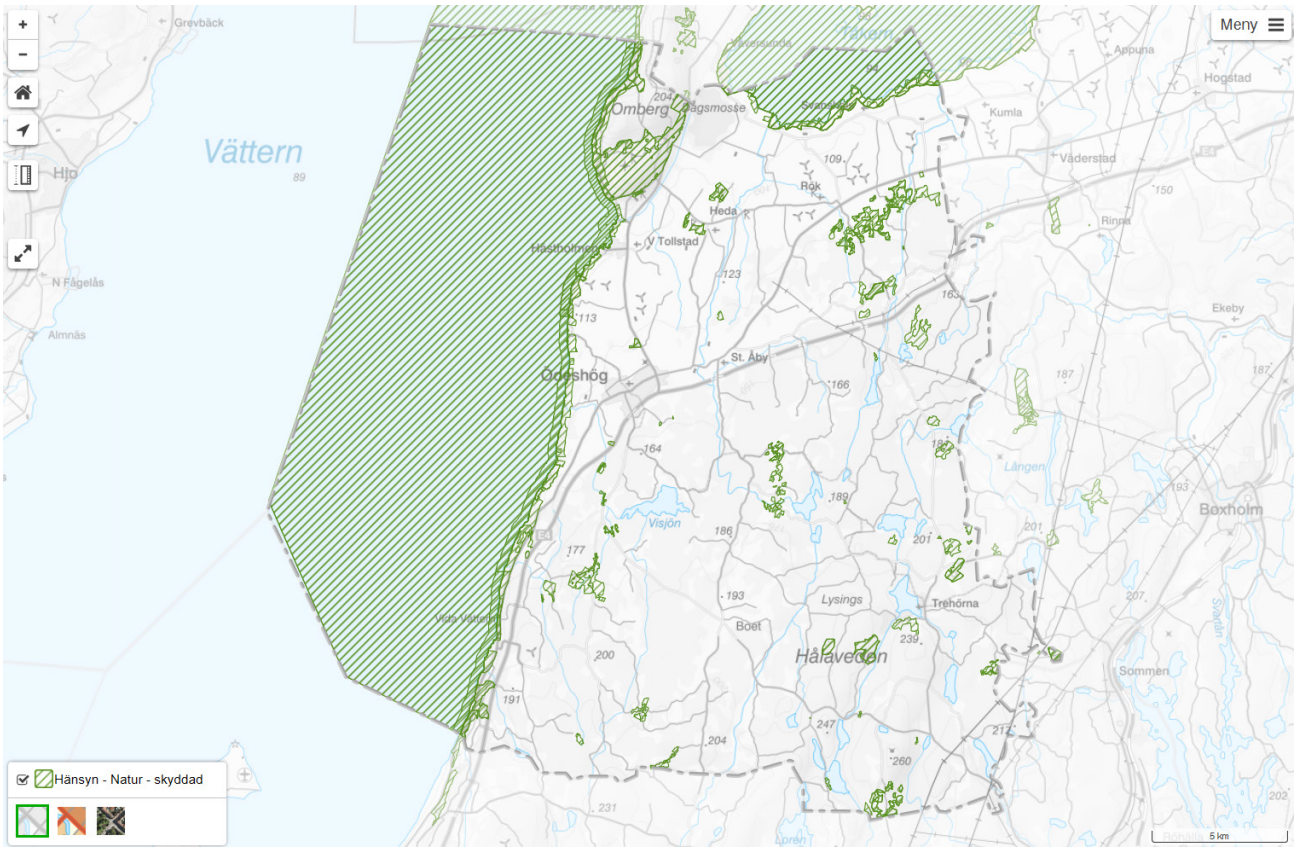

Karta 20 över skyddad natur

Det finns flera sätt att skydda olika natur- och djurvärden. Några av dessa återges kortfattat nedan.

Naturminne

Enligt 7 kap. 10 § miljöbalken kan länsstyrelsen eller kommunen förklara ett särpräglat naturföremål som naturminne, om det behöver skyddas eller vårdas särskilt. Naturminnesförklaringen får omfatta även det område på marken som krävs för att bevara naturföremålet och ge det behövligt utrymme. Naturminnen kan utgöras dels av enskilda föremål såsom flyttblock, jättegrytor eller gamla och storvuxna träd, dels av mycket små områden med intressanta naturföreteelser.

Biotopskydd

Mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- och växtarter som annars är särskilt skyddsvärda kan förklaras som biotopskyddsområde. Skyddet syftar till att skydda framför allt de biologiska värdena. Inom ett biotopskyddsområde får inte bedrivas verksamhet eller vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön.

Generellt biotopskydd

Följande mindre mark- och vattenområden i jordbruksmark omfattas av biotopskydd enligt 7 kap. 11 § miljöbalken.

- Alléer (minst 5 lövträd i enkel eller dubbel rad)
- Källor med omgivande våtmark i jordbrukslandskap (högst 1 hektar)
- Odlingsrösen (på eller i anslutning till jordbruksmark upplagda ansamlingar av stenar med ursprung i jordbruksdriften)
- Pilevallar (hamlade pilar i en rad som består av antingen minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilträden är plan eller upphöjd till en vall, eller av tre träd om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred).
- Småvatten och våtmarker i jordbruksmark (högst 1 hektar)
- Stenmurar i jordbruksmark
- Åkerholmar (högst 0,5 hektar)

Biotopskyddsområden

Vissa biotoper kan skyddas genom särskilda beslut. För områden i skogsmark är skogsstyrelsen beslutande (som exempelvis brandfält, äldre naturskogsartade lövbestånd, alkärr och ravinskogar) medan länsstyrelsen är beslutsmyndighet för markområden som inte omfattas av skogsvårdslagen tillexempel naturbetesmarker, naturliga ängar, naturliga bäckfåror, ras- och bergbranter, rik- och kalkkärr. Även kommuner får besluta om biotopskydd.

Naturreservat

Bestämmelserna om naturreservat finns i miljöbalken. Skyddet kan ha flera syften: att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov för friluftslivet.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är ett nyttjanderättsavtal som kan tecknas mellan markägare och staten genom Skogsstyrelsen eller länsstyrelserna. Syftet med ett naturvårdsavtal är att utveckla och bevara de höga naturvärden som redan finns. Naturvårdsavtal anses som en nyttjanderätt enligt jordabalken.

Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet

Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (NBO). De områden som ingår i NBO, Naturvårdsverket rapport 4815:1997. Hålaveden utgör en helhetsmiljö som ingår i avgränsningen och värdebeskrivningen för Hålaveden i kapitlet 3.1 Landskapskaraktärer.

Naturvårdsprogram

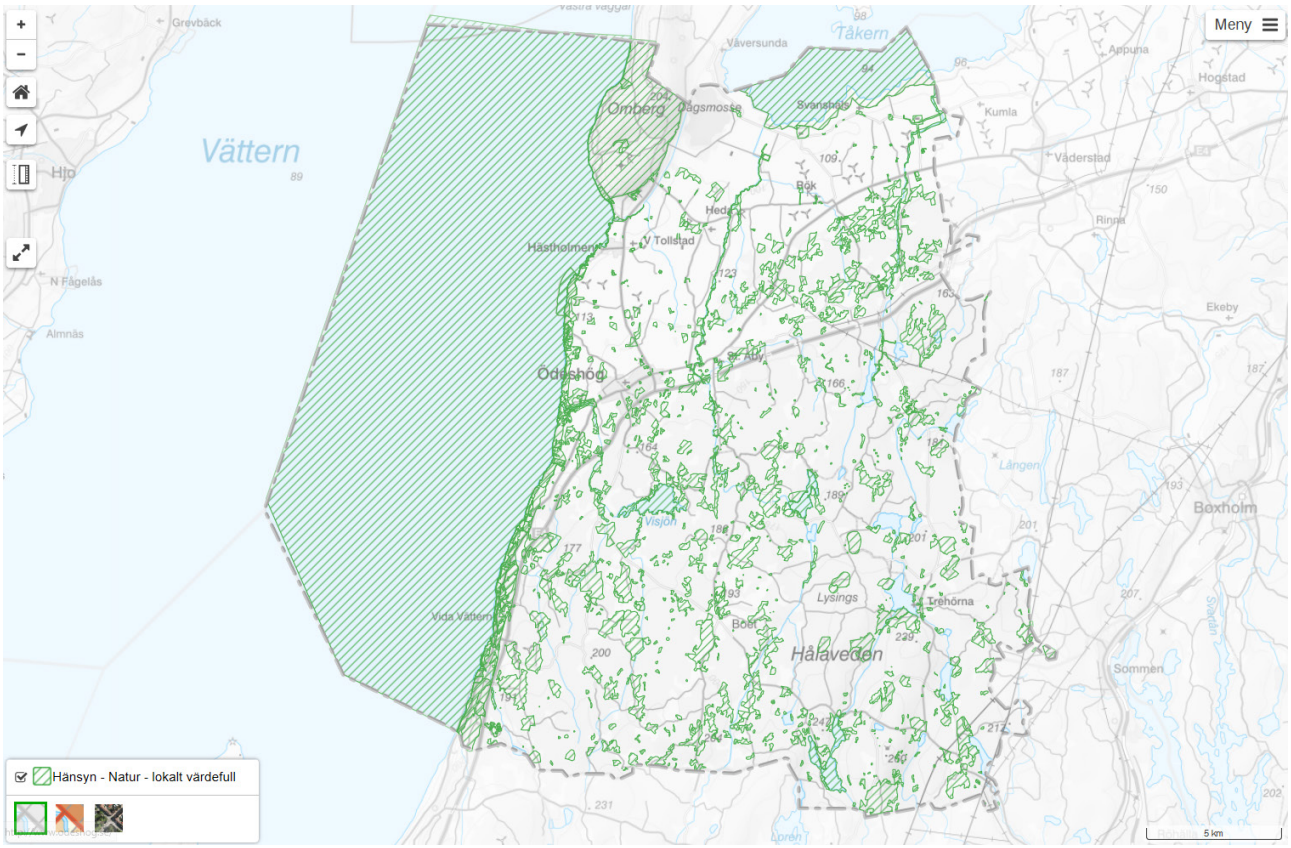

Karta 21 över lokalt värdefull natur

Kommunen har ett nyligen uppdaterat Naturvårdsprogram (2019). Programmet utgör ett viktigt underlagsmaterial för Översiktsplanen och är även tänkt att fungera som stöd för handläggning av ärenden.

Vatten

- Dricksvatten finns att läsa i kapitlet 3.8 Teknisk försörjning & samhällsviktiga funktioner - Dricksvattenförsörjning

Vatten uppträder i ett kretslopp och transporteras mellan olika magasin som atmosfären, grundvatten, sjöar, vattendrag och havet. Vatten är grunden för allt liv och har många användningsområden. Vi använder vatten bland annat i hushåll, jordbruk och industri, för friluftsliv och rekreation, transporter, energiproduktion, värmeförsörjning, bevattning och som mottagare av avloppsvatten. Utöver åtgärder som rör detaljplanering bedriver Ödeshögs kommun bland annat tillsyn av enskilda avlopp och lantbruk, vilket är en del i arbetet att kunna bidra till förbättrad vattenkvalitet.

I kommunen finns ca 30 sjöar och en del mindre gölar samt sex större vattendrag. Hela kommunen ligger inom Motala ströms avrinningsområde och allt vatten i kommunen har därför Bråviken och Östersjön som slutdestination. Den sydöstra delen av kommunen avvattnas till Svartån via Lillåns vattensystem medan den västra delen avvattnas till Vättern. Stora delar avvattnas först till Tåkern och via Mjölnaån till Vättern.

Europeiska unionen beslutade år 2000 om principerna för en hållbar vattenpolitik i EU. Detta så kallade vattendirektivet syftar till att minska och förhindra föroreningar i sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten. För att uppnå detta måste kommuner och myndigheter samarbeta och ta ansvar för de åtgärder som krävs.

Miljökvalitetsnormer för vatten

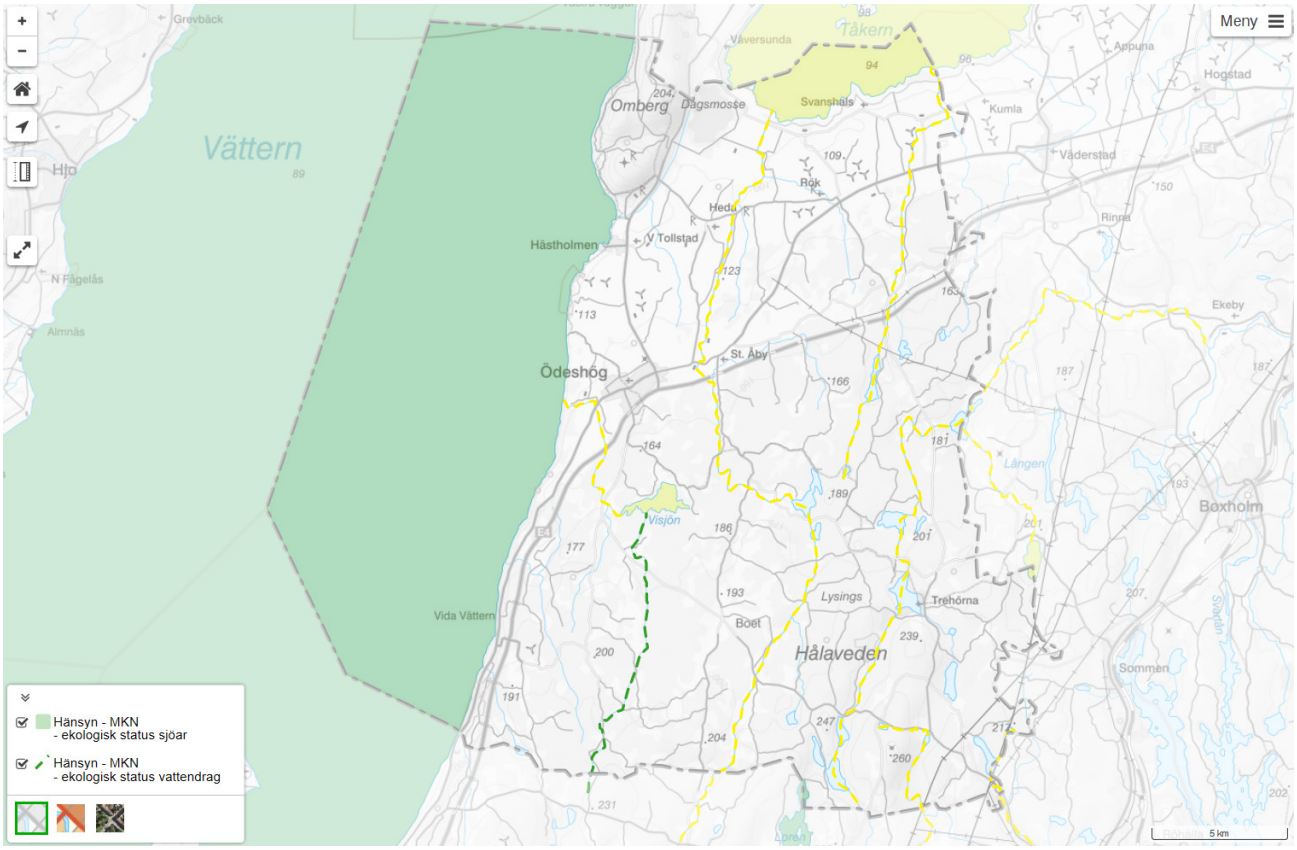

Karta 22 över statusklassning av sjöar och vattendrag

För vattenförekomster, det vill säga vatten som övergår en viss storlek, finns fastställda miljökvalitetsnormer. Miljökvalitetsnormer beskriver den miljökvalitet som ska uppnås och vid vilken tidpunkt. Normen anger hur miljön bör vara för att ekologiska och kemiska funktioner i vattenmiljön ska uppnås. Statusklassificeringen beskriver den befintliga vattenkvaliteten i en vattenförekomst.

I Ödeshögs kommun finns ytvattenförekomster och grundvattenförekomster som har statusklassats och har miljökvalitetsnormer. Statusen för sjöar och vattendrag visas i kartan.

Värdefulla vatten

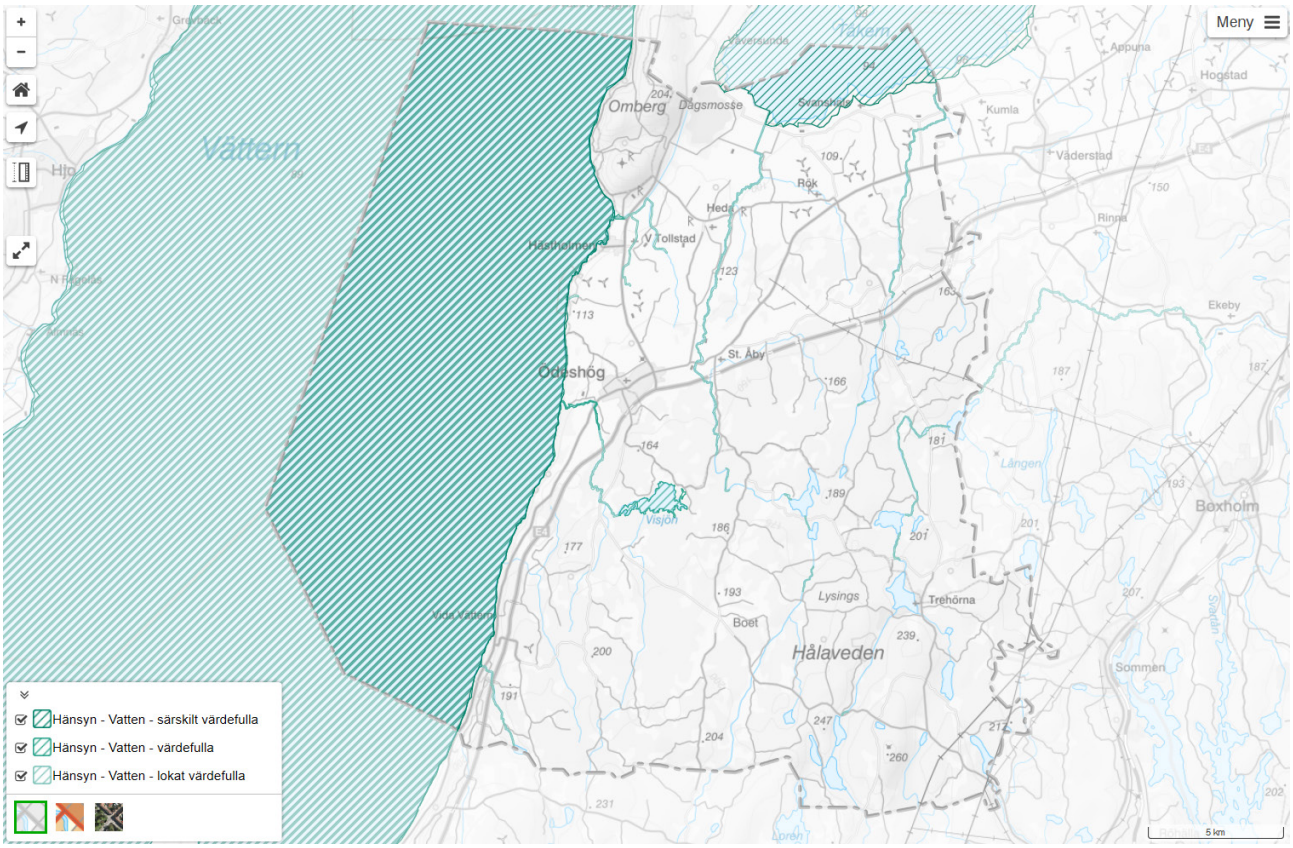

Karta 23 över värdefulla vatten

Inom ramen för miljökvalitetsmålet ”Levande sjöar och vattendrag” har länsstyrelsen pekat ut ett antal sjöar och vattendrag som värdefulla. Ett värdefullt vatten, antingen en sjö eller ett vattendrag, är ett objekt som har höga natur- och/eller fiskevärden knutna till sig. Ett objekt kan pekas ut som särskilt värdefullt, värdefullt eller potentiellt värdefullt på nationell eller regional nivå för sina natur- och fiskevärden.

I Ödeshögs kommun har Vättern, Tåkern och Visjön samt ett flertal bäckar pekats ut.

3.3 Friluftsliv

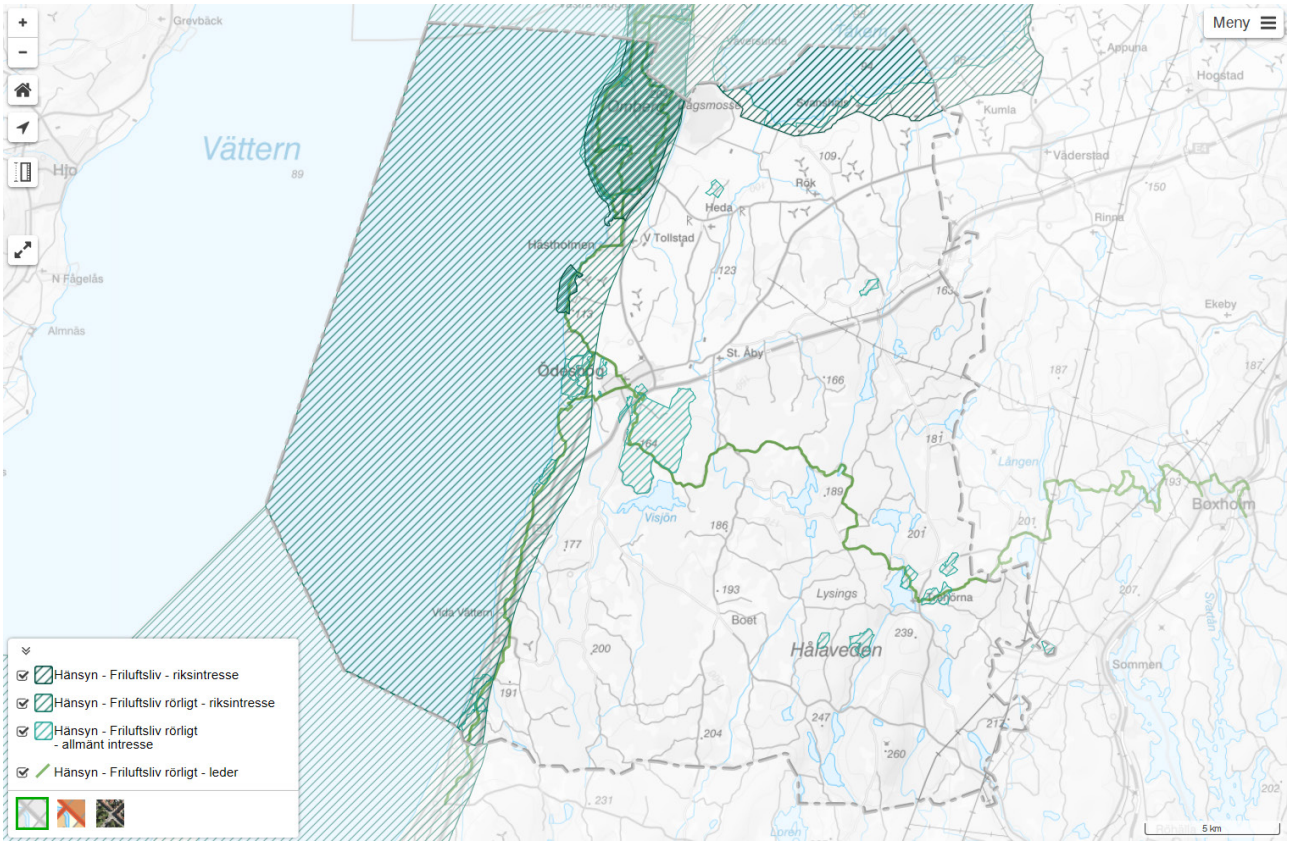

Karta 24 över hänsynslager för friluftsliv

Friluftsliv är ett samlingsbegrepp för fritidsaktiviteter som genomförs utomhus och inkluderar såväl organiserad som oorganiserad verksamhet.

Nationella friluftsmål

Friluftslivet ger oss hälsa, naturförståelse och regional utveckling. Det är utgångspunkten för de tio mål för friluftslivspolitiken som regeringen beslutade om i december 2012. Målen är:

1. Tillgänglig natur för alla
2. Skyddade områden som resurs för friluftslivet
3. Starkt engagemang och samverkan
4. Allemanrätten
5. Tillgång till natur för friluftsliv
6. Attraktiv tätortsnära natur
7. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling

8. Ett rikt friluftsliv i skolan
9. Friluftsliv för god folkhälsa
10. God kunskap om friluftslivet

Riksintresse friluftsliv

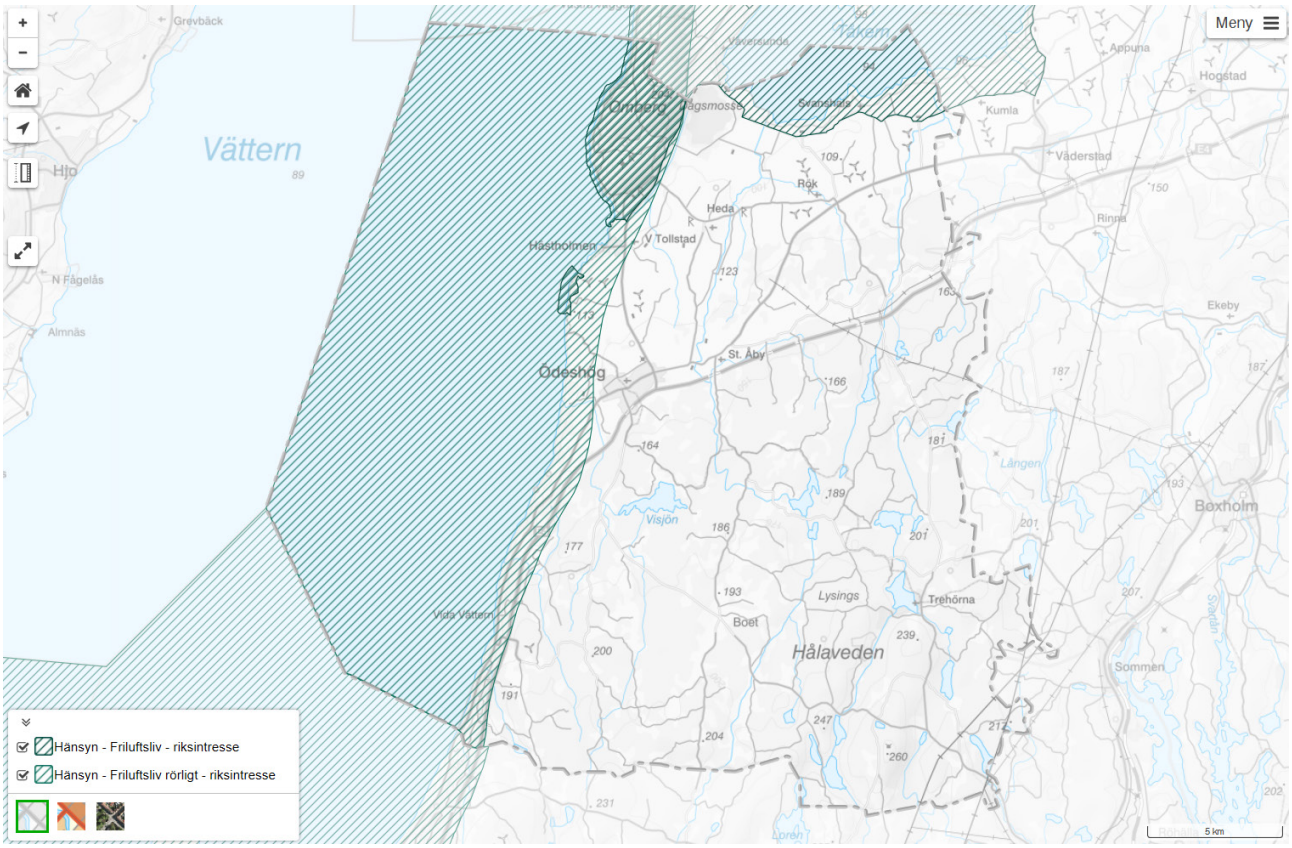

Karta 25 över riksintresse för friluftsliv

I Ödeshögs kommun finns följande områden utpekade som riksintresseområde för friluftslivet

Omberg-Tåkern – Riksintresse friluftsliv

Sammanfattning av områdets värden

Omberg, Tåkern och Stora Lund är mycket välkända och välbesökta naturområden vilka lockar besökare inte bara från Sverige utan också från övriga Europa.

Omberg är ett mycket populärt friluftsområde där besökaren kan uppleva storslagna natur- och kulturvärden. Ett omfattande vandringsledssystem tar besökarna till de flesta av Ombergs sevärdheter. För den som vill fördjupa sig i Ombergs natur och kultur erbjuder Ekoparkscentrum Omberg guidade vandringar under högsäsong. Med kajak eller kanot går det även att nå grottor och vikar som inte är tillgängliga från land.

Det rika fågellivet i Tåkern har få motsvarigheter i Sverige och Nordeuropa. Fyra besöksområden och Naturum Tåkern, ett modernt informationscentrum, hjälper besökaren att uppleva ”Den stora fågelsjön”.

Stora Lund bjuder på storslagen natur både över och under vattnet. Stora Lund är en mycket bra plats att komma i närkontakt med Vättern utan att åka båt. Längs vandringsleden finns möjlighet till bad och fritt fiske från klipporna. Vätterns klara vatten och det stora vattendjupet nära land lockar många sportdykare från hela södra Sverige till Stora Lund. Stora Lund erbjuder dramatisk fin dykning med branta stup och fina stenformationer under vattnet. I området finns även många anläggningar för friluftslivet.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden

Natur- och kulturlandskapet utgör en grundläggande förutsättning för rekreation, friluftsliv och turism i och kring Omberg-Tåkernområdet, då många objekt eller miljöer fungerar som utflyktsmål eller sevärdheter. Detta rör sig om odlingslandskapets ängs- och hagmarker, enskilda objekt såsom geologiska formationer, byggnader och unika trädbestånd men även större sammanhängande vassområden och andra områden av ekologiskt värde. De i många avseenden rika och speciella kultur- och naturmiljöerna med sin flora och fauna har därför stor betydelse och ett särskilt bevarandevärde för friluftslivet i området. Området är idag till stora delar skyddat inom Ekopark Omberg, naturreservat och Natura 2000-områden.

Åtgärder som behövs för att bevara områdets värden för friluftslivet innefattar bl.a. att områdets karaktär med möjligheter till natur- och kulturupplevelser, vandring, fågelskådning, dykning, bad m.m. bibehålls. Fortsatt underhåll och skötsel av Ekoparken och naturreservaten enligt skötselplaner är viktigt liksom fortsatt underhåll och tillgång till befintliga informationsplatser, vandringsleder, badplatser mm även utanför skyddade områden. Fortsatt hävd av ängs- och betesmarker är viktigt för möjligheterna till naturupplevelser.

Åtgärder, verksamheter och andra intressen som påtagligt kan skada områdets värden bedöms bland annat vara

- Försvårande av allmänhetens tillträde till området.
- Ändrad markanvändning som enskilt eller kumulativt kraftigt försämrar upplevelsen av området.
- Bulleralstrande verksamheter och negativ visuell påverkan som påtagligt stör upplevelsevärdena.
- Verksamheter som enskilt eller kumulativt kraftigt försämrar vattenkvaliteten på ett sätt som negativt påverkar fisket, bad- eller dykmöjligheterna.

Påtaglig skada handlar om åtgärder som kan ha en bestående negativ inverkan på det aktuella intresset eller som tillfälligt kan ha mycket stor negativ påverkan på detta. Det handlar även om åtgärder som kumulativt kan ha en mycket stor negativ inverkan.

Värdet för friluftslivet i området är stort tack vare den storslagna naturen, ett värdefullt växt- och djurliv samt de kulturhistoriskt intressanta besöksmålen. Omberg-Tåkernbygden är känd både inom och utanför Sverige för bl.a. de goda möjligheterna till fågelskådning och de många intressanta besöksmålen. Ett flertal anordningar för friluftslivet finns i området. Populära friluftsaktiviteter är bl.a. fågelskådning, vandring, natur- och kulturstudier samt

dykning. Tåkerns naturum är mycket välbesökt och fungerar som en knutpunkt för information om hela bygden och dess många besöksmål. Potentialen att utveckla områdets förutsättningar för turism och friluftsliv är goda. Stora möjligheter finns bl.a. att förbättra informationen och utveckling av friluftsanordningar. Till exempel skulle förbättrad information om de olika delområdena och hur de kan upplevas under loppet av samma besök kunna locka fler besökare. Möjligheterna till logi kan förbättras liksom tillgången till husvagnsplatser. Utveckling av ett cykelstråk runt Tåkern liksom förbättrad kollektivtrafik skulle öka områdets tillgänglighet för besökare avsevärt. Andra möjligheter i området är att utveckla skidåkning med fler spår i riksintresseområdet.

Friluftsinriktade/anpassade byggnationer, anläggningar och verksamheter som kan bidra till att stärka upplevelsen och nyttjandet av området bör främjas.

Vättern med öar och strandområden - Riksintresse friluftsliv rörligt

De geografiska området är komplext till sin natur. De berör stora områden. Bedömningen av vad som är påtaglig skada kan endast ske utifrån en helhetssyn på områdena – geografiskt, historiskt, strukturellt osv. – faktorer som sammantaget ger en bild av områdets identitet. Kunskapsunderlag får hämtas från flera olika håll. Länsstyrelsens olika enheter har ett omfattande underlag berörande naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv med mera.

Friluftsliv rörligt – allmänt intresse

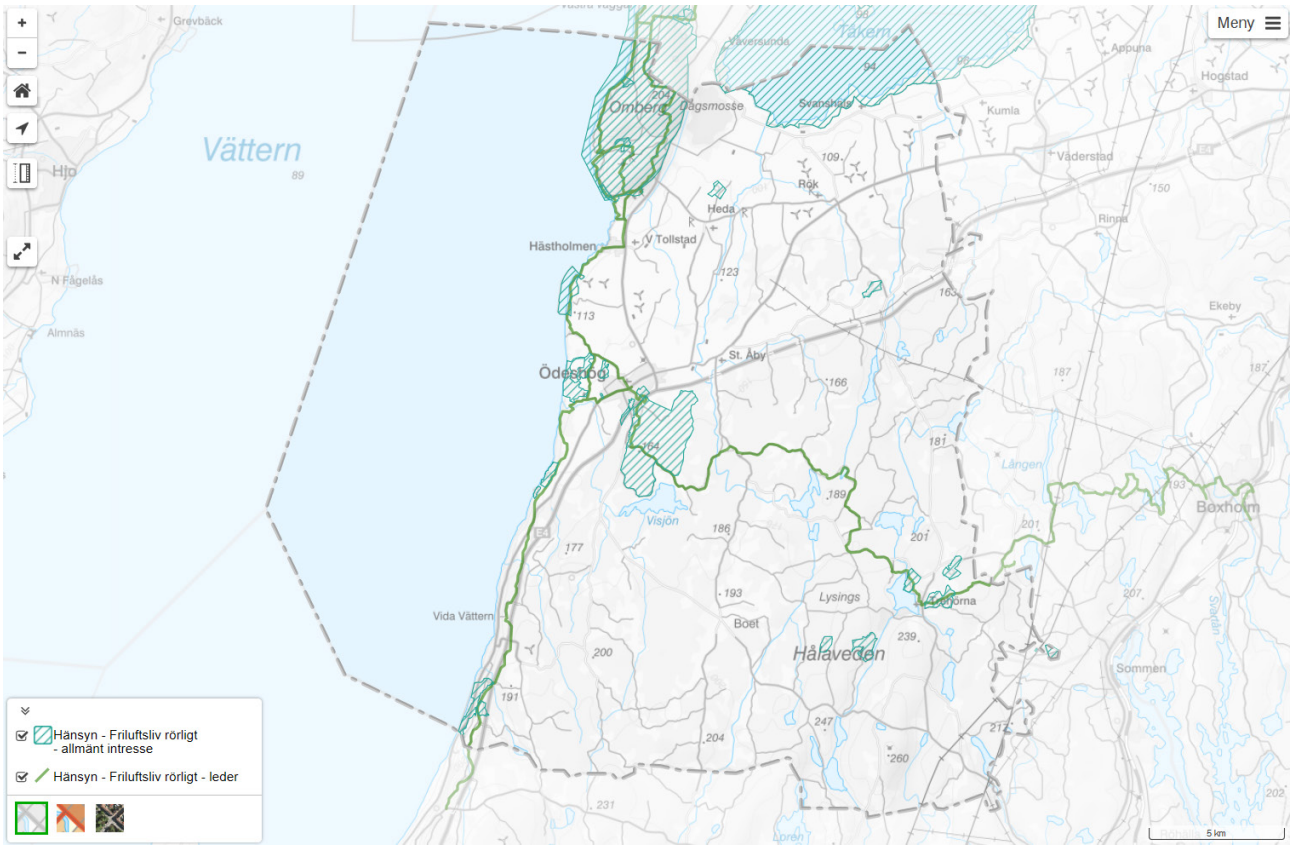

Karta 26 över rörligt friluftsliv av allmänt intresse

Östgötaleden, Länsstyrelsen

Franciskusleden

Viktiga områden för friluftslivet, Länsstyrelsen samt kommunens närströvområden

3.4 Strandskydd

Strandskydd

Bilden visar ett exempel på utbredningen av generellt och utökat strandskydd.

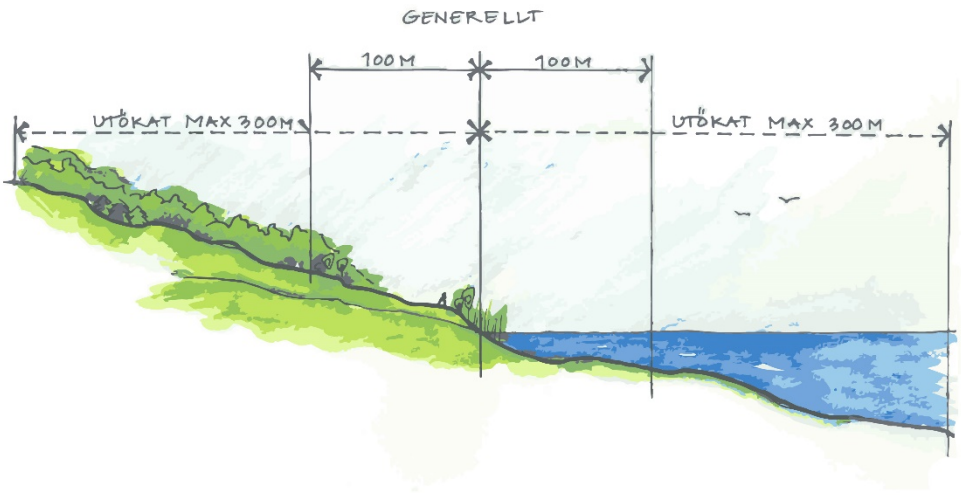

Illustration: Ulrika Åkerlund /Boverket

Bild 52

Bild 52 - Strandskydd

För områden vid sjöar och vattendrag gäller särskilda strandskyddsbestämmelser som regleras i miljöbalken. Strandskydd finns i hela Sverige och är en lag som stärker allemansrätten vid vatten. I särskilda fall går det att ansöka om dispens från strandskyddet.

Strandskyddet ska långsiktigt trygga att medborgarna har tillgång till strandområden genom allemansrätten. Dessutom ska strandskyddet bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. För att tillgodose syftena är det enligt huvudregeln förbjudet att inom strandskyddsområden vidta vissa åtgärder, bland annat att uppföra nya byggnader.

Det skyddade området är normalt 100 meter från strandkanten både på land och i vattenområdet och inkluderar även undervattensmiljön. Länsstyrelsen kan under vissa förutsättningar utvidga strandskyddet. En utvidgning kan göras upp till 300 meter om det behövs för att tillgodose strandskyddets syften.

Strandskyddsreglerna i miljöbalken ger Ödeshögs kommun möjlighet att peka ut landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS) för att gynna utvecklingen på landsbygden. Mer information om utpekade LIS-områden finns under fliken Planförslag för utveckling kapitel 2.6 Landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS).

Små sjöar och vattendrag

Sedan den 1 september 2014 har länsstyrelsen möjlighet att upphäva strandskyddet vid små sjöar och vattendrag (Betänkande 2013/14:MJU26), om det område som upphävandet avser har liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften. Detta innebär alltså inte att strandskyddet är upphävt vid alla små sjöar och vattendrag utan är en möjlighet för länsstyrelsen att häva skyddet i ett enskilt fall.

Länsstyrelsen har sedan tidigare möjlighet att häva strandskyddet om ett område uppenbart saknar betydelse för strandskyddets syften. Syftet bakom regeländringen är att öka förståelsen och acceptansen för strandskyddet och samtidigt förbättra möjligheterna till bebyggelse och andra åtgärder vid små sjöar och vattendrag.

Med små sjöar menar man sjöar som är omkring en hektar eller mindre och med små vattendrag avses sådana som är omkring två meter breda eller smalare. Vad som mera exakt ska anses vara små sjöar och vattendrag ska enligt propositionen avgöras genom bedömningar i det enskilda fallet och ytterst av rättspraxis.

Hantering av strandskydd

- Kommunerna har huvudansvaret för att besluta om dispenser och upphävande av strandskyddet i detaljplaner.
- Kommunerna ska i översiktsplanen ange områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen där det vid dispensprövning eller upphävande även får beaktas som ett särskilt skäl om åtgärden bidrar till att långsiktigt främja utvecklingen av landsbygden. Vid prövningen av dispenser i sådana områden får man även beakta som särskilt skäl en- och tvåbostadshus som placeras i anslutning till ett befintligt bostadshus.
- Vid varje beslut om dispens eller upphävande av strandskyddet ska en fri passage lämnas för allmänheten och för att goda livsvillkor för djur- och växtliv ska bevaras.
- Strandskyddet återinträder automatiskt när en detaljplan upphävs eller ersätts.
- Länsstyrelsen ska bevaka strandskyddets intressen vid kommunal planläggning och vid behov pröva kommunala beslut om upphävanden och dispenser.

Fri passage

För att trygga allmänhetens tillgång till fria stränder och bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten ska det alltid finnas ett område som behövs för att säkerställa fri passage mellan strandlinjen och byggnaderna eller anläggningarna. Detta gäller dock inte om en sådan användning av området närmast strandlinjen är omöjlig med hänsyn till de planerade byggnadernas eller anläggningarnas funktion. Ett beslut om att upphäva strandskyddet i detaljplan eller ge dispens från strandskyddet ska inte omfatta den fria

passagen. Strandskyddet finns alltså kvar i den del närmast stranden som avsätts som fri passage.

Dispens från strandskyddet

Enligt 7 kap. 18 c § miljöbalken får man som särskilda skäl vid prövningen av dispens från strandskyddet beakta endast om det område som dispensen avser:

1. redan har tagits i anspråk på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften,
2. genom en väg, järnväg, bebyggelse, verksamhet eller annan exploatering är väl avskilt från området närmast strandlinjen,
3. behövs för en anläggning som för sin funktion måste ligga vid vattnet och behovet inte kan tillgodoses utanför området,
4. behövs för att utvidga en pågående verksamhet och utvidgningen inte kan genomföras utanför området,
5. behöver tas i anspråk för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området, eller
6. behöver tas i anspråk för att tillgodose ett annat mycket angeläget intresse.

Om prövningen gäller ett område för landsbygdsutveckling i strandnära lägen får man, enligt 7 kap 18 d § miljöbalken, utöver ovanstående punkter som särskilt skäl beakta om ett strandnära läge för en byggnad, anläggning, verksamhet eller åtgärd bidrar till utvecklingen av landsbygden. I områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen finns därtill ytterligare två särskilda skäl för att få dispens:

7. Bygga en turistanläggning där närheten till vatten är en stor fördel och åtgärden bidrar till utveckling av landsbygden.
8. Bygga enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader i dessa områden, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus.

Generellt strandskydd

Strandskyddet är ett generellt områdesskydd vid hav, sjöar och vattendrag. Strandskyddszonen omfattar både land och vatten. Den utgår från strandlinjen och sträcker sig 100 meter upp på land och 100 meter ut i vattnet. Bestämmelsen gäller vid alla sjöar och vattendrag oavsett storlek.

Utvidgat strandskydd

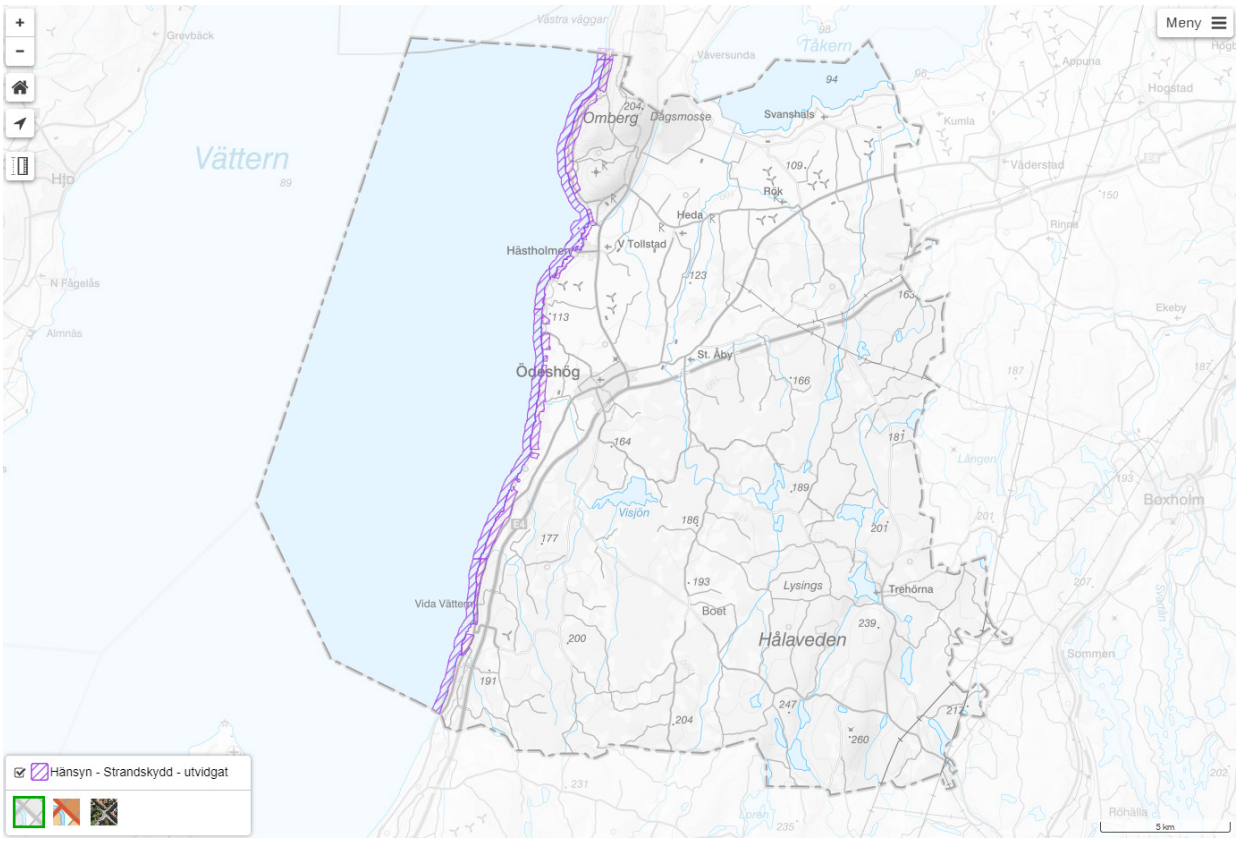

Karta 27 över utökade strandskydd

För några områden har Länsstyrelsen Östergötland beslutat om utvidgat strandskydd. Utvidgningen varierar mellan 150 till 300 meter från strandlinjen. Utvidgat strandskydd gäller i Ödeshögs kommun för Vättern.

3.5 Kulturmiljö

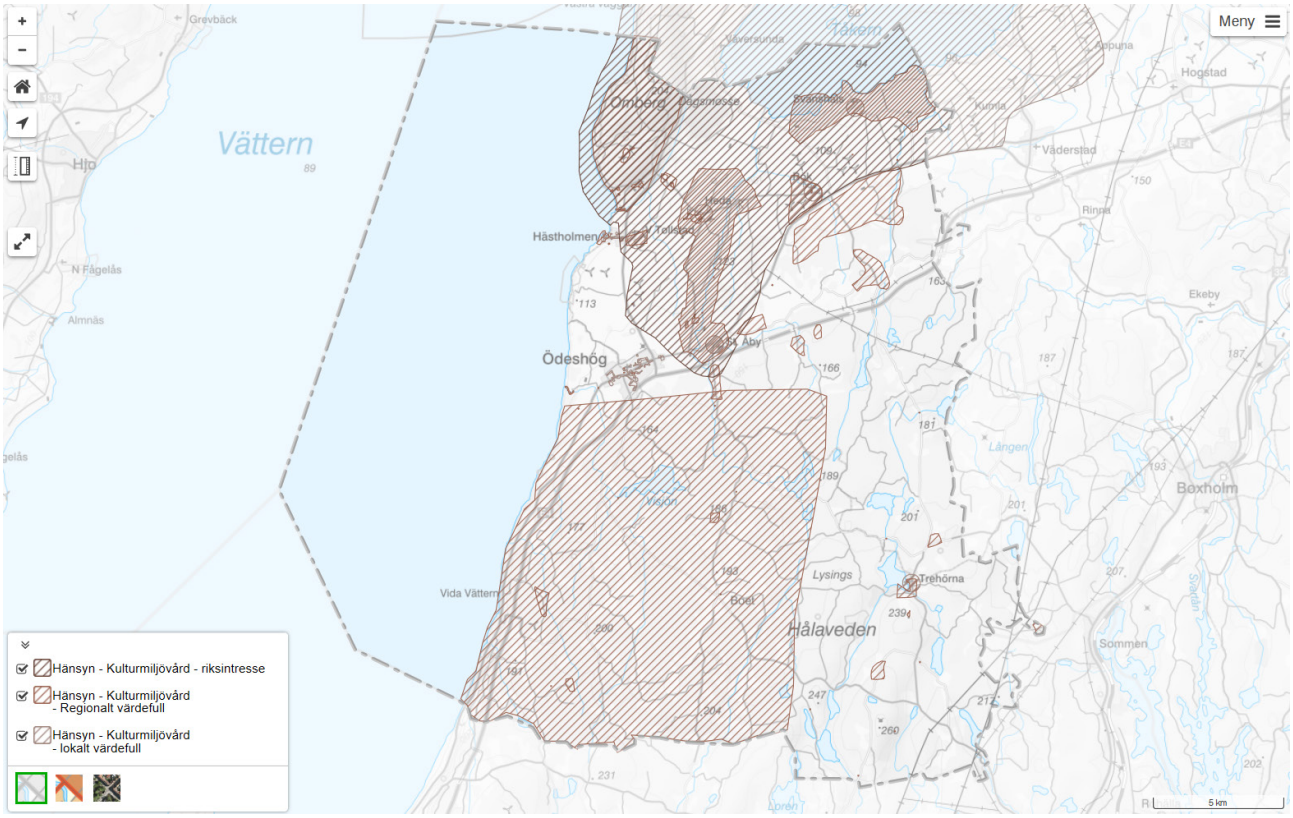

Karta 28 över kulturmiljö

En kulturmiljö är allt det som finns omkring människan som har skapats av andra människor genom hela historien. De kulturmiljöer som finns påverkar utformning och utveckling av orter.

Nationella kulturmiljömål

Sedan 1 januari 2014 gäller fyra nationella kulturmiljömål. Regeringen och riksdagen har uttalat att de även ska vara vägledande för kulturmiljöarbetet på regional och kommunal nivå. Det statliga kulturmiljöarbetet ska främja:

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen

Kulturmiljövård – riksintresse

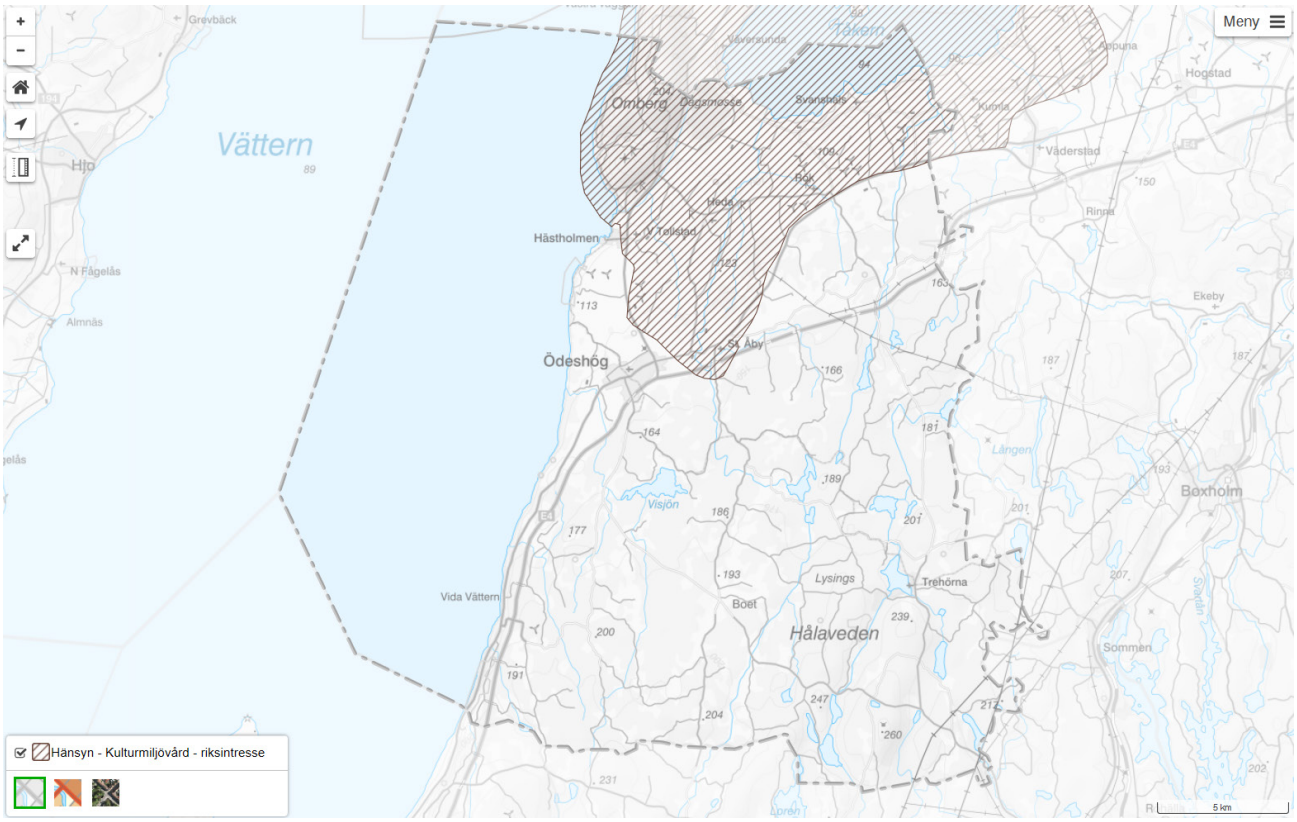

Karta 28 över riksintresse kulturmiljövård

Områden som pekats ut som riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken ska skyddas mot alla ingrepp som påtagligt kan skada dess värden. Ett utpekat område kan variera både i storlek och i kulturhistoriskt innehåll, ifrån små miljöer som speglar en speciell historisk epok till vidsträckta landskapsavsnitt som utvecklats under lång tid. Det är Riksantikvarieämbetet som beslutar om ett område är av riksintresse för kulturmiljövården. Därefter är det kommunernas uppgift att ta hänsyn till de utpekade riksintressena i översiktsplaneringen.

- Området kring Omberg och Tåkern utgör ett sammanhängande riksintresse för kulturmiljövården.
- Inom riksintresset finns det tre punktobjekt: Omberg, Alvastra pålbyggnad, Stora Broby, Heda - Stora Åby. Ett flertal kyrkor/kyrkomiljöer ligger inom riksintresset.

Motivering

Centralbygd och slättbygd med goda odlingsbetingelser, brukad sedan yngre stenålder och hemvist för kunga- och stormannaätter och till dem relaterade andliga institutioner. Området hade konstituerande betydelse i Sveriges statsbildningsprocess under yngre järnålder och tidig medeltid. En utpräglad agrar stordriftsbygd sedan laga skiftet, där de stora gårdarna, som bildats genom arenderings- och sammanläggningsföretag, samt sänkningen av Tåkern,

tydligare än någon annanstans i landet, speglar jordbruksföretagens roll i det framväxande industrisamhällets kapitaloch företagsbildning. (Fornlämningsmiljö, Klostermiljö, Kvarnmiljö, Kognitiv miljö, Kyrkomiljö).

Uttryck för riksintresset:

Omberg och slättbygden söder om Tåkern. Den unika Alvastraboplatsen från stenålder vid Broby källmyr nedanför Omberg. Hällristningar från bronsåldern i Hästholmen. Bronsåldershögar söder om Tåkern, bla Disevid kulle och Tjugby kulle. Järnåldersgravfält vid Heda, Isberga och Häggestad. Fornborgarna Hjässaborgen och Borggård på Omberg. Rökstenen, landets märkligaste runsten. Ruinerna efter Alvastra kloster, grundlagt av cistercienserorden år 1143 och raserat på 1500-talet. "Sverkersgården" med lämningar efter en kryptkyrka från tidigt 1100-tal och omgivande begravningsplats. "Sverkerkapellet" vid Vättern och medeltida kvarnlämningar i Ålebäcken. Heda romanska kyrka, med till- och ombyggnader präglade av cisterciensernas byggteknik. Svanshals kyrka med 1800-talskaraktär. Stora Åby och Västra Tollstads kyrkor är uppförda på 1700- resp. 1800-talen, men båda har kvar medeltida torn från de äldre kyrkorna. Hästholmen, med hamnanläggning från 1800-talet, hade stadsrättigheter under 1300-talet. De större gårdarna Renstad och Kyleberg har herrgårdsliknande manbyggnader från 1947 resp 1953, den senare med 1 km lång allé. "Slöjdvillorna" i Heda, Rök och Stora Åby från 1886. Ombergs turisthotell från 1913. Författarinnan Ellen Keys villa, "Strand" uppfördes 1910-1911. Stora Broby lilla väderkvarn.

Övriga intressen för kulturmiljövården

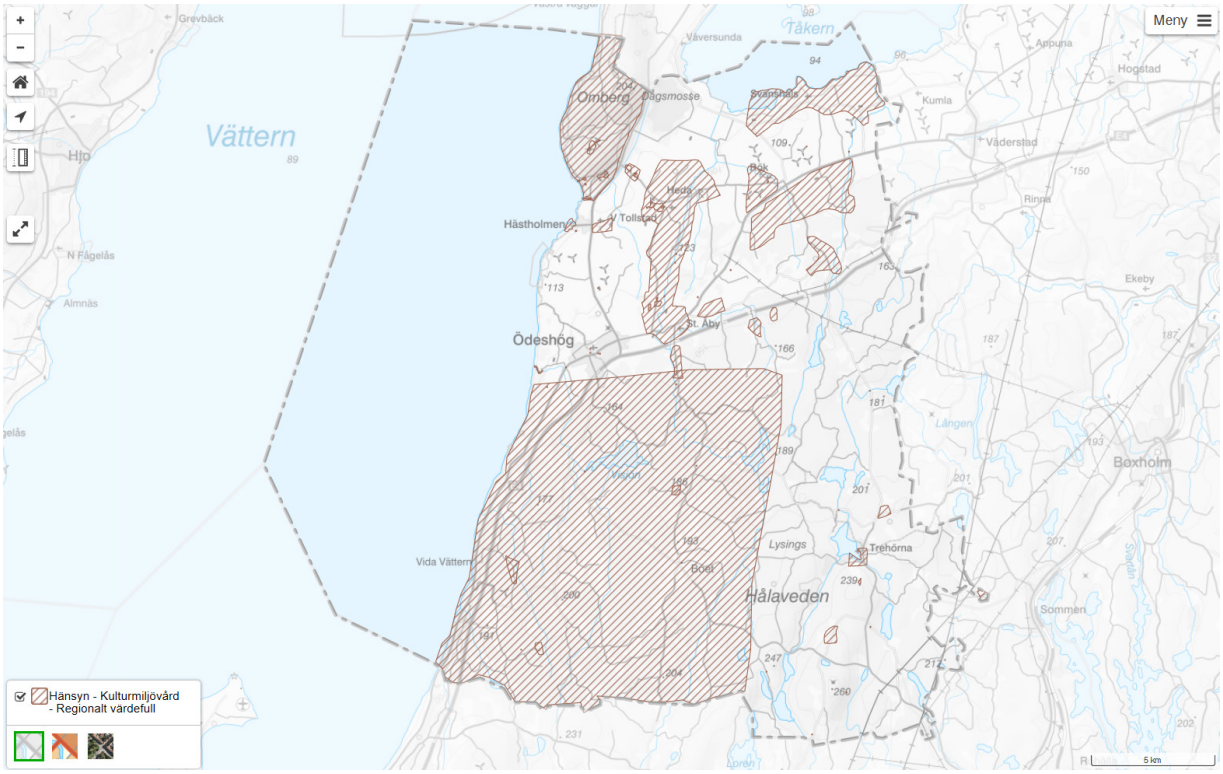

Karta 29 över övriga intressen för kulturmiljövård

Hålaveden

Hålavedsbygden sträcker sig över stora delar av skogen och mosaiklandskapet med stora kulturhistoriska-, natur- och sociala värden. Värdetrakter och spridningskorridorer för den biologiska mångfalden, kulturhistoriska samlade värden samt människans lokala kontakt med naturen och bygdegemenskap gör detta område speciellt och omtalat. Hålavedsbygden är viktigt för kommunens identitet och inte minst för boende och verksamma inom området.

Läs mer om Hålaveden i kapitlet 3.1 Landskapskaraktärer

Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet – Helhetsmiljö Hålaveden

Sydvästra delen av kommunen ingår i ett område som benämns Hålavedens odlingslandskap. Hålaveden sträcker sig från Ödeshög i norr till länsgränsen i söder. I väster och öster avgränsas området av Vättern respektive Lysings häradsallmännings stora skogsområde. Vidare är området ett ålderdomligt, småskaligt och mångformigt odlingslandskap med flera koncentrationer av ängs- och hagmarker. I området finns många små byar och gårdar och innehar höga kulturhistoriska värden.

Kyrkliga kulturminnen och byggnadsminnen

Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrktomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser skyddas av 4 kap. kulturmiljölagen. Objekten får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd från länsstyrelsen. I 3 kap. kulturmiljölagen finns bestämmelser om byggnadsminnen, hur de inrättas, vilket skydd de har och i vilken mån de får ändras. Länsstyrelsen får förklara en byggnad med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde som byggnadsminne. En byggnadsminnesförklaring innebär skyddsbestämmelser och möjligheter till att erhålla statliga byggnadsvårdsbidrag.

Kommunen har två byggnadsminnen:

- Ellen Keys strandvilla vid Ombergs södra fot
- Stora Broby lilla kvarn

Fornlämningar

Fornlämningar skyddas av 2 kap. kulturmiljölagen (1988:950). Fasta fornlämningar har allmänt skydd och omfattas av ett skyddsavstånd. Det är enligt lagen förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering, eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

I kommunen finns ett mycket stort antal fornlämningar. På Riksantikvarieämbetets webbplats finns en söktjänst Fornsök som innehåller information om alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige, både på land och i vatten.

Kulturmiljövård – lokalt värdefullt

Karta 30 över kulturmiljövård lokalt värdefulla

En inventering av kulturhistoriska miljöer och byggnader har utförts av Östergötlands museum i anslutning till översiktsplanearbetet 2019. Arbetet är av översiktlig karaktär och värderingen utgår från ett lokalt perspektiv, dvs vad som är av betydelse och ger förankring på orten och i kommunen. Det är endast bostadsbebyggelse som har inventerats. De miljöer och byggnader som pekas ut som kultur-historiskt värdefulla är valda främst utifrån deras representativitet och tydlighet.

Ödeshög – Kulturhistoriska stråk och byggnader

Mycket har hänt i Ödeshög sedan den medeltida byn med fåtal gårdar låg samlade på den gemensamma bytomten kring kyrkan. Laga skiftet på 1840-talet innebar att flertalet gårdar flyttade ut och istället gavs det plats för ny bebyggelse i bykärnan. Industrialiseringen, järnvägen och ett allt mer mekaniserat jordbruk banade i sin tur väg fram till vad vi ser idag; moderna villor, flerbostadshus och centrumbebyggelse. Våra hus, gator, parker och platser kan alla föra berättelsen vidare och skapa sammanhang mellan nutid och dåtid. Kulturmiljölagen inleds med att det är en nationell ange-lägenhet att skydda och vårda kulturmiljön och det ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Översiktsplanen vill därför uppmärksamma Ödeshögs kulturhistoriska stråk och byggnader.

Nedan beskrivs 16 stycken kulturhistoriska stråk som framträder i Ödeshög. En generell hållning i dessa stråk är varsamhet. Det finns även byggnader som särskilt pekas ut som kulturhistoriskt värdefulla.

1) Kyrkan och sockencentrum. Ödeshögs kyrka är högt belägen utmed den gamla riksvägen genom samhället. Miljön runt kyrkan vittnar fortfarande om den tid då kyrkplatsen var socknens administrativa centrum. I kyrkans omedelbara närhet återfinns bl a sockenstugan och Lysings härads tingshus. Något åt söder ligger Klockaregården, som var en av de gårdar som inte flyttades ut när byn skiftades på 1840-talet. Socken- och fattigstugan, som enligt många källor lär vara Ödeshögs äldsta profana byggnad, är belägen sydväst om kyrkan. Byggnaden är uppförd av sten under 1700-talets andra hälft. Ett modernt församlingshem uppfördes sydöst om kyrkan 1967.

2) Nygatan och Kvarngatan. Området kring Nygatan och Kvarngatan utmärker sig genom att ha kvar rester av bebyggelse från tidigt 1900-tal. Utmed Nygatan stoltserar en större villa liksom det iögonfallande flerbostadshuset i jugendstil. Vid Kvarngatan ges istället en bild av enklare bebyggelse med anspråkslösare trähus och ett före detta mejeri.

3) Stora Torget och Storgatan västerut. Torget och dess närområde har liksom i övriga Sverige en lång tradition som handels- och marknadsplats. Handelsbodar uppfördes på 1800-talet och än idag vittnar bebyggelsen i den sk ”Tresnibben”, kvarteret vid Riddargatan och Storgatan, om småstadens handel och affärer. Utmed den centrala Storgatan och västerut finns de större påkostade villor som uppfördes i början av 1900-talet under ekonomiskt uppsving och moderniseringar. Villorna är idag ombyggda men har fortfarande sitt synliga läge utmed gatan och generösa volym. Längre in på tomten finns ofta oförändrade uthus kvar. En del uthus kan troligen knytas till tidigare jordbruksenheter.

4) Smedjegatan och Morlidsvägen. Även om husen idag är förändrade kan bebyggelsen utmed Smedjegatan fortfarande berätta om hantverkarnas och handelsbiträdenas timrade hus som uppfördes här på senare delen av 1800-talet. Än mer enkla hus finns på Morlidsvägen. Småstugorna vi ser idag minner om när torpen och backstugorna var bostäder för kyrkbyns allra fattigaste. Till miljön hör även Södergården och en av Skattegårdarna, som båda ligger kvar på Ödeshögs ursprungliga bytomt.

5) Industrigatan, Aspvägen och Lindvägen. Dessa gator uppvisar enhetliga småhus från tidigt 1960-tal. Det är villor i rekordårens tid då god bostad till alla eftersträvades. Förändringar har skett på husen men fortfarande präglas gatubilden av små enplanshus med tegelfasader. Aspvägens kedjehus utmärker sig med sina branta tak och istället putsade fasader med tidstypiska detaljer.

6) Vinkelgatan, Bryggarevägen, Öningegatan. Folkhemmet hade gjort sitt intåg i Sverige och 1940-talet tycks ha varit ett uppsving ekonomiskt och befolkningsmässigt för Ödeshög. Byggande av flerbostadshus var ett sätt att råda bot på en bostadsbrist, vilket husen från 1947-48 illustrerar. Husen har visserligen sentida tillägg, men volym, utformning och vissa detaljer är ändå mycket tidstypiska.

7) Hagagatan. De fyra idag mycket förändrade bostadshusen från 1910-talet är en liten kvarvarande rest av det äldre byggnadsbeståndet som tidigare fanns i området.

8) Storgatan/Mjölbyvägen österut. Utmed den tidigare riksvägen in till Ödeshög finns det en liten kvarvarande rest av ett äldre byggnadsbestånd och gårdar framförallt från första halvan av 1900-talet. Det finns även några mindre flerfamiljshus och det f d ålderdomshemmet. Fasaderna är ofta tilläggsisolerade men husen har en bevarad grundplan och enstaka äldre detaljer. Inne på tomterna vid Mjölbyvägens östra del står äldre uthus.

9) Backasand. Backasand har fortfarande kvar en lantlig och småskalig karaktär med äldre bostadshus från 1870 och fram till cirka 1910-20-tal, samt uthus och grusväg. En äldre och traditionell miljö som ses mer sällan och är förtjänt att hanteras varsamt.

10) Norra vägen/Lysingsvägen/Virvelvägen. Ett villaområde med tidstypiska villor från första delen av 1970-talet. Kännetecknande är att man använt både tegel och träpanel i fasaden. I övrigt kan husen vara lite olika, men volymen och fasadutformningen är värda att värna.

11) Kungsvägen/Lysingsvägen. Utmed Kungsvägens östra del ligger flera villor från 1960-talet. Det är låga byggnader med fasader i rött, vitt eller gult tegel. Flera tomter har en särskild infart för efterkrigstidens allt viktigare familjemedlem – bilen.

12) Östra Torggatan/Per Brahevägen/Södra vägen. Fyra flerbostadshus från 1950-talet. Trots en del förändringar, som nya balkongfronter och portar, är husen fortfarande representativa för sin tids flerbostadshus med en dov färgsättning och karaktäristisk fönstersättning.

13) Södra vägen/Klubbgatan. Ett område med blandad bebyggelse från 1900-talets början fram till och med 1960-talet. Tomterna har successivt vuxit fram, till skillnad från senare tiders mer enhetliga områden. Här samsas det tidiga 1900-talets panelfasad med 1960-talets mönstermurade tegel.

14) Södra vägen. Varierad villabebyggelse i 1 – 2 våningar från framför allt 1950-talet, men även med ett exempel på 1970-talets villaarkitektur. En stor del av det kulturhistoriska värdet ligger i att många originaldetaljer är bevarade, t ex fönster.

15) Prästgården och Lönebostället. Prästgården har höga byggnadshistoriska och samhälls-historiska värden. Den stora trädgården är en viktig del av prästgårdsmiljön. Lönebostället är kopplat till prästgården genom det system som uppkom under andra delen av 1800-talet, då den jordbruksmark som hörde till prästgårdarna började arrenderas ut och arrendatorn bodde på ett särskilt ”Löneboställ e”.

16) Utflyttade gårdar. Bytomten till Ödeshögs by låg söder om kyrkan. År 1840 genomfördes laga skifte i byn och en del gårdar fick flytta ut till nya lägen utanför bytomten. De ligger i utkanten av dagens Ödeshög och för att kunna visa samhällets historiska utveckling är det viktigt att dessa gårdar finns kvar. Det gäller Skrapegården, en av Skattegårdarna och Pilgården.

Viljeinriktning

- Kyrkan och sockenstugan. Kyrkan skall fortsätta vara det mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas i närheten. För sockenstugan gäller att en eventuell förändring ska föregås av en kulturhistorisk bedömning med konsekvensanalys. Övriga byggnader som hör till det äldre sockencentrat bevaras liksom områdets offentliga karaktär.

- Stora Torget och Storgatan västerut. Det ska inte råda någon tvekan om att Stora torget är centrum i Ödeshög. Torgets historiska hävd som marknadsplats och vägkors ger en viktig förankring till dagens moderna centra. Storgatan ska fortsätta vara central och de många stora villorna äger betydelse i att de kan berätta om ett expansivt Ödeshög under det tidiga 1900-talet. Kulturmiljöerna ska därför

respekteras och ny bebyggelse och nya vägdragningar hörsammar nuvarande strukturer och skalor.

- Gårdarna. De historiska gårdarna utgör den gamla bytomten och det är utifrån gårdarna som Ödeshög har vuxit fram. Mangårdsbyggnaderna med omgivande trädgårdar och ekonomi-byggnader ska därför fortsätta finnas kvar. Byggnader och tomt är en enhet och vid exploatering ska principen råda att gårdarna fodrar ett visst obebyggt omland.

- Smedjegatan och Morlidsvägen. Framtida Ödeshög behöver också sina kopplingar bakåt. Genom att värna 1800-talets hantverkshus på Smedjegatan och de enklare torpen på Morlidsvägen kompletteras bilden av Ödeshög. Miljöerna med hus och trädgårdar ska därför bevaras och hanteras varsamt vid ändringar.

Värt att uppmärksamma är också:

- Det äldre vägnätet. En viktig del av Ödeshögs historia. Utmed de äldre vägarna ligger också samhällets äldsta byggnader. I dag har Morlidsvägen och Brodderydsvägen skurits av genom E4:an och sambandet mellan byn Ödeshög och dess skogsmarker är bruten.

- De äldre uthusen. Kan ha varit utedass, snickarbod och förråd. En del av dem inrymde verk-städer eller t o m en mindre industriverksamhet. Uthusen bidrar till berättelsen om Ödeshög och på flera fastigheter där bostadshuset är kraftigt ombyggt har det samtida uthuset kvar sitt ursprungliga utseende.

- Smidesstaket och trappräcken. Många av 1960-talets villor är fortfarande omgärdade av låga smidesstaket och utmed entrétrapporna följer dekorativa smidesräcken. Dessa formelement hör till tidens arkitektur och är viktiga att uppmärksamma, för risken är stor att smidesdetaljerna plockas bort.

Hästholmen – Kulturhistoriska stråk och byggnader

Hästholmens läge med en skyddad hamn vid Vättern blev tidigt betydelsefullt för kommunikationsleden mellan Öster- och Västergötland. Inget påtagligt minner idag om att Hästholmen under delar av medeltiden betraktades som en stad och att det i skriftliga källor från 1300-talet nämns en kyrka. Däremot finns det byggnader och strukturer kvar från framför allt andra delen av 1800-talet, som var en ny expansionsfas för Hästholmen med livlig handel och inskeppning av varor. Det finns även byggnader kvar från de ursprungliga jordbruksfastigheterna söder om hamnen. Ett kännetecken för Hästholmen var länge den silo vid hamnen som revs 2019. Hästholmen var en av bondbyarna i Västra Tollstad socken. Byns fem gårdar var lika stora och genomgick laga skifte 1856. Under senare delen av 1800-talet började bebyggelsen i Hästholmen expandera österut mot järnvägsstationen, tidens nya kommunikationsled, och landsvägen. I nordöst och sydöst ligger även senare tiders bostadsområden. Våra hus, vägar/gator, grönområden och platser kan alla föra berättelsen vidare och skapa sammanhang mellan nutid och dåtid. Kulturmiljölagen inleds med att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön och det ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Översiktsplanen vill därför uppmärksamma Hästholmens kulturhistoriska stråk och byggnader.

Det är 7 stycken kulturhistoriska stråk eller områden som framträder i Hästholmen. En generell hållning i dessa stråk är varsamhet. Det finns även byggnader som särskilt pekas ut som kulturhistoriskt värdefulla. Se karta. Stråk nr 4 och 5 är egentligen enstaka byggnader, men de representerar här kategorier. Lokalhistorisk forskning kan fylla på dessa stråk.

1) Hamnen. Inventeringen gäller i första hand bostadsbebyggelse, men trots detta måste hamnen lyftas fram som ett kulturhistoriskt stråk eller område. Hamnen har och har haft en central betydelse för Hästholmens utveckling. Expansionsperioder under medeltiden och 1800-talet kan kopplas till läget vid Vättern och vattnet som transportled. Även i dag är hamnen viktig bland annat för turismen. Magasinbyggnaderna och den rivna silon visar/visade på sambandet mellan hamnen och omlandets jordbruksnäring. Till hamnområdet hör även det markområde där järnvägen gick från huvudjärnvägen och ut till hamnen.

2) Västergården och Södergården. Mangårdsbyggnader som hör till byn Hästholmen. Efter laga skiftet 1856 fick Västergården ligga kvar på sin gamla plats på bytomten, medan Södergården flyttades ut och mangårdsbyggnaden uppfördes där den ligger idag. Till Västergården hör ett stort antal ekonomibyggnader och på Södergården finns ett ålderdomligt magasin.

3) Hamngatan. En del småskalig bebyggelse utmed Hamngatan kan vara uppförd före järnvägens ankomst på 1880-talet. De större bostadshusen representerar mer panelarkitekturen från sekelskiftet 1800/1900. I Hamngatans östligaste del ligger även den tidigare Metodistkyrkan och ett f d ålderdomshem.

4) Hallegatan 3B kan representera tidigare verksamheter i Hästholmen. Nu är det ett bostadshus, men ursprungligen flyttades byggnaden hit omkring 1920 och inrymde Svenssons redskapsfabrik.

5) Hamngatan 14 och 28, Vätterhästen och gästgiveri. Den förra representerar näringarna som vuxit upp kring järnvägen. Byggnaden var ursprungligen Järnvägshotell. Gästgiveriet drevs troligen från 1870-talet fram till 1937.

6) Hamngatan 10 och Hallegatan 3A representerar funktionalismen, som liksom äldre och senare arkitektur är en tydlig årsring i Hästholmens bebyggelsehistoria.

7) Alvastrahus och Krokgatan/Villagatan. Radhuslängor och villor från 1950- respektive 1960-talet med ursprunglig, modernistisk karaktär. Ett tidstypiskt drag är att ha flera olika material eller kulörer på fasaderna.

Viljeinriktning

- Hamnen. Den stora silon har rivits och hamnen har förlorat en symbol för den roll som Hästholmen har spelat för transport av omlandets jordbruksprodukter. Det är viktigt att kvarvarande magasin bevaras. Sambandet med det tidigare järnvägsspåret till hamnen bör inte brytas genom ny bebyggelse.

- Gårdarna. Västergården ligger kvar på den gamla bytomten och det är utifrån byn som Hästholmen har vuxit fram. Södergården flyttades ut till sitt nuvarande läge i samband med laga skiftet på 1850-talet. Mangårdsbyggnaderna med omgivande trädgårdar och ekonomi-byggnader ska fortsätta finnas kvar. Byggnader och tomt är en enhet och vid exploatering ska principen råda att gårdarna fodrar ett visst obebyggt omland.

- Hamngatan. Utmed Hamngatan finns bebyggelse med olika karaktär – småskalig bebyggelse för bl a hantverkare och större bostadshus med påkostad panelarkitektur. Det finns även magasin och ekonomibyggnader samt obebyggd mark. Karakteristiskt för bostadshusen är placeringen med långsidan utmed vägen, husen vänder sig mot vägen.

Vid planläggning som berör de kulturhistoriska miljöerna och byggnaderna kan det vara lämpligt att utforma riktlinjer liksom skydds- och varsamhetsbestämmelser i detaljplan.

Värt att uppmärksamma är också:

- Det äldre vägnätet är en viktig del av Hästholmens historia. Hamngatan leder österut mot Västra Tollstad kyrka, som under flera hundra år varit församlingskyrka för Hästholmen. På en karta över Västra Tollstad kyrkoherdeboställe från 1819 benämns vägen mellan kyrkan och Vättern för vattenvägen. Väster om landsvägen motsvaras den till stora delar av Hamngatan.

- De äldre uthusen, magasinen och ekonomibyggnaderna. Uthusen är påfallande många och välbevarade och kan ha varit allt från vedbod eller hönshus till att ha inrymt en mindre industriverksamhet. Magasinen anknyter till handel och utskeppning av bl a lantbruksprodukter. Större ekonomibyggnader kan vara en före detta loge, lada eller ladugård till någon av gårdarna i byn Hästholmen.

- Olika karaktär. I samhällets västra del ligger bebyggelsen spritt, ofta utan synlig reglering av tomter. Det påminner om en del kustsamhällen. I öster präglas Hästholmen mer av senare tiders reglerade bostadsområden.

Västra Tollstad kyrkby

Sedan kyrkorna uppfördes under medeltiden har de utgjort ett centrum för bygden och byggnader med olika funktioner har uppförts vid kyrkplatsen. Nära kyrkan bodde vanligtvis präst och klockare. Andra byggnader med direkt anknytning till kyrkan kan vara t ex kyrkstall och tiondebod. Vid många kyrkor låg också sockenmagasin, sockenstuga, fattigstuga och senare ålderdomshem. I sockenstugan samlades sockenstämman eller kommunalstämman och här kunde det också finnas ett skolrum, innan särskilda skolbyggnader uppfördes. I allmänhet förlades en skola i kyrkans närhet. Fram till 1863 var socknen i Sverige den administrativa enheten för både civila och kyrkliga angelägenheter. Då skildes de åt i en kyrklig och en civil del.

Västra Tollstad socken skrivs i en handling från 1156 som Tolfstadha. ”Västra” har tillkommit för att skilja den från den andra socknen i Linköpings Stift med namnet Tollstad – Östra Tollstad. Av den medeltida kyrkan bevarades bara de nedre delarna av tornet när den nya kyrkan uppfördes på 1840-talet. Av de byggnader som vanligen hör till en kyrkomiljö har prästgården, som låg nordöst om kyrkan, rivits men i söder ligger lönebostället med flera ekonomibyggnader. Invid kyrkan ligger även en äldre och en yngre skolbyggnad från 1850 respektive 1916. Trots en del förändringar, framför allt gäller det nya fönster i den yngre skolan, är byggnaderna representativa för sin tids skolbyggnader.

Den kulturhistoriska bebyggelseinventeringen har även omfattat delar av bebyggelsen vid Haninge, Haningetorp, Nävstad och Uckleby. I Haninge ligger mangårdsbyggnaderna i relativt öppna trädgårdar och blir mer en del av landskapet än i Nävstad, där trädgårdarna är mer parkliknande. I båda byarna finns det mangårdsbyggnader som är relativt välbevarade och andra har genomgått större förändringar, t ex när det gäller byte av fasadmaterial och fönster. I både Haninge och Nävstad finns en tydlig bytomt, men när det gäller Uckleby ligger gårdarna mer spritt. Enstaka enklare byggnader, t ex tidigare backstugor, som hör till Haninge och Nävstad ligger spritt i landskapet. I sydöst ligger Haningetorp med en stor mangårdsbyggnad, troligen från början av 1800-talet.

Generellt:

- Området kring kyrkan. Kyrkan skall fortsätta vara den mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas.
- Äldre uthus, ladugårdar och andra ekonomibyggnader är en mycket viktig del av bebyggelsen. Det är till stor del dessa byggnader som berättar om traktens näringsliv.
- Traditionella material så som taktegel, äldre träpanel och fasadputs och originalfönster är viktigt att bevara.
- Även i fortsättningen ska sambandet mellan Västra Tollstad kyrkomiljö och Hästholmen – att Hästholmen är en del av Västra Tollstad socken – gå att förstå. Vägen västerut, på äldre kartor kallad ”Vattenvägen” bidrar till denna förståelse.

Hänsynstagande till kulturmiljön kan komma att regleras genom områdesbestämmelser.

Heda kyrkby

Sedan kyrkorna uppfördes under medeltiden har de utgjort ett centrum för bygden och byggnader med olika funktioner har uppförts vid kyrkplatsen. Nära kyrkan bodde vanligtvis präst och klockare. Andra byggnader med direkt anknytning till kyrkan kan vara t ex kyrkstall och tiondebod. Vid många kyrkor låg också sockenmagasin, sockenstuga, fattigstuga och senare ålderdomshem. I sockenstugan samlades sockenstämman eller kommunalstämman och här kunde det också finnas ett skolrum, innan särskilda skolbyggnader uppfördes. I allmänhet förlades en skola i kyrkans närhet. Fram till 1863 var socknen i Sverige den administrativa enheten för både civila och kyrkliga angelägenheter. Då skildes de åt i en kyrklig och en civil del.

Heda omnämns som Hethums kyrka redan 1268. En teori är att Heda har fått sitt namn efter ”kyrkan på heden”. Kyrkan byggdes på mark som ursprungligen hörde till byn Jussberg. Kyrkomiljön ligger på en svag ås i ett landskap som är präglat av jordbruk, men även en del småindustrier från det sena 1900-talet. Bebyggelsen i kyrkbyn är samlad kring en vägkorsning väster om kyrkan.

Kyrkbyn är väl sammanhållen och visar på många viktiga funktioner som funnits i socknen. Flera av byggnaderna med stark koppling till området som administrativt centrum finns kvar men med en annan användning. Majoriteten av dessa byggnader ligger längs ett tydligt stråk utmed landsvägen genom Heda. Skolan har blivit församlingshem och kyrkstallarna har blivit förråd till kyrkan. Invid skolan ligger också ”Slöjdvillan”, numera privatbostad. Slöjdvillan är en av fyra trädgårds-och slöjdskolor som uppfördes i Heda, Rök, Stora Åby och Ödeshög.

Till miljön hör f.d lärarbostad och det gamla ålderdomshemmet. En tidigare lanthandel (idag riven) låg placerad i vägkorsningen. Norr om korsningen ligger fortfarande den tidigare ”Wagells affär” från 1930, numera privatbostad. Söder om kyrkan ligger komministerbostaden som idag är hembygdsgård samt byggnader till lönebostället. Längst i söder i inventeringsområdet låg stationen Hedaslätt på järnvägslinjen mellan Mjölby och Hästholmen. Järnvägen är numera nedlagd men bl a stationshuset finns kvar och är idag privatbostad. Övrig bebyggelse utmed genomfartsvägen präglas av bostadshus uppförda från tidigt 1900-tal och några decennier framåt.

Den kulturhistoriska bebyggelseinventeringen har även omfattat varierad bebyggelse invid kyrkbyn, bl a Jussberg Södergård i söder och f d soldatorp och hantverkstorp norr om kyrkbyn. När det gäller den enklare bebyggelsen är träfasaderna i allmänhet rödfärgade och till de små bostadshusen hör ofta någon eller några små bodar/uthus.

Generellt:

- Området kring kyrkan. Kyrkan skall fortsätta vara den mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas.
- Äldre uthus, ladugårdar och andra ekonomibyggnader är en mycket viktig del av bebyggelsen. Det är till stor del dessa byggnader som berättar om traktens näringsliv.
- Traditionella material så som taktegel, äldre träpanel och fasadputs och originalfönster är viktigt att bevara.
- Slöjdvillorna skall fortsättningsvis målas i ljusgul kulör, likt den originalfärg den hade från början för att på så vis skapa en samhörighet socknarna och Slöjdvillorna emellan.

Hänsynstagande till kulturmiljön kan komma att regleras genom områdesbestämmelser.

Röks kyrkby

Sedan kyrkorna uppfördes under medeltiden har de utgjort ett centrum för bygden och byggnader med olika funktioner har uppförts vid kyrkplatsen. Nära kyrkan bodde vanligtvis präst och klockare. Andra byggnader med direkt anknytning till kyrkan kan vara t ex kyrkstall och tiondebod. Vid många kyrkor låg också sockenmagasin, sockenstuga, fattigstuga och senare ålderdomshem. I sockenstugan samlades sockenstämman eller kommunalstämman och här kunde det också finnas ett skolrum, innan särskilda skolbyggnader uppfördes. I allmänhet förlades en skola i kyrkans närhet. Fram till 1863 var socknen i Sverige den administrativa enheten för både civila och kyrkliga angelägenheter. Då skildes de åt i en kyrklig och en civil del.

Rök omnämns bl a 1387. Nuvarande kyrkan uppfördes på 1840-talet och ersatte då den medeltida kyrkan. Den stora, ljusa 1800-talskyrkan med sin karaktäristiska tornlanternin dominerar i det flacka och öppna landskapet. Norr om kyrkan ligger f d prästgården och lönebostället i nära anslutning till varandra. Sydöst om kyrkan ligger Pilgården, en av gårdarna till byn Häjla, med mangårdsbyggnad från 1868. I sydväst finns församlingshem och vaktmästarebostad – båda byggnaderna flyttades till platsen på 1950-talet. Söder om kyrkan finns skolområdet med skolbyggnader av olika ålder, bl a en av kommunens fyra

”Slöjdvillor”. Centralt i kyrkans närhet ligger sedan ett antal år ett besökscent-rum med fokus på den bekanta runstenen, Rökstenen, som idag är placerad söder om kyrkogården.

Den kulturhistoriska bebyggelseinventeringen har även omfattat delar av bebyggelsen vid Eveboda, Häjla och Runnestad. Gården Eveboda bildades troligen på 1820- eller 1830-talen genom samman-läggning av mark från andra gårdar, bl a Millingstorp. Den stora mangårdsbyggnaden med flyglar ligger i en parkliknande trädgård. Även Häjla Rusthåll har en mangårdsbyggnad med två flyglar med ålderdomlig karaktär. Ladugården har ersatts med en maskinhall. Till Häjla hör det f d knekttorpet Karlslund, enligt uppgift från 1860-talet och ombyggt på 1930-talet, med välbevarade uthus. På Häjlas mark ligger även ett f d stationshus i rött tegel som numera är bostadshus. Intill stationshuset ligger verkstads- och magasinsbyggnader. Norr om Häjla by finns mangårdsbyggnader och ekonomibyggnader till Runnestad. Fasaderna är något förändrade, men volymer, fönsterindelning m m är troligen äldre.

Generellt:

- Området kring kyrkan. Kyrkan skall fortsätta vara den mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas.
- Äldre uthus, ladugårdar och andra ekonomibyggnader är en mycket viktig del av bebyggelsen. Det är till stor del dessa byggnader som berättar om traktens näringsliv.
- Traditionella material så som taktegel, äldre träpanel och fasadputs och originalfönster är viktigt att bevara.
- Slöjdvillorna skall fortsättningsvis målas i ljusgul kulör, likt den originalfärg den hade från början för att på så vis skapa en samhörighet socknarna och Slöjdvillorna emellan.

Hänsynstagande till kulturmiljön kan komma att regleras genom områdesbestämmelser.

Svanshals kyrkby

Sedan kyrkorna uppfördes under medeltiden har de utgjort ett centrum för bygden och byggnader med olika funktioner har uppförts vid kyrkplatsen. Nära kyrkan bodde vanligtvis präst och klockare. Andra byggnader med direkt anknytning till kyrkan kan vara t ex kyrkstall och tiondebod. Vid många kyrkor låg också sockenmagasin, sockenstuga, fattigstuga och senare ålderdomshem. I sockenstugan samlades sockenstämman eller kommunalstämman och här kunde det också finnas ett skolrum, innan särskilda skolbyggnader uppfördes. I allmänhet förlades en skola i kyrkans närhet. Fram till 1863 var socknen i Sverige den administrativa enheten för både civila och kyrkliga angelägenheter. Då skildes de åt i en kyrklig och en civil del.

Svanshals omnämns 1252 som Svanhals. Kyrkan ligger inom byn Svanshals och har en nyklassicistisk karaktär efter en större ombyggnad på 1840-talet av den medeltida kyrkan. Närmast väster om kyrkan ligger Svanshals Mellangård med mangårdsbyggnad och olika ekonomibyggnader. Öster om kyrkan ligger den f d kyrkskolan som sedan några år är vandrarhem. Skolans uthusbyggnad, liksom en äldre småskolebyggnad är rivna. I områdets östra del finns två generationers prästgårdar, båda i dag privatbostäder.

Invid Tåkern ligger flera mindre stugor. Närmast kyrkomiljön finns bl a Huldastugan, som har fått sitt namn efter den sista invånaren – Hulda Eliasson.

Karaktäristiskt för det inventerade området är bl a stora mangårdsbyggnader omgivna av parklik-nande trädgårdar.

Den kulturhistoriska bebyggelseinventeringen har även omfattat delar av bebyggelsen vi d Lilla Yxnekulla samt enklare bebyggelse vid Åsen (Renstad).

Generellt:

- Området kring kyrkan. Kyrkan skall fortsätta vara den mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas.
- Kyrkomiljön präglas av det öppna slättlandskapet och närheten till Tåkern. Den öppna miljön inbjuder till siktlinjer mot bl a Tåkern och ur kulturhistorisk synpunkt är det viktigt att fortsatt kunna förstå sambandet mellan byn Svanshals och Tåkern. Landskapet är här format av bl a sjösänkningen av Tåkern 1842 – 44.
- Äldre uthus, ladugårdar och andra ekonomibyggnader är en mycket viktig del av bebyggelsen. Det är till stor del dessa byggnader som berättar om traktens näringsliv.
- Den enklare bebyggelsen utmed Tåkerns strand är speciell för socknen och har höga kulturhistoriska värden, bl a genom den mindre skalan.
- Traditionella material så som taktegel, äldre träpanel och fasadputs och originalfönster är viktigt att bevara.

Hänsynstagande till kulturmiljön kan komma att regleras genom områdesbestämmelser.

Stora Åby kyrkby

Sedan kyrkorna uppfördes under medeltiden har de utgjort ett centrum för bygden och byggnader med olika funktioner har uppförts vid kyrkplatsen. Nära kyrkan bodde vanligtvis präst och klockare. Andra byggnader med direkt anknytning till kyrkan kan vara t ex kyrkstall och tiondebod. Vid många kyrkor låg också sockenmagasin, sockenstuga, fattigstuga och senare ålderdomshem. I sockenstugan samlades sockenstämman eller kommunalstämman och här kunde det också finnas ett skolrum, innan särskilda skolbyggnader uppfördes. I allmänhet förlades en skola i kyrkans närhet. Fram till 1863 var socknen i Sverige den administrativa enheten för både civila och kyrkliga angelägenheter. Då skildes de åt i en kyrklig och en civil del.

Stora Åby nämns 1327 som Aby. Kyrkan har sedan medeltiden ett dominerande läge på en höjd. Vid mitten av 1700-talet byggdes kyrkan om kraftigt, men större delen av det gamla tornet bevarades. Det ligger inte så många byggnader i kyrkans omedelbara närhet; gamla och nya skolan samt en av kommunens fyra ”Slöjdvillor”. Den äldre skolan gjordes om till lärarbostäder i samband med att nya skolan uppfördes på 1930-talet. De båda byggnaderna är typiska för sin tids skolbyggnader. Den äldre skolan har visserligen förändrade fasader, men byggnadens volym, fönstersättning och fasadmaterial visar likhet med äldre fotografier. Den yngre skolan har putsade fasader och ett brutet tak. Till skillnad från i många andra kyrkomiljöer är det enbart skolbyggnaderna som ligger i kyrkans omedelbara närhet och inte

andra offentliga byggnader så som prästgård och fattigstuga m fl. Miljön omges av öppen jordbruksmark.

Huvudvägen söderut, mot Adelöv i Småland, korsar E4:an och delar av bebyggelsen söder därom har ingått i den kulturhistoriska bebyggelseinventeringen. Det är enklare bebyggelse så som torp, soldattorp, backstugor och hantverkarbostäder som har vuxit fram längs med vägen. Karakteristiskt för dessa är den mindre skalan, även om en del av dem har byggts till under senare tid. Fasaderna är i allmänhet rödfärgade och taken täckta med röda takpannor.

Generellt:

- Kyrkomiljön i Stora Åby präglas av kyrkans dominanta läge. Kyrkan skall fortsätta vara den mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas.
- Äldre uthus, ladugårdar och andra ekonomibyggnader är en mycket viktig del av bebyggelsen. Det är till stor del dessa byggnader som berättar om traktens näringsliv.
- Det var vanligt att enklare bebyggelse uppkom vid vägar. Bebyggelsen utmed vägen mot Adelöv har höga kulturhistoriska värden, bland annat genom den mindre skalan.
- Traditionella material så som taktegel, äldre träpanel och fasadputs och originalfönster är viktigt att bevara.
- Slöjdvillorna skall fortsättningsvis målas i ljusgul kulör, likt den originalfärg den hade från början för att på så vis skapa en samhörighet socknarna och Slöjdvillorna emellan.

Hänsynstagande till kulturmiljön kan komma att regleras genom områdesbestämmelser.

Trehörna kyrkby

Sedan kyrkorna uppfördes under medeltiden har de utgjort ett centrum för bygden och byggnader med olika funktioner har uppförts vid kyrkplatsen. Nära kyrkan bodde vanligtvis präst och klockare. Andra byggnader med direkt anknytning till kyrkan kan vara t ex kyrkstall och tiondebod. Vid många kyrkor låg också sockenmagasin, sockenstuga, fattigstuga och senare ålderdomshem. I sockenstugan samlades sockenstämman eller kommunalstämman och här kunde det också finnas ett skolrum, innan särskilda skolbyggnader uppfördes. I allmänhet förlades en skola i kyrkans närhet. Fram till 1863 var socknen i Sverige den administrativa enheten för både civila och kyrkliga angelägenheter. Då skildes de åt i en kyrklig och en civil del.

Trehörna socken bildades 1643 av delar av socknarna Stora Åby i Östergötland och Säby och Linderås i Småland. Snart stod en sockenkyrka färdigbyggd och kyrkobygget bekostades till stor del av överste Arvid Ribbins, som bl a ägde Trehörna säteri. Han skänkte även egendomen Kolhult till att brukas som prästgård. Efter drygt 200 år ansågs kyrkan vara för liten och 1861 stod en ny, större kyrka på plats. Båda kyrkorna var uppförda i trä, vilket är relativt ovanligt i Östergötland. Kyrkan ligger vid stranden av Trehörnasjön och invid kyrkan växte ett sockencentrum fram. På andra sidan landsvägen ligger en f d fattigstuga samt det gamla och det nya ålderdomshemmet, uppförda 1856 respektive 1932. Invid den f d fattigstugan ligger ett antal flyttade byggnader inom ett område som har karaktären av

hembygdspark. En skola byggdes 1864 vid Klockaregården väster om kyrkan. När en ny skolbyggnad uppfördes söder om kyrkan 1929 blev Klockaregården lärarbostad.

Bebyggelsen i Trehörna är centrerad kring kyrkan och ligger placerad väster om huvudvägen med Trehörnasjön som en naturlig avgränsning i geografin. Den samlade villabebyggelsen har främst vuxit norrut och västerut med bebyggelse från 1930-talet och framåt.

Vissa av villorna är välbevarade medan andra har genomgått större förändringar, t ex när det gäller byte av fasadmaterial och fönster. Villatyperna är främst enplansvillor med tegelfasad, mexitegel eller träpanel. Smäckra smidesräcken från huvudingången är vanligt förekommande.

I backkrönet söder om kyrkan ligger den äldre och nyare lanthandeln från 1953, idag nedlagda båda två. Bebyggelseinventeringen har även omfattat de mindre gårdarna Löverhult samt Kolhult, den f d prästgården, öster om huvudvägen.

Generellt:

- Området kring kyrkan. Kyrkan ska fortsätta vara den mest framträdande i området och ingen konkurrerande bebyggelse bör tillåtas.
- Äldre uthus, ladugårdar och andra ekonomibyggnader är en mycket viktig del av bebyggelsen. Det är till stor del dessa byggnader som berättar om traktens verksamheter.
- Traditionella material så som taktegel, fasadtegel, fasadputs, äldre träpanel och originalfönster är viktigt att bevara.

3.6 Lågexploaterade områden

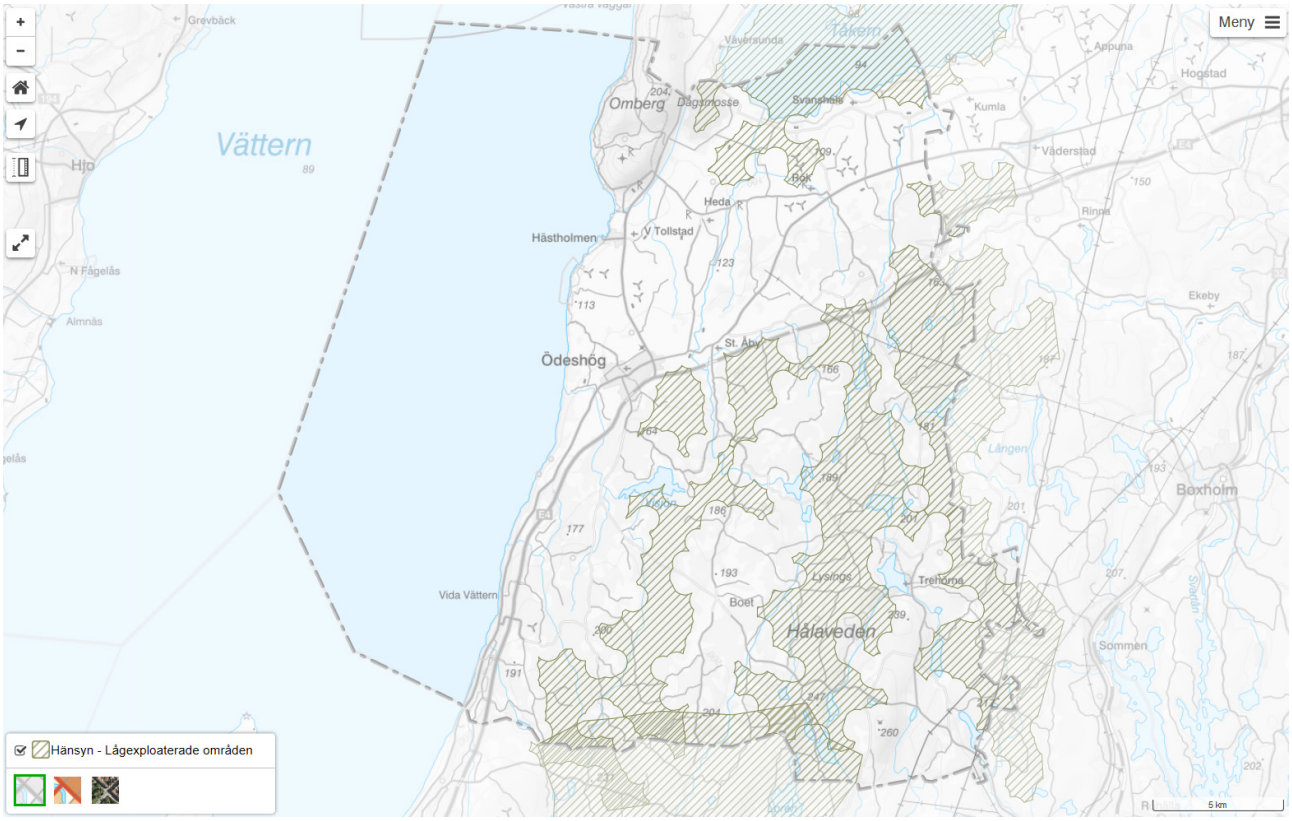

Karta 31 över lågexploaterade områden

Redovisningen av dessa områden innebär inte några hinder för pågående markanvändning och dess utveckling av ett aktivt skogs- och lantbruk. Avsikten är istället att väga in behovet av att skydda områdena vid prövning av större- och ytkrävande verksamheter eller anläggningar med stor påverkan på omgivningen och landskapet som exempelvis vindkraft eller gruva. Då ska hänsyn tas till nedanstående värden som de lågexploaterade områdena utgör.

Lågexploaterade områden är beteckningen för sådana mark- och vattenområden som endast i obetydlig omfattning är påverkade av bebyggelse, exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön. Nästan hela kommunen är på något sätt påverkad av verksamheter eller anläggningar. Det finns ändå några större sammanhängande områden som kan anses vara mindre påverkade, förutom ett aktivt skogs- och lantbruk. I kartan redovisas resultatet av en översiktlig kartanalys baserat endast på byggnader för bostadsändamål. Resultatet ger större sammanhängande lågexploaterade områden som i stort sett är fria från bostadsbebyggelse. Endast mindre isolerade bostäder återfinns inom områdena. Viljeinriktning gäller ej de områden som ligger på Slättens åkermark.

I och kring de lågexploaterade områdena kan man uppleva ett landskap med mycket liten påverkan av tätorter, större bebyggelsegrupper eller andra typer av störande verksamheter. De vägar som finns i dessa områden följer till största delen ursprungliga vägdragningar och är oftast smala och väl anpassade till det omgivande landskapet. Ödeshögs har en potential med dessa områden att komplettera storstadslivet. Ju fler människor vi blir, desto mer markyta tas

i anspråk, vilket leder till ett större behov av ostörda områden där vi kan fylla på med energi och uppleva naturen. För boende intill dessa områden och ödeshögsborna är de lågexploaterade områdena en tillgång i sin karaktär och fyller en viktig roll för det rörliga friluftslivet, folkhälsan och den biologiska mångfalden i kommunen.

Några områden som pekas ut är viktiga för det rörliga friluftslivet och har även höga naturvärden. Eftersom områdena består av skogsmark, våtmark och mossar och inte är ianspråktagna mer än att de brukas som ett aktivt skogs- och lantbruk, samt ligger utanför exploaterade områden, upplevs de också i regel som tysta. Vi har dock valt att inte lägga tyngdpunkten på ljudnivån, eftersom vad som anses vara tyst är en subjektiv bedömning.

Lågexploaterade områden är också viktiga och i en del fall nödvändiga för naturvärdena där många arter kräver relativt ostörda miljöer. Bland annat gäller det våtmarksfåglar som trana, orre, ljungpipare och storspov.

Vissa områden kan utvecklas med bättre tillgänglighet och anordningar för att stärka friluftsvärdena och då ska det vara möjligt att till exempel förlägga en ny vandringsled med anläggningar genom området. Andra områden kan vara viktiga för jakt samtidigt är det viktigt att det finns olika nivå på tillgängligheten för naturskyddets skull.

Viljeinriktning

- Områdena ska utvecklas som skogs- och lantbruksområden, naturområden, och/eller som friluftsområden.
- Pågående markanvändning och dess utveckling ska inte hindras av utpekandet som lågexploaterade områden.
- Områdena upplevs som relativt tysta och därför ska kommunen vara restriktiv till att tillåta störande verksamheter. Ny verksamhet ska inte påtagligt försämra bullersituationen i områden som pekats ut som lågexploaterade, därför ska den existerande ekvivalenta ljudnivån i dessa områden användas som riktvärde.
- Större- och ytkrävande verksamheter eller anläggningar som exempelvis vindkraft eller gruva som kan fragmentera (dela upp) eller ha betydande påverkan på landskapsbilden ska inte tillåtas.
- Åtgärder för att stärka friluftslivet eller öka tillgängligheten till ett område utreds utifrån områdets lokala förutsättningar.
- Enstaka ny bostadsbebyggelse kan vara möjlig och prövas från fall till fall.

3.7 Täktverksamhet

Karta 32 över täkter

Täktverksamhet innebär brytning av torv, berg, sten, grus, sand eller andra typer av jord.

I Ödeshögs kommun finns en torvtäkt på Dagsmosse.

Norr om Gränna finns även ett utpekat område av riksintresse för värdefulla ämnen och material, Norra Kärr.

Täkt- och gruvverksamhets påverkan på naturmiljön är väsentlig. Stora områden tas i anspråk och landskapsbilden förändras. Vattenmiljöer riskerar även att påverkas genom utsläpp från täkter och gruvor och dränering sker av våtmarker. Täkter är nödvändiga för samhällets behov men stor hänsyn till andra värden ska göras för att inte inkräkta i alltför hög grad på natur-, frilufts- och kulturvärdena och även turism. Täkter, förutom mindre husbehovstäkter, kräver tillstånd enligt miljöbalken eller, när det gäller förbränningstorv, bearbetningskoncession enligt torvlagen. I en gruva bryts malm som innehåller något av de mineral som finns uppräknade i minerallagen. För gruvor krävs både bearbetningskoncession enligt minerallagen och tillstånd enligt miljöbalken.

Täktverksamheter riskerar framför allt att påverka grund- och ytvatten. Detta kan ske genom sänkning av grundvattenytan eller genom föroreningar. Andra konsekvenser kan vara störningar för närboende, hinder för det rörliga friluftslivet, ökad belastning på vägnätet eller påverkan på djur- och växtlivet. För gruvor finns utöver detta risker med stora mängder mer eller mindre lakningsbenäget avfall i form av sandmagasin och gråberg samt ibland även kemikalieintensiv utvinning av metaller.

Vättern är i dagsläget en vattentäkt till ca 280 000 personer, främst till kommunerna runt sjön. I framtiden kan Vättern som dricksvattentäkt få ännu större betydelse då ytterligare kommuner, bland annat kring Örebro och Mälardalen, kan komma att ta sitt dricksvatten från Vättern.

I Ödeshögs kommun finns känsliga områden utmed Vätterbranterna, Omberg och Tåkern som har höga natur-, upplevelse- och historiska landskapsvärden. Dessa områden är besöksintensiva som friluftsändamål och är känsliga för större fragmenterrande och störande verksamheter. Hålaveden är ett mosaiklandskap med stora kulturhistoriska-, natur- och sociala värden och har större områden som är lågexploaterade och utpekat område som större opåverkat område som är känsliga för fragmentering (uppdelning). En sammanlagd bedömning av värdetrakter och spridningskorridorer för den biologiska mångfalden, kulturhistoriska samlade värden samt människans lokala kontakt med naturen och bygdegemenskap gör att denna del av kommunen inte är lämplig för lokalisering av större störande och fragmentterande täkter.

Viljeinriktning

- Alla risker som kan innebära att Vättern påverkas negativt ska elimineras. Det är nödvändigt med bakgrund av Vätterns ekologiska status, användningen som vattentäkt till i dagsläget 280 000 personer, dess unika djurliv, dess stora betydelse för fiskerinäringen samt den mycket stora betydelsen för friluftsliv och turism. Vätterns värde måste ses och bedömas över mycket långa tidsperspektiv, mer än 100 år.
- Täkter av torv, berg eller sand och grus samt gruvverksamhet ska endast tillåtas där natur-, frilufts- och kulturvärdena är låga och ej påtagligt påverkar landskapskaraktären eller Hålaveden negativt.
- Verksamheten på och kring befintliga täkter ska ta hänsyn till landskapskaraktären och Hålaveden samt natur-, frilufts- och kulturvärdena.
- Vid efterbehandling av täktområden ska natur-, frilufts- och kulturvärdena vara vägledande.
- Kommunen ska verka för hushållning av naturgrus samt värdefulla ämnen och material samt att andelen återanvänt material ska öka. Uttag av naturgrus ska minimeras och där så är möjligt ersättas av krossberg och morän eller återanvänt material.

Norra Kärr, Värdefulla ämnen mineraler – Riksintresse, 3 kap. 7 § miljöbalken

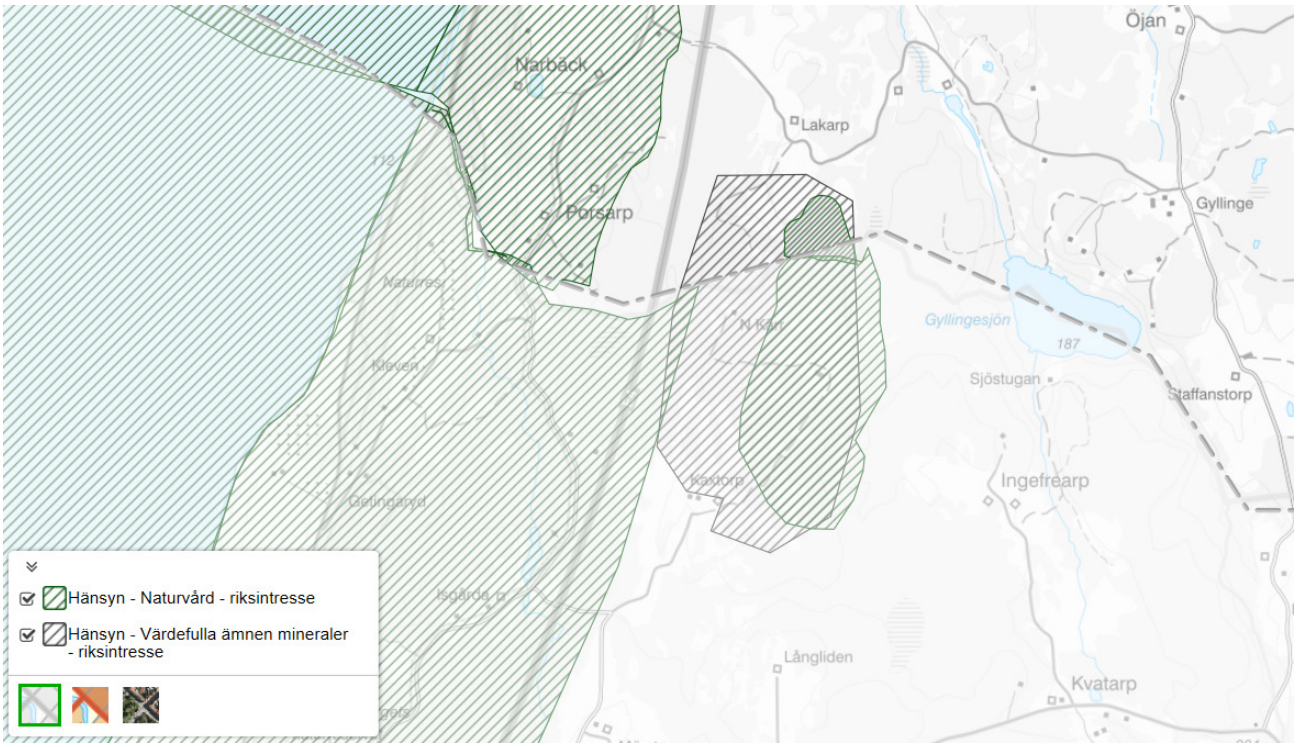

Karta 32 över Norra Kärr

I området Norra Kärr som ligger vid kommun- och länsgräns mellan Ödeshögs och Jönköpings kommun samt i närheten av Tranås kommun finns en fyndighet med sällsynta jordartsmetaller som är klassad som riksintresse för mineralutvinning. Området är av riksintresse för naturvård samt värdefulla ämnen och material. Riksintresset för värdefulla ämnen finns sedan 1994 i 3 kap. 7 § andra stycket miljöbalken. Anledningen var främst för att långsiktigt säkerställa tillgången av sällsynta jordartsmetaller. Under 2011 detaljavgränsades riksintresset för att långsiktigt säkerställa tillgången på sällsynta jordartsmetaller, zirkonium, nefelin och flusspat.

Fyndigheten utreds av ett privat prospekteringsbolag och processen med prövning av bearbetningskoncession pågår (november 2019). För att brytning ska bli aktuell ska även miljöprövning göras och det är svårt att förutse om eller när fyndigheten kommer börja brytas. I prövningen av brytningskoncession och miljökonsekvensbeskrivning har Ödeshögs kommun yttrat att miljökonsekvenserna är ofullständigt utredda avseende risker och påverkan på vattenkvalitet för Vättern och flöden i Adelövsån, Noen och i förlängningen hela Svartåsystemet inklusive sjön Sommen. Ödeshögs kommun anser att verksamheten inte kan tillåtas så länge det finns risk för förorening av vatten. Ställningstagandet är förenligt med de ställningstaganden som gjorts av Jönköpings- och Tranås kommuner. Länsstyrelsen har i beslut den 8 mars 2019 beslutat att miljökonsekvensbeskrivningen inte kan godkännas och avstyrker därmed bearbetningskoncession.

Vid prövning av gruvverksamhet om brytning av fyndigheten ska alla risker som kan innebära att Vättern påverkas negativt elimineras. Det är av mycket stor vikt med bakgrund av Vätterns ekologiska status, användningen som vattentäkt till i dagsläget 280 000 personer, dess unika djurliv, dess stora betydelse för fiskerinäringen samt den mycket stora betydelsen

för friluftsliv och turism. Vätterns värde måste ses och bedömas över mycket långa tidsperspektiv, mer än 100 år. Gruvbrytningen med all kringverksamhet är mycket ytkrävande och kommer förmodligen att medföra stora förändringar av landskapet. Fördjupad kommunal planering behövs om gruvbrytning vid Norra Kärr blir aktuell.

Process

Från det att en verksamhetsutövare vill börja leta mineral till en eventuell start av gruvverksamhet, krävs minst följande prövningar:

- Undersökningstillstånd och arbetsplan – Prövning sker vid Bergsstaten
- Bearbetningskoncession enligt minerallagen – Ansökan prövas av Bergsstaten.
- Tillstånd enligt miljöbalken – Prövning sker vid mark- och miljödomstolen.
- Markanvisning – Beslutas vid en särskild förrättning som hålls av bergmästaren.
- Bygg- och marklov – Prövning sker hos kommunens byggnadsnämnd.

Utöver dessa prövningar kan verksamhetsutövaren också behöva söka tillstånd för verksamheter eller undersökningsarbeten som kan påverka ett Natura 2000-område. Övriga tillstånd som kan krävas är kulturminnesskydd, strandskydd, artskydd och biotopskydd för att nämna några exempel. Om verksamhetsutövaren planerar en provbrytning inom ramen för ett undersökningstillstånd eller bearbetningskoncession så krävs tillstånd för det enligt miljöbalken.

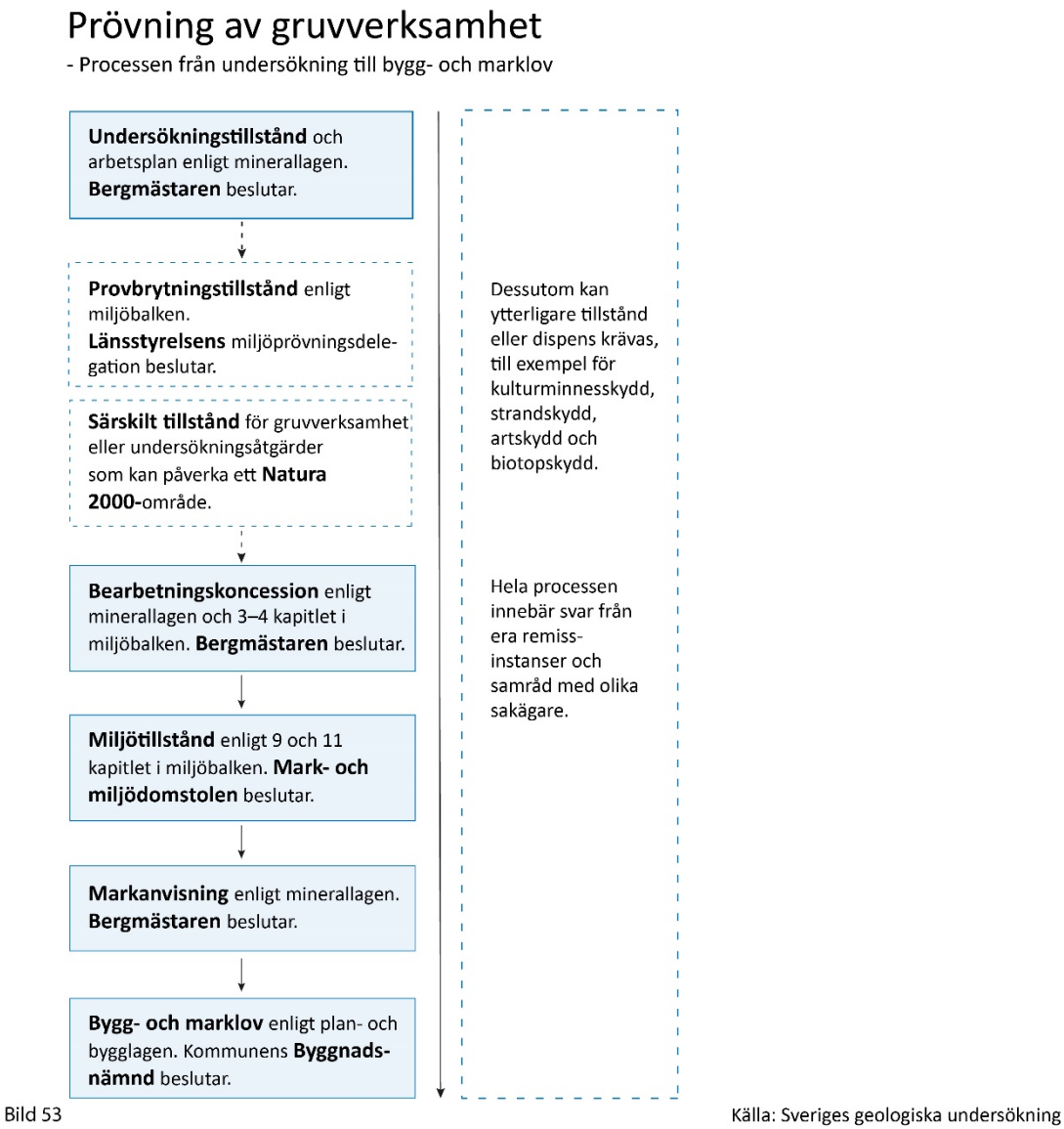

Bild 53 – Prövning av gruvverksamhet

Beskrivning

Fyndigheten med alkalina bergarter är belägen 1,5 kilometer öster om Vättern, i Jönköpings och Östergötlands län, i Jönköpings respektive Ödeshögs kommun. Mellan Norra Kärr och Vättern passerar E4:an parallellt med fyndigheten och som närmast ligger vägen cirka 350 meter väster om bergartskontakten. Ett par hundra meter väster om E4:an sluttar marken brant ner mot Vättern som ligger strax över 100 meter lägre relativt vägen och intrusivet. Bergartskomplexet (intrusivet) som i markytan har en elliptisk form och vars kända utbredning sträcker sig cirka 1300 m i nord-sydlig riktning och som mest 460 m i öst-väst. Den totala kända arean är ungefär 38 hektar. Huvuddelen av bergkroppen ligger i Jönköpings kommun och endast 250 m av den nordsydliga utsträckningen ligger i Ödeshögs kommun. Norra Kärrintrusivet har en berggrund bestående av nefelinsyenitbergarter där innehållet av zirkonium samt sällsynta jordartsmetaller är ovanligt hög. Den sällsynta bergarten med höga fyndigheter benämns grännait (85 % av fyndigheten) medan kaxtorpit, lakarpit och pulaskit

har lägre halter sällsynta ämnen men är ytterst ovanliga. Bergarterna är mycket sällsynta i Sverige och i även i hela världen. Området har mycket höga vetenskapliga värden.

Viljeinriktning

- Områdets geologiska och biologiska värden ska bevaras och ej brytas.
- Vid prövning av gruvverksamhet ska alla risker som kan innebära negativ påverkan på vatten och specifikt Vättern elimineras. Det är nödvändigt med bakgrund av Vätterns ekologiska status, användningen som vattentäkt till i dagsläget 280 000 personer, dess unika djurliv, dess stora betydelse för fiskerinäringen samt den mycket stora betydelsen för friluftsliv och turism. Vätterns värde måste ses och bedömas över mycket långa tidsperspektiv, mer än 100 år.

Angränsande område utanför riksintresseavgräsningen

Utöver själva riksintresset för mineralfyndigheten förväntas att en prövning av gruvverksamhet kan medföra behov av stora arealer för bearbetning, dammar, sandupplag, transporter med mera.

Området kring mineralfyndigheten ligger utmed Vättern och Vätterbranterna som har höga natur-, upplevelse- och historiska landskapsvärden. Området utmed Vättern och Vätterbranterna är besöksintensiva som friluftsändamål och är känsliga för större fragmenterande och störande verksamheter. Hålaveden är ett mosaiklandskap med stora kulturhistoriska-, natur- och sociala värden. Hålaveden har flera större lågexploaterade områden. Ett område är även utpekat som större opåverkat område som är känslig för fragmentering (uppdelning). En sammanlagd bedömning av värdetrakter och spridningskorridorer för den biologiska mångfalden, kulturhistoriska samlade värden samt människans lokala kontakt med naturen och bygdegemenskap gör att denna del av kommunen inte heller är lämplig för lokalisering av större störande och fragmenterande verksamhetsområden för täkter.

Viljeinriktning

- Kommunen anser inte att området kring miniralfyndigheten är lämpligt för gruvverksamhet med hansyn till negativ påverkan på landskapskarraktär, Hålaveden, vatten-, frilufts- natur- och kulturvärden.
- Kommunen ska ha ett fortsatt samarbete med Jönköpings- och Tranås kommun gällande prövningen av gruvverksamhet och omgivningspåverkan utanför miniralfyndigheten.

3.8 Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner

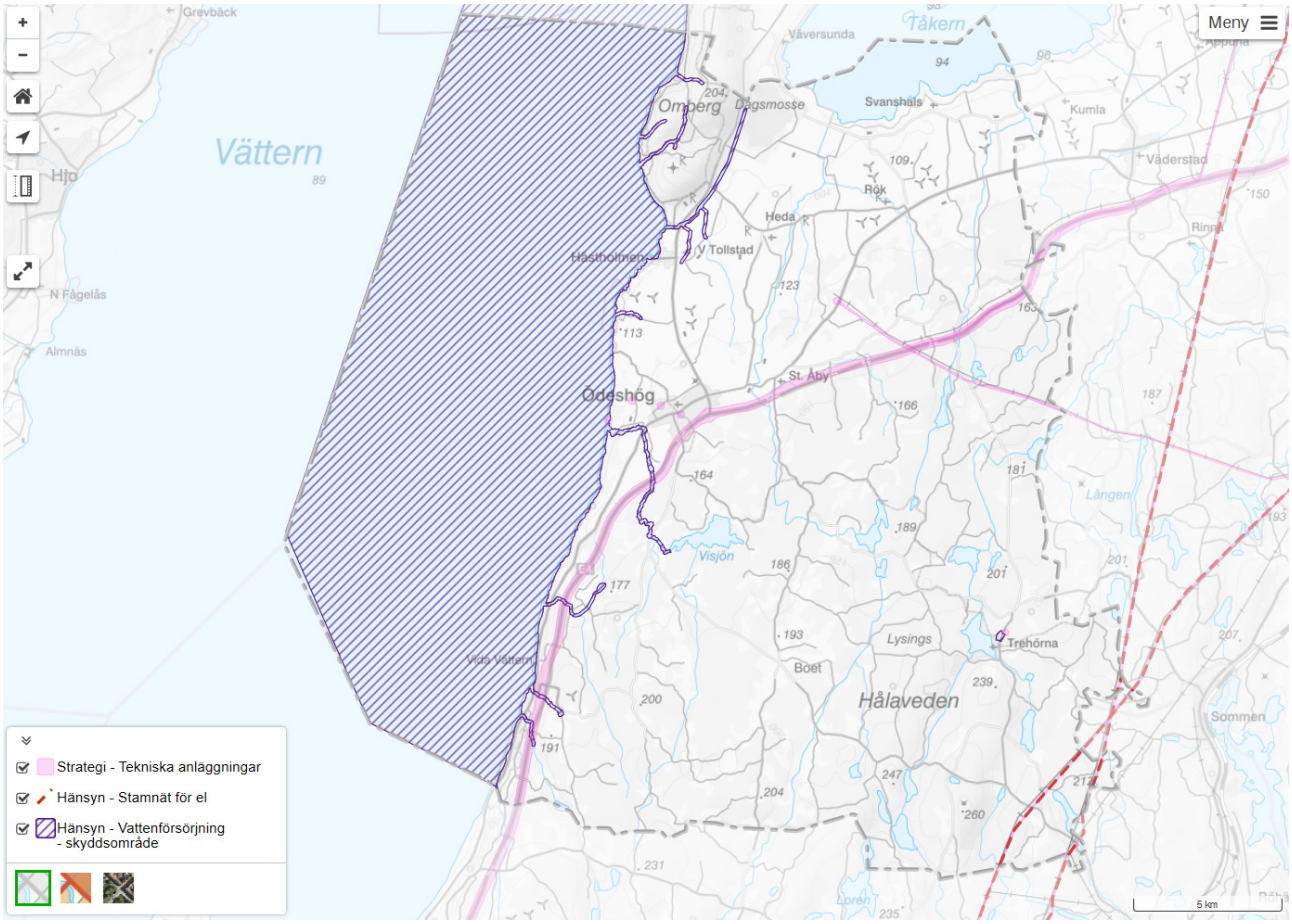

Karta 33 över tekniska och samhällsviktiga funktioner

I Ödeshögs kommun är Vättern den största och viktigaste råvarutillgången. Vättern är i dagsläget vattentäkt till cirka 280 000 personer, främst till kommunerna runt sjön. I framtiden kan Vättern som dricksvattentäkt få än större betydelse då ytterligare kommuner, bland annat kring Örebro och Mälardalen, kan komma att ta sitt dricksvatten från Vättern. Vättern har också ett unikt djurliv, stor betydelse för fiskerinäringen samt en mycket stor betydelse för friluftsliv och turism.

På en strategisk nivå pekar översiktsplanen ut viktiga tekniska och samhällsviktiga anläggningar som är viktiga att beakta och ta hänsyn till i kommande planering av mark- och vattenanvändningen. Det är anläggningar för eldistribution, vatten och avlopp, räddningstjänst och kommunledning samt för transporter på E4:an.

Viljeinriktning

- Samordning och samlokalisering mellan de olika tekniska systemen, ledningar och anläggningar samt med bebyggelseutveckling ska eftersträvas.

Vattenskyddsområde Vättern

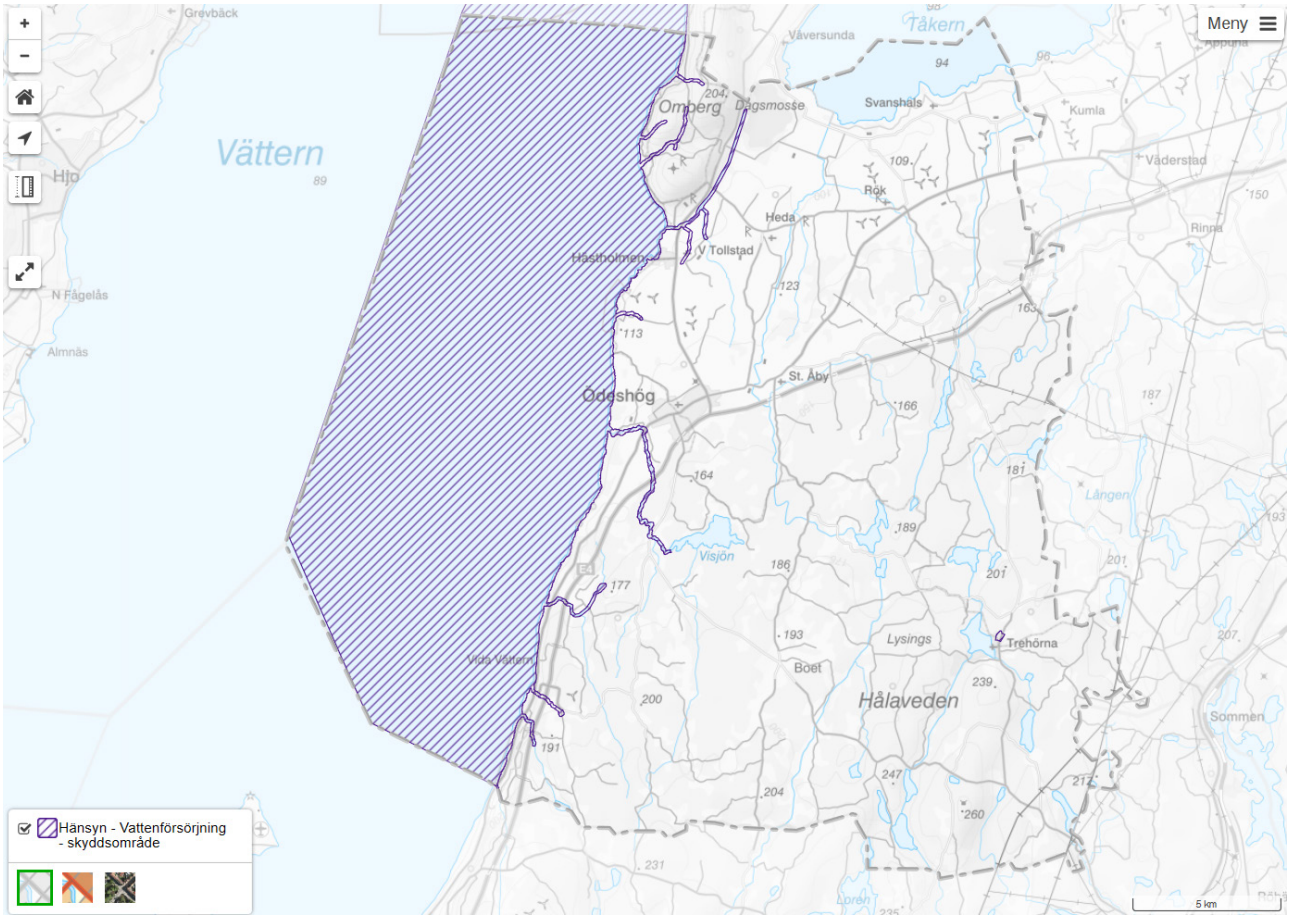

Karta 34 över vattenskyddsområden

Kommunens vattenresurser ska skyddas. Ny bebyggelse ska undvikas inom befintliga och planerade vattenskyddsområden. Kommunen ska arbeta för att bevara och stärka utpekade natur- och vattenområden samt kopplingar mellan dessa. Exploatering inom strukturen kan ske, hänsyn ska då tas till områdets värde samt koppling till andra områden. Bedömning görs i varje enskilt fall.

Dagvatten ska omhändertas lokalt och vid behov renas innan det når recipient. En dagvattenstrategi ska tas fram med riktlinjer för dagvattenhanteringen inom kommunen.

Särskilt Vätterns rena dricksvatten ska värnas och bevaras. För att skydda Vättern är det viktigt att inte tillåta verksamheter som kan påverka vattenkvaliteten i grund- och ytvatten alternativt att vidta skyddsåtgärder så att detta inte kan ske.

- Kommunen ska ha en aktuell en vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan.

Avloppsrening

Ny bebyggelse ska främst tillkomma inom områden som är anslutna till det kommunala avloppsnätet eller där det finns förutsättningar att göra detta. I kommunen finns i dag två reningsverk, ett i Ödeshög samt ett i Trehörna. Båda reningsverken bedöms ha tillräcklig kapacitet för att möta kommunens planerade befolkningsökning. Det är viktigt att annan verksamhet i direkt närhet av reningsverken inte begränsar reningsverkets möjlighet att expandera för att möta framtida myndighetskrav samt förändrade utsläppskrav.

Kommunen ska verka för att enskilda avloppsanläggningar med brister förbättras så att dagens reningskrav uppfylls.

- Kommunen ska ha en aktuell en vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan.

Dricksvattenförsörjning

Kommunen har ansvar för försörjning av dricksvatten till medborgarna enligt vattentjänstlagen SFS 2006:412). Kommunernas miljönämnder har det lokala tillsynsansvaret.

Länsstyrelsen har ett regionalt samordningsansvar för den regionala vattenförsörjningen och gällande regionala vattenförsörjningsplan är från 2014.

I kommunen är Vättern den största vattentäkten. Utöver Vättern finns en vättentäkt i Trehörna samt en mindre kommunalt vattentäkt i Boet. Kommunen har tack vare Vättern goda förutsättningar för att klara framtida vattenförsörjning. Vattenverket har idag en överkapacitet som täckar framtida behov för 6000 invånare samt möjligheter för etablering av större vattenkrävande verksamheter.

- Kommunens vattentäkter ska skyddas med vattenskyddsområde och föreskrifter som begränsar vad man får göra inom området.
- Kommunen ska ha en aktuell en vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan.

Avfallshantering

Enligt bestämmelserna i miljöbalkens 15:e kapitel ska varje kommun ha en gällande avfallsplan. I Ödeshögs kommuns avfallsplan, som antas av kommunfullmäktige, redovisas de mål som ska uppnås inom avfallsområdet. Avfallsplanen lägger fast riktlinjerna för Ödeshögs kommuns verksamheter i syfte att minska avfallets mängd, öka återanvändning och återvinning samt minska avfallshanteringens miljöpåverkan i övrigt. Avfallsplanen

fokuserar på det avfall som kommunen ansvarar för eftersom det är detta avfallsflöde kommunen har störst möjlighet att påverka, men innehåller även uppgifter om producentansvarsmaterial och verksamhetsavfall.

I Ödeshög finns en Orrnäs återvinningscentral där Ödeshögs invånare och företag kan lämna sitt avfall. Det mesta av materialet som lämnas lastas om och transporteras till andra behandlingsanläggningar.

Producentansvaret och det kommunala ansvaret för avfall är två verksamhetsområden som påverkar varandra i mycket stor omfattning. Åtgärder inom den ena sektorn får återverkningar på den andra. Den splittrade ansvarsfördelningen medför en del problem som gör att invånarna kan uppleva avfallssystemet i kommunen som ologiskt.

Viljeinriktning

- Ödeshögs kommuns avfallshantering ska vara resurseffektiv, hållbar och långsiktig genom att förebygga att avfall uppstår och behandla det avfall som uppkommer som en resurs.
- Kommunen har en aktuell avfallsplan.
- I samhällsplaneringen ska utrymmen i bebyggelsen som underlättar återanvändning och återvinning säkerställas.
- Det är viktigt att kommunen har ett bra samarbete med producentansvarsaktörerna, framförallt Förpacknings- och tidningsinsamlingen, FTI.
- Spridningen av kemikalier och miljöfarliga ämnen ska minimeras.
- Det avfall som uppkommer behöver omhändertas och behandlas på ett miljöriktigt sätt.
- Kommunen ska reservera mark för att hantera schaktmassor, men även behov av att i vissa tidsperioder hantera stora snömängder.

Elnät och distributionsanläggningar

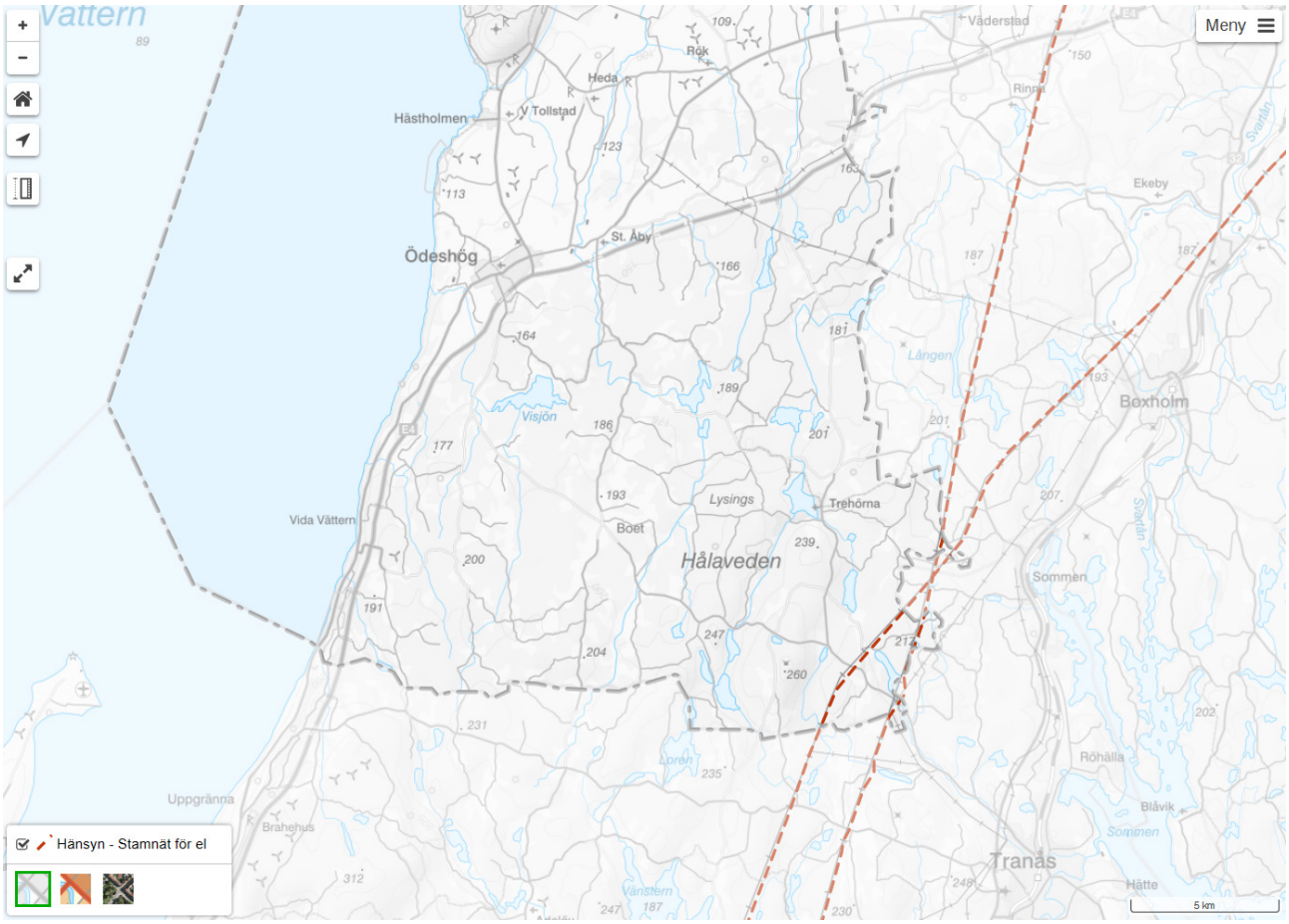

Karta 35 över stamnät för el

Etablering av storskalig elintensiv verksamhet ställer krav på elnätsstrukturen i regionen. Det elnät som behövs för att tillgodose behovet av el tas ofta för givet. I många områden i Sverige utnyttjas transmissionsnätet redan idag fullt ut stora delar av året. Därför kan det behövas investeringar för att möjliggöra ytterligare uttag av el från transmissionsnätet. Det är regionnätsägaren som gör en initial bedömning av om verksamheten är så pass stor och elintensiv att det krävs förstärkningar på transmissionsnätsnivå. Efter en initial bedömning har regionnätsägaren och Svenska kraftnät en dialog om hur det önskade uttaget mest effektivt ska tillgodoses. Normalt behöver Svenska kraftnät alltid involveras vid etablering av verksamheter som förbrakar mer än 100 MW. Ledtiderna för att få till stånd nya kraftledningar är cirka 10 år, beroende på bland annat tillståndsprocesser kan det ta upp till 15 år innan en ny transmissionsnätsledning är i drift.

Nätägare i Ödeshögs kommun är till största del Vattenfall Eldistribution AB. E.ON Energidistribution AB är nätägare av en liten del i kommunens syd-östra hörn.

- Strategiska frågor kopplat till elnät ska ingå i kommunens arbete med klimat och energiplan.
- Vid detaljplanearbeten eller vid etableringar av verksamheter och andra elintensiva anläggningar ska en tidig dialog med nätägaren inledas.

- Samråd ska hållas med Svenska kraftnät när åtgärder planeras inom 250 meter från transmissionsnätsledningar och stationer.
- För att säkerställa att Svenska kraftnäts magnetfältspolicy uppfylls ska ny bebyggelse av bostäder, skolor och förskolor placeras 130 meter från en 400 kV-ledning.

3.9 Transportsystem

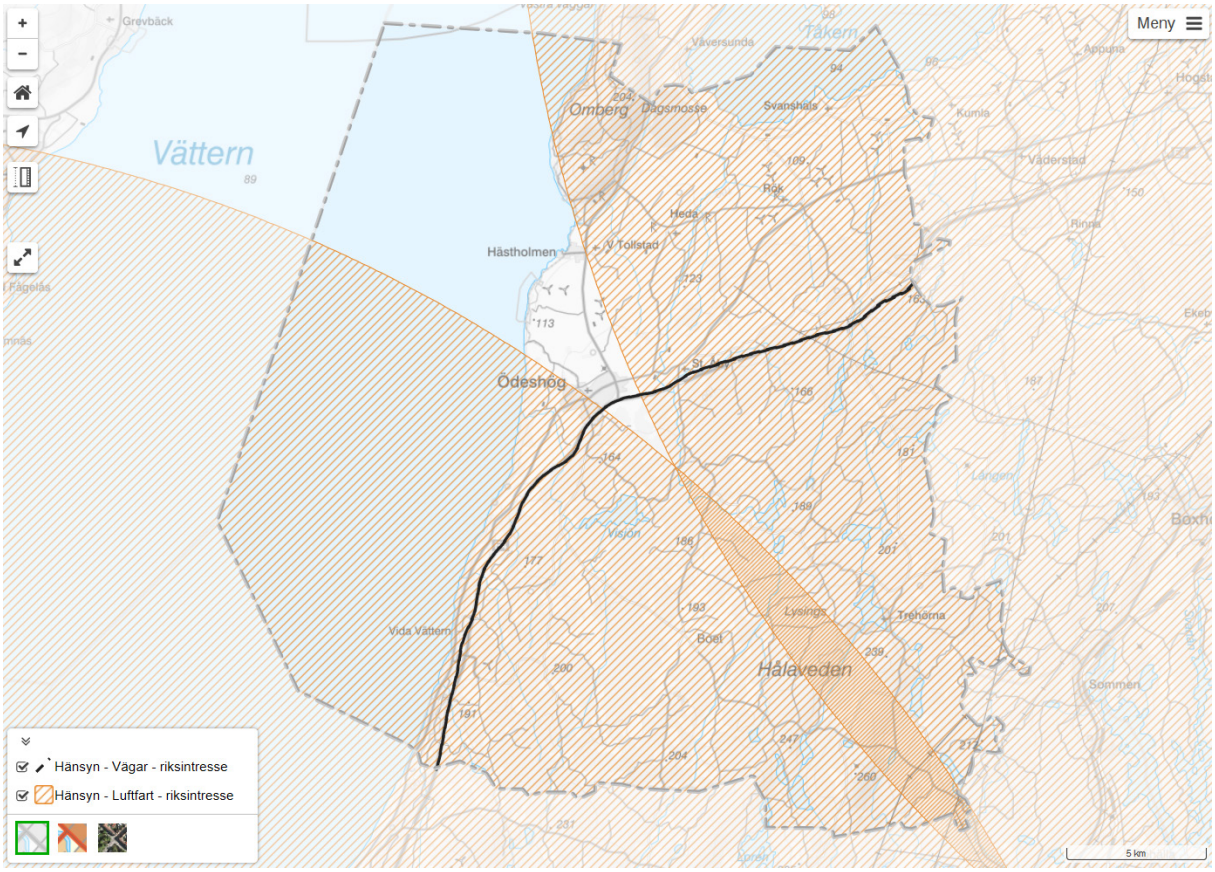

Karta 36 över riksintressen för transportsystem

Regler för byggande vid allmän väg

- Enligt väglagen får man inte utan Trafikverkets tillstånd ansluta enskild väg eller annan utfart till allmän väg.
- Inom ett avstånd på 50 meter från allmän väg får man inte sätta upp skyltar utan Länsstyrelsens tillstånd.
- Inom ett avstånd på 12 meter från allmän väg och i området kring vägkorsningar får man inte uppföra byggnader, utföra anläggningar eller vidta åtgärder som kan försämra trafiksäkerheten utan Länsstyrelsens tillstånd.
- Beträffande väg E4 har det byggnadsfria området utökats till 50 meter.

Ovanstående bestämmelser gäller endast där det inte finns detaljplan. Tillstånd behövs inte för åtgärd som kräver bygglov.

Vägar – Riksintresse, 3 kap. 8 § miljöbalken

E4:an utgör riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. I riksintressebegreppet ingår att de mark- och vattenområden som berörs av utpekat vägnät ska skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar tillkomsten av eller utnyttjande av en väganläggning. Det innebär att vägens funktioner ska skyddas avseende; god transportkvalitet och god nåbarhet till andra regioner, god tillgänglighet för samtliga trafikanter som färdas både längs och tvärs vägen.

Järnvägar – Riksintresse, 3 kap. 8 § miljöbalken

Götalandsbanan, Linköping – Borås

I Ödeshögs kommun finns en liten del i sydöstra hörnet av kommunen utpekada korridor för riksintresse för framtida korridor för järnväg. Riksintresset är väl tilltaget och generellt i sin utbredning. Lovgivning kopplat till mark- och vattenanvädning i Ödeshögs kommun skadar inte riksintresset. Inom området finns redan idag nationellt viktiga kraftledningar som begränsar möjligheterna för en spårdragning inom området.

- Kommunen anser inte att riksintresset för framtida korridor för järnväg kan påverka möjligheterna till lovgivning kopplat till mark- och vattenanvändningen inom området i Ödeshögs kommun.

Flygplatser och luftfart – Riksintresse, 3 kap. 8 § miljöbalken

Hinderfrihet

Uppförande av byggnader eller andra föremål högre än 20 meter kan komma att påverka flygtrafiken. Därför ska en lokaliseringsbedömning (flyghinderanalys) göras vid varje enskild etablering. Den som planerar att uppföra master eller vindkraftverk ska ta kontakt med berörd aktör (LFV, aktuell flygplats, Försvarsmakten). När det gäller fristående luftfartsanläggningar ute i terrängen som inte tillhör en flygplats görs flyghinderanalysen av LFV i egenskap av sakägare. När det gäller luftfartsanläggningar som tillhör en flygplats (inflygningshjälpmedel) svarar respektive flygplats för utredningen.

- Alla objekt på land och till sjöss som är högre än 20 meter över mark eller vattenyta och som ingår i bygglovshandlingar eller kommunala planer ska remitteras till Luftfartsverket.

Riksintresse flygplats Jönköping, Linköping

Vid en flygplats finns tre olika typer av skyddsområden som har med flyghinder att göra:

- hinderbegränsande ytor närmast flygplatsen,
- proceduområde som täcker ett betydligt större område kring flygplatsen samt

- MSA-ytan som utgörs av en cirkel med radien 55 kilometer räknat från flygplatsens landningshjälpmedel.

Dessa områden och ytor garanterar hinderfrihet för flygtrafiken. Hinderbegränsande ytor finns vid alla flygplatser. Proceduområden och MSA-ytor finns endast vid så kallade instrumentflygplatser.

MSA (Minimum Sector Altitude) är den höjd som ett flygplan som är på väg ner för att landa säkert kan sjunka till innan den slutliga inflygningen tar vid. På denna höjd har flygplanet en marginal på 1000 fot/300 meter över den MSA-påverkande ytan, vars höjd är samma som högsta hinder inom ytan. Nya hinder kan ha en negativ inverkan på flygtrafiken. Den MSA-påverkande ytan består av en cirkel med radien 55 km, som utgår från flygplatsens landningshjälpmedel. Cirkeln är delad i fyra sektorer och höjderna kan vara olika i varje sektor.

- Kommunen ska samråda med berörda flygplatser inom utpekat område på 60 km radie för objekt som skall uppföras högre än 20 meter. Befinner sig objektet till havs eller i insjö skall även Kustbevakningen i Karlskrona remitteras.

3.10 Försvarsmaktens intressen

Kommunen ska vid följande ärrendehantering remittera försvarsmakten:

- Samtliga plan- och lovärenden inom påverkansområden kring riksintressen oavsett byggnadshöjd
- Samtliga ärenden som rör höga objekt (högre än 20 meter utanför sammanhållen bebyggelse alternativ högre än 45 meter inom sammanhållen bebyggelse. Med sammanhållen bebyggelse avses de områden som utgör tätort på lantmäteriets översiktskarta 1:250 000
- Samtliga översiktsplaner, VA-planer, fördjupade översiktsplaner, tematiska översiktsplaner samt alla tillägg till dessa
- Samtliga ansökningar om tillstånd enligt miljöbalken för nya eller utökning av befintliga täkter (så som grus, sand med mera)
- Samtliga vägplaner för alla typer av vägar inom påverkansområden kring riksintressen
- Samtliga ärenden avseende områdesskydd enligt miljöbalkens 7:e kapitel (så som naturreservat, Natura 2000, vattenskydd med mera) inom påverkansområden kring riksintressen samt de ärenden som omfattar Fortifikationsverkets fastigheter
- Samtliga ärenden som rör sjökablar samt kablar och ledningar (både luft- och markkablar) på land som kopplas till linje/stomnätet

Följande intresseområden för Försvarsmakten finns inom Ödeshögs kommun:

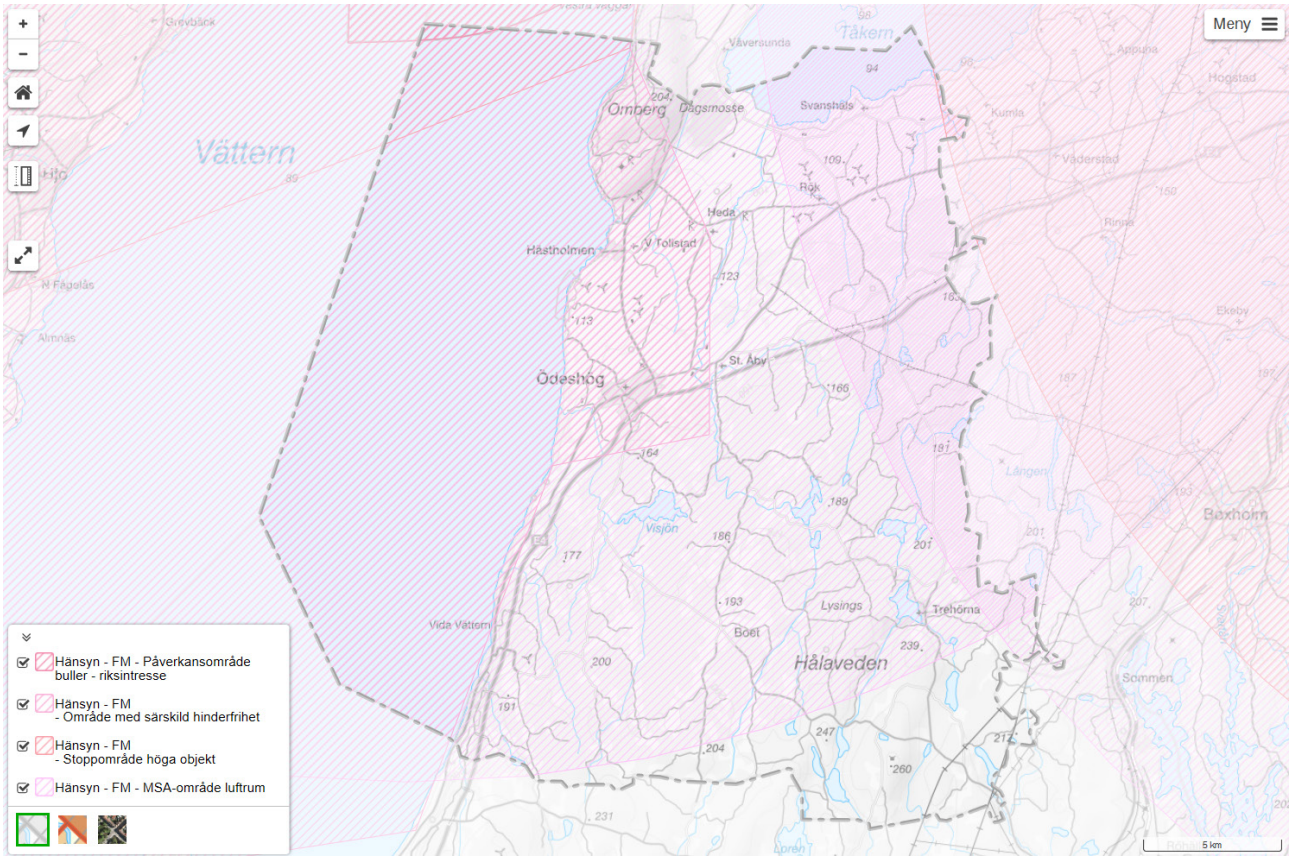

Karta 37 över försvarsmaktens intresseområden

- Påverkansområde buller eller annan risk, 3 kap. 9 § miljöbalken
- Område med särskilt behov av hinderfrihet, 3 kap. 9 § miljöbalken
- Stopområde för höga objekt, 3 kap. 9 § miljöbalken
- MSA-område luftrum, 3 kap. 9 § miljöbalken

3.11 Miljö, hälsa, trygghet och säkerhet

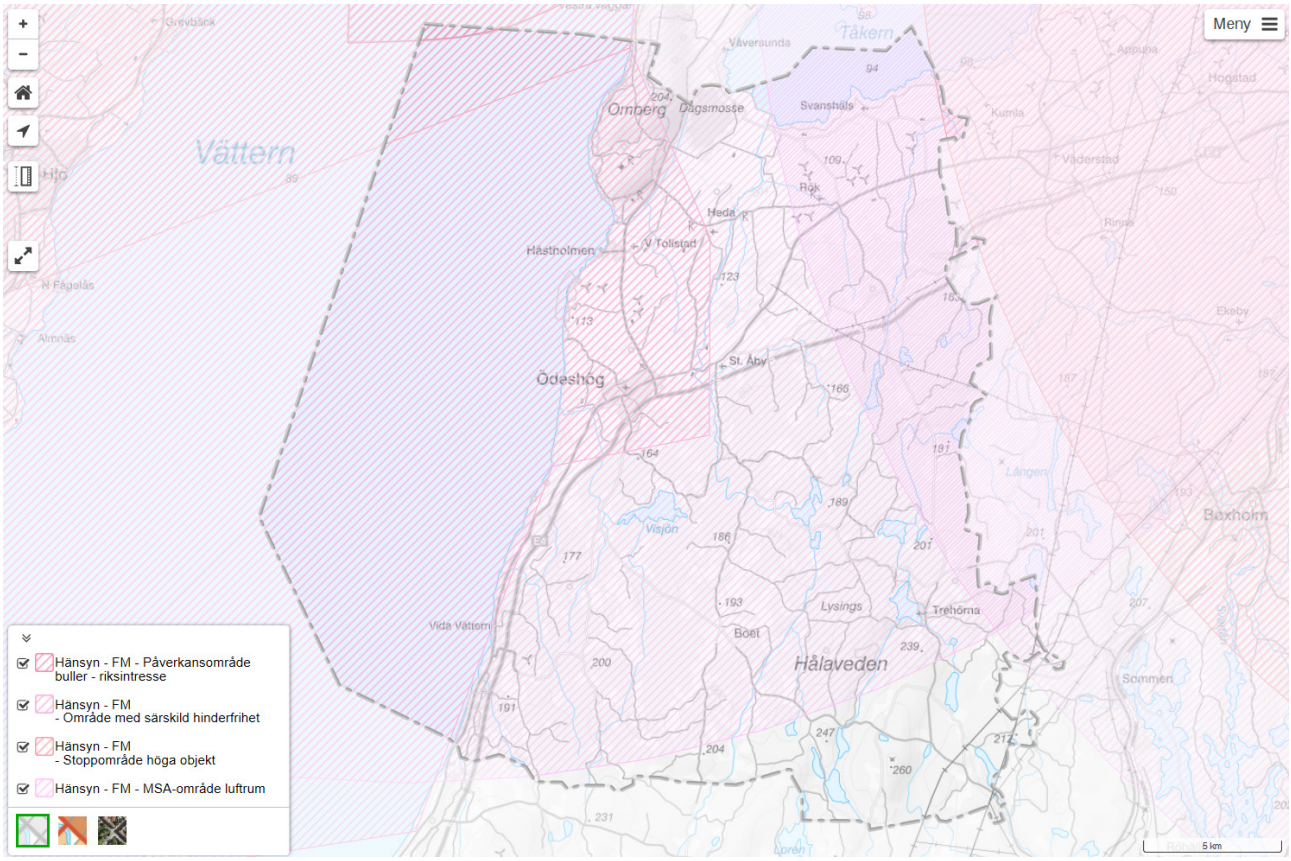

Karta 38 över störande anläggningar

Miljö- och riskfaktorer ska hanteras så att miljön i så stor utsträckning som möjligt inte tar skada och att risken för att människor utsätts för skada eller olägenhet minimeras.

Ödeshögs kommun ska genom detaljplanering, bygglovsgivning och andra tillståndsärenden se till att omgivningspåverkan blir så liten som möjligt vid nyetablering. Det innebär generellt att det som nyetableras, exempelvis verksamheter eller bostäder, ska vidta åtgärder så befintlig bebyggelse eller verksamhet inte lider skada av nyetableringen.

Buller

Sedan 1 juli 2017 gäller en förordning till miljöbalken med bestämmelser om riktvärden för buller utomhus vid bostadsbyggnader från spårtrafik och vägar. Förordningen ska tillämpas vid planläggning samt ärenden om förhandsbesked och bygglov utanför detaljplan. Enligt förordningen bör buller från spårtrafik och vägar inte överskrida 60 dB(A) ekvivalent ljudnivå vid en bostadsbyggnads fasad, och 55 dB(A) ekvivalent ljudnivå samt 70 dB(A) maximal ljudnivå vid en uteplats om en sådan ska anordnas i anslutning till byggnaden.

I Ödeshögs kommun är strävan att begränsa buller. Detta styrs bland annat av de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken och regler om egenkontroll, tillsyn och prövning. I kommande

planering genomförs detaljerade bullerstudier som ska visa hur bebyggelse placeras och utformas för att klara gällande bullerriktvärden.

Ödeshögs kommun är en liten kommun och omfattas inte av miljökvalitetsnorm för buller som beskrivs i förordningen om omgivningsbuller (2004:675). Vidare finns krav på Trafikverket att återkommande kartlägga buller från vägar som trafikeras av mer än 3 miljoner fordon per år. Det gäller exempelvis utmed väg E4.

Viljeinriktning

- Vid planläggning av nya bostadsområden som riskerar att inte uppnå riktvärdena för buller ska en trafikbullerutredning utföras och vid behov ska åtgärder tillämpas för att minska eventuella bullerstörningar. Skolor, förskolor och annan känslig verksamhet ska utformas så att en utemiljö med god ljudmiljö kan skapas.
- Ödeshögs kommun ska sträva efter att samla bullrande verksamheter till de större verksamhetsområdena.
- E4:ans omgivningspåverkan förbi Ödeshögs tätort och framförallt Klockargårdsängens natur- och parkområde ska utredas. Detta bör ske i samarbete med Trafikverket.

Vattenkvalitet

För vattenförekomster, det vill säga vatten som övergår en viss storlek, finns fastställda miljökvalitetsnormer. Miljökvalitetsnormer beskriver den miljökvalitet som ska uppnås och vid vilken tidpunkt. Normen anger hur miljön bör vara för att ekologiska och kemiska funktioner i vattenmiljön ska uppnås. Statusklassificeringen beskriver den befintliga vattenkvaliteten i en vattenförekomst.

I Ödeshögs kommun finns ytvattenförekomster och grundvattenförekomster som har statusklassats och har miljökvalitetsnormer. Statusen för sjöar och vattendrag redovisas i kartan.

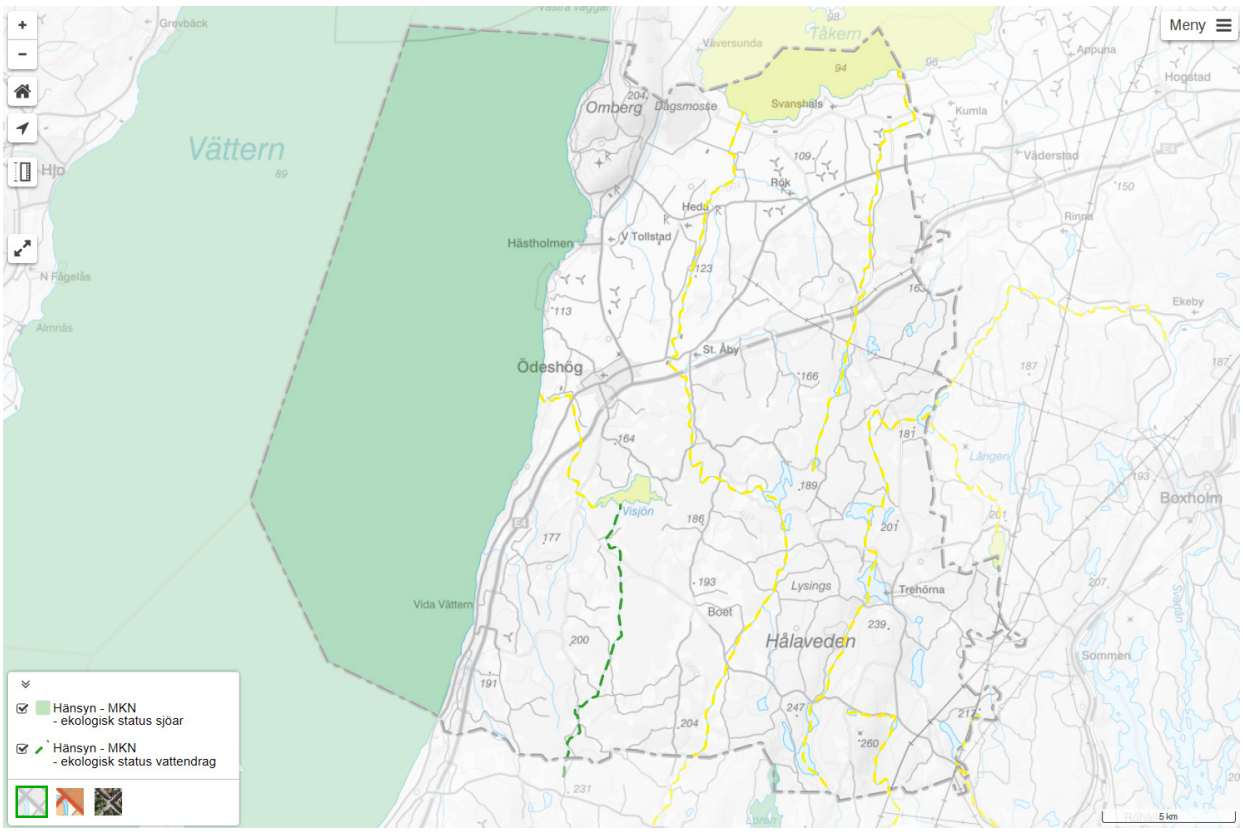

Karta 39 över statusklassning för sjöar och vattendrag

Viljeinriktning

- För sjöar och vattendrag som är inte uppnår god status ska kommunen aktivt arbeta med förbärringsåtgärder.
- För sjöar och vattendrag som har god status ska inte vattenkvaliteten försämras.

Luftkvalitet

Miljökvalitetsnormer för luft är den svenska implementeringen av EU:s ramdirektiv för luft. Den är ett juridiskt bindande styrmedel för att förebygga och åtgärda miljöproblem. Regler beträffande miljökvalitetsnormerna finns i miljöbalkens 5:e kapitel. För närvarande finns miljökvalitetsnormer gällande utomhusluft för kvävedioxid, kväveoxider, svaveldioxid, bly, partiklar (PM10 och PM2,5), bensen, kolmonoxid, ozon, arsenik, kadmium, nickel och bens(a)pyren. Dessa luftföroreningar medför risker för miljön och människors hälsa. Biltrafik är den största orsaken till höga halter av hälsofarliga ämnen i luften.

Ödeshögs kommun är medlem i Östergötlands luftvårdsförbund. Där samverkar man med beräkning, mätning och kontroll av miljökvalitetsnormer för utomhusluft. För närvarande bedöms det inte finnas någon risk i Ödeshög att miljökvalitetsnormen för utomhusluft överskrids för något ämne. Frågan bevakas i samhällsplaneringen och vid miljöärenden.

Viljeinriktning

- Ödeshögs kommun ska kontrollera att miljökvalitetsnormen uppfylls inom Ödeshög. Kontrollen sker genom mätning eller beräkning. Om en miljökvalitetsnorm överskrids eller riskerar att överskridas ska kommunen ta fram ett åtgärdsprogram.
- Risk för att miljökvalitetsnormen för luft överskrids kan uppkomma på gator som har mycket trafik i kombination med slutna gaturum. När det bedöms att denna risk kan uppstå ska det utredas om miljökvalitetsnormerna för luft riskeras överskridas.

Radon

Radon är en osynlig och luktfri radioaktiv gas som finns i mark, luft och vatten. Radon i byggnader kommer från tre källor: marken, byggnadsmaterial samt dricksvattnet. Radon följer med luften in i luftrör och lungor vid andning. I lungorna avges strålning som kan orsaka lungcancer. Radon från marken är den vanligaste källan till radon i byggnader. Det finns alltid tillräckligt med radongas i marken för att orsaka radonhalter inomhus om huset är otätt mot marken. Strålsäkerhetsmyndigheten har tagit fram rikt- och gränsvärden för radon i inomhusluft och vatten. Radonhalten bör inte överstiga 200 Bq/m³ i bostäder, skolor och allmänna lokaler (referensnivå enligt Strålskyddsförordningen).

Strålning från marken kommer främst från sönderfallen av de naturligt förekommande grundämnena kalium, uran och torium. Halterna av dessa ämnen varierar i berggrunden och jordlagren vilket gör att strålningen varierar från plats till plats. Översiktlig markstrålning har karterats av Sveriges geologiska undersökning (SGU). Resultatet visar på relativt höga värden för gammastrålning (uran) i Ödeshögs kommun.

Viljeinriktning

- För att förebygga riskerna ska radonsäkert byggande tillämpas vid all byggnation i Ödeshögs kommun.

Elektromagnetiska fält

Sedan 2002 finns ett allmänt råd från tidigare Statens strålskyddsinstitut som anger referensvärden för allmänhetens exponering för magnetfält. Referensvärdena är rekommenderade maxvärden och bygger på riktlinjer från EU. Syftet med referensvärdena är att skydda allmänheten mot kända hälsoeffekter vid exponering för magnetfält. De är satta till en femtiondedel av de värden där man har konstaterat negativa hälsoeffekter. För långsiktiga effekter, som förhöjd cancerrisk, räcker inte dagens kunskap för att fastställa några gränsvärden. Olika frekvenser har olika lätt att skapa strömmar i kroppen. Referensvärdena skiljer därför mellan olika frekvenser. För magnetfält med frekvensen 50 Hz är referensvärdet 100 µT. Under de största kraftledningarna (400 kV) ligger fälten på 10 – 20 µT. Vid all nyprojektering av 220 kV- och 400 kV-växelströmsledningar i det svenska stamnätet tillämpar Svenska kraftnät en magnetfältspolicy som innebär att vi utgår från 0,4 mikrotesla som högsta magnetfältsnivå vid bostäder, skolor och förskolor.

Viljeinriktning

- Sträva efter att utforma eller placera nya kraftledningar och andra elektriska anläggningar så att exponering för magnetfält begränsas.
- Undvik att placera nya bostäder, skolor och förskolor nära elanläggningar som ger förhöjda magnetfält.
- Sträva efter att begränsa fält som starkt avviker från vad som kan anses normalt i hem, skolor, förskolor respektive aktuella arbetsmiljöer.

Miljöfarlig verksamhet

Med miljöfarlig verksamhet avses all användning av mark, byggnader eller anläggningar som på ett eller annat sätt ger utsläpp till mark, luft eller vatten och som kan vara skadlig för människors hälsa eller miljön. Bestämmelser kring miljöfarlig verksamhet finns i miljöbalkens 9:e kapitel.

Förorenade områden

Med förorenade områden avses mark, grundvatten, ytvatten, sediment, byggnader och anläggningar som är så förorenade att det kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa och/eller miljön. Bestämmelser kring förorenade områden finns bland annat i miljöbalkens 10:e kapitel.

Naturvårdsverket har tagit fram generella riktvärden för förorenad mark som anger vilken föroreningshalt som är acceptabel för att minimera risken för negativa effekter på människors hälsa och miljön.

Länsstyrelsen har en samordnande funktion för arbetet med förorenade områden i länet. I Länsstyrelsens EBH-databas kan man söka i karta för att se var det finns misstänkt eller konstaterade förorenade områden i mark, grundvatten, ytvatten, sediment och byggnader. För varje utvecklingsområde i översiktsplanen har det gjorts en översiktlig bedömning om aktuellt område har någon misstänkt förorening.

Viljeinriktning

- Vid planering eller lovgivning ska Länsstyrelsens inventering av potentiellt förorenade områden beaktas. Finns identifierade risker för markföroreningar ska markföroreningar utredas och relevanta åtgärder genomföras.

Transportled för farligt gods

Med transportled för farligt gods menas de vägar och järnvägar som, av Länsstyrelsen, pekats ut som rekommenderat vägval för fordon som transporterar farligt gods.

Farligt gods är ett samlingsbegrepp för ämnen och föremål som har sådana farliga egenskaper att de, vid felaktig hantering under transport, kan orsaka skador på människor, miljö och/eller egendom.

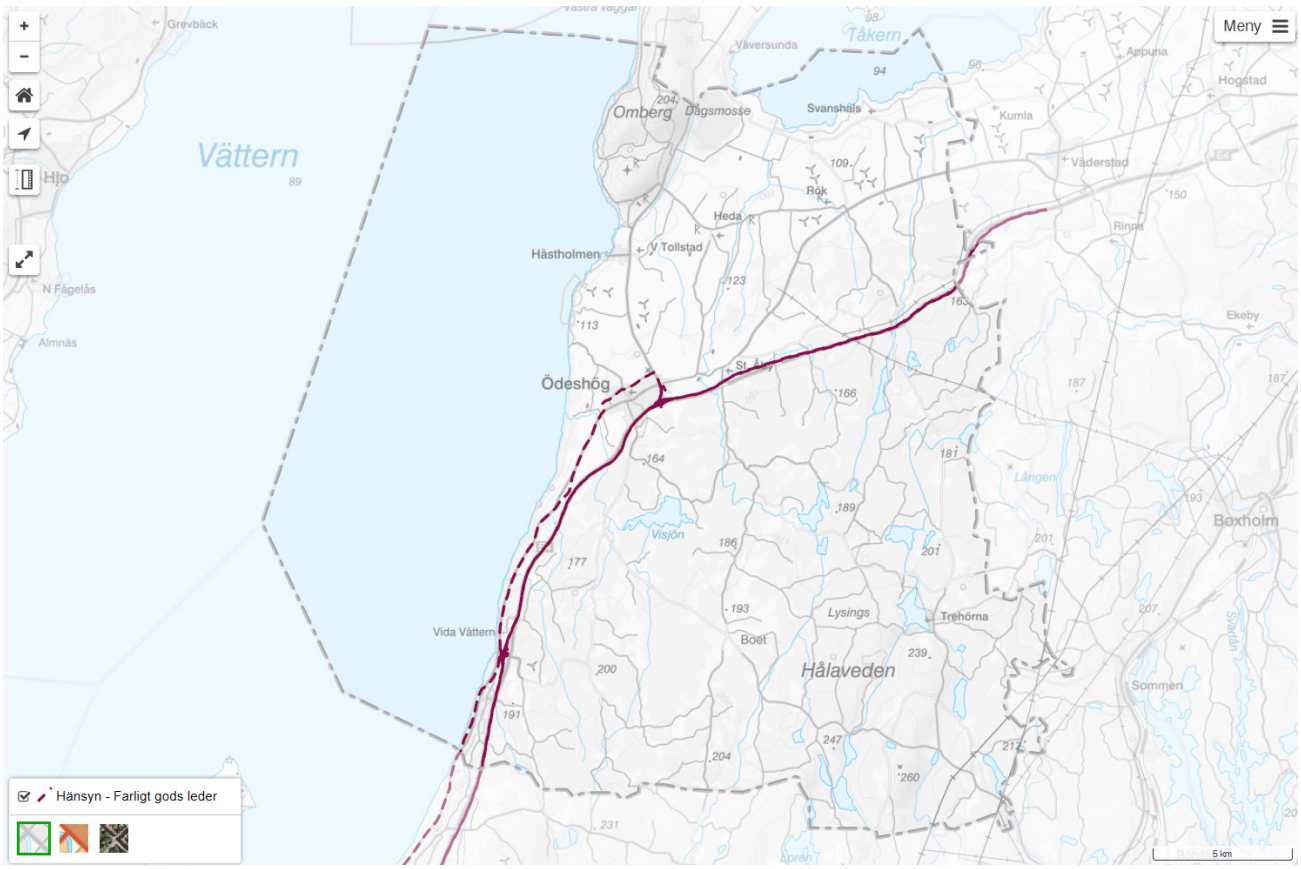

Karta 40 över farligt gods leder

Viljeinriktning

- Innan beslut om detaljplan och bygglov, ska en riskbedömning göras då planer finns på att bygga närmare än 150 meter från transportled för farligt gods. Behov av, och bedömning görs i samråd med räddningstjänsten.

- En riskbedömning ska genomföras inför byggande intill annan transportled där det sker transporter av farligt gods, exempelvis väg/gata fram till industri eller annan verksamhet med behov av sådana transporter.

Räddningstjänstens insatstider för livräddning

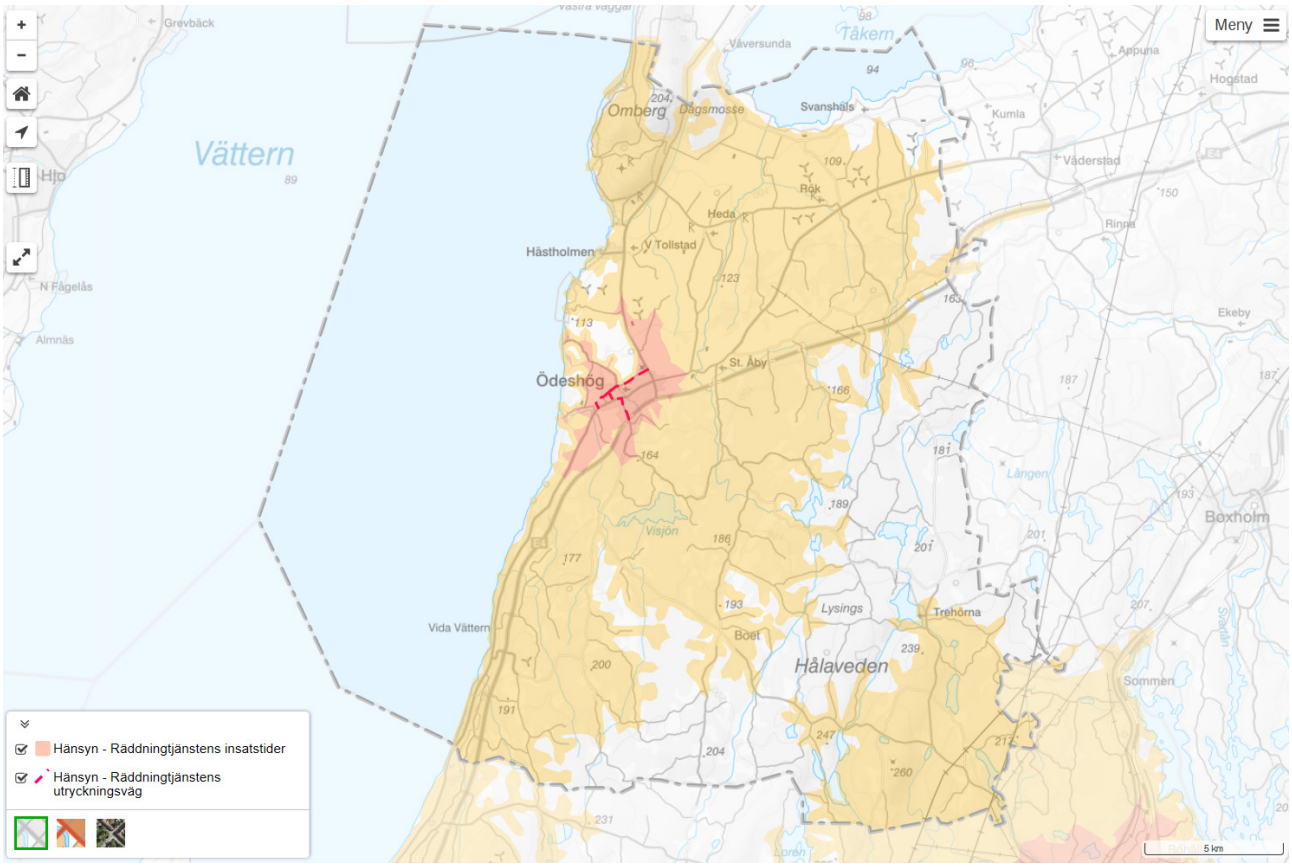

Karta 41 över räddningstjänstens insatstider

Med insatstid avses tiden från det att larm inkommit till räddningstjänsten och till dess att räddningsarbetet har påbörjats. Det vill säga tiden det tar för personal att klä sig och sätta sig i brandbilen, körtiden fram till adressen och slutligen, tiden det tar att ta med utrustning och göra sig redo för insats. Ödeshögs kommun samarbetar med grannkommunerna så att närmsta räddningsstyrka larmas oavsett i vilken kommun händelsen äger rum. Därför görs första insats inom vissa områden av räddningsstyrkor från andra kommuner.

Utrymning

I vissa typer av verksamhet såsom bostäder och mindre kontor kan räddningstjänsten bistå med hjälp att utrymma via fönster/balkong och stege. Detta förutsätter att insatstiden är begränsad samt att fönster och mark uppfyller förutsättningar som anges i byggreglerna.

Räddningstjänstens insatstid till en byggnad avgör i vilken omfattning räddningstjänsten kan utgöra alternativ utrymningsväg. När insatstiden understiger 10 minuter kan stegutrymning ske från högst fjärde våning eller max elva meter från fönstrets karmunderstycke eller balkongräckets överkant till marken. Då insatstiden för en brandsäker byggnad (Br 1) är under 20 minuter kan utrymning med räddningstjänstens bärbara stege ske från högst tredje våning eller max 11 meter. Där insatstiden för maskinstege understiger 10 minuter kan utrymning via denna utgöra alternativ utrymningsväg från tillexempel bostäder och som högst 23 meter ovan mark. Detta förutsätter också att väg fram till aktuell bostad, (eller

aktuellt utrymme) är tillgänglig samt att uppställning är möjlig för stegfordon. Om inte befintligt gatunät ger tillräcklig åtkomlighet för maskinstege kan räddningsväg anordnas.

Vatten till brandsläckning

Vatten till brandsläckning ska finnas tillgängligt i brandpostsystem, branddammar eller pumpplatser. I kommunen tillämpas det så kallade alternativsystemet för brandvattenförsörjning vilket innebär att brandpostsystemet kan glesas ut i vissa områden samtidigt som räddningstjänsten har tillgång till bemannade tankbilar.

Viljeinriktning

- Vid planering och lovgivning ska räddningstjänstens insatstider och utryckningsvägar beaktas.

Bristfälliga grundläggningsförhållanden

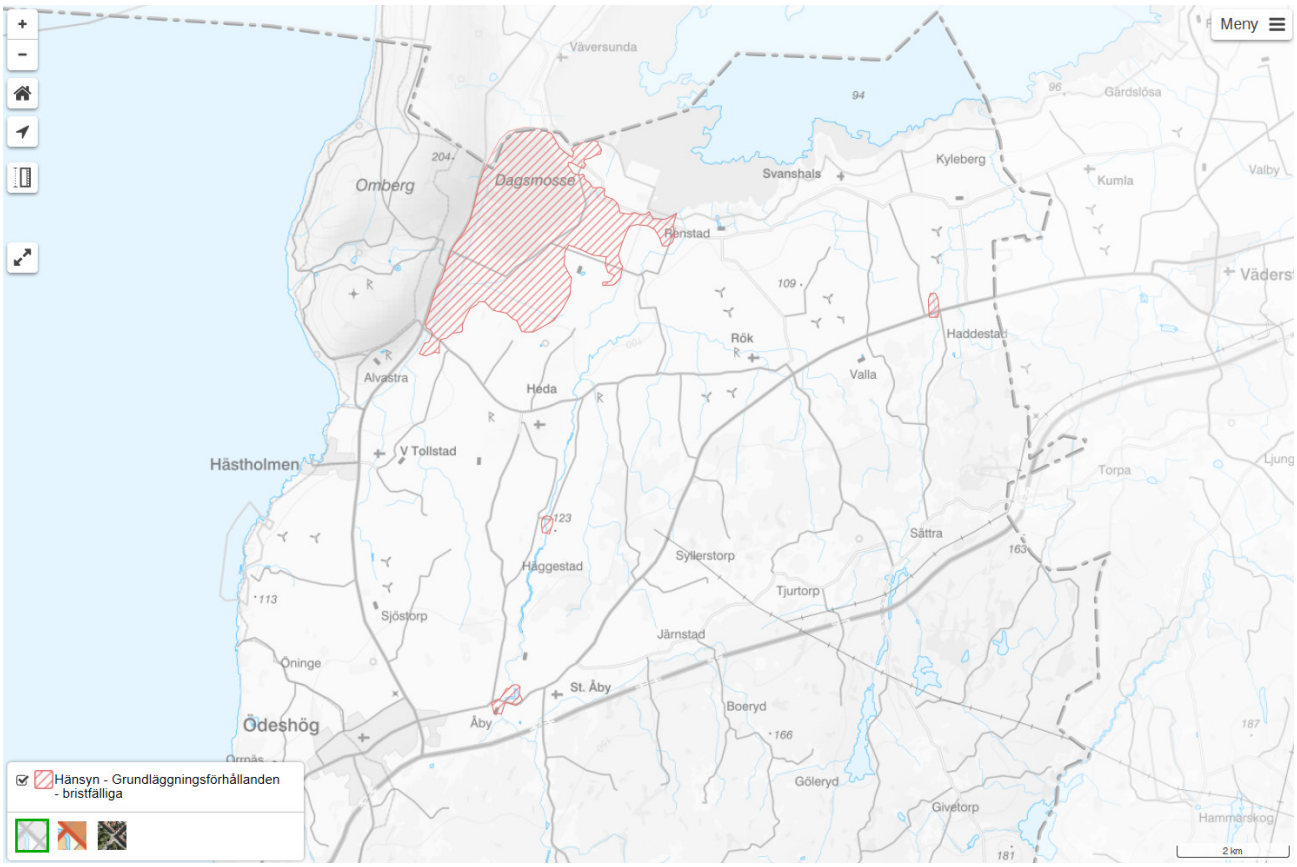

Karta 42 över områden med bristfälliga grundläggningsförhållanden

I kommunen finns det kända och identifierade områden där grundläggningsförhållanden är bristfälliga och kräver extra aktsamhet. Oftast är stabilitetsförhållandena bristfälliga med en kombination av jordart samt lutning på marken.

Viljeinriktning

- För människors säkerhet bör lovgivning av bebyggelse inom utpekade områden undvikas.

Översiktlig stabilitetskartering - Ödeshögs kommun

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har under 2018 genomfört en Översiktlig stabilitetkartering.

I Ödeshögs kommun har man identifierat tre områden där man har gått vidare till etapp 1B: Åby, Vallby och Kvarntorp. Sammanfattningsvis har man konstaterat att ”Stabilitetsförhållandena inom utredningsområdet uppfyller stabilitetsrekommendationerna för en översiktlig stabilitetsutredning enligt IEG Rapport 4:2010”

3.12 Klimatförändringar – Påverkan på bebyggd miljön

Bild 54 - Klimatförändringar

Den globala uppvärmningen medför konsekvenser som exempelvis högre temperaturer, förändrade nederbördsmängder, förhöjda vattennivåer och mer frekventa extrema vädersituationer. Ett förändrat klimat medför konsekvenser för bebyggelse, infrastruktur, dricksvattenkvalitet, biologisk mångfald samt risk för spridning av föroreningar från förorenade områden.

Omfattningen av konsekvenserna är svåra att överblicka och det råder osäkerhet kring hur omfattande konsekvenser riskerar att bli. Det är viktigt att hela samhället planerar att ha beredskap för exempelvis värmeböljor, skyfall, vattenbrist och konsekvenser av dessa.

Förväntade klimatförändringar

I Länsstyrelsens rapport, *Framtidsklimat i Östergötlands län,* anges det hur klimatet i Östergötlands län utvecklas och hur detta påverkas av hur användningen av fossila bränslen blir i framtiden, dvs. hur mycket mängden växthusgaser ökar i atmosfären. Rapporten beskriver dagens och framtidens klimat i Östergötland baserat på observationer och beräkningar utifrån två olika utvecklingsvägar som bygger på FN:s klimatpanels rapport om jordens framtida klimat (IPCC, 2013).

Temperatur

Temperaturen för Östergötlands län beräknas öka med ca 3 grader till ca 5 grader till slutet av seklet. Störst uppvärmning sker vintertid med upp mot 6 grader om höga utsläpp av växthusgaser fortsätter. Vegetationsperioden ökar med upp till 100 dagar och antalet varma dagar blir fler. Vid scenariot med fortsatta höga utsläpp visar ett årsmedelvärde på ca 20 dagar i följd med dygnsmedeltemperaturer på över 20°C i slutet av seklet.

Nederbörd

Årsmedelnederbörden ökar med 10-20 %. Nederbörden ökar mest under vinter och vår, upp till 30 %. Den kraftiga nederbörden ökar också, maximal dygnsnederbörd kan öka med 20 % och 1-timmesnederbörden upp mot 30 %.

För länet visar framtidsberäkningarna på minskad eller oförändrad årstillrinning. Under vinterperioden sker en ökning av årsmedeltillrinningen på mellan 10-40%. För vår och sommar minskar tillrinningen i vattendragen och minskningen är störst på sommaren. Under höstperioden är medeltillrinningen minskande eller oförändrad beroende på del av länet. Tillrinning med återkomsttid 10 år respektive 100 år ser ut att öka i storlek i stora delar av länet.

Framtidsscenariorna visar på högre vinterflöden och mindre distinkta vårflodstoppar.

Antalet dagar med låg markfuktighet ökar i framtiden.

Klimatanpassning

Klimatanpassning innebär åtgärder för att anpassa samhället till de klimatförändringar som märks av redan idag, och de som antas komma i framtiden. Ödeshögs kommun ska enligt plan- och bygglagen beakta klimatförändringar i planering av ny bebyggelse och planera nybyggnation för att minimera effekterna av klimatförändringar. Åtgärder behövs för att bygga ett långsiktigt hållbart och robust samhälle som står väl rustat att möta och hantera konsekvenserna av ett förändrat klimat.

Viljeinriktning

- Kommunen ska vara delaktig arbetet med en regional klimat- och energiplan och verka för att implementera denna i kommunens dagliga arbete.
- Kommunen ska beakta de förväntade klimatförändringarna och arbeta med klimatanpassning i alla kommunens verksamheter och ansvarsområden.

Värmeböljor, torka och högre temperaturer

Enligt de förväntade klimatförändringarna kommer det bli vanligare med värmeböljor och torkperioder vid slutet av detta sekel. För att dämpa effekten är skuggning och kylning av byggnader en viktig anpassning. Kommunen har en relativ stor andel av befolkningen som arbetar inom skogs- och jordbruk, denna näring påverkas direkt av klimatförändringarna och förmågan att hantera de förändrade förutsättningarna är viktigt för näringens utveckling.

Hur kan/har det påverkat Ödeshög kommun?

Som exempel:

- Fler äldre som far illa vid värmeböljor.
- Lågt vattenstånd eller obefintliga vattenflöden i biologiskt värdefulla vattendrag
- Spridning av granbarkborren och andra oönskade arter ökar.
- Mjältbrandsutbrott kan ske vid i och med sprickbildning vid torka.
- Sämre skördar.
- Skogsbränder.
- Möjlighet till fler skördar och odling av andra grödor.

Viljeinriktning

- Begränsa direkt solexponering av känsliga byggnader bland annat genom att planera in mer vegetation och grönytor, för att på så sätt minska kylbehovet inomhus.
- Utforma vård- och äldrebostäder, förskolor och skolor så att inomhustemperatur inte blir ohälsosamt hög i samband med värmeböljor.
- Kommunen ska beakta kommande behov av kylning av lokaler för samhällsviktig verksamhet vid ny- och ombyggnation
- Kommunen ska arbeta med skuggplanering av utomhusplatser där utsatta grupper vistas i stor utsträckning, så som lekplatser på förskolor och skolor, uteplatser vid vårdrelaterade verksamheter samt vid större parkeringsplatser.

- Kommunen ska ha en god beredskap vid torka och vattenbrist samt att hantera skogsbränder.

Skyfall, ökad nederbörd och översvämningar

Kraftfulla regn, så kallade skyfall, kommer att öka. Sammanfaller dessa regn när marken inte kan dämpa eller fördröja flödena uppstår översvämningar. Det kan vara vid torrperioder då marken är hård eller när marken är mättad med vatten av långvarigt ihållande regn. Vid skyfall och översvämningar är det inte bara materiella skador på fastigheter och infrastruktur som ska beaktas, ur ett miljöperspektiv kan skyfall och översvämningar även sprida föroreningar, avlopps- och spillvatten på ett hälsofarligt sätt eller till känsliga naturmiljöer.

Hur kan/har det påverkat Ödeshög kommun?

Som exempel:

- Översvämningar utmed vattendrag med stora avrinningsområden till exempel Orrnäsån.
- Översvämmade källare.
- Otjänligt badvatten
- Kraftfullare regn kan ge ökade fukt-, röt-, och mögelskador på byggnader.

Viljeinriktning

- I kommunens arbete med vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan ska klimatförändringarna kopplat till nederbörd hanteras.
- Kommunen har relevant planeringsunderlag och har identifierat rinnvägar och lågpunkter för vatten vid så kallade skyfall i Hästholmen och Ödeshög.
- Kommunen lokaliserar ny bebyggelse där den inte riskerar att påverkas av översvämning från skyfall och höga vattennivåer i sjöar och vattendrag. Detta gäller särskilt samhällsviktig verksamhet som skolor, vårdlokaler, pump- och transformatorstationer med flera.
- Kommunen skapar sekundära avrinningsvägar och reserverar ytor för hantering av skyfall i ny och befintlig bebyggelse. Utnyttja de gröna ytorna som finns i orten för hantering av vatten och därmed utveckla mångfunktionalitet i ortens grön- och blåstruktur.

Genomförande

4.0 Genomförandeplan

Bild 55 - Genomförande

I Ödeshögs kommun har en ny översiktsplan historiskt tagits fram vart 10:e år. Översiktsplanen kommer att gälla en lång tid framöver men den översiktliga planeringen inom kommunen kommer att fortsätta. Det finns arbeten som pågår parallellt med översiktsplaneprocessen och frågor som inte är färdigutredda. Dessa utredningar, parallella processer och i översiktsplanen förslag till fortsatt arbete är viktiga för att uppnå den önskade hållbara och positiva samhällsutvecklingen för 6000 invånare.

En aktuell översiktsplan

1 april 2020 ändrades vissa bestämmelser gällande översiktsplan i 3 kap plan- och bygglagen, PBL. Syftet med ändringen är att översiktsplaneringen ska bedrivas kontinuerligt, vara framåtsyftande och att översiktsplanen ska hållas aktuell. Efter det ordinarie valet 11 september 2022 ska kravet på kommunen att anta en planeringstrategi börja tillämpas. Kommunernas första planeringsstrategi ska ha antagits senast 11 september 2024. Planeringsstrategin ersätter aktualitetsprövningen. Planeringsstrategin ska fortsättningsvis tas fram under första halvan av perioden mellan två ordinarie val. I detta blir planeringsstrategin det centrala, nya verktyget.

Viljeinriktning

- Översiktsplanen är förankrad hos kommunens förtroendevalda och inom förvaltningarna.
- Den digitala versionen av översiktsplanen ska efter antagandet kompletteras med läsanvisningar för plan-, bygg- och miljöhandläggare så att relevanta viljeinriktningar och hänsyn följs i kommande detaljplaner och lovgivningar.
- Översiktsplanen används som ett strategiskt verktyg för att uppnå den önskade hållbara och positiva samhällsutvecklingen.
- Översiktsplanen ska belysa vilka investeringsbehov som planen kan ge upphov till.
- Fortsatt arbete med översiktlig planering och framtagande av viktiga strategiska dokument ska genomföras för att uppfylla översiktsplanens intentioner.
- En planeringsstrategi (aktualitetsprövning av översiktsplanen) ska påbörjas efter valet 2022 och ska ha antagits senast 11 september 2024.

Fortsatt arbete för att uppfylla översiktsplanens intentioner

Utredningsarbete, planer och program	Ansvar	I samarbete med
Upphäva inaktuella planer och program.	Kommunövergripande	
Gestaltning och utformning av entrén vid E4:an med bland annat expressbussar och hållplats vid E4:an	Samhällsbyggnad	Region Östergötland, Trafikverket

Kontinuerligt arbeta med utveckling av välkomnande entréer till Ödeshög och Hästholmen	Samhällsbyggnad	Tekniska
Ny lokalisering av vårdcentral i Ödeshög	Samhällsbyggnad	Tekniska, Region Östergötland
Utreda väglänk mellan Östgötaporten och Tranåsvägen	Samhällsbyggnad	
Utreda väglänk mellan E4:an företagspark och väg 913	Samhällsbyggnad	Tekniska och näringsliv, Räddningstjänst.
För vägnätet inom tätorterna ska utformning och funktion ses över	Tekniska	Samhällsbyggna d, Trafikverket
Hastighetsöversyn ska kontinuerligt genomföras för att anpassa hastigheterna med fokus på trafiksäkerhet, minskad omgivningspåverkan och framkomlighet	Tekniska	Trafikverket
Utreda kommunalt stöd för servicepunkter	Näringsliv	Äldreomsorg, Region Östergötland
Ta fram information om Närtrafik till boende och verksamma i Ödeshögs kommun	Samhällsbyggnad	Kommunikatör
Ta fram information om förutsättningarna och möjligheterna att söka regionalt stöd för kommersiell service	Näringsliv	Region Östergötland, Länsstyrelsen
Utreda möjligheterna/förutsättningarna för etablering av obemannade affärer i de utpekade sevicenoderna/punkterna i kommunen som ett komplement till befintlig dagligvaruhandel.	Näringsliv	Samhällsbyggna d

Marknadsföring av kommunen som bo-plats	Samhällsbyggnad	Kommunikatör
Utreda strategiska platser för pendlarparkering	Samhällsbyggnad	Region Östergötland
Ta fram gemensam målbild för en hållbar utveckling av Ombergs besöksnäring	Näringsliv	Samhällsbyggnad, Berörda parter
LIS-områdena ska prioriteras vid kommunens handläggning	Samhällsbyggnad	
Utreda möjligheterna att upphäva strandskydd vid små sjöar och vattendrag med liten betydelse.	Samhällsbyggnad	Länsstyrelsen
Fastighetsutredning för Hästholmen bör tas fram för att klargöra fastighetsgränser och ansvar för bland annat samfällda vägar.	Samhällsbyggnad	
Vid planering av kommunala projekt som bedöms ha en direkt påverkan på barn ska en barnkonsekvensanalys tas fram.	Samhällsbyggnad	Skola
Genomföra de strategier och åtgärder som återfinns i kommunens Naturvårdsprogram.	Samhällsbyggnad	Tekniska
Utveckla vandringslederna och utreda möjligheten att koppla ihop Östgötaleden och Franciskusleden med Holavedsleden.	Samhällsbyggnad	Tranås kommun, Jönköpings kommun, Region Östergötland, Region Jönköpings län
Ta fram en inventering och analys av grönområdenas funktion (sociotopsinventering) och brister i Ödeshög och Hästholmen.	Samhällsbyggnad	Tekniska

Kommunen bör inrätta ett lärcentrum som stöd för olika former av vuxenutbildning, när utbudet av distansutbildning utökas.	Skola	
Utveckla Företagspark E4, Östgötaporten och Västra industriområdet/Stationsområdet.	Näringsliv	Samhällsbyggnad
Ödeshög ska främja etableringar av eftergymnasiala utbildningar inom kommunen.	Skola	
Utveckla Solgården till äldrecentrum.	Äldreomsorg	Region Östergötland
Utreda cykelväg genom centrala Ödeshög (Mjölbyvägen/Storgatan)	Tekniska	Samhällsbyggnad
Utreda cykelväg mellan Ödeshög och Väderstad.	Tekniska	Trafikverket, Region Östergötland
Utreda Cykelväg mellan Ödeshög och Vadstena.	Tekniska	Näringsliv
Utreda Cykelväg mellan Ödeshög och nytt bostadsområde i Sväm.	Samhällsbyggnad	Tekniska
Kollektivtrafik utredas för säsongstrafik på sträckan Gränna-Hästholmen-Vadstena.	Näringsliv	Jönköpings kommun, Vadstena kommun
Kommunen ska arbeta med påverkansinsatser för att få fler att välja de hållbara färdsätten gång, cykel och kollektivtrafik.	Samhällsbyggnad	Kommunikatör
Kommunen ska arbeta för att omleda tung trafik från centrum.	Tekniska	Trafikverket

Utreda E4:ans omgivningspåverkan förbi Ödeshögs tätort och framförallt Klockargårdsängens natur- och parkområde.	Samhällsbyggnad	Trafikverket
Kommunen ska ta ett utökat ansvar för att bygga ut fibernätet till företag och hushåll. Kommunen jobbar med fiberutbyggnaden genom aktualiserad handlingsplan.	Samhällsbyggnad	
Kommunen ska i planeringsprocessen lyfta och arbeta med verktyg för att beräkna solinstrålingspotential	Samhällsbyggnad	
En planeringsstrategi (aktualitetsprövning av översiktsplanen) ska påbörjas efter valet 2022 och ska ha antagits senast 11 september 2024.	Samhällsbyggnad	Länsstyrelsen

Samverkans- och nätverksarbeten	**Ansvar**	**I samarbete med**
Kommunen tar ett huvudansvar för den fysiska miljön i centrum och ska samarbeta med ideella, privata och offentliga aktörer för att skapa ett attraktivt och levande centrum.	Näringsliv	Samhällsbyggnad, Tekniska, Region Östergötland
Översiktsplanen är förankrad inom kommunens förvaltningar och förtroendevalda och användas som ett strategiskt verktyg för att uppnå önskad hållbar och positiv samhällsutveckling.	Samhällsbyggnad	Kommunikatör

Ödeshögs kommun ska delta i regionalt arbete med serviceplanering	Näringsliv	Region Östergötland
Aktivt samarbeta med såväl myndigheter som entreprenörer, kulturaktörer och ideella krafter inom turism och besöksnäringen.	Näringsliv	Region Östergötland
Kommunen är aktiv vid revideringar av region Östergötlands regionala utvecklingsstrategi (RUS) och andra utvecklingsplaner kopplat till den fysiska planeringen	Samhällsbyggnad	Region Östergötland
Kommunen är aktiv vid revideringar av region Östergötlands länstransportplan och det regionala trafikförsörjningsprogrammet	Samhällsbyggnad	Region Östergötland
Kommunen ska arbeta tillsammans med Östgötatrafiken och Jönköpings länstrafik för att utveckla kollektivtrafiken.	Samhällsbyggnad	Region Östergötland, Region Jönköpings län
Fortsatta analyser och effektiviseringar av kollektivtrafiken i stråket Ödeshög-Mjölby ska genomföras tillsammans med Östgötatrafiken och Mjölby kommun.	Samhällsbyggnad	Östgötatrafiken, Mjölby kommun
Närtrafiken ska utvecklas och är ett viktigt komplement till linjetrafiken i Ödeshögs kommun	Östgötatrafiken	Samhällsbyggnad

Kommunen ska arbeta tillsammans med kommersiella aktörer för att hitta alternativa lösningar för kollektivtrafikresandet.	Samhällsbyggnad	
Kommunen ska samarbeta med teleoperatörer för att uppnå en god täckning av mobilt bredband i kommunen	Samhällsbyggnad	Teleoperatörer
Samverkan med trafikverket ska vara kontinuerligt och formaliserat.	Samhällsbyggnad	Tekniska, Trafikverket
Utveckla samverkan med Länsstyrelsen i Östergötland med hänseende på Länsstyrelsens rådgivande roll kopplat till planering och lovgivning Arkeologi och fornlämningar	Samhällsbyggnad	Länsstyrelsen i Östergötland
Kommunen ska ha ett fortsatt samarbete med Jönköpings- och Tranås kommun gällande prövningen av gruvverksamhet och omgivningspåverkan utanför mineralfyndigheten.	Miljö	Jönköpings kommun, Tranås kommun

Strategiska dokument som ska finnas

Namn	Ansvar	I samarbete med
Översättning av de globala Agenda 2030 målen till ett lokalt sammanhang genom Glokala Sverige.	Kommunövergripande	
Risk och sårbarhetsanalys (RSA) och handlingsprogram för trygghet och säkerhet	Räddningstjänsten	

Bostadsförsörjningsprogram med mål och insatser	Samhällsbyggnad	
IT-infrastrukturprogram som anger mål och arbetssätt för bredbandsutbyggnaden i kommunen.	Samhällsbyggnad	Region Östergötland
Vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan	Tekniska	Miljö, Samhällsbyggnad
Avfallsplan	Tekniska	
Näringslivsstrategi	Näringsliv	
Naturvårdsprogram	Miljö	Samhällsbyggnad
Cykelutbyggnadsplan med investeringsplan och genomförande.	Tekniska	Samhällsbyggnad
Klimat- och energiplan	Kommunövergripande	Tekniska, Miljö, Samhällsbyggnad

Konsekvenser

5.0 Hållbarhetsbedömning

Bild 56 - Hållbarhetsbedömning

Enligt miljöbalkens 6 kapitel 3 § ska planer och program som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan alltid miljöbedömas. Miljöbedömningen består av ett antal lagreglerade steg som bland annat omfattar behovsbedömning, avgränsning och samråd. Miljöbedömningen dokumenteras i en miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Det första steget, behovsbedömningen, är det som avgör om en miljökonsekvensbeskrivning behöver upprättas.

En kommuntäckande översiktsplan innebär i princip alltid betydande miljöpåverkan då den har en långsiktig strategisk påverkan på mark- och vattenanvändning och på

bebyggelseutvecklingen i kommunen. Någon särskild behovsbedömning är därför inte nödvändig.

Syftet med en miljöbedömning är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas. De miljöeffekter som ska beskrivas är planens förväntade betydande påverkan, dels på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap och kulturmiljö, dels på hushållning med mark och vatten, och dels på annan hushållning med material, råvaror och energi.

Effekterna kan vara både direkta och indirekta, positiva och negativa, tillfälliga eller bestående, kumulativa eller inte kumulativa och på kort eller lång sikt.

Det finns även krav på konsekvensbeskrivning enligt plan- och bygglagen. Denna bör innehålla samtliga hållbarhetsdimensioner, det vill säga miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenser. Vad en konsekvensbeskrivning enligt plan- och bygglagen ska innehålla är inte lika uttalat som för en miljökonsekvensbeskrivning enligt miljöbalken, men en viktig utgångspunkt är preciseringarna av miljömålet god bebyggd miljö.

Ödeshögs kommun har valt att samordna dessa processer i en samlad hållbarhetsbedömning men med en tydligt avskild redovisning av miljökonsekvensbeskrivningen enligt miljöbalken. Syftet med hållbarhetsbedömningen är att utvärdera översiktsplanens inverkan på miljö, människors hälsa, sociala samt ekonomiska aspekter. Ambitionen är att de samlade konsekvenserna av planen får en lämplig behandling i planarbetet och tillåts påverka planens utformning.

Sammanfattning av planförslaget

Utgångspunkten för framtagandet av översiktsplanen har varit att ta höjd för ett samhälle med 6000 invånare och att beskriva kommunens förhållande till två regioner, Östergötlands och Jönköpings region.

Förslaget till översiktsplanen redovisar en långsiktig strategi för hur Ödeshögs kommun ska växa när vi blir 6 000 invånare, vilket innebär ca 350 nya bostäder beroende på boendeform och hushållstyp och motsvarande utveckling av verksamhetsområden, infrastruktur, kommunikationer och service.

Översiktsplanen är uppdelad i en strategisk del så kallad *Vision & strategi* som beskriver viktiga principer och ställningstaganden för kommunens framtida utveckling, en utvecklingsdel så kallad *Markanvändning* som tematiskt beskriver mark- och vattenanvändning och förutsättningar i områden som är särskilt berörda. I Översiktsplanen ingår också en hänsynsdel så kallad *Hänsyn & riksintressen* som redovisar intressen, anspråk och förhållanden som särskilt måste beaktas i planeringen. Även bevarande och hållbar utveckling av kommunens natur och kulturmiljöer lyfts i översiktsplanen som viktiga för kommunens utveckling.

Kommunens övergripande strategi för utveckling

För att uppnå kommunens önskade utveckling har sex övergripande strategier för utveckling tagits fram som är viktiga att jobba utefter. Dessa strategier är genomgående i hela

översiktsplanen men kan även tillämpas inom andra delar i kommunen som inte har en direkt koppling till mark- och vattenanvändningen.

Vi fokuserar på det vi har och kompletterar när det behövs

Strategin beskriver kommunens förhållningssätt att prioritera och ta hand om det vi har. Att kommunen ska arbeta hållbart och resurseffektivt och främst utveckla och ta hand om orterna, platserna och planerade projekt. Samtidigt som vi utvecklar natur- och kulturmiljöerna utan att skada dem. Kommunen utvecklas genom dialog och samarbetar med de som bor och verkar i kommunen idag.

Vi bryr oss om hela kommunen

I kommunen bor 55 % i tätorterna Ödeshög och Hästholmen och resterande 45 % av befolkningen på landsbygden. Det är en stor andel som bor i de olika landsbygderna och utveckling är viktig i alla delar av kommunen. En stärkt attraktivitet och service i centralorten gynnar hela kommunen samtidigt som det på landsbygderna finns attraktiva boende- natur och kulturmiljöer kan locka fler att flytta till Ödeshögs kommun.

Vi stärker våra noder

För att erbjuda alla så god service som möjligt gäller det att koncentrera och stärka främst centralorten Ödeshög men även Hästholmen och de lokala noderna på landsbygderna. En nod behöver inte alltid vara en bebyggelsenod utan kan också vara en nod för exempelvis besöksnäringen, företagandet eller kultur. Stärker vi våra noder på detta sätt skapar vi bättre förutsättningar för kollektivtrafik och service att nå ut till kommuninvånarna.

Vi är uppkopplade

Elektronisk kommunikation och ett väl fungerande transportsystem, lokalt, inom kommunen men också till närliggande noder och arbetsmarknader är avgörande för kommunen när det gäller att möta framtidens utmaningar och för att skapa en positiv tillväxt.

Vi är långsiktigt hållbara och robusta

Vi hushållar med våra resurser på bästa sätt och rustar kommunens långsiktiga förmåga att motstå, klara av och återhämta sig efter förändringar. För kommunen handlar det om förmågan att på ett hållbart och flexibelt sätt hantera oväntade händelser. Hållbar utveckling, trygghet och säkerhet är viktiga aspekter där vi i kommunen kan påverkas av nationella och globala förändringar som vi måste kunna hantera på ett bra sätt.

Här vill jag bo, jobba och förverkliga mina idéer

Vi fokuserar på att skapa en attraktiv vardag för boende, besökare och företag. Människor och företag ska trivas och må bra i Ödeshögs kommun, då tror vi att man ger tillbaka mycket till samhället. Att jobba med attraktivitet gör kommunen på flera sätt, livs- och boendemiljöer, föreningslivet, social hållbarhet, hälsa och välbefinnande, arbete och näringslivet samt natur- och kulturmiljöer.

Bebyggelse och serviceutveckling

Översiktsplanen har en övergripande strategi att stärka befintliga bebyggelse- och servicenoder. Utpekade utvecklingsområden är främst koncentrerade till dessa noder som är Ödeshög, Hästholmen, Trehörna, Heda, Rök/Häjla, Boet och Stava.

Utvecklingsområden bostäder

- Översiktsplanen har ett särskilt fokus på bostadsutveckling i tätorterna Ödeshög och Hästholmen. I de centrala delarna av Ödeshög och Hästholmen är fler bostäder en viktig del i att stärka servicen och öka attraktiviteten.
- Genomföra utpekade utvecklingsområden som redan är detaljplanelagda eller redan ianspråktagna. I Ödeshögs tätort och Hästholmen samt på landsbygden i områden som: Sväm, Kråkeryd, Öninge, Stava, Häjla, Visjön och Trehörna.
- Utpekade områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS-områden) ger landsbygden möjlighet att växa.
- Kommunen är positiv till utveckling av boendemiljöer på landsbygderna som tar hänsyn till platsens förutsättningar. Specifika principer för utveckling på slätten har tagits fram med särskild hänsyn till jordbruksmark och kulturmiljö.

Utvecklingsområden för näringsliv och verksamheter

- Utvecklingsområden för större, ytkrävande och störande verksamhetsområden finns detaljplanelagda i Ödeshög.
- Offentlig service, handel och kommersiell service ska koncentreras till utpekade servicenoder: Ödeshög, Hästholmen, Häjla och Stava/Vida Vättern.
- Utvecklingsområde Ödeshögs centrum ska ha särskilt fokus för att öka attraktiviteten och stärkas som centralort.
- Kommunen har en stor andel som arbetar inom turism- och besöksnäringen samt inom de areella näringarna som är viktiga framtidsbranscher för Ödeshögs kommun.

Turism och besöksnäring

Kommunen präglas av en stark och positiv företagaranda inom besöksnäringen och här märks det goda samarbetet av med aktörer i näringen, ideella krafter och föreningar. Näringen har en stor betydelse för Ödeshögs kommun. Turismen ger ett ökat underlag för kommersiell service, nya arbetstillfällen inom besöksnäringen och ett välkommet komplement till andra näringar.

- Skapa en långsiktigt hållbar utveckling av turism och besöksnäringen.
- Kommunen ska ha uppdaterade strategiska dokument för besöksnäringen.
- Ta tillvara, utveckla och marknadsför miljöer och områden samt egenskaper och värden särskilt betydelsefulla för turismen.

- Utveckla besökskärnan – Vättern, Vätterbranterna, Omberg och Tåkern.
- Utveckla Omberg. Ödeshögs kommun samverkar och samarbetar med aktörer i och kring Ombergs besöksnäring för att hitta en gemensam målbild och driva en hållbar utveckling.

Kultur, sport och fritid

Ett rikt kultur- och fritidsutbud bidrar till att skapa ett attraktivt samhälle som människor vill bo och leva i. Delaktighet i kultur- och fritidsaktiviteter bidrar även till att skapa sammanhang och samhörighet, verkar inkluderande genom möten över generationsgränser och bidrar till integration mellan olika samhällsgrupper. Kultur- och fritidsaktiviteter är också en viktig del för människors livskvalitet och främjar folkhälsan.

- Ödeshögs kommun ska fortsätta stödja ideella kultur- och fritidsföreningar.
- För att samhällets resurser ska kunna nyttjas så effektivt som möjligt är det nödvändigt att skapa förutsättningar för samnyttjande av lokaler, till exempel idrottshallar och samlingslokaler.
- En anläggningsstrategi ska tas fram.

Grönstruktur, natur och vatten

Ödeshögs kommun har en varierad och artrik natur med höga värden som bidrar till den biologiska mångfalden. Grönområden fyller både ekologiska, sociala och kulturella funktioner. Parker, stränder och naturområden utgör en viktig del av det offentliga rummet där många tillbringar en stor del av sin fritid. Gröna miljöer bidrar även med ett flertal ekosystemtjänster. All grönska i tätorterna skapar ett bättre lokalklimat och en tåligare bebyggelse genom att de renar luften från luftföroreningar, utjämnar temperatursvängningar och ger skugga varma sommardagar, renar dagvatten samt dämpar vattenflöden vid kraftiga regn.

I kommunens aktuella naturvårdsprogram beskrivs vilka strategier och åtgärder som behöver satsas på och genomföras för att långsiktigt stärka och utveckla våra naturvärden.

- Vätterns rena dricksvatten och värdefulla natur ska värnas och bevaras.
- Kommunen har ett aktuellt naturvårdsprogram och verkar för att genomföra de strategier och åtgärder som återfinns i programmet.
- Utveckla befintliga grönområden i tätorterna med olika karaktärer som erbjuder variation av aktivitets- och rekreationsvärden.
- Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.

Transportsystem

Ödeshög tillhör en av länets minsta kommuner och det är därför viktigt med goda kommunikationer till och från kommunen för att nå större tätorter där kompletterande

service och utbud finns (arbetsplatser, handel, aktiviteter med mera.). Transporter och dess infrastruktur har stor inverkan på utvecklingen av ett hållbart samhälle. Person- och godstransporter ska ske på ett miljövänligt sätt, för att minska utsläppen av växthusgaser. Detta ställer krav på utformning på orter som behöver planeras och byggas tätare och säkrare för att underlätta för de som tar sig fram till fots, med cykel eller kollektivt resande. Översiktsplanen föreslår ingen större övergripande förändring av vägnätet i kommunen. Befintligt vägnät, med vissa mindre kompletteringar eller förbättringar främst för cykelvägnätet ska klara av föreslagen expansion. Vägar till och från nya bostadsområden eller verksamhetsområden ska kopplas på det befintliga vägnätet.

- I Ödeshögs kommun ska det vara attraktivt att resa hållbart.
- Kommunen ska arbeta med påverkansinsatser för att få fler att välja de hållbara färdsätten gång, cykel och kollektivtrafik.
- I ett regionalt perspektiv är kommunikationer viktigast till Östergötlands län (Mjölby, Väderstad, Linköping och Motala) men också mycket viktiga till Jönköpings län (Tranås, Gränna och Jönköping).
- Utpekade strategiska noder för resandebyten ska vara en attraktiv miljö och lättillgänglig för gång, cykel och bil.
- Gångtrafiknätet i orterna är säkra, trygga och har god framkomlighet.
- Cykeltrafiken är det trafikslag som ska öka mest för de kortare resorna inom Ödeshögs kommun.
- I Ödeshögs kommun ska det finnas en kollektivtrafik som är, utifrån förutsättningarna, effektiv och smart.
- Vägtrafiknätet ska vara utformat för trafiksäkerhet, minskad omgivningspåverkan och framkomlighet.

Förnybar energi och vindkraft

I Ödeshögs kommun finns förutsättningarna för storskalig förnybar elproduktion genom solkraft och vindkraft . Eftersom utbyggnaden av vindkraft påverkar landskapsbild och människors boende samt vistelsemiljö behövs en djupare analys, än för solkraft och övriga energislag, angående lokalisering och omgivningspåverkan. Den största utvecklingspotential av vindkraft som kommunen har är en förnyelse av redan befintliga verk då effektivare och eventuellt större verk skulle kunna öka den totala produktionen av förnybar energi i ett landskap som är möjligt för vindkraftsetablering.

- Klimat- och energiplanen ska vara uppdaterad och ange kommunens klimat- och energimål kopplat till minskad miljöpåverkan.
- Utvecklingen av solenergi är i särskilt fokus i kommunen.
- Kommunens möjligheter för utökad elproduktion genom vindkraft finns inom utpekat område på slätten där befintliga verk redan finns.
- Vättern, Vätterbranten, Omberg, Tåkern och Hålaveden är områden som ska vara undantagna från vindkraft.

Hänsyn och riksintressen

Utöver markanvändning och utvecklingsområden redovisas även hänsynsområden och skyddade områden. Detta är en del som ska tas hänsyn till vid föreslagen markanvändning och kan i vissa fall påverkas av de förändringar som översiktsplanen föreslår. I områdesbeskrivningarna framgår i förekommande fall vilka hänsyn och avvägningar som gjorts i samband med översiktsplanens ställningstaganden.

Genomförande

Översiktsplanen har identifierat behov av fortsatt arbete med översiktlig planering för att kommunen aktivt ska uppnå önskad utveckling.

I genomförandeplanen beskrivs också de strategiska dokument som ska vara aktuella och kompletterar översiktsplanen med åtgärder och prioriteringar.

- Översättning av de globala Agenda 2030 målen till ett lokalt sammanhang genom Glokala Sverige.
- Risk och sårbarhetsanalys (RSA) och handlingsprogram för trygghet och säkerhet
- Vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan
- Bostadsförsörjningsprogram med mål och insatser
- Avfallsplan
- Naturvårdsprogram
- Cykelutbyggnadsplan med investeringsplan och genomförande
- Klimat- och energiplan

Avgränsning

Konsekvenserna av översiktsplanen behandlas och analyseras utifrån de ställningstaganden och de inriktningar som anges i planförslaget. Planens inriktningar och ställningstagande bedöms ur ett hållbarhetsperspektiv för att analysera dess konsekvenser i det ekologiska, sociala respektive ekonomiska perspektivet. Konsekvenserna behandlas på övergripande nivå eftersom en översiktsplan sätter upp riktlinjer för den framtida samhällsutvecklingen och endast ger förutsättningar för exploatering. Prövning av enskilda verksamheter som kan vara miljöstörande prövas i särskild ordning enligt miljöbalken. Utformning och lokalisering av byggnader och andra element hanteras vanligen i detaljplanering och bygglovsprövning.

Nedan presenteras de faktorer och aspekter inom de olika dimensionerna som inkluderas i denna hållbarhetsbedömning.

Tidsmässig avgränsning

Översiktsplanens tar höjd för 6 000 invånare och hanterar en utveckling av mark och vattenområden för att klara denna samhällsutveckling. Översiktsplanen ska dock aktualitetprövas minst en gång varje mandatperiod (vart fjärde år). Hållbarhetsbedömningen följer planförslagets avgränsning.

Geografisk avgränsning

Planområdet följer av naturliga skäl kommunens gräns även om vissa frågor är av sådan karaktär att de kan behöva beaktas utifrån eller utanför den egna kommungränsen.

Bedömda alternativ

Nollalternativet

Nollalternativet utgörs av kommunens sannolika utveckling om förslaget till ny översiktsplan inte genomförs. Nollalternativet utgörs således av översiktsplanen som antogs 2010. Till översiktsplanen från 2010 hör också ett tillägg till översiktsplanen som hanterar vindbruk i skogsbygden, Vindkraftsprogram – riktlinjer för utbyggnad av vindkraft i skogsbygden och övergångsbygden från 2014. Det finns både likheter och skillnader mellan nollalternativet och det nya planförslaget.

I huvudsak skiljer sig nollalternativet från det nya planförslaget inom följande områden:

- Nollalternativet saknar tidig medborgarförankring och genomförandeperspektiv för att fungera som det strategiska visionsdokument för kommunens utveckling och bevarande av mark- och vattenområden så som det nya planförslaget är utformat.
- Det nya planförslaget har integrerat det regionala perspektivet i översiktsplanen med strukturbilder och utvecklingsfokus i bebyggelse- och servicenoder. Något som nollalternativet saknar.
- Utvecklingsområden i det nya planförslaget är mindre i omfattning än nollalternativet. Det nya planförslaget har tydligare angett prioriterade områden kopplade till en strategisk önskvärd och realistiskt utveckling till 6000 invånare.
- I nollalternativet föreslås mer jordbruksmark tas i anspråk än i det nya planförslaget.
- Nollalternativet saknar tydlig redovisning av LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära läge) som i det nya planförslaget redovisas som en viktig utvecklingsmöjlighet för Ödeshögs kommun.
- Nollalternativet saknar värdebeskrivning av landskapstyperna och Hålaveden. Planförslaget hänvisar till värden och redovisar viljan om att skydda dessa från större fragmenterande (uppdelande) etableringar som vindkraft och gruva vid Norra kärr.
- Det nya planförslaget innehåller ett bredare perspektiv än nollalternativet utifrån gällande lagstiftning och kunskapsläge med bland annat jämställdhetsperspektiv, klimatförändringar, hänsyn till riksintressen och nya regionala och nationella mål.

Konsekvenser av nollalternativet

Då skillnaderna i vissa avseenden är svåra att urskilja mellan planförslaget och nollalternativet görs i huvudsak en bedömning av de områden där denna framträder tydligast. Nollalternativet har en större utpekande av utvecklingsområden med en markberedskap som är väl tilltagen utan någon prioritering och strategiskt synsätt. Detta skulle innebära svårigheter att planera och ha beredskap vad gäller infrastruktur, skolor och service. Detta skulle kunna innebära att ianspråktagandet av ny mark inte blir lika resurseffektiv.

De största skillnaderna i konsekvenser mellan planförslaget och nollalternativet bedöms vara:

Markanvändning

Nollalternativet saknar det strategiska utvecklingstänket med ett markhushållningsperspektiv och bebyggelseutveckling genom att stärka bebyggelse- och servicenoder. Nollalternativet saknar också viljeinriktning och tydlig hänsyn för natur och kulturmiljöer för enstaka bebyggelse utanför tätorter. Konsekvenser av nollalternativet är således sämre markhushållning med risker för att mer värdefull jordbruks- och naturmark tas i anspråk med resultat av förlorade ekosystemtjänster.

Klimatpåverkan – resor och transporter

Nollalternativet stärker inte förutsättningar för hållbart resande och minskande transporter och medför en ökad negativ klimatpåverkan av främst persontransporter.

Natur, kulturmiljö, rekreation och friluftsliv

En generell skillnad i konsekvenser mellan nollalternativet och planförslaget är att nollalternativet saknar en helhetstänket i bevarandet och utvecklingen av de värden som finns. Planförslaget lyfter de positiva värdena och möjlighet av landskapet som viktigt i kommunens utveckling och en tydlig viljeinriktning för att bevara dessa från bland annat större fragmenterande ingrepp som vindkraftsetableringar och gruvverksamhet vid Norra kärr. Konsekvensen av att nollalternativet inte ger detta helhetstänk är en möjlig negativ påverkan på viktiga helhetsmiljöer för natur, kultur, rekreation och friluftsliv.

Relevanta mål och miljökvalitetsnormer

Nollalternativet saknar hänsyn till miljömål och miljökvalitetsnormer som beslutats om efter år 2010. Nollalternativet saknar beaktande och måluppfyllelse eller plan för åtgärder/framtagandet av program för att uppnå en önskad hållbar samhällsutveckling med hänsyn till vattenkvalitet, klimatpåverkan, energi och ekosystemtjänster.

Hållbarhetsaspekter att konsekvensbeskriva

Miljöaspekter:

- Kulturmiljö (kulturmiljöinventering, riksintresse för kulturmiljö)
- Rekreation och friluftsliv (Grönstruktur, Vättern och Omberg)
- Naturmiljö (Skyddad natur, förutsättningar för biologisk mångfald)
- Vatten (Vatten och avlopp, Vättern och miljökvalitetsnormer för vatten)
- Markanspråk (Jordbruksmark, Strandskydd, Landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS))
- Klimat och energi (Klimatpåverkan, Vindkraft)
- Trafik och infrastruktur (Kollektivtrafik, arbetspendling)
- Miljö, hälsa och säkerhet (farligt gods utmed Vättern, förorenade områden, skyfall och värmeböljor)

Sociala aspekter:

- Tillgänglighet
- Bostadsförsörjning
- Barnperspektiv
- Folkhälsa
- Jämställdhet, jämlikhet & integration
- Arbete
- Rekreationsmiljöer
- Störningar & risker

Ekonomiska aspekter:

- Folkhälsa
- Investeringar i allmänna intressen
- Marköverlåtelser
- Demografi i balans
- Resurseffektivitet
- Investeringar i utredningar och planarbete

5.1 Miljömässiga konsekvenser

En översiktsplan bedöms enligt miljöbalken alltid innebära en betydande miljöpåverkan vilket medför att en miljökonsekvensbeskrivning ska upprättas. I miljökonsekvensbeskrivningen bedöms de viktigaste miljöaspekterna i enlighet med miljöbalkens bestämmelser.

En sammanfattning av planförslaget finns i 5.0 Hållbarhetsbedömning

Bedömningen av miljökonsekvenser har genomförts med utgångspunkt från redovisade värden, relevanta miljömål, riktvärden och miljökvalitetsnormer. De direkta konsekvenserna av en översiktsplan är svåra att bedöma och många olika faktorer kan påverka bedömningarna. Bedömningarna i denna miljökonsekvensbeskrivning sammanfattas utifrån om planen medför möjlighet till positiva konsekvenser eller innebär risk för negativa konsekvenser. I de fall då ställningstaganden i planförslaget medför tydliga konsekvenser bedöms de som positiva eller negativa. Om planernas genomförande inte innebär någon signifikant effekt på miljöaspekten bedöms konsekvensen som neutral.

Sammanfattning

Miljökonsekvenserna av översiktsplanen är jämförda med en sannolik utveckling om förslaget till ny översiktsplan inte genomförs. Bedömningar har gjorts utifrån nationella miljömål, miljökvalitetsnormer samt i översiktsplanens redovisade Hänsyn och riksintressen. I dialog med länsstyrelsen har utvalda miljöaspekter valts ut. Kommunen har bedömt översiktsplanen utifrån miljöaspekterna på en övergripande nivå med en samlad bedömning för respektive miljöaspekt.

För miljöaspekterna rekreation och friluftsliv, energi och klimat, trafik och infrastruktur, bedöms konsekvenserna kunna bli positiva. För kulturmiljö bedöms konsekvenserna kunna bli neutrala. För natur och markanspråk samt miljö, hälsa och säkerhet bedöms endast små negativa konsekvenser kunna uppstå. Inga stora konsekvenser och betydande negativa effekter bedöms behöva uppstå av föreslagen översiktsplan. Miljöaspekter med den gamla översiktsplanen från 2010 bedöms i jämförelse ge neutrala eller negativa konsekvenser inom markanspråk, trafik och transporter, natur, kulturmiljö, rekreation och friluftsliv. Dessutom uppfyller inte den gamla översiktsplanen relevanta miljömål och miljökvalitetsnormer som tillkommit efter 2010.

Översiktsplanen bedöms sammantaget inte att medföra betydande miljöpåverkan i någon del så att översiktsplanen inte kan genomföras. Det har identifierats minde negativa konsekvenser och risker för negativ miljöpåverkan som är viktiga att hantera framöver, i framtagande eller uppdatering av strategiska styrdokument, detaljplanering eller lovgivning.

Översiktsplanen har strävat efter att tillgodose riksintressen, vattenskyddsområden, strandskydd och natura 2000-områden i sin planering av mark- och vattenanvändning. Ett par utvecklingsområden ligger inom värdefullt natur- eller kulturmiljöområde där värdebeskrivning och anpassning inom området behöver beaktas i fortsatt process genom krav på detaljplaneläggning. Miljökvalitetsnormer för luft och buller bedöms inte överskridas. För miljökvalitetsnormer för ytvatten krävs aktivt arbete för att uppnå beslutade kvalitetskrav till år 2027. Detta behöver hanteras i den fortsatta lov- och planeringsprocessen och genom

arbetet med parallella strategiskt dokument *Vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan*. I översiktsplanens genomförandeplan beskriver kommunens intentioner att arbeta vidare med den översiktliga planeringen. Eftersom den samlade bedömningen är att översiktsplanen ger positiva miljökonsekvenser är det av stor vikt att översiktsplanen genomförs så som beskrivs i genomförandeplanen. Ställningstaganden i översiktsplanen visar god överensstämmelse med beslutade nationella miljömål. I vissa övergripande frågeställningar finns målkonflikter samt kumulativa effekter som kräver en fördjupad analys i den fortsatta planeringen.

Avgränsning

Konsekvenserna av översiktsplanen behandlas och analyseras utifrån de ställningstaganden och de inriktningar som anges i planförslaget. Planens inriktningar och ställningstagande bedöms ur ett hållbarhetsperspektiv för att analysera dess konsekvenser i det ekologiska, sociala respektive ekonomiska perspektivet. Konsekvenserna behandlas på övergripande nivå eftersom en översiktsplan sätter upp riktlinjer för den framtida samhällsutvecklingen och endast ger förutsättningar för exploatering. Prövning av enskilda verksamheter som kan vara miljöstörande prövas i särskild ordning enligt miljöbalken. Utformning och lokalisering av byggnader och andra element hanteras vanligen i detaljplanering och bygglovsprövning.

Nedan presenteras de faktorer och aspekter inom de olika dimensionerna som inkluderas i denna hållbarhetsbedömning.

Tidsmässig avgränsning

Översiktsplanens tar höjd för 6 000 invånare och hanterar en utveckling av mark och vattenområden för att klara denna samhällsutveckling. Översiktsplanen ska dock aktualitetsprövas minst en gång varje mandatperiod (vart fjärde år). Hållbarhetsbedömningen följer planförslagets avgränsning.

Geografisk avgränsning

Planområdet följer av naturliga skäl kommunens gräns även om vissa frågor är av sådan karaktär att de kan behöva beaktas utifrån eller utanför den egna kommungränsen.

Bedömda alternativ

Nollalternativet

Nollalternativet utgörs av kommunens sannolika utveckling om förslaget till ny översiktsplan inte genomförs. Nollalternativet utgörs således av översiktsplanen som antogs 2010. Till översiktsplanen från 2010 hör också ett tillägg till översiktsplanen som hanterar vindbruk i skogsbygden, Vindkraftsprogram – riktlinjer för utbyggnad av vindkraft i skogsbygden och övergångsbygden från 2014. Det finns både likheter och skillnader mellan nollalternativet och det nya planförslaget.

I huvudsak skiljer sig nollalternativet från det nya planförslaget inom följande områden:

- Nollalternativet saknar tidig medborgarförankring och genomförandeperspektiv för att fungera som det strategiska visionsdokument för kommunens utveckling och bevarande av mark- och vattenområden så som det nya planförslaget är utformat.
- Det nya planförslaget har integrerat det regionala perspektivet i översiktsplanen med strukturbilder och utvecklingsfokus i bebyggelse- och servicenoder. Något som nollalternativet saknar.
- Utvecklingsområden i det nya planförslaget är mindre i omfattning än nollalternativet. Det nya planförslaget har tydligare angett prioriterade områden kopplade till en strategisk önskvärd och realistiskt utveckling till 6000 invånare.
- I nollalternativet föreslås mer jordbruksmark tas i anspråk än i det nya planförslaget.
- Nollalternativet saknar tydlig redovisning av LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära läge) som i det nya planförslaget redovisas som en viktig utvecklingsmöjlighet för Ödeshögs kommun.
- Nollalternativet saknar samlad värdebeskrivning av landskapstyperna och Hålaveden. Planförslaget hänvisar till värden och redovisar viljan om att skydda dessa från större fragmenterande (uppdelande) etableringar som vindkraft och gruva vid Norra kärr.
- Det nya planförslaget innehåller ett bredare perspektiv än nollalternativet utifrån gällande lagstiftning och kunskapsläge med bland annat jämställdhetsperspektiv, klimatförändringar, hänsyn till riksintressen och nya regionala och nationella mål.

Konsekvenser av nollalternativet

Då skillnaderna i vissa avseenden är svåra att urskilja mellan planförslaget och nollalternativet görs i huvudsak en bedömning av de områden där denna framträder tydligast. Nollalternativet har en större utpekande av utvecklingsområden med en markberedskap som är väl tilltagen utan någon prioritering och strategiskt synsätt. Detta skulle innebära svårigheter att planera och ha beredskap vad gäller infrastruktur, skolor och service. Detta skulle kunna innebära att ianspråktagandet av ny mark inte blir lika resurseffektiv.

De största skillnaderna i konsekvenser mellan planförslaget och nollalternativet bedöms vara:

Markanspråk

Nollalternativet saknar det strategiska utvecklingstänket med ett markhushållningsperspektiv och bebyggelseutveckling genom att stärka bebyggelse- och servicenoder. Nollalternativet saknar också viljeinriktning och tydlig hänsyn för natur och kulturmiljöer för enstaka bebyggelse utanför tätorter. Konsekvenser av nollalternativet är således sämre markhushållning med risker för att mer värdefull jordbruks- och naturmark tas i anspråk med resultat av förlorade ekosystemtjänster.

Trafik och transporter

Nollalternativet stärker inte förutsättningar för hållbart resande och minskande transporter och medför en ökad negativ klimatpåverkan av främst koldioxidutsläpp av persontransporter.

Natur, kulturmiljö, rekreation och friluftsliv

En generell skillnad i konsekvenser mellan nollalternativet och planförslaget är att nollalternativet saknar en helhetstänket i bevarandet och utvecklingen av de värden som finns. Planförslaget lyfter de positiva värdena och möjlighet av landskapet som viktigt i kommunens utveckling och en tydlig viljeinriktning för att bevara dessa från bland annat större fragmenterande ingrepp som vindkraftsetableringar och gruvverksamhet vid Norra kärr. Konsekvensen av att nollalternativet inte ger detta helhetstänk är en möjlig negativ påverkan på viktiga helhetsmiljöer för natur, kultur, rekreation och friluftsliv.

Relevanta mål och miljökvalitetsnormer

Nollalternativet saknar hänsyn till miljömål och miljökvalitetsnormer som beslutats om efter år 2010. Nollalternativet saknar beaktande och måluppfyllelse eller plan för åtgärder/framtagandet av program för att uppnå en önskad hållbar samhällsutveckling med hänsyn till vattenkvalitet, klimatpåverkan, energi och ekosystemtjänster.

Bedömningsgrunder

Nedan presenteras de bedömningsgrunder som använts vid bedömningarna av konsekvenser.

Nationella miljömålen

För översiktsplanen har följande miljömål identifierats som relevanta (miljömål i parenteser anses inte har någon direkt påverkan). Särskilt relevant är mål generationsmålet och mål nr 15 – God bebyggd miljö

G – Generationsmålet

17. Begränsad klimatpåverkan
18. Frisk luft
19. (Bara naturlig försurning)
20. Giftfri miljö
21. (Skyddande ozonskikt)
22. (Säker strålmiljö)
23. Ingen övergödning
24. Levande sjöar och vattendrag
25. Grundvatten av god kvalitet
26. (Hav i balans samt levande kust och skärgård)
27. Myllrande våtmarker
28. Levande skogar
29. Ett rikt odlingslandskap

30. (Storslagen fjällmiljö)
31. **God bebyggd miljö**
32. Ett rikt växt- och djurliv

Miljökvalitetsnormer

Vatten

Luft

Hänsyn och riksintressen i översiktsplanen

3.1 Landskapskaraktärer

3.2 Natur och vatten

3.3 Friluftsliv

3.4 Strandskydd

3.5 Kulturmiljö

3.6 Lågexploaterade områden

3.7 Täktverksamhet

3.8 Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner

3.8 Transportsystem

3.11 Miljö, hälsa, trygghet och säkerhet

3.12 Klimatförändringar – Påverkan på bebyggd miljön

Relevanta miljöaspekter

Miljöaspekter som identifierats som relevanta att konsekvens bedöma på en översiktlig nivå. miljöaspekterna har tagits fram i dialog med Länsstyrelsen i Östergötland.

- Kulturmiljö (kulturmiljöinventering, riksintresse för kulturmiljö)
- Rekreation och friluftsliv (Grönstruktur, Vättern och Omberg)
- Naturmiljö (Skyddad natur, förutsättningar för biologisk mångfald)
- Vatten (Vatten och avlopp, Vättern och miljökvalitetsnormer för vatten)
- Markanspråk (Jordbruksmark, Strandskydd, Landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS))
- Klimat och energi (Klimatpåverkan, Vindkraft)
- Trafik och infrastruktur (Kollektivtrafik, arbetspendling)

- Miljö, hälsa och säkerhet (farligt gods utmed Vättern, förorenade områden, skyfall och värmeböljor)

Kulturmiljö

I kommunen finns ett riksintresseområde utpekat för kulturmiljövården nämligen området kring Omberg och Tåkern. Riksintresset täcker en stor yta men inom riksintresset finns det tre punktobjekt: Omberg, Alvastra pålbyggnad, Stora Broby, Heda - Stora Åby. Ett flertal kyrkor/kyrkomiljöer ligger inom riksintresset. Övriga allmänna intressen för kulturmiljön som är skyddad enligt kulturmiljölagen beskrivs generellt men också utpekade i kartan. En kommunfattande byggnadsinventering har genomförts och miljö och värdebeskrivningar har inarbetats i översiktsplanen för Ödeshög, Hästholmen och kyrkbyarna.

Konsekvenser

- Kulturmiljöer och kulturhistoriska värden beskrivs i kapitlet *Hänsyn och riksintressen* på ett samlat sätt i översiktsplanen med viljeinriktningar för att underlätta att hänsyn tas i efterföljande plan- och lovgivning.
- I planen står att kulturhistoriska värden i bebyggelsen och landskapet ska tillvaratas när Orterna, landsbygden och de mindre tätorterna utvecklas.
- Planförslaget föreslår inte några större områden för bebyggelseutveckling utanför befintliga tätorter. Däremot är kommunen positiv till kompletterande bebyggelse på landsbygden.
- Principer för placering av enstaka bebyggelse på slätten är till framtagna för att skydda landskapsbilden och de kulturhistoriska miljöerna på slättlandskapet.
- En utvecklad samverkan med Länsstyrelsen i Östergötland gällande arkeologi och fornlämningar föreslås i översiktsplanen för att öka kunskapen och möjligheterna att mer förutsägbart kunna beakta dessa värden i detaljplanerings och bygglovsprocesserna.
- Byggnadsinventeringen kommer utgöra underlag vid detaljplanering eller bygglovsgivning både i tätorterna, i småorterna och på landsbygden. Riksintresset bedöms inte påverkas negativt av planförslaget.
- Hålaveden är beskriven som ett större område med samlade värden som värdebeskrivs och kan då på ett bättre sätt skyddas från större exploateringar som skulle kunna påverka Hålaveden negativt.
- Större exploateringar på Slätten och i utvecklingsområde i södra Trehörna kan påverka kulturmiljö.

Om inte översiktsplanen genomförs

- Risker finns att regionala och lokala kulturmiljöer förvanskas då eftersom översiktsplanen från 2010 inte beaktar dessa på ett samlat sätt.
- Hålavedens samlade värdebeskrivning

Åtgärder för att undvika negativ påverkan

- Vid utpekade utvecklingsområden som ligger inom kulturmiljöområden krävs detaljplaneläggning för att en anpassad och hänsynsfull exploatering kan ske. En utvecklad samverkan med länsstyrelsen skapar bättre förutsättningar för att bevara kulturmiljöer.

Samlad bedömning

Översiktsplanen lyfter vikten av sina kulturhistoriska värden i kommunen som är viktiga att bevara parallellt med en föreslagen utveckling av kommunen. Konsekvenserna bedöms neutrala.

Rekreation och friluftsliv

Viktiga områden och målpunkter för rekreation och friluftsliv pekas ut och synliggörs. Detta gäller både kommunala och mellankommunala områden samt tätortsnära rekreations- och friluftsområden. Inom dessa områden ska intresset och markanvändningen för friluftslivet prioriteras framför annan markanvändning. En inventering och analys av grönområdenas funktion (sociotopsinventering) och brister i Ödeshög och Hästholmen ska tas fram.

Friluftsområden och målpunkter utvecklas och länkas samman genom cykel- och vandringsleder för att öka tillgängligheten samt för att bilda sammanhängande frilufts- och rekreationsstråk. En utveckling av vandringsleder föreslås och att utreda möjligheterna att koppla ihop dessa med nya leder för att öka möjligheterna att uppleva naturen.

Flera av de utpekade målpunkterna ligger utmed Vättern och dessa har potential att utvecklas för frilutsändamål samt öka tillgängligheten till Vättern.

För de utpekade friluftsområdena som går över kommungränserna är det viktigt att kommunerna samarbetar vad det gäller underhåll och utveckling.

Konsekvenser

- Planförslaget pekar ut viktiga områden och målpunkter för rekreation och friluftsliv, både sådana som används för detta ändamål idag och sådana som är lämpliga att utveckla i framtiden. Genom att peka ut viktiga områden säkerställs en långsiktig tillgång till rekreationsområden på kommunal och mellankommunal nivå samt i anslutning till tätorterna. Detta bedöms medföra stora positiva konsekvenser.

- Planförslaget föreslår även att målpunkter och friluftsområden utvecklas och knyts samman genom cykel- och vandringsleder. Genom att utveckla utpekade målpunkter möjliggörs en utveckling av turismnäringen, vilket kan skapa arbetstillfällen och gynna befintlig handel och restauranger. En sammanlänkning av friluftsområden och målpunkter bidrar till en ökad tillgänglighet vilken bidrar till att fler människor kan ta del av områdena. Detta leder i sin tur till fler naturupplevelser och bidrar till en ökad folkhälsa vilket medför stora positiva konsekvenser.

- En utveckling av Omberg genom samverkan och samarbetar med aktörer i och kring Ombergs besöksnäring för att hitta en gemensam målbild och driva en hållbar

utveckling är viktigt för rekreations- och friluftsmöjligheterna för kommuninvånarna men även från övriga regioner och besökare.

- Utveckling av sammanhållna rekreations och friluftsområden riskerar att inte genomföras på ett målinriktat sätt.

Samlad bedömning

Sammantaget bedöms möjlighet finnas till övervägande positiva konsekvenser genom att viktiga rekreations- och friluftsområden pekas ut och utvecklas.

Naturmiljö

Ödeshögs kommun har en varierad och artrik natur med höga värden som bidrar till den biologiska mångfalden. Kommunen ska arbeta för att bevara och stärka utpekade natur- och vattenområden. Särskilt Vätterns värdefulla natur ska värnas och bevaras. Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.

Konsekvenser

- Planförslaget redogör vilka formellt skyddsvärda områden och övriga områden med kända naturvärden som finns inom planområdet.
- Vid utpekande av områden för bostadsutveckling och verksamheter har områden med kända naturvärden så som naturreservat, Natura 2000- områden, tätortsortsnära skog undantagits från exploatering. Huvuddelen av utpekade områden för bostads- och verksamhetsutveckling är i anslutning till tätorterna eller bebyggelsenoderna på redan planlagd mark för ändamålet.
- Kommunen ska verka för att genomföra de strategier och åtgärder som återfinns i kommunens Naturvårdsprogram.
- Planförslaget möjliggör dock viss utveckling av bostäder inom ett vidsträckt område som är utpekat som riksintresse för naturvården - Vätterstranden. Utveckling föreslås endast i anslutning till mark som redan är ianspråktagen/planerad eller är jordbruksmark.
- Utvecklingsområdet Hästholmen Södra. Området är utpekat som riksintresse för naturvård – Vätterstranden där kommunen har i sitt Naturvårdsprogram fördjupad avgränsningen och värdebeskrivningar kopplat till naturen utmed Vätterstranden. Vid utveckling av området är det jordbruksmarken som är aktuell för exploatering så att man kan bevara de i naturvårdsprogrammet avgränsade och beskrivna naturvärdena. bostadsutvecklingen är mycket liten i förhållande till riksintresseområdenas storlek i helhet och planförslaget bedöms därför inte påverka de naturvärden som ligger till grund för riksintressena.

Om inte översiktsplanen genomförs

- Planförslaget innebär bevarandet och utvecklingen av de värden som finns. Avsaknandet av planförslagets helhetstänk skulle kunna ge en möjlig negativ påverkan på viktiga helhetsmiljöer för naturmiljöer.

Åtgärder för att undvika negativ påverkan

- För utvecklingsområdet Hästholmen Södra är det jordbruksmarken som är aktuell för exploatering så att man kan bevara de i naturvårdsprogrammet avgränsade och beskrivna naturvärdena. En detaljplaneläggning krävs för att säkerställa detta.
- När detaljplaner tas fram ska hänsyn tas till befintlig grönstruktur och möjligheter att förstärka kopplingar och kvaliteter ska lyftas fram.
- Vid exploateringar ska hänsyn tas till områdets värden samt koppling till andra områden. Bedömning görs i varje enskilt fall.

Samlad bedömning

Sammantaget bedöms påverkan på naturmiljö vara neutral eller endast ge små negativa konsekvenser. Föreslagna utvecklingsområden i känsliga områden kan genomföras genom att beakta värdena i kommande detaljplaneläggning.

Vatten

Dagvatten ska omhändertas där det är lokalt och vid behov renas innan det når recipient. En dagvattenstrategi ska tas fram med riktlinjer för dagvattenhanteringen inom kommunen.

Ny bebyggelse ska främst tillkomma inom områden som är anslutna till det kommunala VA-nätet eller där det finns förutsättningar att göra detta. Kommunen ska ha ett VA-system med kapacitet att hantera kommande utveckling och förväntad befolkningsökning.

Kommunen ska verka för att enskilda avloppsanläggningar med brister förbättras så att dagens reningskrav uppfylls.

Kommunen ska ha en aktuell och kommunomfattande VA-plan.

Kommunens grundvattenresurser ska skyddas. Kommunen ska arbeta för att bevara och stärka utpekade natur och vattenområden samt kopplingar mellan dessa. Exploatering inom strukturen kan ske, hänsyn ska då tas till områdets värde samt koppling till andra områden. Bedömning görs i varje enskilt fall.

Särskilt Vätterns rena dricksvatten ska värnas och bevaras.

Konsekvenser

- Planförslaget föreslår bebyggelse av områden som idag är oexploaterade och som i huvudsak används som åkermark. Tillkommande bebyggelse och infrastruktur kommer att skapa hårdgjorda ytor som gator/vägar, parkeringar och takytor. Nederbörd som rinner av från dessa ytor kallas dagvatten. Fler hårdgjorda ytor

innebär att den totala mängden dagvatten i kommunen i framtiden kommer att öka och att dagvattnet kan föra med sig de eventuella föroreningar som finns på ytan som vattnet rinner över. Vid nederbörd ger hårdgjorda ytor en snabb avrinning som kan orsaka översvämningar i och i anslutning till recipienterna vilket kan leda till märkbara negativa konsekvenser.

- När naturmark hårdgörs försvinner viktiga ekosystemtjänster som vattenrening och vattenreglering. De naturliga förutsättningarna för infiltration minskar vilket kan minska grundvattenbildningen. Minskad grundvattenbildning kan i ogynnsamma fall påverka miljökvalitetsnormerna för vatten om den kvantitativa statusen i en viss grundvattenförekomst påverkas. Risken för att sådana miljökonsekvenser skulle uppstå bedöms som liten då de föreslagna områdena för bebyggelse och verksamheter är små i relation till grundvattenförekomsternas storlek.

- För att förhindra att negativa miljökonsekvenser uppstår till följd av fler hårdgjorda ytor är det viktigt att fördröja dagvattnet i dammar och/eller låta det infiltrera ner i marken. Det bedöms att planförslaget ger potential för ytor för lokalt omhändertagande av dagvatten. Det är viktigt att det i framtida detaljplanering avsätts sådana ytor för fördröjning och infiltration. Om fortsatt planläggning inte säkerställer tillräckligt stora ytor för att omhänderta dagvatten lokalt riskerar planförslaget att innebära märkbara till stora negativa miljökonsekvenser för recipienterna i form av försämrad vattenkvalitet, översvämningar och erosion. Detta kan påverka möjligheten att nå miljökvalitetsnormerna för vatten om vattenförekomsternas ekologiska och kemiska status påverkas. Det finns idag inga riktlinjer eller någon övergripande strategi för omhändertagande av dagvatten. För att säkerställa vattenkvaliteten och naturvärdena i recipienterna är det viktigt att dessa känslighetsklassas och det därefter utarbetas en dagvattenstrategi som tar hänsyn till denna klassning. Vattendrag som idag är hårt belastade och ligger i anslutning till bebyggelse som kan ta skada av översvämningar bör utredas ytterligare med avseende på höga flöden. Detta kan till exempel ske genom översvämningskarteringar med simulering av vattennivåer och vattenutbredning vid högflödessituationer.

- Dagvatten som avrinner från vägar, gator och parkeringsytor kan innehålla olika typer av föroreningar i mindre eller större omfattning. Detta kan vara metaller och oljeföroreningar. Avrinning av orenat dagvatten från dessa typer av ytor kan ge negativa konsekvenser i recipienterna. Dagvatten är ofta grumligt vilket kan medföra negativa konsekvenser för vattenlevande växter och djur. Det är därför viktigt att även detta dagvatten fördröjs och tillåts infiltrera. Vägar, broar, vägtrummor och liknande kan fel utformade utgöra barriärer i vattenmiljön. Det är därför särskilt viktigt att detaljplaner och vägplaner granskas noggrant med avseende på denna aspekt.

- Planförslaget föreslår att bebyggelse främst ska tillkomma inom områden som kan anslutas till det kommunala VA-nätet. Kommunens avloppsreningsverk har tillräcklig kapacitet inför den kommande befolkningsökningen. Då det kommunala VA-nätet har tillräckligt stor kapacitet bedöms det medföra positiva miljökonsekvenser att hålla ihop bebyggelsen till områden som kan anslutas till kommunalt VA.

- I kommunen finns ett stort antal enskilda avloppsanläggningar varav en del inte är godkända enligt dagens miljölagstiftning. För att miljöpåverkan från de enskilda avloppen ska minska är det viktigt att det finns en plan för anslutning av områden där

belastningen från avloppen riskerar att medföra negativa miljökonsekvenser och att tillsynsinsatser enligt miljöbalken sker. Parallellt med översiktsplanen pågår arbete med att ta fram en aktuell och kommunomfattande VA-plan. Att fler områden ansluts till det kommunala VA-nätet och att enskilda avlopp rustas upp enligt dagens miljökrav bedöms medföra positiva miljökonsekvenser. Kommunen har i nuläget ingen strategi för framtida dricksvattenförsörjning. Det är därför viktigt att en kommunal vattenförsörjningsplan tas fram.

- För att skydda Vättern är det viktigt att inte tillåta verksamheter som kan påverka vattenkvaliteten i grund- och ytvatten alternativt att vidta skyddsåtgärder så att detta inte kan ske.
- I förslaget pekas natur- och vattenområden ut som anses viktiga på en lokal nivå. Dessa ska enligt planförslaget bevaras och stärkas samt knytas ihop. Detta kan ske genom att sådana områden undantas från bebyggelse eller att bebyggelse och annan exploatering tar hänsyn till värdena i de gröna och blå strukturerna. Grönytor, våtmarker och annan genomsläpplig mark i urbana miljöer är viktiga eftersom de renar regn-och smältvatten. Sådana ytor kan också minska vattenmängderna och jämna ut flöden vid häftiga regn. Genomförandet av åtgärder som gynnar ekosystemtjänster och den blågröna strukturen i samhället bedöms ge stora positiva miljökonsekvenser.

Samlad bedömning

Sammantaget bedöms planförslaget medföra positiva miljökonsekvenser för vattenmiljön under förutsättning att åtgärder, riktlinjer och strategier enligt planförslaget genomförs.

Markanspråk

Översiktsplanens huvudsakliga konsekvenser är att mark tas i anspråk för en utveckling av kommunen för bostäder, verksamheter, och ytkrävande eller störande anläggningar som vindkraft. Kommunens strategi för utveckling är att i första hand nyttja redan ianspråktagen mark och stärka de bebyggelse- och servicenoder som redan finns för att hushålla med mark och resurser. För att nå önskad utveckling och en levande landsbygd kan dock inte alla behov tillgodoses inom redan ianspråktagen mark och nya markanspråk är ett måste. Kommunen har gjort en avvägning och bedömning att ny ianspråktagandet av jordbruksmark och utpekandet av nya eller större LIS-områden endast är aktuellt för att stärka befintliga bebyggelse- och servicenoder. Det ska finnas förutsättningar för grundläggande service såsom tillgång till bredband, mobilnät, livsmedel, drivmedel med mera på landsbygden.

Kommunens möjligheter för utökad elproduktion genom vindkraft finns inom utpekat område på slätten där befintliga verk redan finns. Vindkraft på andra platser i kommunen skulle medföra oönskade markanspråk och påverkan på omgivning.

Jordbruksmark

Översiktsplanens redovisade utvecklingsområden skulle vid ett genomförande av alla områden medföra att ca 20 hektar produktiv åkermark tas i anspråk (exklusive den åkermark som idag redan är detaljplanelagd för annat ändamål). Totalt i kommunen finns ca 8700 hektar produktiv åkermark och endast 0,23 % av denna skulle försvinna på grund av

översiktsplanens utveckling för att bli 6000 invånare. Där mest åkermark tas i anspråk (ca 13 hektar) är vid Hästholmen som helt omges av åkermark och Vättern. Hästholmen är ur många aspekter en prioriterad utvecklingsort i översiktsplanen och då det saknas alternativ är det ofrånkomligt att åkermark tas i anspråk i Hästholmen. Bedömningen är att översiktsplanen sammantaget har tagit stor hänsyn till produktiv åkermark, att de utvecklingsområden som är föreslagna är av stor vikt för kommunens utveckling och att ianspråktagandet av produktiv åkermark endast är 0,23 % av kommunens totala åkermark.

Kommunen är positiv till att byggnation kan ske på landsbygden men avstyckningar och placering av byggnader ska ske med eftertanke. För att möjliggöra en utveckling av boendemiljöer har kommunen tagit fram bebyggelseprinciper för att värna ett rationellt jordbruk. Spridd bostadsbyggnation på jordbruksmark och bebyggelse i glest bebyggda, opåverkade naturområden ska undvikas. Detta för att värna om naturvärden, landskapsbilden och för att tillvarata den jordbruksmark som finns.

Förtätningar, utveckling av större bostadsområden eller etablering av samhällsviktig funktion bör vara tillåtet på jordbruksmark, förutsatt att det ligger i anslutning till en tätort och kan anslutas till befintlig infrastruktur så som vatten- och avlopp och vägar. Exploatering på jordbruksmark ska ske på ett markeffektivt sätt.

Landsbygdsutveckling i strandnära läge

I översiktsplanen har kommunen möjligheter att peka ut så kallade LIS-områden för bebyggelse inom strandskydd för att på ett positivt sätt utveckla landsbygden. Det ska vara av allmänt intresse att områdena tas i anspråk och områdena ska vara av sådant slag och sådan omfattning att strandskyddets syften fortfarande kan tillgodoses. I förslaget har 13 områden för LIS identifierats utifrån principer för LIS-områden som har varit och är vägledande för utpekande av LIS. Särskilt övervägande vid lokalisering utmed Vättern (och Tåkern) enligt länsstyrelsens förhållningssätt ”LIS-områden vid Vättern” har följts för att tillgodose strandskyddets syfte. Vi nyttjande av LIS som särskilt skäl för avsteg från strandskyddet ska Riktlinjer för utveckling av LIS-områden följas. Med dessa riktlinjer och lokaliseringsprinciper tillgodoser kommunen strandskyddets syfte och för att säkerställa detta vid utvecklingsområden som möjliggör ny eller större exploatering krävs detaljplaneläggning.

Konsekvenser

- När nya områden planeras eftersträvas närhet till service och befintlig infrastruktur, både vad det gäller vägar, kollektivtrafik och vatten- och avloppseldningar. Det innebär att utvecklingen ofta sker i nära anslutning till befintliga tätorter. Ödeshögs och Hästholmens tätorter, där de största utbyggnadsområdena föreslås, omgärdas till största del av jordbruksmark. Det blir därför en intressekonflikt mellan tätortsutveckling och jordbruksmark.

- Planförslaget beskriver att nya bostäder på landsbygden ska kunna prövas genom lovgivning utan föregående planläggning. Planförslaget menar dock att avstyckningar och placering av byggnader ska ske med eftertanke både för att värna om landskapsbilden och för att inte ianspråkta värdefull jordbruksmark. Därmed öppnar kommunen upp för bebyggelse utanför utvecklingsområdena. Om det finns möjlighet att bosätta sig på landsbygden, och eventuellt öka befolknings- och serviceunderlaget på landsbygden, kan det innebära ökade möjligheter att bevara jordbruksnäringen.

Detta skulle kunna bidra till att öka den inhemska livsmedelsproduktionen vilket skulle innebära märkbara positiva miljökonsekvenser.

- Den största utvecklingspotential av vindkraft som kommunen har är en förnyelse av redan befintliga verk då effektivare och ev. större verk skulle kunna öka den totala produktionen av förnybar energi i ett landskap som är möjligt för vindkraftsetablering. I dagsläget finns 21 vindkraftverk uppsatta i kommunen. Exempel på ekosystemtjänster som kan påverkas vid en vindkraftsetablering är pollinering, klimatreglering, naturupplevelser, träråvara och livsmedel. En etablering av vindkraftverk innebär även positiva miljökonsekvenser då förnybar el produceras. En etablering av vindkraft föregås alltid av en prövning enligt miljöbalken och i denna prövning finns det möjligheter att ställa krav på kompensationsåtgärder. Etablering av vindkraftverk med tillhörande infrastruktur påverkar även landskapsbilden och kan orsaka buller och skuggor. Detta kan påverka människors hälsa negativt om det finns närboende. Vindkraftverk kan även ge en negativ inverkan på växt- och djurliv.

Om inte översiktsplanen genomförs

- Kommunen skulle kunna få svårigheter att utvecklas då möjligheter för att skapa attraktiva och genomförbara bostadsmiljöer blir begränsade.
- Nollalternativet möjliggör ett större markanspråk som skulle innebära att mer jordbruksmark tas i anspråk.

Åtgärder för att undvika negativ påverkan

- Genom att aktivt arbeta med genomförandet och prioritera den mark som redan är ianspråkstagen.
- Stärka de bebyggelse- och servicenoder som redan finns för att hushålla med mark och resurser.
- Varsam lovgivning utifrån bebyggelseprinciper på slätten.

Samlad bedömning

Sammanfattningsvis bedöms planförslaget medföra både positiva och negativa miljökonsekvenser ur ett markanspråksperspektiv. De mest påtagliga negativa konsekvenserna uppstår vid exploatering av jordbruksmark då viktiga ekosystemtjänster går förlorade. Det är dock relativt små ytor som tas i anspråk för utveckling. Planförslaget medför också positiva konsekvenser framförallt för landsbygdsutvecklingen. Den sammantagna bedömningen är dock att planförslaget medför vissa negativa miljökonsekvenser ur ett markanspråksperspektiv.

Klimat och energi

Kommunen ska vara delaktig i att ta fram ett regionalt klimat- och energiplan och verka för att implementera detta i kommunens dagliga arbete.

Kommunen ska arbeta med åtgärder för att främja resor med cykel.

Utvecklingen av solenergi är i särskilt fokus i kommunen.

Kommunen ska planera för möjligheten att etablera laddstolpar vid nybyggda flerbostadshus och offentliga byggnader.

Kommunens möjligheter för utökad elproduktion genom vindkraft finns inom utpekat område på slätten där befintliga verk redan finns.

Vättern, Vätterbranten, Omberg, Tåkern och Hålaveden är områden som ska vara undantagna från vindkraft.

Konsekvenser

- Planförslaget räknar med en befolkningsökning på ca 700 personer (6000 invånare). Befolkningstillväxten kommer att medföra viss klimatpåverkan på ett eller annat sätt. Alla invånare kommer dagligen att transportera sig mellan olika målpunkter och beroende på vilket färdmedel man väljer kommer det att ge olika effekter på klimatet och andra aspekter. Befolkningsökningen kommer också att medföra fler bostäder och verksamheter som kräver el och uppvärmning. Något förenklat kan man säga att ju fler invånare kommunen får desto större klimatpåverkan fås. Det är därför mycket viktigt att kommunen arbetar med en samhällsplanering som ger invånarna förutsättningar att minska sin klimatpåverkan.

- Planförslaget föreslår en utbyggnad av tätorterna som möjliggör att resa kollektivt med buss. Planförslaget pekar också ut noder som utformas på ett sätt som gör det enkelt att ta sig dit till fots med cykel eller bil, för att sedan kunna resa vidare med buss. Dessa noder ska vara utformade med säkra cykel- och bilparkeringar.

- Vilken klimatpåverkan som en befolkningsökning medför styrs av många faktorer som är svårbedömda i nuläget, till exempel framtida ekonomiska styrmedel (såsom höjd bensinskatt och subventioner på elbilar), mer energieffektivt byggande och beteende/attitydförändringar hos kommuninvånarna. Det är därför svårt att bedöma vilken påverkan planförslaget ger på energianvändningen och klimatet. Ovan nämnda strategier och åtgärder kan bidra till att minska energianvändningen och klimatpåverkan. Under förutsättning att åtgärder och strategier genomförs så som de anges i planförslaget ger detta möjlighet till positiva miljökonsekvenser.

- Planförslagets förutsättningar för ökad förnybar energiproduktion genom solkraft men också en utökning/effektivisering av befintlig vindkraft på slätten ger positiva effekter på miljön.

Om inte översiktsplanen genomförs

- Försämrade strukturella underlag för kollektivtrafiken då fokus på bebyggelse- och servicenoder saknas i nollalternativet

- Bristande stöd i nollalternativet vid vindkraftsansökningar och vid eventuella överprövningar skulle kunna medföra negativa konsekvenser då etableringar skulle kunna fragmentera (dela upp) värdefulla helhetsmiljöer som är beskrivna i planförslaget men saknas i nollalternativet.

Åtgärder för att undvika negativ påverkan

- För att få fler att resa hållbart krävs fortsatt arbete med påverkansarbete parallellt med fysiska åtgärder.

Samlad bedömning

Planförslaget ger bättre förutsättningar för ett ökat hållbart resande som i sin tur ger positiva konsekvenser med minskad klimatpåverkan. Samtidigt ges förutsättningar för ökad förnybar energi utan att påverka värdefulla helhetsmiljöer.

Trafik och infrastruktur

Transporter och dess infrastruktur har stor inverkan på utvecklingen av ett hållbart samhälle. Person- och godstransporter ska ske på ett miljövänligt sätt, för att minska utsläppen av växthusgaser. Detta ställer krav på utformning på orter som behöver planeras och byggas tätare och säkrare för att underlätta för de som tar sig fram till fots, med cykel eller kollektivt resande. Orterna måste också få en attraktiv utformning för att öka denna andel trafikanter.

För Ödeshög är det viktigt med goda kommunikationer till och från kommunen för att nå större tätorter där en kompletterande service och utbud finns (arbetsplatser, handel, aktiviteter m.m.). Med ett effektivt transportsystem knyts byar, orter, kommuner och regioner ihop med varandra. Goda kommunikationer skapar möjligheter för en fortsatt positiv utveckling och en framtida expansion av kommunens tätorter. I Ödeshögs kommun är transportsystemet viktigt för regional tillgänglighet där alla ska ha möjlighet att röra sig och nyttja det utbud som man har rätt till. Att resa och röra sig till och inom besöksnäringsområde Vättern-Omberg-Tåkern är viktigt för en hållbar utveckling av turism och besöksnäringen.

Ödeshög är en pendlingskommun, i dagsläget pendlar ca 1030 invånare ut för att arbeta i annan kommun och ca 400 pendlar till Ödeshögs kommun. De största strömmarna går mot Mjölby och Linköping följt av Tranås och Jönköping.

I ett regionalt perspektiv är kommunikationer viktigast till Östergötlands län (Mjölby, Väderstad, Linköping och Motala) men är också väldigt viktiga till Jönköpings län (Tranås, Gränna och Jönköping).

En fördjupad arbetspendlingsanalys på delområden i kommunen visar på funktionella samband som underlag för utveckling och effektivisering av transportsystemen. Kommunens södra delområden har starka samband med Tranås och Jönköpings kommun.

Vid en framtida höghastighetsjärnväg ska Ödeshögs kommuninvånare ha goda förbindelser och tillgänglighet till stationsläge Linköping, Tranås och Jönköping.

Cykeltrafiken är det trafikslag som ska öka mest för de kortare resorna inom Ödeshögs kommun. Ödeshögs och Hästholmens tätort ska det finnas ett sammanhållet lokalt cykelvägnät.

Konsekvenser

- Denna hållbarhetsbedömning utgår från att de åtgärder som föreslås i planförslaget för att främja miljömässigt hållbart resande, t.ex. satsningar på en effektiv och smart

kollektivtrafik, genomförs. Om arbetspendlingen via Mjölby, Linköping, Tranås och Jönköping inte fungerar samtidigt som befolkningen i kommunen fortsätter att öka kommer miljökonsekvenserna i dessa städer och längs pendlingsstråken i form av buller, trängsel och försämrad luftkvalitet att påverkas negativt.

- Kommunens viljeinriktning är att det ska vara möjligt och attraktivt att åka kollektivtrafik. Kommunen måste därför arbeta för att i samverkan med Östgötatrafiken och Jönköpings länstrafik skapa ett attraktivt transportstråk med fokus på hållbara transportslag. Om denna typ av samarbete kommer till stånd kan man skapa en större genomslagskraft och vinsterna för samtliga parter blir större samtidigt som möjligheten att skapa ett robust och miljömässigt hållbart transportsystem ökar.

- För att få pendelströmmarna att ställa om till kollektivtrafik och cykel bedöms det förutom en god infrastruktur behövas ett arbete med att förändra attityd och beteende hos människor för att få till en ökad mängd hållbara resor.

- I planförslaget föreslås flera investeringar när det gäller framförallt cykelvägar som är förutsättningar för att på sikt skapa ett mer miljömässigt hållbart resande.

- Om de åtgärder som föreslås i planförslaget genomförs och resande till större del kan börja ske med cykel eller kollektivtrafik kommer det att innebära positiva miljökonsekvenser i form av minskad klimatpåverkan, förbättrad luftkvalitet, minskat buller och minskade utsläpp av kväveoxider med mera. De positiva miljökonsekvenserna kommer främst att märkas längs transportstråken och inom Mjölby, Linköping, Tranås och Jönköping. De positiva miljökonsekvenserna som ett mer hållbart resande medför bedöms dock överväga de negativa miljökonsekvenserna som eventuellt kan uppstå då infrastrukturen byggs om.

- Genom föreslagna satsningar på gång- och cykelvägar ges fler människor möjlighet att använda cykel som transportmedel. Detta ger förutom positiva miljökonsekvenser även positiva konsekvenser för folkhälsan.

Om inte översiktsplanen genomförs

- Andelen som reser med de hållbara transporterna kan minska då utbyggnaden inte aktivt stärker förutsättningarna för kollektivtrafiken så som planförslaget gör. Konsekvenser av detta är ökade resor och andel med bil som påverkar miljön negativt.

Åtgärder för att undvika negativ påverkan

- Prioritering av investeringar i infrastruktur som gynnar hållbart resande så att eventuellt negativa miljökonsekvenser som uppstår i byggskedet och i markanspråk totalt sett kan ge positiva miljökonsekvenser.

Samlad bedömning

Den samlade bedömningen är att föreslagen utveckling ger ökade förutsättningar för hållbart resande till och från kommunen som ger positiva miljökonsekvenser i form av minskad

klimatpåverkan, förbättrad luftkvalitet, minskat buller och minskade utsläpp av kväveoxider med mera.

Miljö, hälsa och säkerhet

Natur- och vattenmiljön är lika känsliga som människan för spridning av farliga ämnen. Översiktsplanen redovisar aspekten utifrån människors miljö, hälsa och säkerhet men kan samtidigt översättas till natur- och vattenmiljöer. Det är vid olyckor som brand, översvämning eller skyfall som negativa miljökonsekvenser kan uppstå i och med spridning av miljöfarliga ämnen. I mark- och vattenanvändningen och planering av den bebyggda miljön kan kommunen minimera påverkan.

Farligt gods

Kommunen ha lite påverkansmöjlighet vad som transporteras på E4:an som är riksintresse för transporter. Det är vid eventuell omledning av trafiken till gamla riksettan utmed Vättern som risken ökar för negativ påverkan på Vättern, dess vattenskyddsområde och värdefulla naturmiljöer.

Ny bebyggelse inom 150 meter från transportled för farligt gods ska riskbedömas innan beslut om detaljplan och bygglov tas.

En riskbedömning ska genomföras inför byggande intill annan transportled där det sker transport av farligt gods till exempel väg/gata fram till industri eller annan verksamhet med behov av sådana transporter.

Buller

Svenska riktvärden och riktlinjer eller i Sverige tillämpad praxis ska följas.

Vid planläggning av nya bostadsområden som riskerar att inte uppnå riktvärdena för buller ska en trafikbullerutredning utföras och vid behov ska åtgärder tillämpas för att minska eventuella bullerstörningar. Skolor, förskolor och annan känslig verksamhet ska utformas så att en utemiljö med god ljudmiljö kan skapas.

Ödeshögs kommun ska sträva efter att samla bullrande verksamheter till de större verksamhetsområdena.

E4:ans omgivningspåverkan förbi Ödeshögs tätort och framförallt Klockargårdsängens natur- och parkområde ska utredas. Detta bör ske i samarbete med Trafikverket.

Miljöfarlig verksamhet

Skyddsavstånd mellan miljöfarlig verksamhet och bebyggelse ska utredas i varje enskilt fall både vid nyetablering av verksamhet vid bebyggelse och vid nybyggnation vid en befintlig verksamhet. Vid åtgärder i närheten av miljöfarliga verksamheter ska en riskbedömning genomföras.

Förorenad mark

Misstänkt eller konstaterat förorenade områden ska utredas innan detaljplan eller bygglov ges. Exploatering på förorenade områden kan endast tillåtas om det genomförs saneringsåtgärder. Vid sanering ska hänsyn tas till framtida klimatpåverkan så att området inte återförorenas eller att föroreningar riskerar att spridas i framtiden.

Luftkvalitet

Kommunen ska arbeta aktivt för att förbättra luftkvaliteten genom att utföra åtgärder som dämpar konsekvenserna av luftföroreningarna samt minskar föroreningarna. Rikt- och gränsvärden enligt gällande miljökvalitetsnormer ska följas och åtgärdsprogram ska upprättas vid behov. Särskild uppmärksamhet bör riktas mot områden där det finns indikationer på dålig luftkvalitet samt områden nära vägar större vägar där utsläppen är större.
Vid nyexploatering ska ett hållbart trafiksystem byggas där kollektivtrafik och gång-och cykeltrafik är norm.

Radon och elektromagnetiska fält

Vid ny bebyggelse ska det säkerställas att byggnaden uppförs med radonskyddande konstruktion där behov finns.

Radonhalten i marken ska kontrolleras i samband med grundundersökningar i områden som detaljplaneläggs för bostäder och/eller verksamheter.

Nya kraftledningar och elektriska anläggningar ska utformas eller förläggas så att exponering för magnetfält begränsas.

Nya bostäder, skolor, förskolor och daghem ska placeras så de inte påverkas av befintliga elanläggningar som ger förhöjda magnetfält.

Ras, skred och erosion

Vid bebyggelse av nya områden ska stabiliteten alltid utredas och riskbedömas.

Värmebölja

Kommunen ska i den fysiska planeringen ta hänsyn till värmeproblematik och förebygga bildandet av värmeöar genom att arbeta för att minimera andelen hårdgjorda ytor i nybyggda områden samt arbeta för att vegetation och grönytor tas med i planering av både nya områden och omvandlingsområden

Kommunen ska beakta kommande behov av kylning av lokaler för samhällsviktig verksamhet vid ny- och ombyggnation

Kommunen ska arbeta med skuggplanering av utomhusplatser där utsatta grupper vistas i stor utsträckning, så som lekplatser på förskolor och skolor samt uteplatser vid vårdrelaterade verksamheter

Skyfall och översvämningar

Planläggningen av ny bebyggelse ska inte försämra eller skapa översvämningsproblematik på annan plats. Det ska istället alltid eftersträvas att i samband med planläggning förbättra tätortens förmåga att fördröja vatten vid skyfall.

I samhällsplaneringen ska hänsyn tas till förhöjda vattennivåer, kortvariga kraftiga skyfall och höga flöden, genom att ta fram helhetslösningar och fördröjningsåtgärder för dagvatten.

Konsekvenser

- I planförslaget anges att innan beslut om detaljplan och bygglov ska riskbedömningar göras då planer finns på att bygga nära transportleder för farligt gods och andra leder där det sker transporter till och från industri eller annan liknande verksamhet. Under förutsättning att sådana riskbedömningar görs och att relevanta skyddsåtgärder därefter vidtas bedöms risken för olyckor med farligt gods medföra små negativa konsekvenser för människors hälsa.

- Buller är oönskat ljud som har stor påverkan på människans hälsa och möjligheten till god livskvalitet. Därför är det viktigt att både översikts-och detaljplaneringen i kommunen tar hänsyn till bullerpåverkan. En detaljplan ska genom juridiska bestämmelser säkerställa att gällande bullerkrav följs inom detaljplaneområdet. I Ödeshögs kommun är det vägtrafiken, främst från E4:an, som är den främsta källan till buller. En annan faktor som påverkar trafikbullersituationen är utvecklingen av elbilar som generellt har en lägre bullernivå i låga hastigheter än traditionella bensin- och dieselbilar.

- Planförslaget innebär också att nätet av gång- och cykelvägar utvecklas och knyts samman. Om planförslagets satsningar på hållbart resande genomförs finns det goda förutsättningar att få kommuninnevånarna att använda kollektivtrafik och cykel som transportmedel. Detta styrs dock även av andra faktorer, som är mer osäkra, till exempel framtida ekonomiska styrmedel som höjd bensinskatt och subventioner på elbilar. Det är därför svårt att bedöma vilket genomslag för hållbart resande de föreslagna åtgärderna i planförslaget får för bullersituationen i kommunen.

- Den befolkningsökning som föreslås i planförslaget bedöms inte påverka vägtrafikens bullernivåer mer än marginellt. Däremot finns en risk att ökad trafik på E4:an kan leda till ytterligare bullerpåverkan av befintlig bebyggelse.

- Omgivningspåverkan genom buller eller andra störningar påverkar människor negativt. Att samla störande verksamheter och minska biltrafik för korta resor i tätorterna skapar förutsättningar för att färre personer utsätts för buller.

- Under förutsättning att tillräckliga skyddsavstånd mellan miljöfarliga verksamheter och bostadsbebyggelse upprättas och miljökvalitetsnormer och rikt- och gränsvärden kan innehållas, bedöms planförslaget medföra små negativa konsekvenser.

- Under förutsättning att exploatering på förorenade områden endast tillåtas om det genomförs saneringsåtgärder så finns möjlighet till märkbara positiva konsekvenser då förorenade områden kan saneras.

- Luften i Ödeshögs kommun har god kvalitet och underskrider riktvärdena vid en jämförelse mot miljökvalitetsnormerna för luft. Planförslaget bedöms medföra inga eller obetydliga konsekvenser.
- Under förutsättning att nya områden där bebyggelse ska tillkomma utreds och riskbedöms avseende stabiliteten så bedöms inga eller obetydliga konsekvenser tillkomma av planförslaget.
- Under förutsättning att kommunen arbetar strategiskt med dagvatten- och klimatanpassningsfrågorna samt bevarandet av gröna områden bedöms planförslaget ge möjligheter till positiva konsekvenser med avseende på klimatanpassning.
- Det finns en ökad risk för värmeböljor och torrperioder i och med klimatförändringarna.
- Det finns en risk för små negativa konsekvenser med avseende på värmebölja då det endast finns riktlinjer hur kommande bebyggelse ska hanteras och inte hur befintliga strukturer ska skyddas för en värmebölja.
- Acceptabel risk kopplad till radon och elektromagnetiska fält då planen ger tydliga riktlinjer och det finns gränsvärden för hur risker för strålning ska hanteras.

Om inte översiktsplanen genomförs

- Vid planläggning och lovgivning ska alltid miljö, hälsa och risker ta hänsyn till enligt gällande lagstiftning. Det som översiktsplanen påverkar är övergripande planering och hänsynsdelar ska fungera som ett kunskapsunderlag som ger vägledning för kommande planering och lovgivning.
- Omgivningspåverkan av redan befintliga verksamheter eller transportsystem kommer utan översiktsplanen genomförande klara riktvärden enligt gällande lagstiftning. Den allmänna omgivningspåverkan kommer dock inte att minska i samma utsträckning så som planförslaget innabär.
- Översiktsplanen beskriver klimatförändringarna kopplat till den bebyggda miljön och miljö hälsa och säkerhet. Om inte översiktsplanen genomförs riskerar den strategisk klimatanpassning i kommunen att försvinna och negativa konsekvenserna kan bli större vid naturolyckor som värmeböljor, översvämningar eller skyfall.

Åtgärder för att undvika negativ påverkan

- Kommunen tar upp klimatanpassning i framtagandet av Vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan
- Lokalisera och samla störande verksamheter till verksamhetsområden där omgivningspåverkan blir minimal.
- Ha en aktuell Risk och sårbarhetsanalys (RSA) och handlingsprogram för trygghet och säkerhet.
- Arbeta med påverkansarbete för att få fler att resa hållbart. Framförallt att minska de onödiga korta resorna med bil.

- Utreda E4:ans omgivningspåverkan förbi Ödeshögs tätort och framförallt Klockargårdsängens natur- och parkområde.

Samlad bedömning

- Med ovanstående förutsättningar bedöms det finnas risk för små negativa konsekvenser för människors hälsa och på natur- och vattenmiljöer. Att undvika negativa konsekvenser är ett aktivt arbete med genomförandeplanen och förebyggande av risker för olyckor avgörande.

Planerad uppföljning av betydande miljöpåverkan

Översiktsplanen bedöms sammantaget inte att medföra betydande miljöpåverkan i någon del så att översiktsplanen inte kan genomföras. Det har identifierats minde negativa konsekvenser och risker för negativ miljöpåverkan som är viktiga att hantera framöver, i framtagande eller uppdatering av strategiska styrdokument, detaljplanering eller lovgivning. I översiktsplanen har en genomförandeplan inarbetats för att visa på fortsatt arbete för att aktivt genomföra översiktsplanens viljeinriktning. Eftersom den samlade bedömningen är att översiktsplanen ger positiva miljökonsekvenser är det av stor vikt att översiktsplanen genomförs så som beskrivs i genomförandeplanen. Viktiga delar för uppföljning och hantering av miljöpåverkan genom att:

- Den digitala versionen av översiktsplanen ska efter antagandet kompletteras med läsanvisningar för plan-, bygg- och miljöhandläggare så att relevanta viljeinriktningar och hänsyn följs i kommande detaljplaner och lovgivningar.
- Strategiska dokument som ska finnas i kommunen för att komplettera och genomföra översiktsplanens viljeinriktning.
    - Översättning av de globala Agenda 2030 målen till ett lokalt sammanhang genom Glokala Sverige.
    - Risk och sårbarhetsanalys (RSA) och handlingsprogram för trygghet och säkerhet
    - Vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan
    - Bostadsförsörjningsprogram med mål och insatser
    - Avfallsplan
    - Naturvårdsprogram
    - Cykelutbyggnadsplan med investeringsplan och genomförande
    - Klimat- och energiplan
- Utvecklingsområden för Hästholmen södra ska miljöpåverkan utredas vidare i tidigt skede i detaljplaneprocessen för att säkerställa naturvärdena.

- Utvecklingsområdet för Trehörna södra ska miljöpåverkan utredas vidare i tidigt skede i detaljplaneprocessen för att säkerställa kulturmiljön.
- Vid kommunens första planeringsstrategi som ska antas senast 11 september 2024 (tidigare aktualisering av översiktsplanen) enligt 3 kap plan- och bygglagen ska uppföljning av konsekvenserna ingå.

5.2 Sociala konsekvenser

Samhällsplanering påverkar den fysiska miljön som människor dagligen lever och verkar i. Det innebär att samhällsplanering har en direkt påverkan på människor och deras vardagsliv. Den sociala hållbarhetsaspekten försöker belysa på vilket sätt översiktsplanen kan påverka människans vardagsliv. Nedan diskuteras den sociala hållbarheten utifrån följande:

Sociala aspekter

- Tillgänglighet
- Bostadsförsörjning
- Barnperspektiv
- Folkhälsa
- Jämställdhet, jämlikhet & integration
- Arbete
- Rekreationsmiljöer
- Störningar & risker

Tillgänglighet

Samhällsplaneringen påverkar hur den fysiska miljön (bostadsområden, parker, gator med flera) utformas och var olika ”miljöer” ligger i förhållande till varandra. Samhällsplaneringen påverkar även hur och på vilket sätt man kan ta sig till och från olika målpunkter. Tillgänglighet handlar i grunden om allas rätt att ta del av samhällets service och utbud. Det kan handla om att kunna ta sig fram rent fysiskt men det kan även handla om att kunna orientera sig.

Vid nybyggnation finns höga krav i lagstiftningen på tillgänglighet för personer med funktionsvariation. Det finns även förordningar med krav på retroaktiv anpassning av redan byggda miljöer. Kommunens ambition är att, utöver att följa lagstiftningen vid nybyggnation även arbeta med tillsyn, vilket innefattar retroaktiv anpassning av redan byggda miljöer. Tillgänglighetsanpassning gynnar även andra som inte har en funktionsvariation eftersom flera insatser förenklar för exempelvis cyklister och personer med barnvagn (avfasade trottoarkanter, ramper till entréer, hissar).

Tillgänglighet kan även innebära att det finns tillgång till exempelvis livsmedelsbutiker, grönområden, skola, förskola, kollektivtrafik, gång-och cykelvägar och lekplatser. I översiktsplanen föreslås främst bostadsområden i anslutning till befintliga tätorter där det finns tillgång till service av olika slag, vilket gör att det blir relativt korta avstånd mellan målpunkter. I översiktsplanen förslås även att gång- och cykelvägar byggs mellan orter och länkar samman olika områden i Ödeshögs tätort, vilket ökar tillgängligheten för fler individer.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen positiva konsekvenser för tillgängligheten.

Bostadsförsörjning

Ett utav människans grundläggande behov är att ha någonstans att bo. Det kan tyckas vara en självklarhet i Sverige men faktum är att det är bostadsbrist i många av Sverige kommuner och många står utanför bostadsmarknaden. I lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar (2000:1383) står att varje kommun ska ta fram riktlinjer för hur de ska planera för kommunens bostadsförsörjning. Syftet med planeringen är att skapa förutsättningar så att alla i kommunen kan leva i goda bostäder.

Ödeshögs kommun arbetar parallellt med översiktsplanen med att ta fram ett nytt bostadsförsörjningsprogram vilket avses antas under hösten 2019.

Översiktsplanen föreslår bostadsutveckling i kommunens tätorter och kommunen är positiv till att bostäder byggs på landsbygden. Det innebär att översiktsplanen möjliggör för bostadsbyggande i hela kommunen

Översiktsplanen tar upp att kommunen ska arbeta för blandade bostadstyper och upplåtelseformer som kompletterar den befintliga bebyggelsen. Detta skulle kunna bidra till att ungdomar har möjlighet att flytta hemifrån och kan bo kvar i kommunen, det kan bidra till att äldre har möjlighet att sälja sin villa och flytta till ett mindre boende, det kan bidra till att föräldrar i separerade familjer har möjlighet att bo kvar i kommunen och det kan påverka vilka som väljer att flytta till kommunen. Det vill säga, det kan påverka den demologiska spridningen på de som bor i och som väljer att flytta till kommunen.

När en kommun äger mark, som kommunen gör kring tätorterna, har kommunen möjlighet att bestämma vilken typ av bostäder som byggs och vad de har för upplåtelseform. Vidare har kommunen möjlighet att ta ansvar för och påverka kvaliteten på det som byggs, både bostäderna men även miljön runtomkring i bostadsområdena.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen positiva konsekvenser för bostadsförsörjningen i kommunen genom att det finns en beredskap för bostadsutvecklingen på lång sikt. Vidare bidrar översiktsplanen till möjligheten att skapa ett varierat bostadsutbud som tillgodoser människors olika bostadsbehov.

Barnperspektiv

FN:s konvention om barnets rättigheter eller barnkonventionen som den kallas, antogs av FN:s generalförsamling 1989 och skrevs under av Sverige 1990. Konventionen innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn.

Enligt punkt 12 i barnkonventionen har varje barn rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

Eftersom samhällsplanering påverkar den fysiska miljön som människan lever och verkar i så påverkas även barns närmiljö och vardag. Barn borde därmed få möjlighet att uttrycka sin åsikt vad det gäller den översiktliga planeringen på samma sätt som vuxna har möjlighet att yttra sig i planprocessens olika skeden. Barn- och ungdomar kan ha andra referensramar än vuxna för vad de vill med sin närmiljö eller på vilket sätt de vill ta del i samhället. Därför är det viktigt att barn och ungdomar är delaktiga i den fysiska planeringen.

Konsekvenser

Kommunen genomförde en tidig medborgardialog inför arbetet med samrådshandlingen. En riktad dialog genomfördes med elever i Ödeshögs kommun. Resultatet blev att 230 skolungdomar svarade på enkäter och ca 20 deltog på möte. Under samrådstiden avses återigen en riktad aktivitet genomföras med skoleleverna.

Processen för översiktsplanen medför därför positiva konsekvenser för barnperspektivet.

Folkhälsa

Sverige har 8 folkhälsomål och målområde 5 går att koppla till samhällsplanering eftersom målet tar upp att ett bostadsområde har fysiska och sociala egenskaper, vilka har både positiva och negativa effekter på hälsan. Till de fysiska egenskaperna räknas bland annat luftkvalitet i och utanför bostaden, bullerstörning från trafik och grannar, tillgång till naturvärden nära bostaden samt kultur och service. De sociala egenskaperna kan vara de boendes tillit till varandra och deras sociala deltagande, grad av social integration samt normer och värderingar samt möjligheter att påverka sin situation och sitt närområde.

Översiktsplanen tar upp riktlinjer som syftar till att motverka olägenheter i bostadsområden. Översiktsplanen föreslår att utveckla befintliga grönområden i tätorterna samt att genomföra de strategier och åtgärder som återfinns i kommunens Naturvårdsprogram. Översiktsplanen bidrar till att det finns naturvärden nära bostadsområden. Vidare föreslås bostadsutveckling i anslutning till befintliga tätorter med någon form av service, vilket bidrar till att bostadsområden har relativt god tillgång till service.

Målområde 5 tar även upp att man med hjälp av samhällsplanering kan skapa förutsättningar för integration och motverka segregationen. Genom en diversifierad lägenhetsfördelning, blandade upplåtelseformer och goda mötesplatser kan man åstadkomma miljöer som uppmuntrar till social interaktion. Även genom att överbrygga barriärer och gränser i den byggda strukturen kan man också åstadkomma bättre kontakter mellan olika delar av staden.

I översiktsplanen finns riktlinjer som säger att bostadsutbudet ska innehålla blandade bostadstyper och olika upplåtelseformer för att komplettera befintlig bebyggelse. Kommunens tätorter länkas samman genom gång och cykelväg. Likaså förslås fler gång- och cykellänkar mellan bostadsområdena och mellan bostadsområden och målpunkter i tätorterna.

Enligt folkhälsomål 5 så kan samhällsplaneringen också skapa miljöer som underlättar hälsosamma levnadsvanor. Fysisk aktivitet, lek och rörelse som är bra för hälsan främjas till exempel genom att skapa och bevara parker och grönområden men också genom tillgång till idrottsanläggningar, gång-och cykelvägar.

Som det tidigare nämnts så förslås att tätortsnära skog och gröna stråk bevaras, likaså att friluftsområden bevaras och utvecklas samt att gång- och cykelvägar byggs. Dessa miljöer möjliggör och kan uppmuntra till fysisk aktivitet.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis så bidrar översiktsplanen på flera punkter till delmål 5 och medför positiva konsekvenser för folkhälsan.

Jämställdhet, jämlikhet & integration

Det här handlar om att minska skillnaden mellan människors levnadsvillkor. Jämställdhet handlar om att minska skillnaden mellan kvinnor och män och jämlikhet handlar om att minska skillnaden mellan fattiga och rika. Integration förklaras i Nationalencyklopedin (inom samhällsvetenskap) som en ”process som leder till att skilda enheter förenas”.

Eftersom samhällsplaneringen påverkar den fysiska miljön och därmed även människors liv är det av stor vikt att planeringen gynnar människors olika behov. Bostadsbehovet ser väldigt olika ut beroende på var i livet man befinner sig, vilken livsstil man lever och vilka ekonomiska förutsättningar man har. Det är därför viktigt att det finns ett varierat bostadsutbud med olika bostadstyper, storlekar och upplåtelseformer och att det finns en möjlighet att välja om man vill bo på landsbygden, centralt eller i utkanten av en tätort.

I översiktsplanen pekas en bostadsutveckling ut på nästan alla orter och kommunen är positiv till att det byggs bostäder på landsbygden. I riktlinjerna för bostadsförsörjningen anges att kommunen ska arbeta för ett bostadsutbud med blandade bostadstyper och upplåtelseformer.

När jämställdhet diskuteras i samhällsplanering nämns ofta trygghetsaspekter som fokuserar på den upplevda tryggheten vid vistelser utomhus när det är mörkt. Det kan handla om att planera för att gång- och cykelvägar, parker, parkerings- och busshållplatser har tillräckligt god belysning, att det inte finns några buskage i närheten som skapar dolda ytor eller att platser inte upplevs som ödsliga.

Det är även viktigt att samhällsplaneringen gynnar integrationen i en kommun. Det kan handla om att skapa mötesplatser där människor med både lika och olika erfarenheter kan mötas. Till exempel inom föreningslivet, i parker eller grönområde, på ett fik eller en restaurang. Integration i samhällsplanering kan även handla om att bostadsområden möjliggör för att personer från ”livets olika faser” och med olika erfarenheter kan bo i samma område eller att olika bostadsområden länkas samman genom gång- och cykelvägar så att det är lätt att ta sig mellan områdena.

I översiktsplanen beskrivs viljeinriktning om att det ska finnas trivsamma, trygga och ändamålsenliga mötesplatser. Ett fördjupat arbete ska göras med att ta fram en målbild över utveckling av tätorternas centrum med syfte att öka attraktiviteten.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen till positiva konsekvenser för jämställdhet, jämlikhet och integration.

Arbete

En aspekt som bidrar till en kommuns attraktivitet är möjligheten till arbetstillfällen. Det är därför viktigt att det finns goda förutsättningar för att skapa arbetstillfällen i en kommun.

Översiktsplanen anger utveckling för verksamhetsytor, främst i Ödeshögs tätort. Verksamhetsytorna föreslås i anslutning till större vägar för att möjliggöra en effektiv logistik.

Översiktsplanen föreslår att besöks- och turismnäringen ska utvecklas, vilket kan skapa arbetstillfällen.

Översiktsplanen föreslår att en utvecklingsplan tas fram för de centrala delarna av Ödeshögs och Hästholmens tätorter för att skapa bättre förutsättningar för attraktivt och levande centrum. En ökad bostadsbyggnation och fler invånare kan bidra till att handelsunderlagt ökar, vilket i sin tur kan bidra till att verksamheter utökar eller att ny etableras i centrum.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis så medför översiktsplanen positiva konsekvenser för möjligheten att skapa arbetstillfällen i Ödeshögs kommun. Detta bidrar till möjligheten för invånare att både bo och arbeta i kommunen.

Rekreationsmiljöer

I dag är det allmänt vedertaget att människan mår bra av att vistas ute i naturen och att naturupplevelser har många positiva effekter på människors hälsa och välbefinnande. Det är därför viktigt att naturområden finns tillgängliga i våra tätorter, gärna i anslutning till bostadsområden, skolor och förskolor samt i närheten av verksamheter inom vårdomsorgen. Det är även viktigt att det finns en variation av natur från den lilla skalan så som parker och stråk till den stora skalan så som naturreservat och natur- och friluftsområden.

Rekreationsområden tas upp i flera nationella mål. Bland annat i Sveriges miljökvalitetsmål och i Sveriges nationella friluftsmål. Miljömålet God bebyggd miljö, precisering 5 handlar om rekreationsmiljöer i anslutning till bebyggelse. I preciseringen står följande; det finns natur- och grönområden och gröna stråk i närheten till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet.

Tre av Sveriges nationella friluftsmål går att koppla till samhällsplanering och rekreationsområden. Riksdagens mål om tillgång till natur för friluftsliv innebär att friluftslivets behov säkerställs genom hållbart brukande, fysisk planering och bevarande. Målet handlar om att samhällsplanering och markanvändning tar hänsyn till friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur- och kulturlandskap. Riksdagens mål om attraktiv tätortsnära natur innebär att det ska finnas tillgång till attraktiv natur i och i närheten av tätorter. Allmänheten ska ha tillgång till grönområden och ett tätortsnära landskap med höga frilufts-, natur- och kulturmiljövärden. Riksdagens mål om friluftsliv för god folkhälsa handlar om att skapa goda förutsättningar så att människor kan vara regelbundet fysiskt aktiva i natur- och kulturlandskapet

I översiktsplanen finns riktlinjer som anger att gröna stråk och grönområden ska bevaras. Det finns även riktlinjer som anger att friluftsområden ska bevaras och tillgängliggöras samt att vandringsleder och cykelleder ska utvecklas.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen positiva konsekvenser för möjligheten till rekreation.

Störningar och risker

I Sverige finns miljökvalitetsnormer för vatten, luft och buller som reglerar kvaliteten på vatten, luft och buller i och utanför bostaden. Miljömålet god bebyggd miljö, precisering 8 handlar om att människan inte ska utsättas för skadliga miljöer. I preciseringen står följande: människor utsätts inte för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer och radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.

I översiktsplanen finns ett kapitel som tar upp hälsa, säkerhet och miljö och hur kommunen ska arbeta för att inte skapa olägenheter för människan vad det avser till exempel, bullernivåer, luftkvalitet, radonhalter eller föroreningar.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis så bidrar översiktsplanen till att människor inte utsätts för olägenheter av olika slag.

5.3 Ekonomiska konsekvenser

De ekonomiska aspekterna sätter ramarna för möjliga investeringar och i vilken takt dessa kan ske. Utbyggnader av nya områden innebär ofta kostnader i samband med planläggning och utbyggnad av allmänna anläggningar för kommunen i ett första skede men ger upphov till intäkter vid försäljningar av tomter.

Ju tidigare i planprocessen de ekonomiska konsekvenserna utvärderas, desto större är möjligheterna att göra anpassningar för att påverka utfallet. Allt eftersom mer detaljerad planläggning av ett område sker, genomförandefrågorna tydliggörs och fler skisser tas fram, kan noggrannare kostnadsbedömningar utföras.

Nedan diskuteras den ekonomiska hållbarheten utifrån följande:

Ekonomiska aspekter:

- Folkhälsa
- Investeringar i allmänna intressen
- Marköverlåtelser
- Demografi i balans
- Resurseffektivitet
- Investeringar i utredningar & planarbete

Folkhälsa

Boendemiljön är sedan lång tid identifierad som en viktig bestämningsfaktor för hälsa. Detta gäller i alla åldrar och är särskilt viktigt för ungdomar. Låg socioekonomisk situation samvarierar med hög exponering för olika riskfaktorer i boendemiljön och närområdets yttre miljö, och genom detta ökar risken för ohälsa och sjukdom. Detta gäller flera hälsoutfall t.ex. skador och våld, mental ohälsa, självskattad hälsa, allergier och hjärt-kärlsjukdom. Det finns ett flertal materiella faktorer i den byggda miljön som påverkar hälsan t.ex. bostäders utformning, byggmaterial, mögel, fukt, ljud, ljus och buller men även tillgänglighet till natur och grönområden. Det finns idag, därtill, en stor samstämmighet bland boendeforskare om de sociala faktorernas betydelse för hälsan, bland annat trivsel, tillit till människor i området, sociala nätverk, socialt stöd, känsla av oberoende och kontroll, självständighet, frihet, social status. Särskilt sårbara för exponering av faktorer i boendemiljön som inverkar på hälsan är barn, pensionärer, arbetslösa, sjukskrivna, funktionshindrade eftersom deras sammanlagda tid i boendemiljön är betydligt längre än för yrkesarbetande som i hög utsträckning är borta från hemmet.

I översiktsplanen finns ambitioner och riktlinjer för att i främst Ödeshög och Hästholmens tätorter utveckla centrum/centrumstråk och grönområden och gröna stråk med fokus på

goda livs- och boendemiljöer. Investeringar i en attraktiv livs- och boendemiljö är positivt för folkhälsan (och många andra ekonomiska aspekter) och ger än större effekt eftersom kommunen vill prioritera våra barn och ungdomar (barnperspektivet) i utvecklingsarbetet av tätorterna.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen ökade kostnader för investeringar för att genomföra ambitionerna om en attraktivare offentlig miljö i Ödeshög och Hästholmen. En sådan investering är folkhälsofrämjande som på lång sikt kan ge mycket positiva hälso- och sjukvårds effekter med minskade kostnader.

Investeringar i allmänna intressen

I takt med att Ödeshögs kommun växer har kommunen ett ansvar att investera i allmänna intressen så som skolor, förskolor, lokaler till vårdomsorgen, anlägga vägar eller att se till att det finns gång- och cykelvägar, vatten- och avloppsledningar och gröna områden. Det är ofta investeringar som inte genererar några intäkter utan finansieras antingen via skatteintäkter, anslutningsavgifter eller delvis genom olika bidrag från staten.

I översiktsplanen föreslås flera åtgärder som gynnar de allmänna intressena. Exempelvis utbyggnad av gång- och cykelvägar, utveckling av Klockargårdsängen och att det finns en planberedskap för skolor och förskolor. För att förverkliga planen behöver medel avsättas i budgetarbetet.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen ökade kostnader för investeringar i allmänna intressen.

Marköverlåtelser

När kommunen har rådighet över mark kan kommunen vara med och påverka utvecklingen och i vilken takt utvecklingen sker. Rådighet över mark underlättar möjligheten för kommunen att investera i allmänna intressen så som skolor och förskolor. Att investera i mark kommer medföra ökade kostnader men det kommer även generera intäkter. När detaljplaner för områden antagits och områden byggs ut kan kommunen sälja tomter och dessutom få nya invånare eller företagsetableringar. Markinköp är även viktiga i förhandlingar om markbyten. Genom att investera i mark har kommunen en möjlighet att vara delaktig i och driva utvecklingen av Ödeshögs kommun. Det är dock även mycket viktigt att det finns privata aktörer som driver på utvecklingen av Ödeshög kommun.

Konsekvenser

Kommunen äger redan merparten av den mark som förslås utvecklas i anslutning till tätorterna.

Sammanfattningsvis kan översiktsplanen medföra positiva konsekvenser genom att exploatering genomförs på mark som kommunen redan äger. Genomförandet innebär att kommunen kan sälja mark för bostäder och verksamheter och får då intäkter. Marken genererar även intäkter genom arrenden, om det handlar om brukningsbar mark, i väntan på exploatering. medföra vissa kostnader i samband med markköp. Det kan även bli aktuellt med markköp. Dessa områden kan efter några år, när de är planlagda, generera intäkter vid exploatering och försäljning.

Demografi i balans

Det är viktigt för en kommun att ha en demografi i balans eftersom invånare under livets olika skeenden genererar både kostnader och intäkter för kommunen. Det är därför av stor vikt att kommunen har en attraktiv boendemiljö som erbjuder bostäder utifrån människors olika behov. Det innebär att det behöver finnas en blandning av bostadstyper och upplåtelseformer. Det är även viktigt att kommunen kan erbjuda arbetstillfällen, ett utbud av fritidsmöjligheter för olika intressen och åldrar och att kommunen kan erbjuda skolor, barn- och vårdomsorg av god kvalitet.

I översiktsplanen finns riktlinjer som anger att kommunen ska arbeta för ett bostadsutbud med blandade bostadstyper och bostadsformer. Översiktsplanen anger även bostadsbeståndet ska kompletteras så att varierande och goda livs- och boendemiljöer för olika skeden i livet, för barn, ungdomar, vuxna och pensionärer kan erbjudas. Sammanfattningsvis så medför översiktsplanen positiva konsekvenser för möjligheten att skapa en demografi i balans.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis så medför översiktsplanen positiva konsekvenser för möjligheten att skapa en demografi i balans.

Resurseffektivitet

Utvecklingen av nya bostadsområden innebär kostnader för infrastruktur så som vägar, vatten-och avlopp eller i iordningställande av parker samt underhåll och drift av dem. En del av investeringarna genererar inte några intäkter utan finansieras genom skatteintäkter. Genom att planera bostadsområden i anslutning till befintliga tätorter går det att nyttja redan gjorda investeringar i vägar och vatten- och avlopp. Det går även spara mark genom att förtäta eller

omvandla områden som redan tagits i anspråk för byggnation samtidigt som befintlig infrastruktur nyttjas.

Översiktsplanen föreslår nya bostadsområden främst i anslutning till befintliga tätorter.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen positiva ekonomiska konsekvenser då man kan nyttja redan gjorda investeringar.

Investeringar i utredningar och planarbete

Många delar av översiktsplanen behöver utredas ytterligare och för att kunna realisera förslagen behöver nya detaljplaner tas fram. Utredningar och planarbete är kostandskrävande att ta fram.

Översiktsplanen föreslår att en rad olika utredningar eller program/strategier tas fram. Bland annat vatten- och avloppsplan, klimat- och energiplan och trafikutredningar. För att kunna ta fram dessa utredningar och planer behöver medel avsättas i budgetarbetet.

Konsekvenser

Sammanfattningsvis medför översiktsplanen negativa ekonomiska konsekvenser men när det finns klara detaljplaner som realiseras medför det positiva ekonomiska konsekvenser bland annat genom nya invånare och företagsetableringar som genererar intäkter till kommunen.

Ödeshögs kommun

Kommunfullmäktige
Protokoll 2020-09-14 Dnr: KS 2018/112

§ 46

Översiktsplan - 6000 invånare Ödeshögs kommunomfattande utvecklingsplan

Kommunfullmäktiges beslut

Ödeshögs översiktsplan – 6000 invånare, med inarbetad miljökonsekvensbeskrivning samt tillhörande bilagor (samrådsredogörelse, utställningsutlåtande, länsstyrelsens granskningsyttrande) antas.

Sammanfattning av ärendet

Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen är ett av kommunens viktigaste strategiska dokument och visar hur vi kan använda, utveckla och bevara mark- och vattenområden för en hållbar kommunutveckling som tar höjd för 6000 invånare.

Arbetet med framtagandet av översiktsplanen har pågått mellan åren 2018-2020 med omfattande dialoger under hela processen som har bidragit till översiktsplanens utformning.

Förslag på sammanträdet

Annicki Oscarsson (KD), Anders Karlsson (S), Baharan Raoufi-Kvist (FI), Jonas Andersson (M), Karl-Gustav Johansson (C) och Jonni Harrius (KD): Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Beslutsunderlag

Samhällsbyggnadsförvaltningens tjänsteskrivelse, 2020-09-04

Översiktsplan 6000 invånare - Ödeshögs kommunomfattande utvecklingsplan, antagandehandling, webbplats: https://ivadmin.vic-metria.nu/iv/t1/nyproxy/odeshog/versions/v2/

Översiktsplan 6000 invånare - Ödeshögs kommunomfattande utvecklingsplan, antagandehandling med tillhörande kartbilaga, pdf-dokument

Länsstyrelsens granskningsutlåtande

Utställningsutlåtande

Samrådsredogörelse

Ödeshögs kommun

Beslutet ska skickas till

Samtliga nämnder och kommunala bolag

Länsstyrelsen i Östergötland

Ödeshögs kommun
599 80 Ödeshög

Granskning översiktsplan för Ödeshögs kommun

Ödeshögs kommun har översänt granskning av Översiktsplan för Ödeshögs kommun enligt 3 kap 14§ PBL. Handlingarna innehåller planbeskrivning, kartbilaga och samrådsredogörelse.

Länsstyrelsen ska under granskningstiden avge ett granskningsyttrande över planförslaget enligt 3 kap 16§ PBL. Av yttrandet ska det framgå om:

1. förslaget inte tillgodoser ett riksintresse enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken,

2. förslaget kan medverka till att en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap. miljöbalken inte följs,

3. redovisningen av områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen inte är förenlig med 7 kap. 18 e § första stycket miljöbalken,

4. sådana frågor rörande användningen av mark- och vattenområden som angår två eller flera kommuner inte samordnas på ett lämpligt sätt, och

5. en bebyggelse blir olämplig eller ett byggnadsverk olämpligt med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion. Lag (2020:76).

Länsstyrelsens synpunkter

Allmänt

Länsstyrelsen bedömer att planen följer bestämmelserna i 3 kap 3-6§§ plan- och bygglagen om översiktsplaners utformning och innehåll. Planen kommer att bli värdefull för fortsatt planering och prövning.

Avseende de frågor som Länsstyrelsen särskilt har att bevaka har Länsstyrelsen följande synpunkter om planförslaget.

Riksintressen

Planförslaget berörs av riksintressen för yrkesfiske, friluftsliv, naturvård inklusive Natura 2000, kulturmiljövård, värdefulla ämnen och material, kommunikationer (vägar, järnvägar, flygplatser), totalförsvaret samt riksintresset enligt 4 kap 2§ ”Vättern med öar och stränder”.

Länsstyrelsen bedömer att de förekommande riksintressena är tillräckligt redovisade i planen. Kommunen anger att vissa riksintressen har diffusa gränser. Länsstyrelsen delar denna uppfattning och ser det som önskvärt att gränserna kan konkretiseras och nyanseras i det fortsatta arbetet.

Länsstyrelsen anser att de förekommande riksintressena är tillräckligt beaktade i planen med undantag av vad som framgår av nedanstående kommentarer.

Naturvård

Inom riksintressena Omberg (Stocklycke hamn) och Vätterstranden (Orrnäsbäcken) anges LIS-områden i planen. Länsstyrelsen motsätter sig inte förändringar med angiven inriktning men vill erinra om att förändringar måste ske med de begränsningar som krävs på grund av riksintresset. Delar av LIS-området vid Omberg är skyddat som Natura 2000-område, varför krav på tillståndsprövning kan komma att ställas.

Kulturmiljövård

Kommunen föreslår utvecklingsområde Ombergs södra entré för att förbättra information och parkeringsmöjligheter för besökare samt skapa en positiv utveckling av utveckling för verksamheter inom besöksnäringen. Länsstyrelsen vill påpeka att utveckling av området Ombergs södra entré kräver stor hänsyn till riksintresset Omberg – Tåkernområdet. Ytterligare samråd kommer att behöva föras med Länsstyrelsen i planeringsfasen i genomförandeskedet då området till delar även är skyddat enligt kulturmiljölagen.

Värdefulla ämnen och material

Kommunen har på ett korrekt och tydligt sätt beskrivit förutsättningarna för riksintresset i Norra kärr, som huvudsakligen ligger utanför Ödeshögs kommun. Länsstyrelsen upplyser om att gruvverksamheten är beviljad en undersökningskoncession. I samband med att bearbetningskoncession söks har en Natura 2000-prövning inletts.

Kommunikationer

Ödeshögs kommun berörs av riksintresse väg E4, MSA-område för Linköpings och Jönköpings flygplatser där planen tar de hänsyn som krävs. Utöver dessa är även gamla riksväg 50 fortfarande riksintresse, men ska utgå som riksintresse. Riksintressekorridoren för Götalandsbanan Linköping-Borås passerar också genom kommunens sydöstra delar. Länsstyrelsen bedömer att riksintresset inte förhindrar genomförandet av översiktsplanen. Länsstyrelsen har samrått med Trafikverket och de har meddelat att de inte har någon erinran.

Miljökvalitetsnormer

Länsstyrelsen bedömer att översiktsplanen hanterar miljökvalitetsnormer för luft, buller och vatten, inklusive grundvatten, på ett tillfredsställande sätt. Kommunen är medveten om att åtgärder behöver genomföras för att nå miljökvalitetsnorm för vatten inom kommunen. Länsstyrelsen understryker att kommunen och andra aktörer behöver arbeta aktivt med åtgärder för att förbättra statusen på sjöar och vattendrag inom kommunen. Den kommande vatten- och avloppsplanen blir ett viktigt steg i detta arbete.

Landsbygdsutveckling i strandnära lägen

Länsstyrelsen anser att kommunen har hanterat LIS på ett bra sätt i översiktsplanen Planens principer och riktlinjer skapar goda möjligheter för planering och utveckling samtidigt som det säkerställer att förutsättningarna för friluftsliv och goda livsvillkor för växt- och djurliv bevaras. Det är värdefullt att kommunen i sina principer lyfter att det vid lokalisering vid Vättern och Tåkern är åtgärder som främjar turism och friluftsliv som ska prioriteras.

Länsstyrelsen godtar planens föreslagna LIS-områden med undantag av det som framgår av nedanstående kommentarer;

Vid *Stocklycke hamn* får förändringar ske endast inom ramen för vad som kan tillåtas på grund av förekommande riksintressen. Länsstyrelsen ifrågasätter dock inte tillämpningen av LIS under förutsättning att åtgärderna syftar till att stärka friluftslivet och turismens intressen.

Vid *Södra Hästholmen* godtar Länsstyrelsen LIS-området endast i den del som avser åtgärder som stärker turismens och friluftslivets intressen. Avsteg från strandskyddet med stöd av LIS kan inte motiveras för utbyggnad av bostäder. Länsstyrelsen erinrar om att tillämpning av LIS vid Vättern endast får ske i områden som endast har liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften.

Vid *Orrnäs* måste ingrepp ske med försiktighet på grund av naturvårdens riksintressen. Länsstyrelsen ifrågasätter dock inte föreslagen inriktning med avseende på tillämpning av LIS.

LIS-området vid *Vagnsjön* godtas med förbehåll att förekommande naturvärden på omgivande höjder och vid bäcken beaktas.

Vid *Trehörna* kan områdets avgränsning och planeringens inriktning behöva studeras närmare med hänsyn till förekommande naturvärden. Länsstyrelsen ifrågasätter dock inte förslaget att tillämpa LIS för angiven bebyggelse.

Mellankommunal samordning

Länsstyrelsen har inget att erinra mot planen avseende mellankommunal samordning. Översiktsplanen arbetar tydligt med att samordna och planera för gemensam utveckling.

Hälsa och säkerhet

Olyckor, översvämning och erosion

Ödeshögs kommun har hanterat riskerna för påverkan med anledning av klimatförändringar på ett tillfredställande sätt. Länsstyrelsen understryker vikten av att kommunen genomför de planerade utredningarna avseende dagvattenpolicy samt vatten- och avloppsplan för att öka kunskapen om var i kommunen det finns riskområden för översvämning.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsråd Ann Holmlid med samhällsplanerare Jonas Nygren som föredragande. I den slutliga handläggningen medverkade också samhällsbyggnadsdirektör Jan Persson, länsantikvarie Patrick Björklund, naturvårdshandläggare Ulrika Larsson, miljöskyddshandläggare Maria Lindqvist, lantbrukskonsulent Anders Eliasson, handläggare skydd mot olyckor Robert Wenemark, handläggare för vatten Igor Keljalic och Sofia Bastviken samt klimatanpassningshandläggare Caroline Rydholm.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.